

1 ANTECKNINGAR

2 RÄTTSPROCESSEN

3 FÖRHANDLINGAR UNDER STATENS LEDNING

4 ESC – MILJÖCERTIFIERING FÖR SKOG

5 FÖLJFÖRSTÅELSE OCH ÖVERSYN AV RENNÄRINGSLAGEN

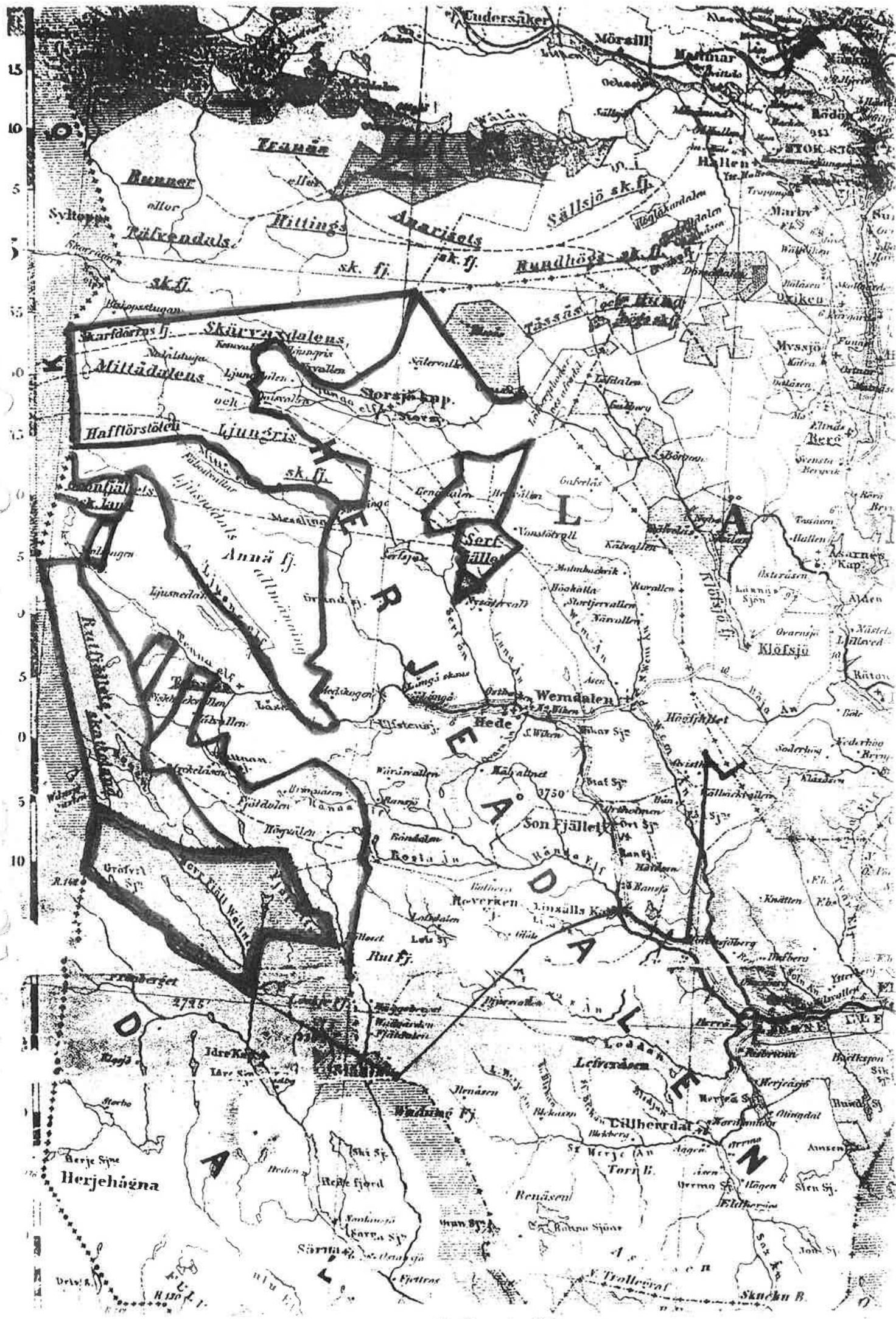
6 JAKTEN PÅ IDRE KRONOPARK

7

8

9

10

KONCEPT TILL PLÄDERING I RENBETESPROCESSEN - TIDEN INTILL 1886 ÅRS LAG

Advokat Nils Larsson 1995-10-23

1. Allmänt om tvisten

Fanns det trakter i Härjedalen utanför lappskattefjällen och lappskattelanden på vilka det 1886 bedrivits renbete av älde?

Fastighetsägarna har i målet presenterat en omfattande utredning verifierad med källmaterial som visar att det vid tillkomsten av 1886 års lag inte förekommit något renbete på de omstämda fastigheterna.

Samebyarna har i målet påstått att renbete har generellt skett vintertid utanför lappskattefjällen och att sådana trakter varå renbete skett funnits allmänt över hela Härjedalen och Härjedalens kommun. Dock utan att förete ett enda bevis i form av källmaterial. Samebyarna har inte bemött och inte heller bestritt markägarnas redovisade källmaterial från avvitrningen och tiden dessförinnan. Inte ens har de påstått förekomst av faktiskt renbete utan de har nöjt sig med att utgå ifrån att det måste ha varit på det viset att renbete skett. Och detta på grund av, som de säger, att samerna tidigt, redan under järnåldern funnits i Härjedalen och att de då som en naturlig följd av utvecklingen startat med tamrenskötsel under 1600-talet samtidigt som samerna inom lappmarken övergick från fångstfolk till renskötsel och nomadism. Att samer tidigt, förhistorisk tid, funnits i Härjedalen har samebyarna försökt bevisa genom arkeologiska utlåtanden och språkforskning. Den historiska tiden, medeltiden och därefter, har samerna menat inte blivit dokumenterad vad gäller närvaro av rensköttande samer i Härjedalen. Samebyarnas bevisning har utgått ifrån att "utanförskapet" varit en bidragande orsak och fört särskild bevisning i den delen samt påstått att samerna bedrivit renskötsel över hela Härjedalen under tiden 1600-1886 utan att ge några spår i historien. Det i målet av fastighetsägarna presenterade källmaterialet om bakgrunden till samernas skattefjäll och renbetestrakter och avvitrningen med mängder av uppgifter om vart renbete skett har samebyarna vare sig bemött eller bestritt. De har uppenbart velat bortse från dessa för deras talan besvärande fakta.

Denna sedvanerättsprocess utgör en motpol till den stora processen på 1970-talet, skattefjällsmålet. I den processen stämde ett antal samer samt samebyar i alternativa

yrkanden svenska staten på bättre rätt till - eller med andra ord äganderätt till - ett antal skattefjäll i Jämtland, inom Hothagen, Frostviken och Offerdal. I den processen förde båda parter in en ofantlig mängd historiskt källmaterial. Samerna inte minst. Samerna förlitade sig i detta mål just på det historiska källmaterialet. Alltså tvärtom mot i denna renbetesprocess.

Skattefjällsmålet utgör en motpol till denna renbetesprocess även i sakfrågan som tvisten rör. Med stöd av den historiska vetenskapen, bl. a. Prawitz, liksom språkvetenskapen genom professor Bergsland, framförde sameparterna i skattefjällsmålet att de renskötande samerna hållit sig inom sina skattefjäll till åtminstone på 1600-talet, då som först nomadisering började, och väl hävdade dessas gränser mot utomstående. Detta naturligtvis för att påvisa ett sådant fullständigt besittningstagande som erfordras för äganderätt till skattefjällen - ett besittningstagande motsvarande skattebondens med hans skattemannarätt. I denna sedvanerättsprocess är samebyarnas talan istället att besittning till mark före 1779 inte gick att freda. Vidare att betesrätten inte alls exklusivt gällt inom skattefjällen utan att samerna haft rätt till och också betat med ren utanför skattefjällen och tydligen generellt över allt. Samebyarna begränsar sig till att denna påstådda generella faktiska utövning av bete gällt vintertiden.

Samebyarnas talan är likartad i denna sedvanerättsprocess och skattefjällsmålet så långt att i båda fallen sameparterna hävdade en tidigt närvaro av renskötande samer i Härjedalen. I skattefjällsmålet för att påvisa ett tidigt besittningstagande till skattefjällen. I denna sedvanerättsprocess för att påvisa att renskötsel har förekommit tidigt och före det att Härjedalen befolkats och uppodlats av bönder.

Frågan om när samerna kom till Härjedalen är därför aktuell i båda målen. En viktig följdfråga i båda målen är också vid vilken tid som samerna började med renskötsel och sålunda renbete genom tamrenskötsel överhuvudtaget kom ifråga. I skattefjällsmålet kom HD, sid. 193 och 194 NJA 1981:1, fram till att samer fanns inom det då omstämda området i norra och mellersta Jämtland, skattefjällen inom Frostviken, Hothagen och Offerdals samebyars renbetesfjäll, först i slutet på 1500-talet. Övergången från jägarfolk till renskötsel med hjordar av tamren som följdes av samerna bedömde HD på sid. 194, tredje stycket, ha skett under 1600-talet och 1700-talets första decennier i Lappland och därefter i för rennäringen mer perifera områden som Jämtland. Sameparterna hävdade att övergången till renskötsel och nomadism i Jämtland skedde under perioden 1600-1650, NJA 1981:1, sid. 194, andra stycket.

HD konstaterade att detta var för tidigt och att denna utveckling kom först på 1700-talet. HD konstaterade också att samerna i norra Jämtland varit få till antalet liksom antalet renar för att kunna ha i besittning tagit de stora fjällområdena under sagda tid.

I denna sedvanerättsprocess är HD:s ställningstaganden av betydelse. Att samerna sent kom till norra Jämtland, först i slutet av 1500-talet överensstämmer med fastighetsägarnas talan i målet. Fastighetsägarna menar att skattefjällsmålet stödjer deras utredning i målet som i sig visar att samerna först omkring 1650 kom till Härjedalen och att samerna Tomas Jonsson och Mårten Jonsson som hos Landshövding Strijk 1646 presenterade ett frihetsbrev och som något år senare återfinns i jordeboken för Kalls socken var de första samer som från norr kom till södra Jämtland respektive gränsen mellan Härjedalen och Jämtland. Skattefjällsmålet stödjer också fastighetsägarnas talan och utredning att samerna under 1600- och 1700-talen varit få till antalet, liksom det antal renar som hölls. Mot HD:s bedömning att det ringa antalet samer och ren inte kunde i besittning ha tagit fjällområdena i norra Jämtland framstår också samebyarnas i detta mål förda talan som märklig då de menar att det på böndernas marker i bolbyarna i Härjedalen varit möjligt att beta med ren vintertid. Vid denna tid, för tamrenskötselns start, var de i målet berörda socknarna sedan flera århundraden uppodlade och konkurrensen om marken stor. Huvudnäringen för bönderna i Härjedalen var köttproduktion. Genom att sälja kött skaffade sig Härjedalingen varor utifrån. De renskötande samerna som först fanns i Härjedalen höll till norr om Ljusnedals allmänning inom Helags fjällområde. Detta visar fastighetsägarnas utredning i målet liksom också att samerna där under 1700-talet var få till antalet och att antalet tamren var ringa. Inga som helst besked finns om renskötande samer inom andra områden i Härjedalen. Under den senare delen av 1700-talet uppträder en renskötande same längre ner längs fjällen vid riksgränsen mot Norge och framställer anspråk på att få ränta Rutfjället beläget direkt på riksgränsen. Han får inte tillstånd. En same som förklarar sig vara den förste i området får en kortare tid en upplåtelse av Lofsdalens byamän att nyttja vissa marker men blir bortkörd efter protester från angränsande byar. Något fotfäste söder om Ljusnan får inte samerna förrän Rutfjällets lappskatteländ avgränsas vid avvitrningen. Vid Helags ökar under 1700-talets senare del antalet samer och de börjar familjevis hålla större renflokar, dock i en intensiv renskötsel. Efter tvister med Messlinge, Storsjö och Ljungdalens byar samt med ägaren till Ljusnedals allmänning utvidgas skattefjällen där successivt. Mittådalens, Skärvaxdalens och Ljunggris skattefjäll tillkommer. Några renskötande samer på andra platser fanns inte. Det visar utredningen i målet.

Att dessa samer som höll till i fjällen skulle ha haft möjlighet att beta med ren vintertid på bolbyarna i Härjedalen är otroligt. För de små renflokar de hade fanns bete inom korta avstånd inom skattefjällen där det också fanns mossor eller renlav. Detta ger fastighetsägarnas utredning besked om. Fastighetsägarnas utredning visar också att samerna inte gavs tillfälle att låta renarna beta på böndernas marker. Vidare att det kontinuerligt förekom gränstvister mellan de renskötande samerna och bönderna och att dessa följde i spåren på samernas utbredning söderut längs fjällkedjan vid riksgränsen.

2. Förhistorien.

Samebyarna har åberopat arkeologisk vetenskap och språkforskning för att påvisa tidig närvaro av samer i Härjedalen. Fastighetsägarnas motbevisning visar att samebyarna inte har belägg för sin talan. Vidare gäller att förekomst av samer under tiden före det att samerna började med renskötsel på 1700-talet, eller om detta skulle ha skett på 1600-talet som samebyarna vill förmena, egentligen inte är av betydelse för frågan om sedvanerätt eller hävd till renbete. Något hävdgrundande nyttjande för sedvanerätt kan naturligtvis inte uppkomma förrän det att renbete genom tamrenskötsel förekommer.

Arkeologisk vetenskap och frågan om vem som var först har trots detta blivit en stor fråga från samebyarnas sida i detta mål. Fastighetsägarna uppfattar att detta hänför sig till att samebyarna säger sig underkänna de historiska källorna. Nämligen så att samebyarna med stöd av arkeologi och språkforskning försöker visa tidig förekomst av samer som sedan, som samebyarna påstår, funnits under den historiska tiden och på 1600-talet påbörjat renskötsel men inte märkts i de historiska källorna. Förutom att fastighetsägarnas utredning till motbevisning av tidig förekomst av samer i Härjedalen motsäger detta menar fastighetsägarna att själva utgångspunkten för samebyarnas talan är fel. Samebyarna åberopar ju i själva verket frånvaron av bevis till stöd för att renbete skett på böndernas marker inom Härjedalens kommun av ålder 1886. Detta är under alla förhållanden en mycket svag bevisföring särskilt då bevisningen åberopas i försök att påvisa en föreliggande rättighet i de omstämda fastigheterna.

Att de historiska källorna inte alls tiger i frågan visar också det stora materialet i målet och särskilt uppgifterna om det sedvanerättsbete som skett i norra Jämtland och norr därom.

3. Den arkeologiska vetenskapen

Den förhistoriska delen av samebyarnas bevisföring utgår från att arkeologen, docenten Inger Zachrisson i sju punkter, a-f, skulle ha bevisat att samerna och deras förfäder ända sedan tidig förhistorisk tid bebott hela Norrland ner till den s k norrlandsgränsen och att denna samiska kultur fortlevat till medeltidens utgång. Renen skall ha haft en plats i denna samiska kultur. Detta anges vara arkeologins nuvarande vetenskapliga ståndpunkt rörande samerna i Härjedalen under äldre tid.

Detta är fel och alla punkterna har kunnat motbevisas och avvisas genom professor Evert Baoudous utlåtanden. Baudou har påvisat svagheter i Zachrissons utlåtanden som kan sammanfattas enligt följande.

Arkeologins karaktär

Zachrissons försök till bevisning utgår från att arkeologin kan ge säkra och odisputabla resultat ända tillbaka till tidig förhistorisk tid. I Norrland betyder det tillbaka till ca 7000 f Kr. Baudou har lätt kunnat visa att denna grundförutsättning inte gäller. Redan därmed faller Zachrissons bevisföring.

Den arkeologiska forskningen bygger på fynd och fornlämningar, naturvetenskapliga undersökningar och tolkningar av källmaterialet. Nya arkeologiska upptäckter kommer slag i slag, i synnerhet i ett område som Norrland där den arkeologiska forskningen började senare än längre söderut i landet och ännu ligger långt efter södra Sverige i omfattning. Tolkningarna av källmaterialet, som i huvudsak bygger på samhällsvetenskaplig teori, har sedan 1960-talet förändrats i snabb takt. Kunskapen om det forntida Norrland förändras alltså oavbrutet. Mycket av kunskapen från 1970-talet gäller inte längre. Men kunskapen är inte jämnt fördelad. En del resultat är bättre underbyggda än andra och sannolikare. De arkeologiska resultaten är mer eller mindre sannolika bortsett från rena självklarheter, t ex att människor bott i Norrland under forntiden. Men inför frågan, vilka människor, kan arkeologerna inte ge annat än mer eller mindre sannolika svar. Dessa svar kan alltså förändras med den framtida forskningen. Ofta kan arkeologerna inte ge något svar. Vilka människor bodde i

Norrland för omkring 9000 år sedan? Våra nutida etniska begrepp gäller inte och frågan måste förbli obesvarad. Det mycket skiftande materialet från olika tider tyder på att många olika folkgrupper levit i Norrland under forntiden liksom i södra Sverige.

Definition av etnicitet

För att komma vidare med det etniska problemet måste man arbeta med definition av etnicitet. Zachrisson jämför en arkeologisk uppdelning med etniska grupper.

"Fångstfolket" är samer, odlarna är nordbor (germaner). Denna ytterst förenklade dualistiska kultursyn kan inte accepteras. De naturvetenskapliga undersökningarna och Riksantikvarieämbetets nya fornminnesinventeringar i Norrland har visat att under järnåldern förekom mycket skiftande näringar både i den typiska odlingsbygden och i det så kallade fångstlandet. Detta innebär att Zachrisson saknar en grundläggande definition att bygga vidare på.

Zachrissons metodik

Zachrissons metod går ut på att hänvisa till och söka stöd i tidigare arkeologisk litteratur. Hon räknar upp många arkeologer men sätter inte in deras uppgifter i sitt forskningshistoriska sammanhang. Meningar från 1970-talet framföres kritiklöst som dagens sanningar om de passar i sammanhanget. Zachrisson diskuterar inte argument utan framför forskarnamn. Ibland övertolkar hon andra forskares resultat genom att lägga till en tolkning som de inte framfört. Flera forskare har talat om motsatsen mellan två ekologiska grupper. Hos Zachrisson görs tillägget att detta innebär en etnisk skillnad. Det finns också exempel på att hon förvanskar andra forskare resultat genom att lägga in nära nog motsatt mening mot vad de verkligen skrivit. Detta gäller särskilt Forsbergs resultat. I andra fall kan hennes framställning betecknas som vilseledande. Inga av hennes uppgifter kan godtas utan en noggrann granskning.

Kontinuitet

Frågor om sammanhang i tid och fyndmaterialets karaktär är avgörande för om man skall kunna följa en företeelse tillbaka eller framåt i tid. Den centrala arkeologiska punkten i detta mål är gravfältet och boplatsen vid Vivallen i Härjedalen. Om denna bosättning tolkas som sannolikt samisk, måste man finna kontinuitet fram till 1600-talets historiska uppgifter om samer i Härjedalen för att platsen skall ha någon betydelse i målet. En sådan arkeologisk kontinuitet har inte påvisats.

Representativitet

Fynden på Vivallen kan inte användas för att bevisa att samer bodde i hela Härjedalen under vikingatiden. Andra fynd och utgrävningar från 1990-talet tyder istället på en utbredd nordisk bebyggelse. Inga slutsatser om samernas eventuella utbredning i hela Härjedalen kan dras från utgrävningen på Vivallen. Andra fynd och fornlämnningar som Zachrisson hänvisar till kan inte visas vara samiska.

Sammanfattningsvis gäller:

Tolkningsproblemets svårighet har inte diskuterats av Zachrisson.

Den arkeologiska forskningens sannolikhetskaraktär har inte beaktats av Zachrisson.

Etnicitet kan inte bestämmas så som Zachrisson försöker.

En kritisk hållning till den tidigare arkeologiska forskningen saknas hos Zachrisson.

Ibland gör Zachrisson missvisande övertolkningar.

Det vikingatida Vivallens kontinuitet framåt och bakåt i tid har inte bevisats.

Därmed kan alla punkterna a-f i Zachrissons utlåtanden i Sveg avvisas. Punkterna saknar stöd i aktuell arkeologisk forskning.

4. Den språkvetenskapliga forskningen

Den språkvetenskapliga forskningen ger inga säkra besked. Ett grundläggande problem är att få fram säkra dateringar. Professor Bergslands utlåtanden har från fastighetsägarna bemötts i skrivna inlagor och jag hänvisar till den argumentering som där framförts. Professor Gösta Holms språkvetenskapliga uppsats, aktbil 1071, visar på stora brister i Bergslands forskningsarbete. Bergsland har dragit vittgående slutsatser särskilt beträffande Särvfjället - Sarf - Saris. Han har därvid byggt sitt resonemang på en av Hedræus kartor. Om han använt Kristinekartan skulle hans teori inte hålla. Att Särvfjället inte varit lappskattefjäll är också visat av fastighetsägarna. Jag återkommer till detta (p 7). Bergslands utlåtanden kan därefter inte utgöra något stöd för att på språkvetenskaplig väg visa att samer tidigt kommit till Härjedalen. Bergslands överdrifter i fråga om betydelsen av att samer eventuellt förekommit på, som han tolkar det, Särvfjället och som han säger - detta skulle visa att samer haft legal rätt att beta med ren söder om Särvfjället förstärker intrycket av brister i Bergslands utlåtande. Till Bergslands överdrifter får också föras hans utlåtande om rättsverkningarna av 1751 års kodicill. Bergslands överdrifter ger besked om att han är så engagerad i saken att hans utlåtande inte kan vinna tilltro. Bergsland ingav i skattefjällsmålet, där

han anlitas av sameparterna, ett imponerande källmaterial om samernas gamla historia i Jämtland/Härjedalen. Att han i detta mål inte bemött fastighetsägarnas källmaterial, aktbil 808 m fl, kan bara tolkas så att han saknar motargument.

5. Den historiska vetenskapen

Professor Kjell Haarstads utlåtanden och bok ger med stöd av ett mycket omfattande och väldokumenterat källmaterial ett övertygande besked från den historiska forskningen att samerna inte kom så långt söderut som till Härjedalen förrän på 1600-talet. Den styrker en framryckning från norr söder ut. Han uppmärksammar på att det efter samnen Mårten Jonsson på 1600-talets mitt var ett uppehåll till slutet på 1600-talet. Hans historiebereskrivning om samers nedvandrande från lappmarken och någon gång på 1500-talet komma till norra Jämtland stämmer överens med HD:s slutsatser i skattefjällsmålet. Att samerna på 1700-talets början eller 1600-talets slut fanns i norska Tydal i höjd med Helagsfjället stämmer också med de besked som ges i fastighetsägarnas utredningsmaterial. Det var vid denna tid som samerna började att nyttja fjälltrakterna vid Helags mot norska gränsen och som senare blev skattefjällen Helags-Mittådalen, Ljungris och Skärvagsdalen. Haarstad har fått god renommé för sin bok, bl. a. den mycket uppskattade recensionen av professor Sven Lundkvist (aktbil 1044). Den kritik som kommit från Anders Lööv genom utlåtanden och förhör är i sak tunn. Att Lööv har en egen personlig uppfattning döljer han inte. Som sakkunnig räknas dock bara underbyggda vetenskapliga resonemang. Mot Haarstads mycket omfattande källforskning har Lööv egentligen i sak bara framfört kritik mot källmaterialet på några få punkter. Han framförde källkritik mot uppgifterna tagna från Peter Snittlers uppdrag att klarlägga gränsen mellan hedmark och till finnmark och där upptagna vittnesförhör. Något annat belägg för sin kritik än att man inte helt kunde lita på Snittler hade inte Lööv. Då Lööv och Haarstad hördes mot varandra kunde Haarstad på ett mycket trovärdigt sätt avvisa Löövs försök till kritik mot Haarstads användning av källorna. Resultatet är detsamma i de skriftliga utlåtandena, vari de båda vid ett flertal tillfällen bemött varandra. Lööv har heller inte vid något tillfälle framfört någon uppgift hänförlig till det omstämda området som skulle tyda på en tidig närvaro av samer där och som skulle motsäga fastighetsägarnas talan. Lööv har istället, med diagram, visat att antalet samer var litet och att antalet samer var betydligt större i Jämtland och särskilt i norra Jämtland under 1700-talet. Löövs tal om mörkertal i kyrkoböckerna har han inte visat något som helst fog för. Lööv uppgav sig ha gjort en genomgång eller, som det tycktes, höll på att göra en genom-

gång av kyrkoböckerna. Han presenterade inget resultat. Lööv framförde att folkmängden i Härjedalen var liten och han framför att han tror på möjligheten av en samexistens mellan bönder och samer i ett samutnyttjande av marken. Mot detta står Löövs egna uppgifter att samerna inom Härjedalen varit en minoritet och också Sjö-lins uppgifter i målet att samerna i Härjedalen varit en minoritet och haft problem att göra sin rätt gällande eftersom trakterna i Härjedalen var så mycket mer befolkade än fjällen norröver. Att samerna haft sina renbetestrakter klart skilda från böndernas marker har fastighetsägarna visat.

Haarstad har om än som han sade vid förhöret inte källforskat inom Härjedalen ändock mycket grundligt tagit del av och i sin bok redovisat en total genomgång av det han kallar sekundära källor alltså vad den historiska vetenskapen i skrifter meddelat samt tidskrifter och utredningsmaterial bl. a. från skattefjällsmålet. Hans besked i boken om Härjedalen och att samerna kom sent dit bör vinna förtroende. Likväl som hans besked i skriftligt utlåtande att historiskt sett det inte finns grund för att hävda att samernas bruk av fjällen i Härjedalen intill ca 1880 sträckte sig utanför skattefjällen.

KB Wiklunds skrift 'Hur länge har det funnits lappar i Jämtland och Härjedalen?', aktbil 949, samt Janrik Bromés skrifter 'I Jämtland-Härjedalens historia' andra delen och tredje delen, aktbil 947 och 948, ger också entydiga besked att samerna först sent kommit till Härjedalen. Båda författarna har väl verifierat sina ståndpunkter. Jag vill särskilt i detta sammanhang åter understryka det Janrik Bromé skriver på sid. 34 och 35 i aktbil 947 om Jämtland och Härjedalen "Medan lapparna sålunda vid mitten av 1500-talet huvudsakligen torde ha uppehållit sig inom provinsens nordligaste fjällområden trängde en del av dem under de följande decennierna så småningom längre söderut." Han omnämner att en samefamilj som 1652 som uppehöll sig i fjällen ovanför Ljungdalen och som blev mördad och han skriver: "Och att denna lappfamilj inte var den enda som då var bosatt inom Härjedalen framgår av den s k västernorrländska kommissionens protokoll från sammanträden i Rödön i februari 1670 enligt vilket befallningsmannen i Härjedalen meddelade att inga lappar numera funnits inom provinsen. De som förut funnits där hade, heter det, flyttat bort sedan den nämnde lappfamiljen blivit mördad." Dessa citat visar att Bromé, som mycket erkänd historiker, kommit till slutsatsen att samerna sent kommit till Härjedalen norrifrån. Källmaterialet i form av den västernorrländska kommissionens protokoll utgör ett starkt bevis för att det 1670 inte fanns samer ens i norra delen av Härjedalen.

Mot allt detta har samebyarna bara åberopat frånvaron av uppgifter om samerna.

Fastighetsägarna har för denna period redovisat ett mycket omfattande källmaterial, aktbil 808 m fl. Material som visar att samerna först sent omkring 1650 började komma norrifrån i Härjedalen och att de då inte hade rätt att med ren beta kronans mark utan tillstånd och ränta samt ej heller böndernas marker och att så heller inte skedde annat än i vissa fall i gränstrakterna till av samerna skattade fjäll samt att detta bete då orsakade protester och rättsliga processer. Fastighetsägarna har visat att bönderna i de till skattefjällen och skattelanden närbelägna och angränsande byarna väl fredat sina marker och inte utan avtal tålt renbete någon del av året.

Det har sålunda inte förekommit något renbete inom de byar som är belägna angränsande till skattefjällen. Inom Storsjö socken var skattefjällen - Skärvagsdalen, Mittådalen och Ljungris (vari även ingår Flatru, det norra, Skarsfjället, m. fl.) senare benämnda Helags. Dessa angränsade till byar i Härjedalen belägna öster om skattefjällen inom Storsjö socken - Messlingen, Storsjö och Ljungdalen - och i söder mot Ljusnedals allmänning. Byarna och allmänningen fredades från renbete även om bruksägaren i vissa fall upplät renbete åt samerna som arbetade med körslor åt Ljusnedals bruk.

6. Bakgrunden till Helags Lappskattefjäll och dess renbetesmarker (avvittringskarta Storsjö socken, aktbil 921, och Tännäs socken, aktbil 922)

Fastighetsägarnas utredning ger besked om gränser och om att samer och bönder höll sina näringar väl åtskilda. Fastighetsägarnas utredning visar att dessa skattefjälls marker, innan de upplåtits till samer, till övervägande del nyttjats av byamännen. Exempelvis visas i utredningsmaterialet att bönderna i Storsjön och Ljungdalen före samerna nyttjade vallar i Skärvagsdalen. I Ljusnedals allmänning ingick så sent som vid 1819 års avvittringsförsök (se aktbil 872 samt kartan) Mittådalen. Vid avvittringen tillades detta skattefjälls marker som bönderna tidigare betalt avrad för. Fastighetsägarna har i den utredning de företett (aktbil 808 m. fl.) redovisat fullständigt källmaterial från avvittringen på 1840- och 50-talet. Denna utredning har redovisat vilka samer som fanns inom respektive skattefjäll, hur många renar de hade och att de deltagit vid avvittringen

Mittådalen skattefjäll. Utan att gränserna blev på kartan uppdragna mellan skattefjällen inom Storsjö, Mittådalen, Skärvagsdalen och Ljungris, avgränsades Mittådalen att omfatta västra och östra Stölje, en del av Flatru (norra delen), stora och lilla Axhögarna, Mittåstötarna, Mittåkläpparna, östra Skärvagsvålen och Skarsfjället.

Skärvagsdalen avgränsades att omfatta Gröndörfjället, Höghögfjället, östra Skärvagsvålen, Flatru, yttre Skärvagsvålen, Särfvålen, västra och östra Stölje, Högrenvålen, Skarsfjället och Helagsfjället.

Ljungris skattefjäll avgränsades till att bestå av en del av Lundöret, Sömmikkarivåla, Rinnsnäf, Orrknipparne, norra Ljungdalsberget, Husvål, Dunnsjöfjällen, Wargtjärnsstöt, Gröndörssfjället, Helagsfjället och Skarsfjällen.

I fastighetsägarna utredningsmaterial har visats hur det i samband med avvitrningen har klarlagts gränserna mellan skattefjällen och angränsande byar. Att skattefjällen då avgränsades berodde på att skattefjällsbrevet av år 1841 stadgade att en sådan avgränsning skulle ske i samband med avvitrningen. Detta brev tillkom på begäran från samerna. Berörda grannbyar till de angivna skattefjällen, sedermera betecknade som Helags skattefjäll, var inom Storsjö socken: Storsjö by, Ljungdalens by, Messlingens by och inom Tännäs socken: Ljusnedals allmänning. Det är av materialet visat att det vid avvitrningen inte förekom tvister om gränsen mot de angivna byarna dock mellan samerna och Ljusnedals allmänning. Vad först gäller åtskillnaden mot byarna så bör särskilt uppmärksammas de redan år 1767, den 8 juli, träffade överenskommelserna dels mellan Ljungdalens byamän och samerna och dels mellan Storsjö byamän och samerna. (Se aktbil 808 i slutet av flik 18 samt under flik 22.) Dessa i skrift redovisade överenskommelser påvisar att byamännen från Ljungdalen för sina boskap nyttjat Skärvagsvålen och även östra Höghögsvålen, alltså områden som vid avvitrningen kom att ligga mitt inom Helags skattefjäll. Uppgörelsen med Storsjö byamän visar att byamännen tidigare nyttjat Sarvvålen och trakterna väster om denna. Rättsfallet från Hede tingslags häradsrätt, domboken den 2 december 1754 (flik 19, aktbil 808) redovisar tvist mellan Jon Hansson i Messlingen och samerna Anders Jonsson och Olov Jonasson för att de sistlidna vinter satt sig med sina renar i Jon Hanssons bästa mosseskog på östra delen av Flatrufjället. I tingsrättens protokoll anges att Messlingebyn skulle ha gått enda fram till vägen mellan Ljusnedals bruk och Storsjöbyn. Alltså en betydande större del än det som kom att avgränsas vid avvitrningen. Denna del avstods då till Ljungris skattefjäll. Rättsfallet den 29 novem-

ber 1736 vid ordinarie laga ting i Hede tingslag uti Vemdalen (aktbil 824) vari Storsjö byamän förde talan mot samnen Jon Andersson angående intrång i deras avradsland Sarfvålen därför att denne med sina renar betat där ger besked att samnen Jon Andersson då inte ansåg att Sarfvålen ingick i hans trakt där han fick vara samt att intrång på Storsjö byamäns avradsland inte gick för sig med bete av ren. I domböckerna från 1700-talet finns ett mycket stort material som redovisar att samerna höll sig inom det senare bestämda området för Helags skattefjäll samt att samernas områden under denna tid tillväxte. I Gunnar Pravitz i målet åberopade utredning från skattefjällsmålet (aktbil 907), sid. 257, redovisas det omnämnda rättsfallet av den 29 november 1736 och drar även Pravitz slutsatsen att det visar på att bönderna inte tålde och inte heller lagligen behövde tåla ett intrång på deras avradsland av betande renar. På sid. 264 ff redovisar Pravitz tvister mellan skattefjäll och avradsland och att dessa förekom ofta. I denna redovisning bör särskilt uppmärksammas sid. 267 och 268 och där samnen Johan Anderssons anspråk 1732 och 1733 samt Hede tingsrätts dom den 11 juni 1734 vad gäller anspråk på Flatrun och Axhögen. Pravitz redovisar på sid. 267 Hede häradsrätts dom 1731 om konkurrensen om Särvvålen. I den domen fastslog häradsrätten att Storsjö by skulle få området. Nu angivna domar återfinns också i aktbil 824, den redovisning av domar som fastighetsägarna ingivit. Förutom att materialet ifråga, såväl domböckerna som Pravitz utredning, redovisar en tillväxt under 1700-talet av samernas område inom de senare vid avvittringen avsatta Helagsfjället visar också utredningen på en konkurrens mellan samerna och att det inte var tillåtet för andra samer än de som skattade fjället att driva rennärning inom skattefjället. Under flik 20 i aktbil 808 - utslag refererat i resolutionsbok 1812 nr 40, angående ansökan av samerna Hans Andersson och Anders Nilsson d ä m. fl. att få begagna fjälltrakterna ifrån Storsjön, Ljungdalens, Messlinge byars områden o s v redovisar med all tydlighet att samerna vid den tiden respekterade byarnas gränser och inte där hade något vinterbete. Anspråket var då att få ianspråkta Skärvagsdalen och Mittådalen och området västerut till Ösjöbacken och viss del av Gröndalen bort till Havtornsstöten vid riksgränsen. Anspråket gällde alltså marker väster och söder ut på kronomarken Ljusnedals allmänning. Vid avvittringen var det heller ingen tvist mellan samerna och byamännen utan gränsen godtogs. Förhållandet var det motsatta när det gäller Ljusnedals allmänning. Ljusnedals allmänning gjorde anspråk, vilket framgår av 1819 års avvittringsförsök, aktbil 872, på att markerna ända upp till Helagsfjället skulle ingå i allmänningen. Samerna å sin sida gjorde, som nyss sagts, anspråk på att skattefjället skulle få omfatta markerna söderut mot Axhögarna, Mittåkläpparna och även Gröndalen i viss mån. Utredningsmaterialet visar på otaliga

tvister i den delen. Vid avvitrningen kom gränsen att bestämmas längre norrut än vad samerna önskade och samerna gick miste om sitt anspråk vad gäller Gröndalen.

Grönfjället kom därför att avvitrnas som en egen fristående fjälltrakt. Av avvitrningshandlingarna framgår att såväl bruksanställda vid Ljusnedals bruk som bönder efter avvitrningen hade avradsland kvar under en övergångstid inom Helags skattefjäll.

Helagssjöarna, Daddsjöarna m. fl. var upplåtna på avrad och dessa fick kvarstå ytterligare till dess att upplåtelsetiden gått ut. Förlikningsöverenskommelserna från 1767 liksom Hede tingsrätts utslag den 2 december 1754 (aktbil 808, flik 19) beträffande tvisten om vinterbete inom Flatruet visar med all tydlighet att det inte var godtaget att samerna med sina renar betade inom byarnas områden. Detta gällde också inom avradslanden. Förlikningsöverenskommelserna ger besked om att inget som helst renbete skulle ske inom byarnas områden. Detta påvisar också, som ett bra exempel, med all tydlighet att samebyarnas talan i detta mål om att det skulle ha förekommit sambruk inte är riktigt. Rättsfallet från Hede tingslags häradsrätt den 2 december 1754 ger också besked om den föreliggande konkurrensen. Det Jon Hansson i Messlingen reagerade mot var att detta var Messlingehemmanets bästa mossaland. Mossan, eller som det rätteligen ska heta laven, var för byamännen av stor betydelse som foder till tamboskapen. Förlikningsöverenskommelsen 1767 med Ljungdalens byamän är intressant också på det viset att den ger besked om att ett visst gemensamt bruk skedde av Skärvagsdalen. I förlikningen ingick att bönderna skulle använda Skärvagsdalen för slåtter ensamma under sommaren mot betalning till samerna. Detta är det undantag som finns om gemensamt bruk och det skedde mot betalning och enligt avtal. I södra delen av Skärvagsdalen skulle samerna allena råda och på den norra sidan mot bygränsen till Ljungdalens by som det anges "alles intet längre, ut".

Fastighetsägarnas utredning redovisar hur samerna under 1800-talets första del utvidgar sina anspråk inom det område som vid århundradets mitt, vid avvitrningen, avsattes för de tre skattefjällen med samlingsnamnet Helags. Tillkomsten av Skärvagsdalens skattefjäll redovisas under bilaga 18 till aktbil 808. De ytterligare anspråken under 1800-talet under flik 20 och 21. Samerna framförde då anspråk på att få nyttja Lillfjället och Anåfjället inom Ljusnedals allmänning. Precis som de också gjorde vid avvitrningen, varvid samerna deltog vid varje sammanträde, aktbil 808, inledande dokumentationen. Dessa fjäll skulle användas för vinterbete. Om sådan rätt funnits av sedvana eller eljest hade ju inte dessa anspråk behövt ställas vid upprepade tillfällen.

7. Bakgrunden till Särvfjället och dess renbetestrakter (avvittringskarta Hede socken, aktbil 928)

Hede häradsrätts dom av den 22 september 1685 under flik 22 i aktbil 808 ger besked att Särvsjöarna och skogen däromkring av ålder då vid tidpunkten för tingsrättens dom lytt och legat under Hede kyrkby. Det kan sägas att tingsrätten i den domen dömde en bonde från Vemdalen till böter för att han gjort intrång på denna mark. I fastighetsägarnas utredning (aktbil 808, flik 17 a, första delen, även aktbilagerad som 873) ges en omfattande redovisning av f d överlantmätaren Valfrid Larsson om bakgrunden till Särvfjället och Henvålen. Sistnämnda område beläget norr om Särfjäll kom genom utvidgningen att ingå i Särvfjället. Valfrid Larssons utlåtande på sid. 6 i skriften är mycket väl dokumenterat av källmaterial och lyder "vad som sålunda förevarit bör utvisa att Särvfjället och Henvålen av gammalt varit under böndernas nyttning och inte ingått i något lappfjäll". Valfrid Larssons källor, bestående av domar och resolutionsbeslut, ger klart besked om att Särvvålen och skogstrakten däromkring och även Särvfjället samt Henvålen låg under Hede respektive Storsjö byar och att de inte tålde något vinterbete där. Exempelvis ges beskedet i Hede häradsrätts dombok från den 15 mars 1755 att Hede byamän inte tålde intrång på Särvfjället då de inte kunna tillåta att lapparna vistas där vintertiden med deras rendjur emedan renarna förstöra all mossa som bönderna för sina kreatur hava högst av nöden. Detta besked föranleddes av ansökan från samer att få nyttja området. Någon rätt fanns då inte till vinterbete på Särvfjället. I Valfrid Larssons utlåtande redovisas hur samén Anders Jonsson på 1750-talet framställde en anhållan om att under vintertiderna få nyttja Särvfjället och Särfdalens skogstrakt. I Hede tingslags häradsrätts dom 30 november 1754 omtalas att trakten ifråga Särvfjället med Särfdalens skogstrakt samt Gräfrun, Löfkläppen och Heinvålen (Henvålen) allenast avser den norra delen av fjället. Avvittringskartan för Hede, aktbil 928, tillsammans med uppgifterna i domen ger besked om att Anders Jonssons anhållan gällde norra delen av Särvfjället och norr om där liggande trakter. Att Anders Jonssons anhållan då - liksom senare under 1760-talet och 1770-talet framställda anspråk på samma område från samén Olov Jonasson - hänförde sig till marker som Hede och Storsjö byamän ansåg ingick i deras byar eller avradsland framgår med all tydlighet av de åberopade domarna. Även på 1790-talet redovisar Valfrid Larssons utlåtande hemställan från samerna att få nyttja dessa trakter och att tillstånd inte lämnats. I avvittringsdokumentationen, sid. 18, omnämnt beslut KB resolution den 15 oktober 1829, nr 86, se flik 21, visar

på att tillstånd inte heller då lämnades för renbete på Särvfjället. Ansökan hade gjorts av lappordningsmannen Jan Andersson m. fl. att få med ren beta på Henvålen, Graftru och Särvfjället samt på Helagsfjäll, Skärvagsdalen och Särvålen. Tillstånd lämnades enbart för de tre sistnämnda fjällen. I samband med detta fall skrev samerna John Andersson samt Anders Nilsson och änkan Lucia Jonasdotter från Storsjöns fjälltrakter i brev till Kungl befallningshavande den 9 mars 1827 (se flik 21, aktbil 808) att de önskade få tillgång att beta fjälltrakterna Särvfjället, Henvålarne och Kraftruhe. Som skäl angav de bl. a. "önskade vi undertecknade fattige fjällmän som äro här i trakten boende och till vinterbete för våra renar högst förlägne". Handlingen ger besked om att ännu inte tillstånd lämnats till renbete på Särvfjället men också att det var brist på vinterbete och att sådant inte gick att nyttja utan tillstånd. Inför avvittningen har kunnat konstateras att Särvfjället vid sammanträdet 1842 den 20 juli (se aktbil 808, flik 4) § 6 samerna anmält att de om vintertiden begagna Lillfjället och även det s k Särvfjället och de vill vara behållna vid detta. Vi har fått besked i det utredningsmaterial fastighetsägarna redovisat att Lillfjället var upplåtet av Ljusnedals allmännings innehavare. Då det gäller Särvfjället finns inget besked vad som hänt efter det att Kungl Maj:t år 1802 avslagit de anspråk som ställdes under 1700-talet samt Kungl befallningshavande avslagit ansökan den 15 oktober 1829, nr 86. Tydligt var dock samerna vid Särvfjället vid avvittningen. I fastighetsägarnas utredning, dokumentationen under första fliken aktbil 808, sid. 2, anges att avrad för viss tid under vinterhalvåret utgått beträffande Särvfjället och att så anges i 1825 års jordebok. Rätteligen anges i 1825 års jordebok avrad för Särvvåls fjälltrakt, vilken är belägen nordväst om Särvfjället och så långt upp som där älven Sarvan tager sin början. Troligtvis hänför sig fjällallmogens anspråk i § 6 vid sammanträdet 1842 den 20 juli - på att vara bibehållna Särvfjället för vintertiden - att på samma sätt som för Lillfjället fjällallmogen under 1800-talets första hälft fått upplåtelse av Hedebönderna. Att samerna med sina renar var vid Särvfjället år 1851 framgår ju också av Elmins berättelse. Av de vidhäftade avvittningssammanträdena berörande Särvfjället (se aktbil 808, flik 5, sid. 10 ff) framgår beslut att samerna för vinterbete med ren - första beslut fr. o. m. januari och under vintern - skulle få flytta till Särvfjället. Det framgår med all tydlighet av beslutet att intrång inte fick göras på Hede kyrkby och Storsjö by. På sid. 10 i det angivna materialet redovisas hur konsistorieombudet kommunister Sparrman stöttade samernas anspråk på att få använda Särvfjället. Särskilt skall läggas märke till att fråga var om bestämda gränser. Sparrman sa att Hede pastorats boställes rätt på intet sätt förnärmades som Särvfjället med bestämde gränser avvitrades till vinterstamhåll för lapparnes rendjur. Det framgår också att krono-

budet länsman Lund förenade sig med Sparrman om denna inställning till stöd för samerna. De angav dock att ett sådant tillerkännande av mark på Särvfjället skulle få ske bara på sådant sätt att det inte förnärmade Hedeböndernas slåtter och betesnyttningar vid deras fåbodar intill fjället. Det bestämdes att flyttning inte skulle få ske förrän den 1 januari och att samerna sedan under vintertiden där utan åtal fick bo och vistas med sina renar och att det skulle åligga Hedebönderna som har sina slåtter vid fjället att vid den tidpunkten på året ha avhämtat det bärgade foraget så att renarna inte skulle skada detta. Dessa besked i avvitringsprotokollen är klarläggande exempel på att vinterbete på intet sätt var tillåtet annat än på de marker som vid avvitreringen avgränsades för samerna och på Särvfjället var renbetet begränsat just till den tiden på året då vinterbete förekommer. Att samerna med det beslut som togs skulle ha haft rätt att vandra med sina renar utanför den avsatta delen av Särvfjället och vinterbeta även andra marker inom angränsande byar måste vara uteslutet. Att de i praktiken skulle ha utövat vinterbete före och efter avvitreringen är lika uteslutet. På sid. 13 under flik 5 i aktbil 808 har fastighetsägarna redovisat material om Särvfjällets lapptrakts omfattning vid avvitringsförslaget den 17 oktober 1853 samt för vilka som Särvfjället skulle vara tillgängligt. Där anges att det är samerna med deras renar inom Ljungris och Skärvagsdalen hörande till Storsjö kapellag som angavs vara i stort behov av att få nyttja Särvfjället. Det var desamma som före och vid avvitreringen gjorde anspråk på Anå- och Lillfjället för vinterbete och som inte fick detta på grund av att Ljusnedals allmännings innehavare protesterade mot detta. Det skall läggas märke till att Särvfjället sålunda enbart avsattes till samerna i Skärvagsdalen och Ljungris skattefjäll. Samerna i Mittådalen skattefjäll ansågs tydligen ha tillräckligt med vinterbete i Mittådalen mellan Mittåstötarna. Det var alltså samerna i de längst mot väster belägna skattefjällen Ljungris och Skärvagsdalen som fick denna rätt till flyttning och de hade enligt 1825 års jordebok redan tidigare Särvvåls fjälltrakt. De kunde nu förflytta sig troligen längs älven Sarvans dalgång till Särvfjället. Någon rätt till intrång på byarnas marker gavs inte genom denna rätt till flyttning. Genom utvidgningen (se sid. 4, dokumentationen i aktbil 808) på 1890-talets slut utökades Särvfjällets lappskattetrakt i söder med Rönningsås 1:1 m. fl. fastigheter, motsvarande 1.587 hektar, samt Henådalen 1:1 m. fl. fastigheter norr om Särvfjället, motsvarande 8.340 hektar. Genom sistnämnda tillägg kom Grafru, Henådalen och Löfkläppen att ingå i Särvfjällets lappmarkstrakt - alltså de områden som samerna redan på 1700-talets slut ansökt om att få ränta men då fått avslag.

Fastighetsägarnas utredning ger sålunda klara besked om bakgrunden till Särvfjället. Att Särvfjället sedan mycket långt tillbaka, enligt källmaterial på 1600-talet, redan då av ålder nyttjats av Hedebönderna och att det inte varit ett gammalt skattefjäll. Detta motsäger också professor Bergslands utlåtande att Mårten Jonssons i Kalls sockens jordebok 1646 antecknade skattefjäll Sarf skulle vara liktydigt med Särvfjället.

Utredningen ger besked att samerna inte nyttjat marker vare sig vinter eller sommar inom området förrän dess att samerna någon gång på 1800-talets första hälft, troligen genom upplåtelse, fått tillgång att vinterbeta Särvfjället. Klara besked ges i bakgrundsmaterialet att vinterbete inte gick för sig annat än på upplåtna eller räntade marker.

8. Bakgrunden till Rutfjällets och Grönfjällets lappskatteland och dessas renbetes-trakter (avvittringskartor Tännäs socken och Storsjö socken, aktbil 921 och 922)

Valfrid Larssons utredning Härjedalen - söder om Tännån (Ljusnan) ger besked om att det som kom att vid avvittringen bli tillagt samerna som Rutfjällets lappskatteland inte är något gammalt lappskattefjäll och heller inte med tillåtelse därtill nyttjats av samer för renbete förrän i tiden strax före avvittringen på 1800-talet. Anspråk på att få använda markerna framställdes från samerna med början på mitten av 1700-talet. (Valfrid Larssons utredning, se aktbil 808, flik 17 a, andra delen.) Vid Hede tingslags häradsrätt den 30 november 1753 gjorde samnen Anders Torkelsson-Fjellström en framställan om att få nyttja icke tidigare skattelagda fjäll väster om Funäsdalens by vid norska gränsen. Han angav fjällen till Rutfjället över Malmagen till Skännerfjället samt vidare den fjälltrakt söder om Rutfjället som kallas Rogen samt Slugufjället. Byamännen i Tännäs och Funäsdalens svar efter det att denna hemställan resolverats ger klara besked att dessa trakter inte tidigare nyttjats för något slag av renbete vare sig vinter eller sommar. Funäsdalens byamän ger besked 13.3.1754 till Hede tingsrätt att Funäsdalsbyn har sina fåbodar vid de angivna fjällen mot norska gränsen och att dessa fjälltrakter inte får upplåtas till renbete eftersom det skulle skada byamännens verksamhet. Funäsdalens byamän framhåller särskilt att denna fjälltrakt är det endaste stället där de kunna uppta den för byamännens boskap här i orten brukliga mossan som även den skulle alldeles utödas bönderna till största skada om renbete skulle få ske. Funäsdalens byamän uppger också att Gröndalen liksom fåbodtrakten mot Rutfjället, det "riktiga fjället" beläget på riksgränsen, av ålder brukats av bönderna. Handlingarna ger klara besked att något renbete inte förekommit och inte accepterades inom dessa trakter vid angiven tidpunkt. Att trakterna kring Rogen, Rösjön,

Glädjan, Svansjön, Mysklan och Fjäten varit marker varå på Tännäs och Funäsdalens byamän nyttjat - södra respektive norra delen - för fiske och bete för tamboskap framgår av materialet i form av domstolsprotokoll men också även av 1751 års jordbok vari anges att angivna sjöar med kringliggande trakter var upplåtna till bönder i dessa byar. Dessa trakter kom senare vid avvittningen att ingå i Rutfjällets lappskatteland.

För Svegs tingsrätt, som omfattade ett härad med de södra och östra socknarna inom Härjedalen, finns bara en uppgift om samer i domböckerna. Häradsgränsen finns angiven på Haars karta (bilaga till aktbil 710) och sträckte sig öst-väst över landskapet norr om Sånfjället. Det av fastighetsägarna i målet presenterade rättsfallet från 11 december 1767, se aktbil 808, flik 17 a, andra delen, som ger klara besked om att samer med ren inte varit verksamma inom de södra delarna av Härjedalen. Detta ärende hänförde sig till den västra delen av Linsells socken och Lofsdalens by. På ting i Sveg den 11 december 1767 fick samnen Nils Andersson-Fjellström under vissa stadgade villkor rätt att med sina renar vistas på Lofsdalsskogen, Lofsdalsfjället, Lillfjället och Slugufjället. De sistnämnda fjällen, Lillfjället och Slugufjället, belägna numera inom Dalarna och ingående i åretruntmarkerna. Nils Andersson-Fjellström lämnade in en skriftlig ansökan till rätten och bad om tillstånd att han med sina ren djur skulle få vistas och sätta sig ner på Lofsdalsskogen, Lofsdalsfjället, Lillfjället och Slugufjället. Häradsrätten uttalade att det inte fanns någon bestämd gräns mot söder och öster för byn, vilket dock var fallet. Fastighetsägarna visar på detta genom att åberopa domboken den 4, 5 och 7 mars 1698 för Svegs tingslag. Den ifrågavarande tvisten inför tingsrätten gällde besvär av bönderna i Lofsdalen mot att bönder från Tännäs och Lillhärdal kom innanför Lofsdalsbys gränser och där jagade. I domstolsprotokollet anger bönderna från Lofsdalen gränserna för byn till gränsmärken som stämmer överens med den gräns som Lofsdalens by fick mot Dalarna vid avvittningen 150 år därefter. Lillfjället är beläget väster om Lofsdalens by inom Tännäs by och delvis inom Dalarna och ingår numera som sagts inom åretruntmarkerna. Slugufjället är numera beläget inom Dalarna, nordväst om Lofsdalens bys ägor och ingår i åretruntmarkerna för Idre sameby. I upplåtelsevillkoren i Svegs tingslags häradsrätt utslag 11 december 1767 stadgas att Nils Andersson-Fjellström vintertiden bör vistas åtminstone en mil från Lofsdalens by. Med by avsågs inte såsom ofta idag är fallet samlingen av hus i byns centrala del utan byns gränser. Upplåtelsevillkoren för Nils Andersson-Fjellström ger besked att bete endast fick ske där så var upplåtet genom tingsrättens beslut. Upplåtelsen till Nils Andersson-Fjellström var förenad med ytter-

ligare villkor. Särskilt skall beaktas att villkoren var att renbete inte skulle ske heller vintertid på Lofsdalens bys marker. Det konstaterades att fjällmarkerna ifråga tidigare inte blivit bortlegade. Villkor gällde att vintertid renarna inte fick beta närmare än en mil från byn - bygränsen - och som skäl för detta angavs att den berörda byn på en mil ikring tager sin mossa och äger sin slätter vida spridd. Upplåtelsen avsåg dock en tämligen stor trakt med Lillfjället, Slugufjället och trakten vidare österut avgränsad mot Lofsdalens by på detta sätt. Utredningen ger besked att efter det att Nils Andersson-Fjellström innehåft och räntat detta område i fem år han lämnade in en ny skriftligt ansökan den 18 mars 1773 till häradsrätten. Han fullföljde då sin ansökan fem år tidigare och hemställde om att få ta till sig den norska samens Jon Andersson och dela upplåtelsen med denne. Som skäl angav Nils Andersson-Fjellström att det var besvärligt för honom att endast ensam behöva vistas på denna trakt. Detta ger oss ett besked om att några andra samer inte fanns inom området. Eftersom allmogen inte heller denna gång hade någon erinran mot den villkorade upplåtelsen och att den norske samens fick dela denna beslutade tingsrätten lämna bifall. (Se flik 17 a, aktbil 808, samt utdrag ur domböckerna, aktbil 824.) Två år därefter, den 24 april 1775, blev emellertid dessa samer bortkörda efter klagomål från Särna socknemän i Dalarna och Lofsdalens byamän mot olägenhet av betande renar. Det konstaterades att Nils Andersson-Fjellström och Jon Andersson hade åsidosatt villkoren för nyttjandet och beslutades att de genast skulle drivas därifrån. Detta beslut togs av Kungl befallningshavande. Han konstaterade att ehuru lapparna icke förrän år 1773 inrymt ovannämnde fjällstöter likväl redan måst för ansenlig åverkan dem instämma till tinget. Kungl befallningshavandes besked i protokollet av den 24 april 1775 ger mycket klara besked att det inte förelåg någon rätt till renbete på markerna inom Härjedalen om inte särskilt tillstånd lämnats. För beslutet att avhysa samerna ifråga åberopades landshövding Ivar Nilssons resolution 30 oktober 1646 och Kungl förordningarna 1720, 1723 och 1748 om att samerna skulle hålla sig med sina renar inom lappmarken. Det visade sig att denna avhysning inte var helt effektiv utan Kungl befallningshavande, såsom redovisas i fastighetsägarnas utredning (aktbil 808, flik 17 a), var tvungen att åter 1783, liksom Hede tingsrätt 1788, avhysa Nils Andersson-Fjellström, nu med flera samer, som satt kvar i den västra delen av det upplåtna området på Lillfjället och Slugufjället. Vid Hede tingsrätt den 11 mars 1788 föredde Nils Andersson-Fjellström som rättshandling och grund för att få sitta uti Lillfjället med närliggande trakter Svegs tingsrätts dom från 1767 med upplåtelse till Nils Andersson-Fjellström liksom domen 1773 vari upplåtelse delades och även gavs åt Jon Andersson från Norge. De åberopade rätt till Lillfjället och Slugufjället med

stöd av dessa "gamla handlingar" trots avhysningen från Lofsdalsskogen och att upplåtelsen vid Svegs tingsrätt 1767 och 1773 upphört. Vid detta ting deltog också sammen Olov Hindriksson. Denne Olov Hindriksson återkom till Kungl befallningshavande med en ansökan den 8 mars 1812 och anhöll att samerna måtte beviljas återfå några fjälltrakter vilka förr varit dem tillhöriga men blivit dem berövade, nämligen Slugufjället och Lillfjället samt även Gröndalen vid Malmagssjön. Olov Hindriksson hänvisade till den upplåtelse som skedde vid Svegs tingsrätt 1767 till Nils Andersson-Fjellström. Den förklaring som Tännäs byamän gav med anledning av ansökan och som också återfinns i aktbil 808, flik 17 a, andra delen, p 23:2, vari de anger att de med ansökningen avsedda trakterna dels av ålder tillhört deras skattehemman dels mot avrad och åtagen ökeskatt tillagts några av dem var tillräckligt skäl för Kungl befallningshavande att inte medge ansökan. Utredningen visar på ytterligare rättsfall och utslag av Kungl befallningshavande med samma besked. Det kan konstateras att ännu 1812 inga upplåtelser eller tillåtelser givits till samerna att nyttja området söder om Rogen eller Lillfjället eller Gröndalen. Olov Hindrikssons ansökan till Kungl befallningshavande var skriftlig och välformulerad. Tännäs och Funäsdalens byamän svarade Kungl befallningshavande att då deras huvudsakliga näring bestod av boskapsskötsel jämte något fiske och djurfång och att de av grannskap med lappar skulle lida ett ganska stort intrång i sina fåbodhemmans slätter och betesmarker bestred de kraftigt att en inrymning av samer skulle få ske i de trakter som dem tillhörde. Att byamännen i Funäsdalen och Tännäs blivit störda av renskötande samer och deras näring redan på 1780-talet framgår av den tidigare redovisade historien om Nils Andersson-Fjellström samt också av ett rättsfall som fastighetsägarna påvisat från Hede häradsrätt den 6 mars 1772 i vilket anges att norska samer inte sällan kom över gränsen mellan Norge och Sverige vid kanten av Tännäs socken där de gjorde intrång särskilt på jakt, älg och vildren. Hemmansägarna förbjöds att vid vite intaga eller på byskogen hysa norska samer. Sammantaget påvisar materialet som fastighetsägarna presenterat - med nu angivna exempel belysta - att samerna inte ägde bedriva renskötsel inom området för det som först vid avvittningen blev Rutfjällets lappskatteländ. Detsamma gällde området vid Malmagen och området längs riksgränsen som tillhörde byamännen vari viss del av Gröndalen, den södra delen, ingick. Att det skulle kunna ha funnits samer som bedrivit renskötsel inom de angränsande byarna Funäsdalen och Tännäs är uteslutet, särskilt då det presenterade utredningsmaterialet påvisar att konkurrensen om marken varit mycket stor och att byamännen inte släppt in samerna under 1700-talet och 1800-talets första del på fjäll-

trakterna mot Dalarna och norska riksgränsen. Utredningsmaterialet visar också på att det inte godtogs att samer ens med böndernas löfte fick slå sig ned på byskogen.

Fastighetsägarnas utredning (sid. 14 ff i dokumentationen aktbil 808) visar allt ifrån 1700-talets början på hur markerna inom det som blev Rutfjällets lappskatteland nyttjats av bönder i Tännäs och Funäsdalen och av dessa ansetts ingå i byarna och så småningom genom statens eller kronans anspråk kommit att betraktas som avradsland. Exempelvis redovisas hur Malmagenområdet uppläts till tullnären Hammar och en åbo eller en bonde från Funäsdalen 1730 och att denna avradsupplåtelse övergick till ett nybyggnadstillstånd till drängen från bruket Lars Larsson den 7 mars 1759 samt att det därefter förelegat konkurrens mellan denne Lars Larsson och bönder från Funäsdalen om betet på platsen ifråga, varvid Funäsdalsbönderna påstått att Lars Larsson gjort intrång i deras av ålder urgamla rättigheter. Vidare exempel i den södra delen då två bönder från Tännäs 1761 fick Kungl befallningshavandes tillstånd att till stöd för sina svaga slätter få nyttja lägenheter som kunna finnas på en fjälltrakt tre mil från Tännäs by, Högvålen, Ri- och Ränningsvallen, vilka trakter numera ingår i Rutfjällets renbetesfjäll. Den 4 september 1802 erhöll Johan Björkenbaum tillstånd att anlägga nybygge vid Nässjödalen, sydväst om sjön Rogen, och ett nybygge Rogen vid sjön Rogen. Dessa två nybyggen övergick den 6 mars 1823 till samerna Anders Mårtensson och Jonas Jonsson under villkor om lägenheternas uppodling och räntans betalande och det var alltså fråga om upplåtelse som nybygge. Inom detta område låg delar av Lillfjället och Slugufjället. Samerna kom således till de av Olov Hindriksson tidigare eftertraktade trakterna genom denna upplåtelse av nybygge. Att märka är att Kungl befallningshavande i utslag 1820 senast avslagit Olov Hindrikssons hemställan om nyttjande av dessa trakter, vilket utslag fastställes 1821 av kammarkollegiet som då också hänvisade till kommande avvitrting. Se aktbil 808, flik 17 a, Valfrid Larssons redovisning av förhållandena söder om Tännån (Ljusnan). Två år efter kammarkollegiets utslag lyckades det således för två samer att överta de två nybyggena med odlingskrav. Först genom avvitrtingen några decennier senare fick samer tillstånd till att nyttja renbete inom det då tillkomna och avgränsade samt upplåtna Rutfjällets lappskatteland (aktbil 808).

Vid avvitrtingen har, såsom fastighetsägarnas utredning redovisat, se aktbil 808, dokumentationen, Rutfjällets lappskatteland utlagts i huvudsak i enlighet med de önskemål som framfördes från samerna. Hede brevet har tillämpats och marker tillagts samerna av statens mark. Nybyggena Nässjödalen och Rogen konstaterades i

mycket stor del ha blivit ointetgjorda genom att markerna övergått till Dalarna och samerna tillades marker norrut och kom att omfatta såsom anges på avvitringskartan, aktbil 922, den huvudsakliga delen av Lillfjället, Brännstötsfjället, vidare norrut över Brattri, större delen av Rölfjället, halva Svansjön och Gråstöten upp till västra delen på Malmagsjön och därifrån till riksgränsen. Rutfjället vid norska gränsen och sjön Glän vid norska gränsen kom inte, liksom inte heller Malmagen, att ingå i lappmarkstrakten. Detta gjorde inte heller samerna anspråk på. Vid avvitrningen förekom ingen särskild oenighet mellan samerna och byamännen från Funäsdalen och Tännäs. Tvisten dem emellan gällde marginella områden söder om Brattri där byamännen ville ha gränsen förlagd längre västerut. I avvitringshandlingarna anges särskilt att Lillfjället och det som var kvar av Nässjödalen nybygge skulle utgöra bra marker för vinterbete. Det finns också besked i handlingarna som visar på att hälften av lappmarkstrakten Rutfjället, eller såsom den kallades lappmarkstrakten Lillfjället och sjön Rogen, bestod av produktiv skogsmark. Inte heller förekom det någon oenighet mellan Funäsdalens bönder och samerna om avgränsningen av Gröndalens lappmarkstrakt eller Grönfjällets lappmarkstrakt. Fastighetsägarnas utredning visar således med all tydlighet och grundlighet på att det fram till avvitrningen vid 1850-talet inte förekom något renbete inom Malmagen och Funäsdalen och Tännäs byar och ej heller i angränsande socknar i öster och att de marker som väl uppläts till lappskatteländ vid avvitrningen tidigare innehafts av bönderna som avradsland under åtminstone hela 1700-talet och att bönderna vid de rättsavgöranden som då förekom vid otaliga tillfällen omtalade att markerna tillhört dem av urgammal ålder. Framförallt Nils Andersson-Fjellströms hemställan att få nyttja Lillfjället och Slugufjället och Lofsdalsskogen och Olov Hindrikssons efterföljande ansökningar ger klara besked att det inte tåldes något vinterbete och inte heller något renbete överhuvudtaget. Sammantaget visar fastighetsägarnas utredningsmaterial på att vid tiden för avvitrningen det givits tillstånd för samer att överta nybyggena Rogen och Nässjödalen 1823 och att det före dess inte funnits något tillstånd med undantag av upplåtelsen till Nils Andersson-Fjellström 1767-1775 då han avhystes samt att renskötande samer i övrigt intill denna tid hade hållit sig inom trakterna norr om Ljusnan och där i väster till viss del efter upplåtelse inom Anåfjället och Lillfjället inom Ljusnedals allmänning. Lagg märke till att Lillfjället är benämning även på detta fjäll och det skall inte förväxlas med Lillfjället som är beläget i Dalarna och södra delen av Tännäs. Fastighetsägarnas material visar på att expansionen söderut ledde till att anspråk under 1700-talets senare del ställdes mot Gröndalen och Rutfjället som aldrig lyckades riktigt, men så småningom trakterna söder därom som fick ianspråktagas vid avvitrningen

och dessförinnan Nässjödalen och Rogens nybyggen. Handlingarna motsäger också att det skulle ha funnit någon möjlighet för samerna i norr - inom Mittådals, Skärvags och Ljungris skattefjäll, som nyttjade viss del av Gröndalen, den norra Gröndalen, och som nyss sagts vissa fjäll efter upplåtelse inom Ljusnedals allmänning - att vandra söderut och med sina renar beta inom Malmagen och byarna Funäsdalen och Tännäs.

9. Var Härjedalens kommuns socknar befolkade då samerna började med rensköt-sel?

Ja, så var det och det har visats genom redovisningen av socknarnas tillkomst liksom byarnas (aktbil 822) med redovisat antal skattebönder. Detta påvisar en tidig kolonisering och att bönderna åtminstone 300 år före det att samerna började med rensköt-sel hade etablerat en agrar verksamhet. Källmaterialet till förhistorien till de respektive lappskattefjällen och lappskattelanden har visat att bönderna inom dessa områden hade avradsland sedan lång tid tillbaka innan de successivt togs i anspråk av samerna efter meddelat tillstånd att ränta dessa marker. Inte i något fall har det givits samerna tillstånd att ianspråkta bolbyarna för renbete. Inte i något fall har renbete heller fått pågå utan tillstånd på någon mark. Kungl befallningshavaren gav tillstånd på kronomarken. Avvittringsdokumentationen, aktbil 808, med bifogade aktbilagor, påvisar tidig kolonisering från fastighetsägarnas sida och att de mot samernas utbredning söderut åberopat urgammal hävd på avradslanden som samerna ansökte om att få ta i anspråk. Detta gäller såväl Rutfjällets som Grönfjällets lappskatteland som markerna inom Ljung-ris-, Skärvags- och Mittådalsfjällen. Samernas första utpost söderut i Härjedalen var det höga fjället Helags, varifrån de ryckte fram söderut längs riksgränsen. I området mellan Jämtland och Härjedalen ryckte de fram även österut norr om Ljusnedals allmänning och mot gränsen till Ljungris, Storsjö och Messlinge byar. De tilläts aldrig komma in på byarna, vilket också redovisas i domböckerna. Tvist förevar om avradslanden i Skärvagsdalen och på Flatruet. I söder hindrades framryckningen av Ljusnedals allmänning. Samernas framryckning söderut längs fjällkedjan mot Funäsdalens och Tännäs byar hindrades av dessa byamän. Allt detta har jag nu nyss visat vara styrkt med källmaterialet då jag behandlade förhistorien till lappskattelanden och lappskattefjällen.

Avvittringsdokumentationen, aktbil 808, redovisar förhållandena i de berörda socknarna Tännäs, Hede och Storsjö, och visar tillsammans med avvittringskartorna att

marken inom byarna var ianspråktagen av bönderna. Även för de till dessa i öster angränsande socknarna har avvitringshandlingarna aktbil 908 visat på att dessa var uppodlade och ianspråktaga av bönder. Avvitringskartorna (aktbil 921-929) visar också på detta och att detsamma var förhållandet med de övriga socknarna inom Härjedalens kommun. Fastighetsägarna har redovisat skattläggningsbesluten för de till nyss nämnda socknar angränsande socknarna. Besked om antal djur i samband med avvitrningen har redovisats. Detta tillsammans med vad som redovisats om byarnas och socknarnas historia i aktbil 822 jämte beskeden på avvitringskartorna ger klara besked att Härjedalen tidigt varit ett uppodlat landskap och att det vid avvitrningen inte fanns några marker som inte användes. Det arkeologiska materialet ger besked om mycket tidig verksamhet av bönder. De gamla bolbyarna var mycket stora och stora marker togs i anspråk för bete. Flerfäbodssystemet och det stora antalet fäbodar är väl dokumenterat (aktbil 807, bilaga 4, samt aktbil 1135) i de två inventeringsutredningarna som fastighetsägarna redovisat. Av denna och materialet i avvitringsdokumentationen har fastighetsägarna visat att bönderna nyttjade fäbodar långt upp på fjällsidorna. Den stora mängden djur och tillgången på bete föranledde att betet fick sökas inom stora avstånd. På avvitringskartorna är ett flertal av dessa fäbodar redovisade, benämnda vallar. Kartan och protokollen från 1819 års avvitringsförsök visar på en mycket stor samling, 100-tals, av vallar och torp belägna inom Gröndalen och Ljusnedalen. Beskeden om byamännens och böndernas avradsland påvisar att det krävs tillstånd att nyttja kronans överloppsmark. Fastighetsägarnas utredning påvisar också att samerna inte heller de fick nyttja dessa marker utan tillstånd. Mängden av ansökningar om tillstånd och beslut om tillstånd och avslag på ansökningar påvisar detta med all tydlighet. I fastighetsägarnas utredning om avvitrningen och tiden före denna har under flik 17 och 22 presenterats källmaterial från 1600-talets senare del och framåt i tiden styrker att det vara stor konkurrens om marken mellan de olika byamännen. Av dessa handlingar framgår också att det har krävts tillstånd av byamännen för nybygge. Sålunda under flik 17 ur Hede tingsrätts dombok den 30 november 1751 redovisas hur Jan Jönsson i Tännäs fick tillstånd till nybygge vid Valmåsen och att detta skedde efter medgivet tillstånd från samtliga Tännäs byamän som lämnat skriftligt utlåtande. Den redovisade förhistorien till Rutfjällets lappskatteländ ger samma besked om nybyggerna Malmagen, Rogen och Näs-sjödalen. Rättsfallet under flik 22 från den 22 september 1685, som redovisar en tvist mellan Hede kyrkbys byamän och en bonde från Vemdalen - bonden från Vemdalen hade satt sig utan lov och börjat bygga på Hede kyrkbys kapellskog vid Särvsjöarna - påvisar konkurrensen och att det inte gick för sig att utan tillstånd och lov ta i an-

språk mark. Att det inte var tillåtet att inkräkta på annans mark ger också rättsfallet besked om eftersom bonden från Vemdalen blir bötfälld av tingsrätten jämlikt det 28 kapitlet kungabalken. Detta ger naturligtvis också besked om att samebyarna har fel i sitt påstående att bönderna inte haft laglig möjlighet eller lagligt stöd för att skydda sina marker mot intrång. Rättsfallet (under flik 22) den 26, 27 och 28 februari 1703, som redovisar en tvist mellan Per Persson i Storsjön och bönder från Vemdalen om rätten till avradslandet vid Henan - Håndalen (beläget norr om Särvfjället och numera ingående i detta renbetesfjäll) - har visat på markkonkurrensen och att Vemdalsbönderna blev dömda för intrång på den rätt Per Persson på Storsjö böndernas vägnar hade och gjorde gällande i målet. Under flik 22 har också redovisats ett flertal domar från de tvister som förevar mellan bönderna i Funäsdalen och torparna på Ljusnedals allmänning föranlett av att de senare försökte bygga även in på Funäsdalens bys område söder om Ljusnan.

Professor Rudbergs utlåtande (aktbil 821) bekräftar att bolbyarna var omfattande i storlek. Rudbergs utlåtande säger mycket tydligt ifrån om att samebyarna har fel i deras påstående att Härjedalen inte var bebyggt och etablerat av bönder. Rudbergs utlåtande ger också besked om att samebyarna missuppfattat hans kartor och att den talan samebyarna för med stöd av dessa, att Härjedalen varit gles bebyggt, inte är riktig. Rudberg har till bemötande av samebyarnas i målet ingivna inlagor skrivit sitt utlåtande och däri förklarat att en prick på kartan innebär en by i Härjedalen. Trots detta har samebyarna även vid denna huvudförhandling hållit fast vid sin ursprungliga tolkning. I fastighetsägarnas utredning om socknarna och byarna har redovisats byarnas omfattning och antal skattebönder i historisk tid i den mån sådant material funnits. Det av fastighetsägarna presenterade utredningsmaterialet ger besked om stora byar med många bönder. Samebyarnas talan i den här delen, med stöd av prickar på Rudbergs kartor, kan mot det omfattande material som fastighetsägarna redovisat, inte på något vis vinna förtroende.

I de av fastighetsägarna redovisade källmaterialet återfinns många domar med besked om en stark konkurrens om marken i Härjedalen. I socknarna angränsande lappskattefjällen och lappskattelanden var markerna väl uppodlade ända upp på fjällkanterna och konkurrensen mellan byamän och byamän emellan redovisas i fastighetsägarnas ingivna utredningsmaterial. Detta ger besked att samernas i målet framförda påstående att det kunde ha bedrivits renbete och rennärlingsverksamhet inom byarna och på avradslanden utan att detta skulle ha märkts och utan att det skulle ha

skett någon uppteckning av något slag i något slag av skriftlig källa är otroligt. Mot detta står också att den mängd av källmaterial som fastighetsägarna ingivit inte kan motsägas på detta sätt. Några besked om samer inom de övriga socknarna i Härjedalen finns inte i källmaterialet och fastighetsägarna har också visat att samerna inom Härjedalen befann sig just på fjälltrakterna och att till dessa gränsade Tännäs, Hede och Storsjö socknar. Övriga socknar var inte på något vis berörda av samerna och rennärlingsverksamheten.

10. Särskilt om rätten till vinterbete och avvitrningen

Samebyarna har gjort gällande att vinterbete inte beaktats vid avvitrningen och att som det tydligen får uppfattas vinterbete skett utanför skattelanden före avvitrningen och kvarstått även efter avvitrningen.

Vad först gäller de formella reglerna för avvitrningen så har i fastighetsägarnas utredning visats att dessa regler inte ger något sådant besked. Ingen skillnad görs i dessa mellan renbetets olika årstider.

I processen har varit tvistigt huruvida 1841 års brev, Hdebrevet, som ger besked om att samerna skall tilldelas vinterbetesmarker, har den innebörden att det därefter inte skulle ha förelegat någon rätt att beta utanför lappskattefjällen och lappskattelanden. Samma fråga ställde sig lagstiftaren inför 1886 års lag. Det lagstiftaren sa var att om det hade förelegat en vinterbetesrätt utanför skattefjällen så kunde avvitrningen även med det besked som ges i Hdebrevet och det tillägg av mark som skulle kunna ha skett på grund av detta inte bryta en sedvana som hade förelegat av ålder. Det är viktigt att ha denna avgränsning klar för sig. Fastighetsägarnas talan är, vilken också har styrkts av bevisningen i målet, att det inte förekommit något sådant renbete av ålder utanför renbetesfjällen och lappskattelanden. De marker som genom föreskriften i Hdebrevet tillades lappskattefjällen och lappskattelanden för vinterbete ger också besked om att markerna vara renbete fick ske inom Hede pastorat, vilket var det som Hdebrevet reglerade, endast fick ske inom avsatta områden. Samebyarna har i målet å sin sida försökt förklara innehållet i Hdebrevet på så sätt att det skulle ha funnits fasta vinterstamhåll, vilka skulle ingå i skattefjällen och dessutom ett renbete vintertid därutöver. Inga som helst belägg finns för en sådan uppdelning. Av utredningen i målet har kunnat konstateras att marker med sedvanerätt av ålder för vinterbete förekom i Jämtland men dock inte i Härjedalen.

11. Särskild rätt till bete på böndernas marker p g a 1751 års kodicill.

Samebyarna har i målet gjort gällande att kodicillen skulle innehålla sådana rättsregler att den skulle ge samerna rätt att med ren beta på böndernas marker. Så är inte fallet och detta har fastighetsägarna mycket väl klarlagt sakframställningsvis i aktbil 806, 819, 866, 905 och 946. Fastighetsägarna menar att vad de anfört i målet ger besked om att kodicillen inte på något vis har givit samerna rätt till renbete, vare sig vid dess tillkomst eller senare. Fastighetsägarna nöjer sig pläderingsvis med att återigen hänvisa till högsta domstolens uttalande i skattefjällsmålet (NJA 1981 s 205): "Det är visserligen uppenbart att, såsom byarna framhållit, kodicillens författare betraktat samerna som fullvärdiga medborgare med samma ansvar och rättsskydd som andra svenskar och att kodicillen utgår från att samer skall ha en stark rätt till fjällmarken i det egna landet likväl som grannlandet. Men arten av denna rätt kan inte utläsas av materialet. Den kan för övrigt ha varit olika i skilda delar av Sverige." "Kodicillen kan därför inte betraktas som mer än en ytterligare bekräftelse av de rättigheter som samerna redan hade till sådan mark i Sverige som de brukade och skattade för." Med anledning av att samebyarna särskilt åberopat reglerna om lapprätter till stöd för sin talan att kodicillen skulle innebära rätt för samerna att beta böndernas marker citerar jag vidare ur skattefjällsmålet: "Vad särskilt angår dessa bestämmelser om lapprätter - domstolar som skulle slita vissa angivna tvister - kan deras tillkomst inte anses belysa arten av samernas rätt till marken; marktvister tillkom det för övrigt inte lapprätterna att behandla."

12. Förekomst av faktiskt renbete.

Samebyarna har i målet inte åberopat något faktiskt renbete på någon plats utanför lappskattefjäll. Samebyarna har generellt påstått att sådant renbete måste ha pågått på grund av att samer funnit i Härjedalen sedan urminnes tider. Inte heller denna uppgift har samerna försökt bevisa. Samebyarna har, vad fastighetsägarna kan finna, vid tre tillfällen åberopat förekomst generellt sett av renbete utanför skattefjällen.

Sålunda har samebyarna åberopat provinsialläkare Ellmins årsrapport 1851 till stöd för att det skulle ha förekommit renbete inom hela Härjedalen och då på grund av, menar samebyarna, att det i rapporten omtalas att en dom skulle föreligga som ger skyldighet att stänga runt hässjor. Fastighetsägarna har bemött detta och i målet kun-

nat redovisa att det Ellmins rapport omtalar är ingenting annat än 1831 års kungliga brev om stängsling av höhässjor vilken tydligen doktor Ellmins uppgiftsgivare hört talas om. Någon dom i frågan föreligger inte och har heller inte påvisats. Fastighetsägarna har också visat att Ellmins rapport vad gäller intrång av renar på böndernas marker och vartill rapporten hänför uppgiften om skyldighet att stänga kring hässjor rör sig om Särvfjället. Detta anges i rapporten. Särvfjället, som ligger utanför omstämt område, nyttjades av samer vid den angivna tidpunkten. Detta har framkommit i fastighetsägarnas utredning. Något allmänt förekommande renbete kan denna uppgift från samebyarna inte visa. Samebyarna har alltså åberopat såväl 1831 års kungliga brev om skyldighet att stänga kring höhässjor inom lappmarken som Ellmins rapport till stöd för att det förekommit renbete över hela Härjedalen. 1831 års brev gäller lappmarken och det är i målet visat att Jämtlands läns lappmark var belägen i den allra nordligaste delen av Jämtland.

Samebyarna har påtalat ytterligare en omständighet, den tredje, till stöd för att det skulle ha förekommit ett faktiskt renbete utanför skattefjällen. Detta skedde vid förhöret med Anders Lööv då denne som en ny uppgift i målet citerade ur boken 'En resa genom Hälsingland och Härjedalen år 1799' - en del av Johan Vilhelm Smiths berättelse om sin resa genom svenska landskap för att besöka samerna. Boken är översatt och kommenterad av Anders Lööv 1992 (på LUEJIE Förlag). Anders Lööv citerade från sid. 91 följande mening: "Tidigare strövade Mittådalssamerna på sina årliga vandringar längre österut mellan Härjedalen och Jämtland". Denna reseskildring har som historisk källa naturligtvis sina brister. Johan Vilhelm Smiths förmåga att sätta sig in i förhållandena kan inte, såsom varandes turist i en främmande bygd, ha varit stor. Det citat som Lööv läste upp visar dock på den svaghet som finns i samebyarnas bevisning. Det finns ingenting i den ifrågavarande boken som talar för samernas talan. De besked som lämnas talar istället för fastighetsägarnas talan. Den av Lööv citerade meningen måste sättas i sitt rätta sammanhang. Mittådalssamerna var de samer som skattade för Mittådalssötarna och således de samer som höll till norr om Ljusnedals bruk i Storsjö socken inom de skattefjäll som sedermera, tillsammans med Ljungris och Skärvagsdalen, fick samlingsnamnet Helags. De vandrade på gränsen mellan Härjedalen och Jämtland österut. Vi vet av den utredning fastighetsägarna presenterat att det förekommit tvister mellan samerna i dessa skattefjäll och bönderna i de öster därom belägna byarna Storsjö och Ljungdalen. Förlikningsöverenskommelser träffades 1767. Uppgiften som Lööv lämnat ger således inget besked om några samer som vandrat inom det omstämda området. Om Lööv

hade redovisat uppgifter ur boken på andra ställen hade det framkommit att för alla samer som vistades i dessa sydliga trakter gäller det att de inte kommer helt ner till gränsen mellan Härjedalen och Dalarna, att gränsen ovanför den nämnda landskapsgränsen är den yttersta punkten till vilka samerna rycker fram mot söder med sina renar, att alla samer här förstår det svenska språket och att de flesta kan skriva, att pastorn herr Orstadius inte var tvungen att lära sig det samiska språket, samt att Smith ger besked om att samerna i Härjedalen höll till på fjällen mot norska gränsen.

Smiths berättelse, som översatts av Anders Lööv, ger således professor Haarstad rätt då den anger att samerna rycker fram söderut. Lööv har inte tagit intryck av uppgifterna i denna sin översättning.

Samebyarna som inte bemött fastighetsägarnas utredningsmaterial i form av en mängd källmaterial till påvisande av var samerna uppehållit sig med sina renar har således inte själva framfört något som helst belägg för renbete utanför skattefjällen och lappskattelanden.

13. Fick bete ske utanför skattefjäll?

Samebyarna har påstått att detta gick för sig. Fastighetsägarna har sagt det motsatta och utredningen i målet måste anses ge fastighetsägarna rätt i denna fråga.

Referatet av Gunnar Pravitz utredning i skattefjällsmålet, aktbil 907, ger besked att Pravitz utifrån granskade domar ansåg att samerna inte hade någon rätt att beta utanför skattefjällen i Härjedalen.

Fastighetsägarnas dokumentation, aktbil 808 med bifogade aktbilagor, ger också besked att något bete utanför skattefjällen inte var accepterat. Besked ges t o m om att det inte var tillåtet att upplåta bete till samerna inom byarna. Förlikningsöverenskommelserna 1767 mellan samer å ena sidan och Ljungdalens byamän samt Storsjö byamän å andra sidan ger besked om bestämda avgränsade områden och att samerna inte ägde beta utanför dessa in på böndernas byar och avradsland (aktbil 808, i slutet av flik 18 samt under flik 22).

Twisten mellan Jon Hansson i Messlingen och samerna Anders Jonsson och Olov Jonasson, för att samerna på vintern satt sig ner i Hanssons bästa mosseskog på östra delen av Flatruet, visar att renbete inte heller vintertid godtogs på Messlinge bys ägor, domboken 2 december 1754, flik 19, aktbil 808.

Twisten den 29 november 1736 vid Hede ting, aktbil 824, mellan Storsjö byamän och samnen Jon Andersson om intrång på byamännens avradsland Särpålen ger samma besked. Upplåtelsen vid Svegs tingsrätt 11 december 1767 (aktbil 808, flik 17 a, andra delen) ger besked att byamännen inom Lofsdalen medgav och upplåt på särskilda stadgade villkor rätt för Nils Andersson-Fjellström att vistas i närheten av byn. Vintertiden fick han komma en mil nära byn men inte närmare. Denna upplåtelse var inget skattefjäll. Efter det att han brutit mot villkoren blev han bortkörd av Kungl befallningshavande den 24 april 1775 (aktbil 808, flik 17 a, senare delen, samt domböckerna, aktbil 824). Nils Andersson-Fjellström gick utanför det upplåtna området och klagomål kom från angränsande byar i Särna och från Lofsdalens byamän. Historien har visat på mängder av ansökningar från samer att få beta mark vintertid. Så exempelvis: Förhistorien till Särpåfjällets lappskatteland (aktbil 808, flik 17 a). Framställningarna från samer vid ett flertal tillfällen under 1700-talet och 1800-talet att få beta Särpåfjället vintertid med ren. Ansökningarna lyckades inte men ger besked om att tillstånd erfordrades. Likaså ger avvitringsbesluten, aktbil 808, flik 5 i slutet, besked om att det vid avvitrningen sattes särskilda villkor för tiden för vinterbete på Särpåfjället. Att vinterbete inte var något givet och tillåtligt på markerna utan tillstånd framgår klart. I den ansökning som lappordningsmannen John Andersson samt Anders Nilsson och änkan Lucia Jonasdatter från Storsjös fjälltrakter lämnade in till Kungl befallningshavande den 9 mars 1827 i det avgjorda målet till resolutionen den 15 oktober 1829, nr 86, (se aktbil 808, flik 21) anger sökandena med anledning av att de önskar tillstånd att få med ren beta på Särpåfjället, Hemwålarne, Kraft rue att "vi undertecknade fattige fjällmän som äro här i trakten boende och till vinterbete till våra renar högst förlägne". Detta ger med all tydlighet besked om att vinterbete inte gick för sig på andra marker än där tillstånd lämnades och att samerna inte hade tillgång till vinterbete på böndernas marker. Varför skulle de i sådant fall ha varit utan vinterbete för sina renar? I avvitringsförslaget den 17 oktober 1853 för Hede socken anges för Särpåfjället (aktbil 808, flik 5, sid. 13): "Särpåfjället, lapptrakt som anses vara alldeles outhärlig för lapparne till vintertrakt för deras renar och vartill lapparna uti Ljungris och Skrävagsdalen hörande till Storsjö kapellag äro i stort behov". Det besked som lämnas att trakten är outhärlig ger naturligtvis samtidigt besked om att det inte funnits någon rätt att vinterbeta med ren fritt på andra områden inom Härjedalen.

Anspråken från samerna i Skrävagsdalen och Ljungris skattefjäll under 1800-talets första del, redovisade under flik 20-21 i aktbil 808, visar på hur samerna då vid upprepade tillfällen gjorde framställan om att vintertid få nyttja Lillfjället och Anåfjället

inom Ljusnedals allmänning. I detta material redovisas också att samerna under första delen av 1800-talet vid vissa tillfällen genom upplåtelseavtal erhållit rätt att vintertiden få beta på Lillfjället och Anåfjället.

I samband med 1819 års avvitringsförsök, aktbil 872, hemställde samerna att mot avgift till Kungl Maj:t vintertid få begagna Anå- och Lillfjällen norrut över fjällskogarna mot gruvan. Det skall anmärkas att även samtliga övriga ansökningar om att få använda mark vintertiden för bete från samernas sida varit förenade med erbjudande att göra detta mot avgift.

De exempel jag nu har anfört ger tillräckliga besked för att fastighetsägarnas talan är styrkt. Avvittringsdokumentationen och det historiska källmaterialet inför denna, liksom domböckerna och resolutionsbeslut som fastighetsägarna har redovisat, ger entydigt samma besked. Redovisningen av avvitrningen ger också besked att bönderna väl utnyttjat markerna och även som avradsland haft en del av de marker som vid avvitrningen tilldelades samerna som avradsland.

I K B Wiklunds skrift "Huru länge har det funnits lappar i Jämtland och Härjedalen?" (aktbil 949) påvisas också på sid. 408, på mitten, att även Tomas Jonsson, som fått så kallat frihetsbrev 1646 av landshövding Strijk, redan vid ting den 7 mars 1649 fått klagomål på sig från Ottsjö byamän i Undersåker att han tillfogat dem mycken skada och intrång på bolbyns avradsland. Frihetsbrevet var egentligen inte är annat än en upplåtelse av lappskattefjäll mot i brevet redovisad skatt eller ränta - 2 resp. 2 riksd, att använda Dronnerijs och Hitting fjäll - vari särskilt landshövdingen förmanat och satt som villkor - se aktbil 980 - att han skall hålla sig inom sina fjälls rämärken.

Detta visar på markkonkurrensen. Innehållet i landshövding Strijks brev med upplåtelse av skattefjäll till Tomas Jonsson ger besked om de första anspråken söderut mot Undersåker. Det skall dock beaktas att de av samebyarna såsom frihetsbrev åberopade brevet mycket tydligt föreskriver för Tomas Jonsson att han inte får gå utanför det upplåtna skattefjället med sina renar. Det finns ingenting i denna upplåtelse som tyder på att han skulle ha haft rätt att någon tid av året, såsom samebyarna påstår - vintern, använda markerna utanför. Brevets lydelse ger motsatt besked, att Tomas Jonsson skulle hålla sig inom sina räntade fjälls områden. Samma besked ger det av Wiklund refererade målet. Samebyarna har i detta mål lagt mycket stor vikt vid upplåtelsen till Tomas Jonsson 1646 liksom vid landshövding Strijks brev till landshövdingen Ivar Nilsson, vari han berättar om att Mårten Jonsson, som samebyarna kallar finnekungen eller lappekungen, vid mötet med Strijk 1646 skulle ha en upplåtelse

från den danska regimen att nyttja fjäll mot Härjedalsgränsen. Något besked har inte visats i målet att Mårten Jonsson därefter fick upplåtelse av skattefjäll av landshövdingen Ivar Nilsson. Väl har professor Bergsland velat hänföra ett av de skattefjäll som sedermera i jordeboken för Kalls socken upptogs för Mårten Jonsson under benämningen Sarf-Saris till att vara det i Hede socken belägna Särffjället. Bergsland har baserat denna benämning på språkforskning och byggt sitt resonemang på en av Hedræus kartor. Som fastighetsägarna visat i målet håller inte detta resonemang om Bergsland istället utgått ifrån den förnämsta av Hedræus kartor, den s k Kristinekartan. Bortsett från detta språkvetenskapliga försök från Bergsland, som också motsäges av Gösta Holms uppsats, gäller att källmaterialet, presenterat genom ett utlåtande av Valfrid Larsson (aktbil 808, flik 17 a, senare delen), ger besked om att Särffjället aldrig varit ett gammalt lappskattefjäll. I sammanhanget är mer av intresse det besked som landshövding Ivar Nilsson gav till allmogen den 30 oktober 1646 (se K B Wiklunds skrift, sid. 407, och även de av samebyarna åberopade källhandlingarna) med anledning av klagomål från bönderna befallde att de samer som gjort intrång på böndernas skogar skulle där draga ifrån och bliva på de fjäll och skogar som dem tillordnade äro och sina hemvist där hava böra. Detta beslut ger besked om att bönderna nyttjade markerna och att det inte fick ske något renbete utanför lappskattefjällen. Detta beslut har sedan lästs upp vid flera tillfällen, vilket fastighetsägarnas åberopade utredningsmaterial ger besked om. Detta skedde t ex redan den 7 mars 1648, se flik 22, vid landsting i Härjedalen då förbudet upplästes och, som det anges i utdraget ur protokollet, "lapparnas förman John Mårtensson (antagligen Jon Mårtensson) blev åklagad för något inpass och efter han utlovat bättring släpptes han denna gång lös". Det anges vidare att om han skulle återigen göra något intrång så skulle han tas och fängslas och tingsföras och dömas eftersom förbudet lyder. Vid landsting 1652 (flik 22) upptas i protokollet under p 7 att förbudet upplästes och där anges "alla finnar och lappar blevo ock förbjudna att hysas eller tillåtas sätta sig ner på någon ort i landet". Ur brev- och resolutionskoncept 1693 juli-december har fastighetsägarna åberopat general Vellings protektorial av den 18 september 1693. Där anges att "Jonas Lapp, vilken med vederbörligt lov och tillstånd på fjället vistats". Besked ges således om att det erfordras tillstånd och lov att nyttja mark samt att Jonas, troligen Jonas Torkilsson, vistas på fjället. Under flik 22, Kungl befallningshavandes beslut 21 februari 1662, även Ivar Nilssons beslut 30 oktober 1646. Kungl befallningshavande Johan Oxenstierna beslutade 1662 med anledning av att allmogen högeligen klagar att samer kommit ut ur Norge som nästomliggande inrikes landskaper styka in på skogarna och göra märklig skada med djurs fällande. Landshövdingen beslutade att

det skulle vara allmogen tillåtet att på färsk gärning ta fast sådana gärningsmän och lämna dem till befallningsman. I Kungl befallningshavandens beslut den 20 september 1774 (aktbil 808, flik 17 a, senare delen, sid. 86) att avhysa samerna Nils Andersson och Jon Andersson, vilka 1767 och 1773 fått upplåtelse av Svegs tingsrätt att vistas på Lofsdalsskogen, Lofsdalsfjället, Lillfjället och Slugufjället i Härjedalen, återopade Kungl befallningshavande 1646 års beslut av Ivar Nilsson. Därtill återopade också landshövdingen de kungliga förordningarna 1 september 1720, 22 oktober 1723 och 1 december 1748. Dessa förordningar, som återfinns i Kungl befallningshavandes beslut från den 20 september 1774, ger beskedet att den same som nedsätter sig på annan plats än där så är föreskrivet eller tillåtet åter till lappmarken skall föras. Nu redovisade beslut av Kungl befallningshavande och kungen genom kungliga förordningar ger, även om den skrivning besluten och förordningarna har är otrevlig, ändå besked om att det inte var möjligt eller tillåtet att idka renskötsel utanför lappskattefjällen.

14. Utanförskapet.

Det finns naturligtvis mycket riktigt i det som Rolf Sjölin redovisat om samernas svårigheter att delta i styrande processer så väl lokalt som centralt för riket. Uppgifterna måste dock sättas i dess rätta sammanhang. Under 1800-talet, som Sjölin framför allt höll sig till, hade allmogen i gemen små möjligheter att påverka. Rösträtt tillkom cirka 10 procent. Det bör också klargöras att samerna tidigare fick skola än det att den allmänna folkskolan startades. Sjölin uppgift att samerna saknades i tjänstemannaämbeten är inte helt riktigt. Rätt många samer blev präster och åtminstone i Härjedalen var det omöjligt att som Sjölin sade efterforska samiskt ursprung på namn, då namn som Larsson, Andersson, Nilsson, Mårtensson, Jonsson var vanligt förekommande bland samerna, se namnen vid avvitrningen (aktbil 808). Vidare har Sjölin uppmärksammat på den skillnad som förelåg för samerna i norra Jämtland och i lappmarken mot vad som var förhållandet inom Härjedalen. Bl. a. att kungörelser i norr skulle läsas upp även på samiska, vilket inte var fallet i Härjedalen. Detta med flera exempel som Sjölin påpekat om skillnaderna påvisar det markägarna gör gällande i målet att det varit och fortfarande är en mycket stor skillnad mellan å ena sidan Härjedalen och å andra sidan norra Jämtland och samernas marker norröver. Lappförsamlingarna som specifikt fanns inom Jämtland och för Hedefjällen genom Hede lappförsamling menade Sjölin vid förhöret inverkade negativt på samernas möjligheter att delta i det ordinarie sockenarbetet. Återigen påvisade Sjölin den

stora skillnaden mellan Härjedalen och lappmarken. Där i norr var samerna majoritetsfolk och hade vanligtvis majoriteten i sockenförsamlingarna. I Härjedalen, där samerna som vistades på fjällen var en minoritet i motsats till förhållandena i norr där samerna var i majoritet, berättigade innehavet av skattefjällen inte till deltagande i socknarnas arbete. Lappförsamlingarna torde dock ha utgjort en samlande länk och med den mycket starka kyrkoplikt som förelåg under 1700- och 1800-talen torde lappförsamlingarna ha spelat en betydelse för samernas möjligheter att ta tillvara sina rättigheter och lära sig läsa och skriva.

I motsatsställning till vad Sjölin generellt uppgivit om förutsättningarna för samernas möjligheter att ta tillvara sina rättigheter står fastighetsägarnas utredningsmaterial. Källmaterialet i aktbil 808 m. fl. tillfogade utredningar jämte aktbil 872, avvitringsförsöket för Ljusnedals allmänning, upptar eller behandlar ett stort material av källskrifter författade av samer med början redan på 1700-talet. Att samerna hade förmåga att på ett framgångsrikt sätt framföra sina anspråk på marker för renbete framgår av detta material. Redan Mårten Jonssons och Tomas Jonssons hemställan hos landshövding Strijk är ett exempel på att samerna kunde ta tillvara sina rättigheter. Med hänvisning till de källhänvisningar jag hänfört mig till tidigare då jag behandlade Rutfjällets lappskattelands avgränsning vill jag särskilt erinra om de välformulerade ansökningar som Nils Andersson-Fjellström skrev vid två tillfällen 1767 och 1773 till Svegs tingsrätt om att få ta i anspråk de tidigare inte för renbete nyttjade fjällen Slugufjället, Lillfjället m m. Samen Olov Hindrikssons senare ansökningar beträffande området under slutet av 1700-talet och början av 1800-talet påvisar också kunskap och förmåga att framlägga sina intressen i skriftlig form. I samband med i avvitringsförsöket för Ljusnedals allmänning, aktbil 874, på sid. 19 i avvitringshandlingarna, framgår följande besked om skriftlig hemställan om ytterligare marker för renbete: "Ytterligare en vidimerad avskrift av innehåll att fjällbonden Jonas Jonsson, pigorna Märta Jonsdotter och Anna Nilsson från Ljusnedalsfjällen i Hede socken, hos Hans Kungliga Höghet kronprinsen den 12 mars 1813 i underdånighet anhållit om att få anlägga nybygge i Bruks-fjällen, vilken underdåniga ansökning blivit hänvisad till kungens befallningshavande i länet. Anhållande nu Fjällner att uti protokollet måtte intagas dels anmälan att höga vederbörande lämna tillåtelse mot avgift till Kungl Maj:t och kronan fjällmännen får begagna vinterbeten i Anå- och Lillfjällen norrut över fjällskogarna o s v." Detta exempel visar på att samerna också vände sig till Kungl Maj:t i sina anspråk på renbetesmark samt att samerna från de norr om Ljusnedals allmänning belägna skattefjällen deltog i avvitringsförsöket och

därvid var representerade som gränsgrannar i norr. Med dessa exempel vill jag gå vidare och särskilt framhålla avvittningen i Härjedalen och de sammanträdesprotokoll som finns återgivna under första fliken i aktbil 808 med bifogade kopior av protokollet från sammanträdena under nästkommande flikar i pärmen såsom klara besked på att samerna väl tog tillvara sina rättigheter och hade god förmåga att framföra sina anspråk vid avvittningen.

15. Särskilt om påståendet att de skrivna källorna inget säger om samerna.

Samebyarna har i detta mål i motsats vad sameparterna gjorde i skattefjällsmålet, vilket jag inledningsvis har berört, hävdad att de skrivna källorna ingenting säger om samerna och renskötseln. Att samebyarna har fel framgår av det stora källmaterial fastighetsägarna presenterat från avvittningen, förhistorien till lappskattelanden och lappskattefjällen i aktbil 808 med bifogade aktbilagor, genomgången av domböcker, aktbil 824, samernas eget redovisade källmaterial, Ellmin rapport 1851. Provinsiälläkaren redovisar såväl bönder som samer och gör ingen åtskillnad. Prästerskapet förde anteckningar i kyrkoböckerna. Den historiska vetenskapen har, om än den inte redovisat avvittningen och trängt in i denna, givit många besked utifrån det skrivna källmaterialet om samernas närvaro i Jämtland och Härjedalen. Den historiska vetenskapen erbjuder många publikationer. I professor Haarstads bok, aktbil 809, redovisas på sid. 300-307 en mycket omfattande litteratur och många besked utifrån den historiska forskningen. Inte till någon del går dessa besked från den historiska forskningen emot fastighetsägarnas talan i målet. För den skull kan man inte säga som samebyarna gör, att det historiska källorna ingenting säger om samerna. Tvärtom finns mängder med uppgifter. Professor Haarstad har gått igenom vad som skrivits och givit besked. I målet har fastighetsägarna även särskilt åberopat K B Wiklunds skrift och Jan-Erik Bromés skrifter, vilka upptar vetenskaplig forskning utifrån källorna. Fastighetsägarna har i målet påpekat att de omfattande skrifter som skrivits av professor Bergsland inte går emot fastighetsägarnas talan i målet. I denna process har professor Knut Bergsland framtagit uppgifter i vissa detaljer som går emot fastighetsägarnas talan. Han vill hänföra Särvfjället såsom ett tidigt skattefjäll med hänvisning till språkforskning. Att detta är fel har fastighetsägarna visat med hjälp av historiskt källmaterial och Valfrid Larssons utlåtande (aktbil 808, flik 17 a). Professor Gunnar Pravitz, som sameparterna åberopade i skattefjällsmålet, har åberopats av fastighetsägarna i detta mål. Pravitz har skrivit mycket om samernas historia i Jämtland/Härjedalen. I samband med skattefjällsmålet presenterade han en den grund-

forskning han företagit. Pravitz kanske är den av forskarna som vid sidan av K B Wiklund mest noggrant gått igenom domböckerna. Pravitz har också, såsom fastighetsägarna påtalat, kommit till den slutsatsen att det inte fanns rätt för samerna i Härjedalen att med sina renar beta utanför skattefjällen.

16. Antalet samer och var dessa uppehöll sig.

Såväl fastighetsägarna som samebyarna har åberopat provinsialläkaren Ellmins årsrapport 1851. Fastighetsägarna har åberopat bl. a. uppgiften på sid. 32 i årsrapporten om att lappsamhället inom läkardistriktet, vilket omfattade både Hede och Svegs pastorat, 12 socknar med kapellag, och att det inom detta område fanns "lappsamhället med 171 invånare och rätt till själavård i Hede socken". Ellmin redovisade därmed Hede lappförsamling och antalet på samtliga de samer som fanns inom Härjedalen vid angiven tidpunkt, 1851. Uppgiften om 171 samer inom läkardistriktet är en i målet obestridd uppgift och har också av fastighetsägarna verifierats även genom hänvisning till Lars Thomassons "Om lapparna i Jämtland och Härjedalen". På sid. 30 i den boken anges folkmängden den 31 december 1850 vad gäller lappar i Hede fjäll till 171, varav 64 män och 101 kvinnor. I den boken anges också att till Hede lappförsamling hörde samtliga samer som inte var att hänföra till Frostvikens och Hovtagens lappförsamlingar. (Inlaga aktbil 806.) Antalet samer som Ellmin uppgivit uppehålla sig inom läkardistriktet samt de uppgifter som Lars Thomasson redovisat utifrån en genomgång av kyrkböckerna överensstämmer med varandra samt även med uppgifterna ur avvitringsprotokollen (se aktbil 808, sid. 4 i den inledande dokumentationen, samt bil 10 och 5). Vid avvitrningen inom Tännäs, Hede och Storsjö socknar deltog namngivna 171 samer. Detta visar på att det inom Härjedalens socknar fanns enbart de samer som hade sina anspråk vid Rutfjällets och Grönfjällets lappskatteland samt Mittådalens, Ljungris och Skärvagsdalens lappskattefjäll. Inga andra visten för samer eller lappsamhällen fanns inom Härjedalen. Det är samerna vid de anförda lappskatteländen och lappskattefjällen som fastighetsägarnas utredning redovisar, såväl deras anspråk och närvaro vid avvitringssammanträdena som hur de kommit till de olika lappskatteländen och lappskattefjällen och de anspråk deras förfäder gjort under slutet på 1600-talet och under 1700-talet. Uppgiften om antalet samer och att detta stämmer överens med antalet som fanns vid samma tidpunkt inom lappskatteländen och lappskattefjällen ger således klart besked om att det inte fanns några samer i övrigt inom Härjedalssocknarna.

Landshövdingens ämbetsberättelse 1848-1850 har återopats av fastighetsägarna med citat i inlaga 806 som visat dels att antalet samer vid avvitrningen var de som uppehöll sig inom lappskatteländen och lappskattefjällen och dels att det skett en uppteckning av antalet samer av prästerna.

Ämbetsberättelsen bekräftar också den att det inte fanns några andra trakter för samer inom Härjedalen än lappskattefjällen och lappskatteländen. Ämbetsberättelsen anger nämligen antalet samer beräknat under tiden 1848-1850 till 173 inom Hede pastorat. Sammanräkningen i ämbetsberättelsen anger också att inga andra samer finns inom Härjedalen. Jag citerar ur ämbetsberättelsen, se inlaga aktbil 808: "Lapptrakterne äro indelade i tre:ne distrikter nämligen Undersåker med en personal 223 Föllinge och Ströms med approximativt uppgiven befolkning av 500 personer samt Hede pastorat: där personalen uppgivits till 173. Länets hela lappbefolkning utgör således det närmaste 900 personer."

Fastighetsägarna har också visat på uppgift om antalet samer för att visa på att detta ökat, vilket i sig är ett besked om expansionen söderut. Sålunda har fastighetsägarna med hänvisning till P Wagenius berättelse om lapparnas tillstånd och själavård i Hede, Ovikens och Undersåkers fjäll för år 1703 angivit att Hede lappförsamling då bestod av 41 personer. Även dessa uppgifter är obestridda i målet. De besked som Anders Lööv lämnat vid förhöret med honom och de besked som han lämnat i sina skriftliga utlåtanden visar också på en successiv ökning av antalet samer under tiden 1700-talet fram till avvitrningen. Uppgiften av P Wagenius om 41 samer i Hede fjäll 1773 överensstämmer med fastighetsägarnas utredning som visar på att det vid den tiden fanns samer norr om Ljusnedals allmänning på Skars- och Helagsfjällen och Ljunggris. 1767 års förlikningsöverenskommelser mellan samerna Ljungdalens respektive Storsjö byamän (aktbil 808, i slutet av flik 18, samt under flik 22) ger bl. a. besked om dessa samers verksamhet i den norra delen av Härjedalen, norr om Härjedalens kommun.

De i målet presenterade avvitrningskartorna, vilka ger besked om belägenheten av de av samerna räntade markerna samt skattefjällen och lappskatteländen samt i övrigt ger ledning och besked om den geografiska belägenheten på de orter och platser som upptas i det historiska källmaterialet, ger också besked om var det fanns boställen för samerna vid avvitrningen. På avvitrningskartorna (aktbil ...) redovisas lappkojor i Tännäs socken och Storsjö socken inom lappskatteländet och skattefjällen. Inga

andra uppgifter om samevisten finns inom övriga socknar. Dessa uppgifter på kartorna stämmer således helt överens med uppgifterna om antalet samer och att samtliga dessa skulle finnas inom lappskattelandet och lappskattefjällen Rutfjället, Grönfjället, Skärvagsdalen, Ljungris och Mittådalen.

17. Samebyarna påstår att det för denna tid inte funnits någon äganderätt.

Fastighetsägarna har redovisat i skriftliga inlagor, aktbil 905, 946 och 1041, att bönderna väl kunde skydda sin besittning och att skattemannarätten gavs skydd i lagstiftningen. Fastighetsägarna har hänvisat till vad Högsta domstolen sa i skattefjällsmålet, sid. 184: "Närmast blir det fråga om de rättigheter som vid denna tid tillkom en skattebonde (skattemannarätt). Väsentliga drag i denna rätt var att bonden hade en mot utomstående skyddad rätt att själv nyttja sin jord och tillgodogöra sig dess huvudsakliga avkastning."

Att bönderna hade möjlighet att freda sina marker mot intrång framgår också av fastighetsägarnas utredning i målet, aktbil 808 med bifogade aktbilagor. Så framgår t ex av det första rättsfallet under flik 22 i aktbil 808 angående tvisten mellan Hede kyrkby och Jon Olofsson att när denne sistnämnde utan lov nyttjat Hede kyrkbys avradsland, bolbyns avradsland, han ålagts flytta därifrån och bötfällts på talan av den rättmätige innehavaren av avradslandet. Rättsfallet som hänför sig till tiden den 22 september 1687 och således före 1734 års lag ger besked om att Hede tingslag använde sig av det 28 kapitlet kungabalken i landslagen då tingsrätten dömde Jon Olofsson att plikta 40 marker samt dessutom förpliktade honom att återgälda skadan och avträda från sitt nyttjande.

Kungl befallningshavandes beslut den 24 april 1775 att avhysa samerna Nils Andersson-Fjellström och John Andersson från Lofsdalsskogen, Lillfjället och Slugufjället i Härjedalen, aktbil 808 under flik 17 a, är ytterligare ett exempel. Kungl befallningshavande konstaterande att samerna ifråga brutit mot upplåtelsevillkoren enligt Svegs tingsrätts beslut 1767 och han avhyste samerna med stöd av Ivar Nilssons resolution 1646 av den 30 oktober, samt även med stöd av Kungl Maj:ts nådiga befallning av den 1 september 1720, dito 22 oktober 1723 och dito förordning den 1 december 1748, alla med i huvudsak det innehållet att den lapp som annorlunda är där föreskrives sig nedsätter och förhåller åter bör till lappmarken avföras. Det fanns alltså, förutom lagstadgat skydd för besittningsrätten, också de särskilda besluten och förord-

ningarna om att samerna skulle hålla sig på de av dem räntade och förordnade markerna. Bönderna kunde således, i motsats till vad samebyarna gjort gällande i målet, väl skydda sina marker.

Även i denna fråga om möjligheterna för den som besatt jord att freda denna mot inkräktare utgör samebyarnas talan i detta mål en motpol till vad sameparterna gjorde gällande i skattefjällsmålet. I skattefjällsmålet framförde just sameparterna att de på grund av besittning som samerna förr i världen framförallt före år 1650 väl fredat mot andra skulle ha äganderätt till skattefjällen i mellersta och norra Jämtland.

Samebyarna sa i det målet att man åtminstone intill 1650, då nomadisering började genom renskötsel, hållit sig inom bestämda områden som de fredat såväl mot bönder som mot andra samer.

18. Fastighetsägarna har i processen påstått att förarbetena till den första rennäringslagen 1886 bygger på fel förutsättningar då det gäller avvitrningen. Fastighetsägarna har påstått att det lagkommitterade och övriga som deltagit i lagstiftningsarbetet, särskilt det särskilda utskottet, haft okunskap om de rätta förhållandena.

Samebyarna har låtit påstå att det förelegat en särskild rätt till vinterbete före avvitrningen, vilken inte beaktats vid denna i erforderlig omfattning utan endast i vissa fall, såsom Särvfjället. Att detta är fel framgår med all tydlighet av fastighetsägarnas redovisade utredning. Att det inte förelåg någon särskild rätt till vinterbete på markerna inom byarnas marker före avvitrningen framgår klart och tydligt av detta källmaterial. Dokumenten som beskriver förhistorien till de respektive skattefjällen och skattelanden avsatta vid avvitrningen ger mycket klara besked på den punkten.

Samebyarna har i sakframställningen med hänvisning till det särskilda utskottets utlåtande över förslaget till den första rennäringslagen framställt saken som sådan att Jämtlands län är i en speciell situation i förhållande till lappmarken norröver, men att det vid avvitrningen gjorts ett fel beträffande skattefjällen på det viset att förrättningslantmätaren vid avvitrningen inte låtit samerna vara bibehållna, såsom förut varit fallet, vid att utanför skattefjällen få beta med ren vintertid. Detta påstående från samebyarna saknar all verklighetsanknytning. Det var inget fel av lantmätnarna eftersom sådant bete ej förekommit tidigare. Trots att det särskilda utskottet givit ett liknande besked - detta dock med förbehåll om att utskottet inte visste hur det varit. Särskilda utskottet måste ha varit helt okunnigt om förhållandena vid avvitrningen i Härjedalen.

I sammanhanget har naturligtvis det kungliga brevet 1841 angående avvitrningen inom Hede pastorat omfattande Tännäs, Storsjö, Hede och Vemdalens socknar betydelse. Fastighetsägarna har åberopat Hedebrevet till stöd för att däri också anges att vinterbetesfrågan skall beaktas och att av kronoöverloppsmarken, vilket var den enda mark som kunde disponeras vid avvitrningen, skulle avsättas mark till skattefjällen för vinterbete. Om renbete fått ske fritt, varför skulle då skattefjällen tilläggas vinterbetesmarker? Samebyarna har med referat till särskilda utskottet hävdad: Vinterbete utanför skattefjällen berördes inte i Hedebrevet. Samebyarna har anfört att de med detta menar att om samerna ägde en rätt till vinterbete tidigare och alltså före avvitrningen så kvarstod denna rätt och upphävdes inte av Hedebrevet eftersom, säger samebyarna, Hedebrevet egentligen bara var ett ja från kungen på den begäran som några samer gjorde framställan om. Alltså säger samebyarna - att samerna fick som de begärde kan inte innebära att den vid avvitrningen föreliggande rätten att beta vintertid utanför upphävdes. Detta var också vad särskilda utskottet och de lagkommitterade hade som utgångspunkt. De lagkommitterade och särskilda utskottet reserverade sig dock så att den historiska sanningen kan vara att det hade förelegat en fri rätt till bete utanför skattefjällen utan begränsning före avvitrningen. På denna grund kom det sig att de lagkommitterade och lagstiftaren i övrigt sade att vinterbetesfrågan inte är avgjord i och med Hedebrevet och avvitrningen. Detta är en avsevärd skillnad mot det samebyarna hävdar.

Att förhållandena i Härjedalen var speciella i förhållande till de norr om belägna lappmarkerna och även i förhållande till Jämtland har också påvisats genom referatet av Gunnar Pravitz.

Denna skillnad mot lappmarken har också särskilda utskottet uppmärksammat på sid. 8 där utskottet just sagt att Jämtland/Härjedalen skiljer sig för att där inte finns någon egentlig lappmark med undantag av de norra delarna.

Samebyarna har hänvisat till särskilda utskottets sid. 8 och med stöd av vad som där sagts påstått att det i avvitrningen ingenting finns om samerna. Eller som samebyarna uttryckt sig - "avvitrningen innehåller inget om lapparna". Samebyarna hänvisar till det särskilda utskottets uppgift om att samerna vid avvitrningen behandlades såsom icke förefintliga och att samerna som försökte värja sin rätt inte lyckats utan att deras rätt till mark och renbete på denna förminskats genom avvitrningen. Dessa påståenden är fel. Samebyarna har inte tagit till sig fastighetsägarnas utredning. Där framgår

med all tydlighet att samerna inom Härjedalen deltog i samtliga avvitrings-sammanträden och att så var fallet redan vid 1819 års avvitringsförsök.

Särskilda utskottet uttalade sig också, vilket även det åberopas av samebyarna, att Hedebrevet 1841 kom för sent och inte blev intaget vid avvitrningen. Av avvitringsdokumentationen framgår att Hedebrevet blev beaktat i samtliga de socknar som omfattas av Hede pastorat och berörs av brevet; Tännäs, Hede, Storsjö och Vemdalen (beträffande Vemdalen hänvisar jag till avvitringsdokumentationen, aktbil 808, flik 1, sid. 3, och vad som där anges om Vemdalens socken, nämligen att Hedebrevet tillämpats). Vid avvitrningen fanns samer, som gjorde anspråk på mark, endast inom Tännäs, Hede och Storsjö. På grund av skattefjällsbrevet avgränsades skattefjällen och tillkom skattelanden, båda med tillskott av kronomark med stöd av Hedebrevet. Avgränsningen omfattade också marker för vinterbete. Särskilda utskottet har återigen påvisat sig ha dålig kunskap om förhållandena och har inte gjort den skillnad som skall göras mellan norra Jämtland och Härjedalen.

Särskilda utskottet har däremot inte granskat frågan om huruvida rätt till renbete skulle ha förelegat på grund av ett faktiskt renbete av ålder. I skattefjällsmålet har sameparterna starkt kritiserat lagstiftaren och framfört att paragrafen med införande av en sedvanerätt var ett sätt för lagstiftaren att legitimera att samerna samtidigt kollektiviserades och framtogs äganderätten till skattefjällen. Se NJA 1981:1 s 219 och 226, 2 st. bl. a. Samerna påtalade i skattefjällsmålet att kommittén och särskilda utskottet använde sig av ett mycket magert material och att de redovisade uppfattningarna gjordes utan verklig kunskap om de rätta förhållandena. På sid. 226, 2 såt, sista meningen, i skattefjällsmålet uttalar samebyarna: "Att man nöjde sig med att summariskt behandla frågan torde till stor del förklaras av att man här kunde stödja sig på en åsikt vilken allmänt rådde bland de myndigheter som sysslat med dessa förhållanden". På sid. 219 i skattefjällsmålet har samerna redovisat kritik mot ordföranden i särskilda utskottet P H Widmark som sedermera också blev ordförande i kommittén. Samerna har där förmenat att P H Widmark, som var son till landshövdingen i Norrbottens län 1873-1885, företrädde gruvintressen och att han därför arbetade för att skjuta samernas rätt till vinterbete i förgrunden och på detta sätt hindrat att samernas äganderätt till skattefjällen blivit erkänd. Samerna erinrar om att detta också lyckades efter som det i lagmotiven enligt samerna felaktigt anges att kronan var ägare till den mark som samerna brukade.

Även om de lagkommitterade och det särskilda utskottet, som väl förbehållit sig, ändock haft fel utgångspunkt för sina ställningstaganden då det gäller de verkliga förhållandena i just Härjedalen före och vid avvittningen så är innehållet i den lagregel, § 1 i 1886 års rennäringslag som tillkom på grund av detta lagarbete, så utformad att den inte på något vis tar ställning till huruvida det har förekommit renbete av ålder eller inte. Den frågan lämnar lagregeln helt öppen och hänvisar till att denna sak får avgöras från fall till fall genom i sista hand domstolsprövning.

Förhöret med Lars Thomasson

Thomasson redovisade det motstånd som fanns mot införande av en lagregel om sedvanerätt och också argumenten för en sådan lagregel samt de konflikter som var mellan olika grupperingar inom de lagstiftningsarbetande. Utdragen - OH-bilderna - som Thomasson redovisade visar på att kunskapen om avvittningen var ringa och att inget riktigt utredningsmaterial fanns framtaget. Han redovisade också att utgångspunkten för de som företrädde den åsikten att en sedvanerättsregel skulle införas utgick ifrån att om det funnits en gammal sedvana med bete utanför skattefjällen så skulle denna få fortgå. Detta har inte fastighetsägarna motsatt sig i denna process. Fastighetsägarna i processen har naturligtvis inte motsatt sig innehållet i lagen. Thomasson redovisade också att vissa av företrädarna i lagstiftningsarbetet hade den åsikten att samerna varit först, inte bara i Härjedalen utan generellt och var en undanträngd ras. Detta saknar betydelse i förevarande process. Nu skall klargöras huruvida det var på det viset att det skett renbete utanför renbetesfjällen före första rennäringslagen. Lars Thomasson redovisade också utdrag ur lagstiftningsarbetet, bl. a. från motståndarna till att införa en sedvanerättsregel. Bl. a. de fyra justitierådens, med Knut Olivecrona i spetsen, avslag på ett införande av en sådan regel. De motiveringar som Thomasson hämtade ur det gamla skriftliga materialet från dessa motståndare till en sedvanerättsregel är i flera fall groteskt och innehåller värdeomdömen om samerna som ingen idag kan ställa upp på. De motiv som motståndarna hade till sitt motstånd mot lagen är inte på något sätt en del av fastighetsägarnas talan eller en talan som fastighetsägarna i denna process företräder.

I detalj föranleder förhöret med Lars Thomasson följande argumentering från fastighetsägarna. Thomasson visade inledningsvis en OH-bild, vilken inte efteråt delades ut i kopia bland övriga OH-bilder. På den bilden redovisade Thomasson de speciella förutsättningarna för samerna i Härjedalen. Dessa speciella förutsättningar som Thomasson redovisar stärker fastighetsägarnas talan att samerna sent kom till Härje-

dalen och att det var just där som slutet var på deras flyttningar söderut och att markerna var uppodlade då samerna kom dit norrifrån på 1600-talets slut och under 1700- och 1800-talen expanderade. Thomasson uttryckte detta mycket väl på bilden - att samerna i Härjedalen är en minoritet inom minoriteten. Alltså i Härjedalen har samebefolkningen haft speciella förhållanden som minoritet. Han påpekade också att det varit fråga om en hundraårig kamp. Detta är riktigt och det är också riktigt det som Thomasson anförde om 1800-talet och om att "förhållandena i Jämtland mellan lapparna och de bofaste skall vara ganska gott och i Härjedalen äro de nu ifrågasättande förhållandena mest ömtåliga". Thomasson hänvisade både till sin egen syn på saken idag och till särskilda utskottets utlåtande 1886. Allt detta påvisar svårigheterna i Härjedalen att expandera och att det där inte funnits, såsom i åtminstone de norra delarna av Jämtland och inom lappmarken, en gammal sedvana med förflyttningar. Thomasson framhöll vidare till de punkter han tog upp på bilden att inom Härjedalen var det större splittring, även internt mellan samerna, och att det också varit fråga om en större integration från samhället och att kampen varit större i Härjedalen än norröver. Alla dessa besked faller mycket väl in i bilden av Härjedalen såsom sent taget i anspråk för renbete i fjälltrakterna och att markägarna inom Härjedalen av ålder och tradition inte accepterat något vinterbete utanför för de renskötande samerna avsatta områden.

Anmärkningsvärt med Lars Thomassons förhör var att han med den kunskap han har inte på något vis gick in i bemötande av fastighetsägarnas redovisade källmaterial från avvittringen. Tvärtom höll sig, tydligen helt avsiktligt, Thomasson borta från ett sådant bemötande. Detta kan inte tolkas på annat sätt än att han i den delen saknar motargument mot fastighetsägarnas utredning. I förhöret uttalade istället Thomasson, med stöd av utdrag av de kommitterade och särskilda utskottet, att avvittringen gått hårt åt samerna. Han hänförde sig dock uttryckligen till Åre socken. Han framförde också att skattefjällsbrevet och Hedebrevet kom för sent för att det som var gjort vid avvittringen skulle kunna göras ogjort. I fastighetsägarnas redovisade utredningsmaterial har med all tydlighet visats att så inte var fallet.

Lars Thomasson, som redovisade OH-bilder, visade på nr 7 och 8 av dessa på kärnfrågan. På bild nr 7 redovisades kommitténs ställningstagande "inom Härjedalen --- har såvitt kommitterade har kunnat utröna icke funnits förefunnits någon lappmark i den bemärkelse som detta ord äger i Norr- och Västerbottens län samt även i provinsen Jämtland. Lappar hava emellertid antagligen därinom uppehållit sig och idkat

renskötsel lika länge som i de nordligare delarna av Sverige,". Jag understryker här särskilt det av kommitterade använda ordet antagligen. På bild nr 8 redovisade Thomasson följande citat: "De lappar som höra till Jämtlands län hava vid avvittningen fått sig för uteslutande bruk tilldelade särskilda områden under benämningen skattefjäll --- men enehanda rätt till vinterflyttningar vilken tillkomma de tvenne nordligaste länens lappar synes jämväl enligt gammal sedvana tillkomma lapparna inom Jämtlands län." Jag understryker här särskilt synes. Det är uppenbart att kommittén på ett icke befintligt material framhållit att man antagit eller dragit en slutsats och framfört att det synes vara på det viset. Kommittén har handlat korrekt som gjort dessa reservationer för den verkliga kunskapen. I denna renbetesprocess finns nu utredningsmaterialet som ger besked om hur det gick till vid avvittningen, varje sammanträde finns redovisat liksom det finns redovisat en stor mängd av källmaterial, en fullständig genomgång av domböcker och resolutionsböcker för redovisning hur skattefjällen kommit till, att samerna deltog i avvittningen och således fick tillägg av kronomark o s v.

Det kan konstateras att samebyarna trots detta fortsätter att hänföra sig enbart till kommittéarbetet för den första och även den andra rennäringslagen trots dessa reservationer i förarbetena att en kunskap om de faktiska förhållandena inte funnits.

Till ytterligare belysning av kärnfrågan utgör bild 11, som Thomasson visade, ett mycket bra exempel. Citatet på denna bild var: "Ägde lapparna för avvittningen icke att företaga sina vinterflyttningar i kraft av verklig sedvanerätt då torde de ej heller nu hava någon dylik rättighet. - Men bestod då deras vinterflyttningar såsom en sådan rätt då lära de väl hava denna rättighet än idag. - Avvittringen och därmed sammanhängande åtgärder hava därutinnan icke medfört någon förändring."

Fastighetsägarnas talan innebär inte någon konflikt mot det senast nu redovisade citatet från 1842 års kommitté. Fastighetsägarna har dock i målet visat, med stöd av ingiven utredning om förhållandena vid avvittningen och dessförinnan, att samerna före avvittningen icke ägde att företaga och ej heller företog sådana vinterflyttningar.

Lars Thomasson redovisade också ett flertal citat berörande den kulturkamp och de ökade problem som uppstod efter första rennäringslagens tillkomst. Han redovisar att landshövdingen i KB:s femårsberättelse 1886-1890 redovisade att "lappen uppträder nu övermodigt" och vidare att det från samernas sida blivit en tilltagande vårdslöshet

vad gäller att hålla ordning på renarna samt vidare att markägarna nu börjat skjuta på renar. Thomasson angav ytterligare om dessa händelser, att de redovisats också av Tennyow och Ling och att det därvid i Lings rapporter framkommit uppgifter om att samerna blivit bortskämda av den nya lagen. Thomasson redovisade också att de kommitterade i arbetet med den andra rennäringslagen redovisat den åsikten att 1886 års lag bidragit till de konflikter som uppstått under slutet på 1880-talet och början på 1890-talet. Thomasson hänvisar på OH-bild nr 41 till 1895 års lapplagskommitté: "I alla händelser kan den omständigheten att rättigheten blivit missbrukad icke utgöra giltig anledning till dess upphävande." Fastighetsägarnas kommentar till dessa av Thomasson redovisade citat är att det kanske inte var så märkligt att det uppstod konflikt vid införande av lagregeln om sedvanerätt i Härjedalen eftersom det där inte av ålder hade skett något bete utanför skattefjällen samt att de uttalanden som gjorts i samband med lagen gjort situationen än mer spänd. Detta bidrog naturligtvis också till att samerna i Härjedalen, liksom bönderna, fick svårt att hantera den nya situationen som dock egentligen i sak inte innebar något nytt.

Lars Thomasson tog också upp frågan om den stora förändring som skedde genom införandet av rennäringslagen. Han framförde att den nya ordningen med kollektivt anordnade lappbyar slog sönder familjerna och också innebar en övergång från intensiv renskötsel till extensiv sådan. Han framhöll att renhjordarna växte och att övergången från intensiv till extensiv renskötsel drastiskt förändrade sättet att hålla renhjorden samlad. I så stor omfattning att de renskötande samedrängarna fick söka andra yrken. På bild 57 redovisar han detta, liksom på bilderna 50-52 och 54. Av dessa citat som Thomasson redovisar framgår tydligt att renfloken under den intensiva renskötselns tid med mjölkning av renarna höll sig i en sammanhållen flock tillsammans med den renskötande samen. Denna redovisning stämmer inte alls med samebyarnas i målet framförda åsikt att det är renen som bestämmer var den skall ta vägen och inte samen. Redovisningen stämmer dock helt överens med professor Kjell Haarstads redovisning om de förändringar som kom till stånd vid övergången från intensiv till extensiv renskötsel. På samma sätt som Thomasson framhöll Haarstad att förhållandena var desamma i Norge och Haarstad förklarade vid förhöret med honom att övergången till extensiv renskötsel var den egentliga orsaken till kulturkampen och inte befolkningstillväxten såsom samebyarna i målet hävdade. Den av Thomasson redovisade förändringen av renskötseln stämmer väl överens med de händelser som redovisats i samband med kulturkampen och tillkomsten av första rennäringslagarna. Den bild som Thomasson, nr 48, visade om förändringen av

samernas skatteland efter första rennäringslagen mot förhållandena före, ett citat ur Carl Linderhagens motion år 1898, ger ytterligare besked i denna fråga och som bidrar till förståelsen av de problem som uppkom efter första rennäringslagens tillkomst.

19. Samebyarna tog vid sakframställningen särskilt upp att Staafs utredning 1922, bilagd Huss utredning, innehåller en reservation från Staaf att han på grund av tidsfrist inte kunnat gå in på att redovisa områden på vilka vinterbete inte på länge nyttjats av samerna - alltså längre tillbaka än som nu levande samer minns - och att Staaf framhållit att det säkerligen har funnits sådana. På samma sätt har samebyarna framhållit att Huss inte heller han av tidsskäl haft möjligt att granska sådana förhållanden. Vid förhöret med Ivan Lundberg omtalade denne att det var den gängse uppfattningen på rennäringsenheten i Östersund då han jobbade där 1953-1986 att samerna hade sedvanerätt inom hela Jämtlands län, således Jämtland/Härjedalen, och också in i Hälsingland, men att Huss inte haft möjlighet att belägga mer än den gräns som han dragit på sin karta. Jag tar upp dessa uppgifter i pläderingen berörande tiden intill första rennäringslagen på grund av att dessa förbehåll och påståenden ju egentligen riktar sin udd mot denna tid. Samebyarna har, utan att ens gå i bemötande av det stora källmaterialet som fastighetsägarna redovisat om just dessa förhållanden, fortsatt att på samma sätt som Ivan Lundberg givit uttryck för, föra till togs att det måste ha varit på sätt att sedvanerätt föreligger. Nu har emellertid fastighetsägarna lyft på locket och presenterat ett omfattande utredningsmaterial helt bekräftat med källmaterial som ger besked att det inte förekommit bete utanför skattefjällen och skattelanden.

I sammanhanget må också något beröras förhöret med Olof Rune. Rune har i förhör och utlåtande presenterat renens betessök. Han har "talat för renen" - att renen själv söker sitt bete. Tiden fram till första rennäringslagen pågick intensiv renskötsel och det var då samerna som bestämde renens betestrakter och vandringar och som hittade platser och förde flocken. Det ger utredningsmaterialet som fastighetsägarna presenterat, liksom Lars Tomassons utlåtanden, besked om. Det gick heller inte för sig att låta renarna fritt söka bete in på bolbyarna. Då blev det tvist och domsak. I fastighetsägarnas utredning finns också klarlagt konkurrensen om mossan och att det fanns mossor på fjällen. Sålunda bestred Ljusnedals bruks ägare att samerna skulle få mossafjällen Anåfjället och Lillfjället för vinterbete därför att de behövdes för brukets boskapsskötsel som till en tredjedel vinterföddes på mossor. Detta angavs såväl vid 1819 års avvitringsförsök som i samband med avvitrningen på 1940- och 1950-talen.

Tvisterna om Flatruet ger besked om eftertraktat vinterbete från samernas sida. Särvfjället likaså. Olof Rune sa också vid förhöret att Flatruet till mycket stor del består av mossa och utgör ett bra vinterbetesfjäll. De vid den intensiva renskötseln sammanhållna flockarna sökte sig på fjällen de platser där mossan kunde åtkommas. Benämningen i utredningsmaterialet är mossafjäll. Samernas bästa mossafjäll eller böndernas bästa mossafjäll. Så har vinterbete skett även efter första rennäringslagen i första hand på mossbelagda fjäll, Henvålen, Grafrue m fl. Rune framhöll vid förhöret att bete kunde ske även på kalvfjället och där på fläckar med lite snö. Rune, som uppgav sig inte känna till förhållandena i Härjedalen annat än att han hade gjort ett besök här 1992, uppgav att så länge det funnits renar i Härjedalen så är det uppenbart att de kommit längre ner i Härjedalen för att om bara bete skett på fjällen skulle betet snart ha tagit slut. Rune har inte kunskap om förhållandena i Härjedalen - att detta är sydligaste utposten och att framryckningen här stoppats, att renantalet under 1700-talet var mycket litet - han tycks utgå från dagens situation eller den situation som var 1992 då, enligt samernas egna uppgifter, det hölls över 40.000 renar i Härjedalen. De ca 40 samer som fanns under mitten av 1700-talet i norra delen av Härjedalen torde inte ha utgjort mer än kanske 6-8 familjer som med dåtidens bruk knappast sammantaget hade mer än 1.000 renar.

Rune uppger ju också att vindlottor uppå fjällen går bra att beta vintertid och han angav också, som sagts, att det på Flatruet finns goda förutsättningar.

KONCEPT TILL PLÄDERING I RENBETESPROCESSEN - SAMEBYARNAS ÅBEROPADE GRUNDER FÖR TALAN - NU URMINNES HÄVD SAMT SEDVANA SOM SJÄLVSTÄNDIGA GRUNDER VID SIDAN OM 1886 ÅRS RENBETESLAG OCH DESS EFTERFÖLJARE

Urminnes hävd

Högsta domstolen sa i skattefjällsmålet, NJA 1988 s 1, på sid. 244 sammanfattningsvis beträffande frågan om urminnes hävd: att även om samerna skulle kunna åberopa "hävd" så regleras deras rätt till mark och vatten efter rennäringslagens tillkomst utslutande av denna lag och därefter av lagen senare efterföljare. I skattefjällsmålet ägnades mycket uppmärksamhet åt urminnes hävd. Förutom nu angivet besked sa också Högsta domstolen att även om någon urminnes hävd - Högsta domstolen talar bara om hävd - kan ha förelegat i det förflutna så är den genom den genomgripande nya lagstiftningen som skedde 1886 konsumerad av den nya lagen. På sid. 244 anför HD: "Den betydelse som 1886 års lag fick för samernas bruksrätt på skattefjällen var således att befogenheter som renskötande samer där hade nu kom att uttömmande regleras av lagen och att detta även i den mån de ytterst vilade på hävd." Det var ju också så att de enskilda samernas tidigare rättigheter - inrymningsrättigheter - upphörde i samband med lagens tillkomst. Det finns sålunda inget som talar för att urminnes hävd skulle kunna utgöra rättslig grund för den påstådda vinterbetesrätten, särskilt som sedvanerätt lagreglerats i 1886 års lag. Vidare gäller att reglerna om urminnes hävd aldrig har varit tillämpliga på ett sådant nyttjande som det av samebyarna påstådda vinterbetet inneburit.

Reglerna om urminnes hävd i äldre jordabalken 1734 års lag anges där i 15 kap 1-3 §§. För förståelsen av dessa regler måste också läsas reglerna i 1 kap byggningsbalken huru tomt till by skall läggas och ägor skiftas, 12 kap äldre jordabalken som upptar reglerna om rå, rör och andra bolstada skäl byar emellan, 17 kap byggningsbalken som upptar frågor om del i bys fiskevatten och fiskeverk, 20 kap byggningsbalken som upptar regler om del eller lott i kvarn, kvarnställe eller annat vattenverk. 15 kap 1 § äldre jordabalken anger förutsättningarna för urminnes hävd. Där anges "det är urminnes hävd: där man någon fast egendom eller rättighet i så lång tid okvald och ohindrad besuttit, nyttjat och brukat haver, att ingen minnes, eller av sanna sago vet, huru hans förfäder, eller fångesmän först därtill komna äro". Regeln stadgar således möjlighet att förvärva äganderätt till fast egendom men också till rät-

tighet i fast egendom. Sådan rättighet skall vara servitut. Nyttjanderätt har aldrig avsetts av lagstiftaren och ej heller aldrig godtagits av domstolarna eller doktrinen. Fastighetsägarna vill mena att påstått vinterbete med ren inte är av sådant slag att det faller inom ramen för i denna lagregel omnämnd rättighet. Bevisreglerna för urminnes hävd "i så lång tid okvalt och ohindrat besuttit o s v" är av betydelse inte bara för grunden urminnes hävd utan även för påstådd sedvana och sedvana enligt 1 § renbeteslagen. Av handlingarna i målet ges sådana besked att de utgör en sann utsaga om när samerna först blev komna till sina renbetestrakter. Tillstånd har krävts. Eventuellt förekommande bete utanför marker med tillstånd var otillåtet enligt KB Ivar Nilssons resolutionsbeslut 1646 och de kungliga förordningarna 1 september 1720, 22 oktober 1723 och 1 december 1748 (se sid. 59 i pläderingen 'Tiden intill 1886'). I intet fall finns heller något okvalt, ohindrad nyttjande under så lång tid som lagen föreskriver.

§ 4 upptar regler om hur klandrad hävd skall bevisas. Någon sådan bevisning har inte förekommit från samebyarnas sida.

I §§ 2 och 3 anges undantag från reglerna om urminnes hävd. Genom dessa undantag framstår utrymmet för urminnes hävd som mycket litet. I § 2 anges att reglerna om urminnes hävd ej gäller i en by eller tegskifte eller i byns åker, äng, sjö eller skog och mark. I § 3 anges att reglerna om urminnes hävd inte gäller uti öppen skog och mark byar emellan utan bolstada skillnad. Dessa regler innebär att föremålen för urminnes hävd är undantag från såväl öppen skog och mark byar emellan utan rå och rör (som enligt 12 kap 6 § äldre jordabalken tillhöra byarna efter vissa andelar) - som inom by liggande mark eller belägen mark skiftad eller oskiftad som vid skifte inom by skulle fördelas mellan delägarna i byn.

Föremålen för urminnes hävd är alltså undantag från den normala gränsdragningen mellan byar och likaså undantag från de till delägarna i byar hörande ägorna och nyttigheterna.

Urminnes hävd går således inte för sig som rättsgrund för påstådd vinterbetesrätt. Det påstådda betet skulle ha skett inom bolbyarna och det slag av nyttjanderätt som påstås samt de marker som anspråk ställts på faller utanför ramen för reglerna om urminnes hävd.

Reglerna om hävd i 15 kap äldre jordabalken medger inte att den som enbart utan enskild äganderätt nyttjar kronoallmänning eller därmed jämförlig mark skulle med detta nyttjande som grund och förenad med detsamma kunna ha någon på urminnes

hävd grundad rättighet inom by - i by och hemmansindelning ingående mark. Skattefjällen - de av samerna räntade markerna - bör anses vara jämförliga med kronoallmänning. Det nyttjande som det påstådda vinterbetet skulle ha utgjort genom samernas renskötsel med utgångspunkt från kronomarken kan inte föranleda någon på urminnes hävd grundad rätt till bete vintertid inom by. Under inga förhållanden har det påstådda besittningstagandet haft den omfattningen att reglerna om urminnes hävd kan bli tillämpliga på ett sådant påstått utövande. Det nyttjande som det trots allt skulle kunna vara fråga om har inte haft en sådan kontinuitet eller sådant besittningstagande som krävs för att uppfylla reglerna om urminnes hävd.

Sedvana

Samebyarna har, som ytterligare grund för påstådda rättigheter till vinterbete, åberopat sedvana som självständig grund. Även mot denna av samebyarna åberopade grund står HD:s uttalande på sid. 244 i skattefjällsmålet. Sedvana som rättslig grund för äganderätt eller nyttjanderätt till fast egendom är okänd inom svensk rätt och det är uppenbart att HD:s uttalande om hävd än starkare träffar denna svaga rättsliga grund sedvana. Alltså även om samebyarna skulle kunna åberopa sedvana som självständig rättslig grund så regleras deras rätt till mark och vatten efter rennäringslagens tillkomst uteslutande av denna lag och därefter av lagen senare efterföljare. Samt vidare - att även om någon rätt på grund av sedvana trots allt skulle ha förelegat i det förflutna så är den genom den genomgripande nya lagstiftningen som skedde 1886 konsumerad av den nya lagen.

Samebyarna har åberopat sedvana eller sedvänjan på platsen. De har angett en kortare tid än vad som krävs för urminnes hävd för rättighetens uppkomst. Redan mot bakgrund av det som i målet framkommit om konflikter, kulturkampen o s v, framstår grunden sedvana som mycket omöjlig.

Sedvänjan på platsen - "landssed, när hon icke haver oskäl med sig, bör räknas för lag, där man efter döma må" säger fjortonde domarregeln. Principen fanns tidigare också i 1 kap 11 § gamla rättegångsbalken, dock med det intressanta tillägget: "där beskriven lag ej finnes". I detta fall finns skriven lag genom 1886 års lag och dess efterföljare. Den åberopade sedvanegrunden är också av den orsaken omöjlig. Sedvana som grund är inte gångbar inom fastighetsrätten. Inom den allmänna förmögenhetsrätten är sedvänjan ett accepterat och levande rättsinstitut. Då det gäller fastig-

hetsrättens område finns däremot inte något egentligt utrymme för sedvana. Det förefaller som lagstiftaren istället försökt fånga in speciella sedvänjor och placera dem direkt i lagen. Ett exempel är fiskerätten, som när det gäller den principiella rätten till fiske får anses utgöra en del av fastighetsrätten. Innehållet i fiskerätten varierar starkt mellan olika orter, d v s i realiteten råder lokala rättssedvänjor. Detta har lagstiftaren accepterat och gjort en ingående reglering från bl. a. geografiska utgångspunkter. Se 5a-20a §§ fiskerättslagen 1950:596. Detta måste rimligtvis innebära att lokala sedvänjor på fiskets område i andra situationer inte accepteras. Den nya fiskelagen 1993:787 som trätt ikraft 1.1.1994 har de angivna bestämmelserna som övergångsbestämmelser men det innebär ingen förändring av det sagda.

I äldre fastighetsrätt återfinns bestämmelser om sedvanerätt i ett fall i reglerna om sol- eller tegskifte i 12 kap 1 § byggningsbalken - "allt som varje landsorts gamla sed är att mäta och räkna". Den bestämmelsen togs bort i samband med tillkomsten av 1926 års jorddelningslag, NJA II 1927 s 11. En motsvarighet fanns dock i jorddelningslagens avsnitt om delningsgrund vid skifte som bl. a. hänvisade till sedvänja i orten, 9 kap 1 § 2 st. Jämför NJA II 1926 s 486 och Åke Holmbäck, kompendier i speciell privaträtt, del I, sid. 203. Bestämmelsen försvann när jorddelningslagen ersattes av fastighetsbildningslagen, 1970:988.

En genomgång av registren till samtliga årgångar av NJA ger besked att det endast finns ett fåtal fall om sedvana refererade. De handlar i några fall om fiskerätt enligt den lagstadgade regeln om sedvanerätt och kan i övrigt, med ett undantag, föras till kategorin allmän förmögenhetsrätt. Detta undantag är det enda fall som domstolarna, enligt NJA som källa, kommit in på området sedvänja inom fastighetsrätten. Det är NJA 1958 s 659 - i registret dock inte upptaget under order sedvänja utan under "Dalarna". En förkortad version av detta referat har gjorts av professor Malmström i SvJT 1965 s 661. Rättsfallet berörde fåbodstället Gnetbo i Ols socken i Nedansiljans domsaga i Dalarna. Av referatet framgår att tvisten och rättsfrågan gällde det inte ovanliga förhållandet i Dalarna att vid arvskifte i äldre tid hus och jord inte alltid följdes åt utan kom att hamna på olika ägare. HD vägrade godta detta bruk som en rättssedvänja. En genomgång av sakregistren till de vanligaste läroböckerna och handböckerna inom ämnet svensk fastighetsrätt ger besked om att det inte någonstans, bortsett från fiskerätten som jag tidigare nämnt, finns någon hänvisning till sedvana, gammal sed, landssed, sedvanerätt eller dylikt.

Allemansrätten som torde höra hemma inom fastighetsrätten brukar anföras som exempel på sedvanerätt. Allemansrättens huvudsakliga innehåll regleras dock i första hand av 8 kap 11 § och 12 kap brottsbalken. Allemansrätten är omnämnd i 1 § naturvårdslagen, dock utan att där erhålla någon närmare precisering. Möjligen kan därutöver sägas att den kompletteras av andra rättskällor och bland dem sedvanerätt. Se vidare Ljungman-Stjernqvist, Den rättsliga kontrollen över mark och vatten, del II, kapitel 32 och Bertil Bengtsson, Allemansrätt och markägarskydd, 1966, sid. 26. Lagstiftaren har genom århundradena lagt ned en mycket stor möda på att göra fastighetsrätten heltäckande. Man torde kunna säga att allemansrätten till den del den kan sägas utgöras av sedvanerätt är undantaget som bekräftar regeln - nämligen att fastighetsrätten egentligen inte ger utrymme för sedvanerätt. Skillnaden i lagstiftarens ambition då det gäller fastighetsrätt och den allmänna förmögenhetsrätten är markant och framträder med all tydlighet t ex vid en jämförelse av regelsystemet för saklega - lån, hyra och upplåtelse till nyttjande - där fastighetsrätten erbjuder ca 350 lagregler medan det för lån av lös sak endast finns en lagregel som också är gammal och kvarstår från 1734 års lag, nämligen handelsbalken 13:2 "leger man tvem ett; behåller den som först hyrde efter vad den senare mera utlovat haver etc".

Sammanfattningsvis gäller att sedvana som självständig grund vid sidan om 1886 års lag med dess efterföljare inte går för sig. Under inga förhållanden kan, med hänsyn till den lagstiftningstradition som finns inom fastighetsrätten, godkännas en sedvana som rättslig grund på det innehåll som samebyarna fört fram.

Mora tingsrätt
Box 31
792 21 MORA

ANSÖKAN OM STÄMNING

- KÄRANDE:**
1. Särna-Idre jordägande socknemän, Särna och Idre socknars besparingsskog, c/o Arne Schedvin, Box 51, 790 90 SÄRNA
 2. Särna-Idre samfällighetsförvaltning, c/o Arne Schedvin, Box 51, 790 90 SÄRNA
 3. Fastighetsägare inom Floåsens skifteslag enligt bifogad förteckning, bilaga 1
 4. Jöns Spånberg, Box 30, 790 90 SÄRNA
 5. Sonja Spånberg, Box 30, 790 90 SÄRNA
- Ombud för 1-3: Advokat Nils Larsson, Advokatbolaget Larsson & Partners AB, Åsgatan 41, 791 71 FALUN, tel. 023-280 70
- Ombud för 4-5: Förbundsjurist Leif Andersson, LRF Juridiska Byrån AB, Box 293, 831 23 ÖSTERSUND, tel. 063-14 59 10

SVARANDE: Idre sameby, c/o Jörgen Jonsson, Foskros, 790 91 IDRE

Uppgivet ombud: Förbundsjurist Jörgen Bohlin, Svenska Samernas Riksförbund, Brogatan 5, 902 48 UMEÅ

SAKEN: Fråga om fastighet är belastad med renbetesrätt

Frågan om Idre samebys rätt till renbete på Särna-Idre jordägande socknemäns marker, på marker inom Floåsens skifteslag och på Jöns Spånbergs marker är tvistig. Kärandena under p 3 har sina fastigheter belägna inom Floåsens skifteslag. Inom Floåsens skifteslag hävdar samebyn rätt till renbete året runt. På Särna-Idre besparingsskogs marker, Särna-Idre Besparingsskog 1:1, Heden 71:16 och Särnaby 30:1, och på Särna-Idre samfällighetsförvaltning förvaltade marker, Heden s:3 och Särnaby s:34, samt på Jöns och Sonja Spånbergs marker, se bifogad förteckning, bilaga 2, samtliga marker belägna inom Älvdalens kommun, hävdar samebyn rätt till vinterbete med ren. Samebyns anspråk torde framgå av bifogade markanvändningsplan, bilaga 3. Fastigheternas och samfälligheternas, liksom byarnas belägenhet, framgår av bifogade karta, bilaga 4. I förprocessuell brevväxling har enighet inte kunnat nås utan frågan om rätten till renbete är tvistig. Kärandenas inställning är att rätt till bete med ren inte finns på deras fastigheter och samfälligheter. Samebyarnas anspråk på renbetesrätt accepteras således inte av kärandena. Under senare tid har det förekommit att renar betat på kärandenas fastigheter och kärandena menar att detta skett olovligt. De har framfört protester mot renbetet.

Kärandena finner det angeläget att snarast få ett klarläggande av frågan om det föreligger en renbetesrätt på deras respektive marker. Det är till förfång för dem att inte veta huruvida deras fastigheter är belastade av samebyarna påstådd renbetesrätt. Ovissheten medför att fastighetsägaren inte tryggt kan planera för sin fastighet och han kan inte på erforderligt sätt överblicka sin ekonomi för fastighetsinnehavet. Skulle fastigheten vara belastad med renbetesrätt har han att ta hänsyn därtill vid alla dispositioner med fastigheten. Förutom att han har att tåla betande renar på fastigheten med allt vad det innebär måste han vid överlåtelse av fastigheten och upplåtelse på denna beakta den eventuellt föreliggande rätten. Vid exempelvis upplåtelse av arrende och jakträtt eller vid exploatering och ändrad markanvändning är det naturligtvis av allra största vikt att veta vilken belastning som finns på fastigheten. I det allmännas planeringsarbete är det också av väsentlig betydelse att veta förekomsten av rättigheter i pågående markanvändning. Förutsättningar för en fastställsetalan föreligger således.

GRUND FÖR TALAN

Rätt till renbete föreligger inte på kärandenas respektive fastigheter med mindre än att särskild upplåtelse skett.

YRKANDE

En var av kärandena yrkar att tingsrätten måtte förklara att någon av avtal oberoende rätt till bete med ren inte belastar dem tillhöriga fastigheter.

Kärandena yrkar ersättning för sina rättegångskostnader med belopp som senare skall anges.

BEVISUPPGIFT

Kärandena hemställer i avvaktan på samebyns svaromål om anstånd att ange den bevisning de åberopar.

Falun den / 1995

Östersund den / 1995

Nils Larsson

Leif Andersson

ANKOM

1997-05-27

FÖR KÄNNEDOM

Falun 1997-05-23

Länsstyrelsen i Jämtlands län

Rennäringsenheten

Bengt Ekendahl

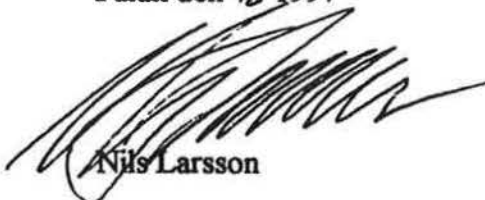
831 86 ÖSTERSUND

Förhandlingar om vinterbetesmarker för ren

Till klarläggande av markägarnas inställning till ytterligare förhandlingar översändes kopia av nedtecknat beslut fattat av de processande markägarna vid stormöte i Linsell den 22 maj 1997. Vi bifogar också den promemoria som upprättats av oss ombud och som innehåller en kortfattad redovisning över vad som förevarit under förhandlingstiden.

Med vänlig hälsning

Falun den 25/5 1997

Nils Larsson

Östersund den 26/5 1997

Leif Andersson

Förhandlingar om vinterbete med ren i Härjedalen

Markägarna i processen och deras företrädare, processgruppen, har vid möte i Linsell 1997-05-22 enhälligt beslutat följande med anledning av att länsstyrelsen framfört förslag om ny förhandling mellan parterna:

Sedvanerätsfrågan skall vara klarlagd genom lagakraftätagande dom innan markägarna medverkar i ytterligare förhandling.

Markägarna har nu under mer än två år deltagit i förhandlingar om upplåtelse av mark för vinterbete med ren. Samebyarna har vid de förhandlingar som varit inte visat någon vilja att förhandla om en avtalsvis lösning. De har bl a krävt expropriation eller dylika tvångslösningar.

Markägarna anser att samerna utan lov under 1900-talet tagit i anspråk de marker som processen handlar om. Domen i Sveg säger också detta. Kommande slutliga dom får avgöra frågan. På de "nya markerna" skall inget renbete ske. Markägarna kommer att kräva ersättning för de marker som otillåtet betats och naturligtvis kräva ersättning för den skada som skett.

Det är samebyarna som har överklagat Svegsdomen och som själva avgör om processen skall fortsätta.

.....

Antecknat enligt uppdrag

Falun den 23/5 1997

Nils Larsson

Östersund den 26/5 1997

Leif Andersson

PM - FÖRSÖK ATT LÖSA RENBETESFRÅGAN I HÄRJEDALEN

Före stämningsansökan i september 1990

I april 1989 tillsatte dåvarande landshövdingen Sven Heurgren en förhandlingsgrupp för att utreda omfattningen av de vinterbetesmarker som aktuella samebyar regelbundet kan utnyttja. Gruppen "förpuppades" i december 1989 sedan samebyarna förklarat, att de gjorde anspråk på vinterbete i hela Härjedalen, att de inte skulle betala ersättning för upplåtelse av mark samt att dessa ståndpunkter inte var förhandlingsbara. Det ledde till att process i rättsfrågan inleddes i september 1990.

Före domen i Svegs tingsrätt den 21 februari 1996

Under förberedelsearbetet i tingsrättsprocessen förekom det ett flertal kontakter mellan ombuden i fråga om förlikning. Från markägarnas sida förklarades ett önskemål om att hitta en avtalsvis lösning, en så kallad samförståndslösning, lokalt i Härjedalen mellan fastighetsägare och samer. Markägarna förklarade dock att sedvanerättsfrågan måste bli klarlagd. Detta mot bakgrund av att markägarna uppfattade sedvanerätten som roten till tvistigheter och problem som förekommit i samband med ett kraftigt utökat renantal och utökade områden för renbete.

Vid två dagars förhandling och samvaro i februari 1995 på Karl den XI:s Hotell i Storhogna kom parterna varandra närmare. Representanter för samebyarna och markägarna enades parterna om att tillskriva kommunen och länsstyrelsen för att få ekonomiskt stöd för att arbeta med en förhandlingslösning. Som framgår av skrivelsen av den 22 februari 1995 var parterna ense om bl a att processen skulle fortgå tills sedvanerättsfrågan helt klarlagts genom dom samt att utgångspunkten för förhandlingarna skulle vara civilrättsliga avtal formulerade så att de kan accepteras på en fri marknad av båda parter i sådan omfattning att erforderligt renbete erhålles i Härjedalen.

Utgångspunkten var då alltså gemensam. Sedvanerättsfrågan skulle avgöras genom dom. Samerna skulle således medge markägarnas talan och förutsättningslöst skulle därefter försök göras att på marknadsmässiga villkor hitta en avtalslösning mellan respektive sameby och respektive markägare och skifteslag runt i Härjedalen på för renbete lämpliga platser. Enklaver

av mark skulle avsättas för enklaver av ren till ett visst antal inom respektive område för att hindra skada och bevara den biologiska mångfalden. De förhandlingar som parterna var överens om att sätta igång var beroende av ekonomi. Det gällde kostnader för förhandlingsarbete. Gemensamt tillskrevs länsstyrelsen och kommunen.

I beslut den 17 maj 1995 avslog länsstyrelsen framställningen, med motivering att avtalen kan komma att omfatta marker på vilka renskötsel får bedrivas med stöd av rennäringslagen. Med andra ord, tvisten måste lösas först.

Parterna gjorde en ny framställan om medel för förhandlingsarbete i november 1995. Regeringen avslog framställningen i februari 1996, veckan innan dom gavs i målet, med motivering att betesrättens närmare geografiska omfattning kommer att prövas genom det pågående domstolsförfarandet.

Efter domen den 21 februari 1996

Svegs tingsrätt har i sin dom den 21 februari 1996 förklarat, att någon av avtal oberoende rätt till bete med ren till förmån för samebyarna ej belastar fastighetsägarna tillhöriga fastigheter.

Förhandlingsklimatet förändrades drastiskt efter domens avkunnande. Markägarna behöll samma linje i sina ställningstaganden som tidigare. I pressrelease gick markägarnas representanter ut direkt efter domen och förklarade sig villiga att uppta förhandlingar om en lokal samverkansuppgörelse mellan markägare och samer i Härjedalen.

Tydligt blev regeringen förvånad över domen vid Svegs tingsrätt. Redan den 14 mars 1996 uppdrog regeringen i ett regeringsbeslut (Jo96/640) åt länsstyrelsen i Jämtland att mot bakgrund av pågående rättsprocesser om rätt till renbete på viss mark snarast utreda och lämna förslag på hur nödvändig tillgång till bete skall kunna åstadkommas för de fem aktuella samebyarna. Regeringen avsåg i sitt beslut också den pågående processen vid Mora tingsrätt ang rätt till renbete inom Särna och Idre socknar i Dalarna.

Pressreleasen som gavs i samband med domen den 21 februari 1996 lämnades till samebyarnas ombud. Några initiativ till förlikning eller något svar på vår framställan om förhandling till samebyarna gavs inte. Samebyarna har överklagat domen.

Länsstyrelsen i Jämtlands län beslutade 1996-04-29 en förhandlingsordning innebärande bl a att tillsätta fd landstingsrådet Ivar Johansson, Höglunda, att leda förhandlingsarbetet mellan samebyarna och markägarna. Staten lämnade parterna viss ekonomisk ersättning.

Två sammanträden hölls under ledning av Ivar Johansson. Det första måndagen den 17 juni 1996 i Sveg. Från fastighetsägarnas sida framfördes, att de fortfarande trodde på en samförståndslösning och ansåg att förhandlingarna om upplåtelse skulle fortsätta även om samebyarna fortsätter processen. Från samebyarnas sida krävdes att avtal skulle innefatta en förlikning i sedvanerättsfrågan vilket markägarna förklarade vara omöjligt. Detta var då en ny inställning från samebyarnas sida. Nästa sammanträde hölls på Karl den XI:s Hotell i Storhogna den 12 augusti 1996. Vid detta sammanträde visade, såsom markägarna uppfattade det, samebyarna ännu mindre intresse för att träffa avtal.

Den 23 augusti 1996 gick Svenska Samernas Riksförbund ut med en pressrelease rubricerad Den fria småviltsjakten. Där angavs bl a: "Ivar Johansson har diskvalificerat sig själv att leda den arbetsgrupp som skall komma tillrätta med vinterbetesfrågan i Härjedalen". Samebyarnas ombud advokaten Fredrik Skagerberg skrev i brev av den 28 augusti 1996 till länsstyrelsen. I brevet anger han bl a: "att samebyarna inte ser det möjligt att fortsätta utrednings- och förhandlingsarbetet under ledning av Ivar Johansson. Detta med anledning av vad som framkommit av Johanssons engagemang och bindningar i övrigt."

Advokat Skagerbergs brev föranledde markägarombuden Nils Larsson och Leif Andersson att i brev av den 29 oktober 1996 till länsstyrelsen konstatera, att samebyarna återgått till att i förhandlingarna hävda en rätt till vinterbete över hela Härjedalen och även stora delar av Dalarna. Vidare sade sig samebyarna inte kunna vika från denna inställning i rättsfrågan.

Markägarombuden konstaterade därför att pågående processer fortsätter. Även åretruntbetesfrågan i Tännäs hade blivit tvistig sedan Tännäs sameby förklarat sig inte vilja ha avtal. Markägarombuden konstaterade att de "uppfattat situationen vara sådan att samebyarna inte önskar få till stånd en avtalsmässig lösning". Markägarombuden framförde vidare "Vi har stort förtroende för Ivar Johansson och vi uppskattar det arbete han har gjort. Det nu framförda yrkandet om hans avgång uppfattar vi vara ett taktiskt försök från samebyarnas företrädare att dölja sitt ointresse av att föra saken framåt. Ivar Johansson bör kvarstå som utredare och medlare."

Måndagen den 2 september 1996 gick Olof Johansson, ordförande i Tossåsens sameby och representant för Svenska Samernas Riksförbund, ut i lokalradion och informerade om de krav som han ställt i arbetsgruppen för certifiering av svenskt skogsbruk. I radion framhöll Olof

Johansson att som krav för certifiering skulle skogsbruket och skogsägarna förbinda sig att upplåta renbete enligt de krav som samebyarna ställer i sina egna markanvändningsredovisningar.

I brev till länsstyrelsen den 6 september 1996 förklarade markägarombuden sin syn på den uppkomna situationen. Det var ett långt brev på sex sidor med fullständig redovisning om förutsättningarna för certifieringsarbetet. Det avslutande sammanfattande stycket lyder "Samebyarna har i förhandlingarna visat ointresse av att föra saken framåt och ställt sådana krav att rättsprocesserna måste fortsätta. De har nu dessutom tydligt visat att de tror sig kunna lösa sina behov av ökade betesmarker genom att utnyttja certifieringsfrågorna på ett otillbörligt sätt. Olof Johanssons agerande kan rimligtvis inte uppfattas på annat sätt än att samebyarna nu inte har något som helst intresse av att hitta en förhandlingslösning. Vi kan därför inte se att det för närvarande finns några förutsättningar för resultatgivande förhandlingar och ser därför inte någon anledning att försöka hitta någon ny medlare".

Omkring den 10 september 1996 framförde då tillförordnade rennäringsexperten Bertil Hedman till processgruppens ordförande länsstyrelsens förslag på ny medlare efter Ivar Johansson. Länsstyrelsens förslag var tre medlare: juristen Bo Lenter, fd lappfogden Ivan Lundberg och Konrad Nordström. Från länsstyrelsen gavs uppgiften om att förslaget hänförde sig initiativ av diskrimineringsombudsmannen Frank Orton.

I brev av den 12 september 1996 svarade markägarombuden Nils Larsson och Leif Andersson länsstyrelsen att förslaget till medlare inte godtogs. Som skäl angavs att Bo Lenter med hänsyn till kommunikationsmöjligheter och kostnad inte är lämplig eftersom han är jurist arbetandes i södra Sverige. Eftersom fd lappfogden Ivan Lundberg är samebyarnas vittne i renbetesprocessen är han olämplig. I brevet anger markägarombuden: "Som ombud för markägarna i de pågående renbetesprocesserna får vi meddela att vi kvarstår vid den bedömningen gjord i vårt senaste brev till länsstyrelsen. Vi bedömer således att det nu inte finns förutsättningar för sådana förhandlingar med parterna att tillsättande av ny medlare är erforderlig. Vi utesluter emellertid inte att en sådan situation kan uppkomma genom att samebyarna åter igen visar intresse för att förhandla med den markägande lokalbefolkningen."

Markägarombuden hade vid den här tiden fått besked från samebyarna att de, då det gäller processen i Dalarna, först vill förhandla om mark med berörda bolag. Markägarombuden visste att förhandlingar med bolag pågick och uppfattade detta som att de privata markägarna blev diskriminerade av berörda samebyar.

I brev av den 12 september 1996 förklarade Svenska samernas riksförbunds ordförande Lars Anders Baer att markägarombuden missuppfattat frågan om certifiering.

I kommuniké 1996-10-14 från granskningsnämnden för radio och TV redovisades att granskningsnämnden fällde TV2:s Reportrarna för partiskhet mm i programmet Kriget mot samerna.

Den 5 oktober 1996 avlämnade Ivar Johansson till länsstyrelsen en skriftlig rapport över sitt arbete. Han anger bl a "För samernas del verkar det vara så att problemet med renbete i Härjedalen och norra Dalarna skall kopplas i hop med samernas krav på en urbefolkningsrätt innehållande även andra rättigheter." Ivar Johansson avslutar sin skrift "Av denna redovisning framgår att positionerna är rätt låsta och, måste jag tyvärr konstatera troligen blivit ännu mer cementerade under de månader jag arbetat med ärendet." Vidare "Till sist frågan måste ju lösas. Överväg noga om det är meningsfullt att fortsätta arbetet innan hovrätten fattat sitt beslut i det överklagade ärendet från Svegs tingsrätt. Detta har nämligen varit en av bromsarna i förlikningsarbetet."

Ivar Johansson entledigades formellt först genom länsstyrelsens beslut den 14 oktober 1996. Länsstyrelsen angav i det beslutet att länsstyrelsen kommer att i särskild ordning överlägga på vad sätt frågan skall drivas vidare.

Markägarrepresentanterna inbjöds till länsstyrelsen genom skriftlig inbjudan den 6 december 1996 till sammanträde den 18 december 1996 mellan kl 10.00 till 12.00 med landshövdingen. Sammanträdet den 18 december uppfattades av markägarrepresentanterna som konstruktivt och nyttigt. För första gången fick markägarna tillfälle att informera den nya landshövdingen Christina Persson om hur markägarna ser på renbetesfrågan.

Den 23 januari 1997 skickade länsstyrelsen till markägarrepresentanterna och samebyarna en inbjudan om sammanträde tisdagen den 18 februari 1997 i Folkets Hus Sveg. Denna inbjudan uppgavs vara ett led i länsstyrelsens uppdrag från regeringen att eftersöka en lösning på vinterbetesmarker för de fem samebyarna. Inför mötet i Sveg översände länsstyrelsen 1997-02-11 en promemoria. I promemorian anges bl a att jordbruksminister Annika Åhnberg meddelat att det inte är aktuellt med expropriation, att samebyarna kräver att domen i Sveg skall ingå i en förlikning och att länsstyrelsen ifrågasätter om det är realistiskt att kräva att domen skrivs bort. Länsstyrelsen konstaterar, att samebyarna kräver långa avtal och att samebyarna ifrågasätter om avtal är tillräckligt. Vid sammanträdet krävde samebyarna, på sätt länsstyrelsen förutsatt i sin promemoria, långa avtal och förklarade att expropriation egentligen var den riktiga lösningen. Samebyarna förklarade, att om det skulle bli fråga om avtal var det minst 50 år som

skulle gälla. Vidare att staten skulle stå för samtliga avgifter. Markägarrepresentanterna uppfattade att samebyarna vid mötet helt saknade avtalsvilja.

Markägarombuden Nils Larsson och Leif Andersson tillskrev den 19 februari övriga markägare i Härjedalen, bolagen, kommunen samt även länsstyrelsen. I brevet som också var en pressrelease klarlades i det avslutande stycket följande: "mot bakgrund av samebyarnas inställning i frågan har processgruppen beslutat och vid mötet förklarat att endast en avtalslösning är möjlig att diskutera och att i avsaknad av visad förhandlingsvilja från samebyarna vidareförhandling därmed inte sker. De privata markägarna är inte beredda att diskutera om att upplåta markerna för expropriation eller annan slags långsiktig lösning utan att renskötseln inordnas i ett hänsynstagande till skogsbruket. De privata markägarnas besked till länsstyrelsen blev således att de inte är beredda att ytterligare diskutera frågan om avtal med samebyarna och ej heller med staten. Till samebyarna framfördes att renbete inte accepteras på andra marker än sådana där renbete av ålder har skett. Denna fråga kommer att få sin lösning genom renbetesprocesserna i Härjedalen och Dalarna. De privata markägarna genom processgruppen beklagar att samebyarna på detta sätt sagt nej till en samverkanuppgörelse."

Detta brev från markägarombuden har tillställts länsstyrelsen två gånger. I brev den 1 mars 1996 tillskrev de fem samebyarnas ordföranden regeringen. Under rubriken "förutsättningarna för den samiska kulturen i Härjedalen och norra Dalarna" framhölls bl a att rennäringslagstiftningen förutsätter förekomst av sedvanerättsmarker i Härjedalen och norra Dalarna, att rennäringsverksamheten är helt beroende av en sådan förekomst och att det inte är rimligt att samebyar och markägare skall behöva skapa klarhet i rättsförhållanden. I ett brev av den 26 februari 1997 har samebyarna också begärt att staten skall garantera renbete. Vidare har samebyarna skriftligen begärt att staten skall svara för eventuella avgifter. Av regeringens beslut 1997-04-03 (Jo97/811) framgår att samebyarna tillskrivit regeringen vid ett flertal tillfällen. Regeringen avlog samebyarnas framställningar i detta beslut. Regeringen konstaterade i beslutet att länsstyrelsen ännu inte redovisat sitt uppdrag och att det därför saknas skäl för regeringen att nu ta ställning till omfattningen av behövligt renbete, villkor för eventuella upplåtelser och finansiering av upplåtelseerna.

Därefter gjorde länsstyrelsen, sedan länsstyrelsen också dragit slutsatsen att det inte går att få till stånd konstruktiva förhandlingar, försök att förhandla direkt lokalt mellan markägare och respektive sameby. Länsstyrelsen försökte att fastlägga en sådan förhandlingsordning hos oss ombud och få oss ombud att yttra oss över förslag till avtal. I brev från markägarombuden den 23 april 1997 till länsstyrelsen förklarade Leif Andersson och Nils Larsson att länsstyrelsens

7
initiativ inte är möjligt. Det är inte möjligt för ombud att förhandla till viss del och inte delta i hela förhandlingsarbetet.

Länsstyrelsen har nu gjort ytterligare försök att samråda med respektive ombud. Därvid har framkommit att samebyarna för att inleda förhandlingar fortfarande kräver att processerna skall vilandeförklaras, att det skall finnas en färdig godtagen mall för avtal, att det skall föreligga bekräftelse på att samtliga samebyar skall omfattas (vad som menas med det sistnämnda är oklart samt att staten skall betala samtliga arrendekostnader vilket samebyarna menar är en motprestation för kortare avtalstid än 50 år.

Falun/Östersund den 22 maj 1977

Nils Larsson

Leif Andersson

REGERINGSKANSLIET

1998-02-02

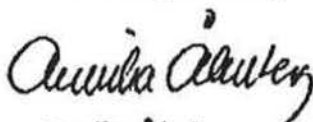
Jordbruksdepartementet
JordbrukaministernProcessgruppen
c/o Jan Salomonsson
Box 130
840 94 TÄNNÄSInbjudan till möte i Sveg om tillgång till renbete i Härjedalen

Regeringen uppdrog i mars 1996 åt Länsstyrelsen i Jämtlands län att utreda och lämna förslag till hur nödvändig tillgång till renbete skall kunna åstadkommas för Handölsdalens, Idre, Mittådalens, Tässåsens och Tännäs samebyar. Länsstyrelsen redovisade uppdraget i september 1997 och konstaterade då att det inte varit möjligt att nå fram till en lösning i renbetesfrågan.

För att informera mig om det aktuella läget men framför allt för att diskutera slutsatserna i länsstyrelsens redovisning och möjliga framtida åtgärder, bjuder jag genom Er in berörda markägare till ett möte om förutsättningarna för att lösa renbetesfrågan i Härjedalen och Dalarna måndagen den 23 februari 1998 i Medborgarhuset i Sveg kl. 13.30.

Jag är tacksam om anmälan om deltagande görs till Els-Marie Huntsman, tel: 08-405 1151 senast onsdagen den 18 februari 1998.

Med vänlig hälsning

Annika AhnbergPostadress
103 33 STOCKHOLMBesöksadress
Drottninggatan 21Telefon riks
08-405 10 00Telefax
08-20 64 96E-post: register@agriculture.ministry.se
X.400 S-Register; O-Agriculture; P-Ministry; A=SE; C=SETele
166 61 MINAORI S

Regeringen
Jordbruksdepartementet
103 33 Stockholm

Ankom
1997 -09- 11
LRF Juridiska Byrån

Regeringens uppdrag 1996-03-14 till Länsstyrelsen att snarast utreda och lämna förslag ang. renbetesfrågan i Härjedalen och Dalarna
(Io96/1512)

Regeringen uppdrog den 14 mars 1996 åt Länsstyrelsen i Jämtlands län att mot bakgrund av pågående rättsprocesser om rätt till renbete på viss mark snarast utreda och lämna förslag till hur nödvändig tillgång på renbete skall kunna åstadkommas för Handölsdalens, Idre, Mittådalens och Tännäs sambyar.

Länsstyrelsen har drivit uppdraget som framgår av bilagda redovisning. Av redovisningen och tidigare avgiven muntlig information framgår parternas ståndpunkter och hur komplicerad frågan är.

Länsstyrelsen konstaterar att det inte varit möjligt att nå fram till ett förslag som parterna kunnat acceptera varför ärendet härmed överlämnas tillsammans med redovisning av hur frågan hanterats.

Kristina Persson
Landshövding

Tage Levin
Länsråd

Regeringens uppdrag 1996-03-14 till Länsstyrelsen att snarast utreda och lämna förslag ang. renbetesfrågan i Härjedalen och Dalarna (Jo96/1512).

Bakgrund

Svegs tingsrätt förklarade genom dom den 21 februari 1996 att någon av avtal oberoende rätt till bete med ren till förmån för Handölsdalens, Mittådalens, Tåssåsens och Tännäs samebyar samt Idre nya sameby inte belastar en lång rad fastigheter inom Hede, Lillhårdals, Linsells, Tännäs, Vemdalens, Ytterhogdals, Älvros, Ångersjö och Överhogdals socknar, allt inom Härjedalens kommun.

Samebyarna har överklagat domen till Hovrätten i Sundsvall.

Vid *Mora tingsrätt* pågår civilrättslig process om rätt till renbete mellan markägare och Idre nya sameby rörande marker inom Älvdalens kommun.

Uppdraget

Regeringen uppdrog den 14 mars 1996 åt Länsstyrelsen att mot bakgrund av pågående rättsprocesser om rätt till renbete på viss mark snarast utreda och lämna förslag till hur nödvändig tillgång till bete skall kunna åstadkommas för Handölsdalens, Idre, Mittådalens, Tåssåsens och Tännäs samebyar.

Anspråken på statsbudgeten får inte öka i anledning av de kostnader som kan uppkomma.

På framställning av Länsstyrelsen medgav *regeringen* genom beslut den 6 juni 1996 att Länsstyrelsen får disponera *högst 500 000 kr* av de under samefonden särredovisade s. k. Stensjömedlen för de kostnader som föranleds av uppdraget.

Medlare utses

Länsstyrelsen har sett det som sin uppgift att skapa bästa möjliga förutsättningar för arbetet och har därför inte velat ge direktiv som skulle verka försvårande för en lösning av frågan. En av utgångspunkterna har således varit att ge parterna själva frihet att planera och driva arbetet. *Länsstyrelsen* har dock funnit det lämpligt att utse en utredare som i egenskap av medlare kunde ta initiativ till

kontakter dels mellan parterna och Länsstyrelsen dels lämna förslag om lämpliga åtgärder till Länsstyrelsen.

Till utredare i förhandlingsarbetet utsåg Länsstyrelsen genom beslut den 29 april 1996 förra landstingsrådet *Ivar Johansson*, Höglunda, Stugun.

Samebyarna har sedermera genom skrivelse den 28 augusti 1996 meddelat att det fortsatta förhandlingsarbetet inte kan föras vidare i en förtroendefull anda under Johanssons ledning och begärt att han skall befrias från uppdraget. I det läget begärde Johansson att få bli entledigad från uppdraget.

Johansson hann genomföra två överläggningar med parterna jämte ett antal enskilda samtal. I sin redogörelse för arbetet (1996-10-05) uppger *Johansson* att "den vilja till lösning på problemen som jag har mött i de enskilda samtal som jag haft återspeglades aldrig vid de två överläggningar som jag deltog i där parterna deltog med 'full representation'." — "Det fanns inte tillräcklig vilja och ansvar för att det skulle leda till en fortsatt fruktsam dialog." *Johansson* uppger sammanfattningsvis att frågan går att lösa: "Men för detta krävs ett större lokalt ansvarstagande."

Johanssons redogörelse redovisas i bilaga 1.

Det fortsatta förhandlingsarbetet

Efter *Johanssons* entledigande har ansvaret för det fortsatta förhandlingsarbetet på Länsstyrelsen anförtratts länsrådet *Tage Levin* med biträde av chefen för rennäringsenheten, *Bengt Ekendahl*.

Flera möten har hållits med parterna gemensamt men också var för sig. Vid några tillfällen har även Landshövdingen deltagit. Härutöver har ett stort antal kontakter tagits med ombuden för parterna.

Inför ett gemensamt möte i Sveg den 18 februari 1997 har *Länsstyrelsen* skickat ut en promemoria (1997-02-11) till parterna, avsedd som ett diskussionsunderlag vid mötet. Av promemorian framgår att Länsstyrelsens inriktning på det fortsatta arbetet har varit att åstadkomma lokala avtal om renbetet, i första hand i Härjedalen. Detta har förutsatt förhandlingar mellan berörda samebyar och skifteslag. Länsstyrelsens har sett det som angeläget att omgående påbörja sådana förhandlingar, inte minst för att stoppa det penningutflöde som nu sker i den pågående hovrättsprocessen. Länsstyrelsen har förklarat sig beredd att medverka i sådana förhandlingar i önskvärd utsträckning och ge uppgiften högsta prioritet.

Av promemorian framgår även att Länsstyrelsen anser att frågan om att exproprierar vinterbetesmarker i Härjedalen nu bör avföras ur diskussionen, att möjligheten att "skriva bort" tingsrättens dom måste ifrågasättas, att åstadkomma avtal om betesrätt för all framtid framstår som omöjlig, att finansieringen av arrendekostnaderna måste lösas genom regeringens medverkan.

Promemorian redovisas i bilaga 2.

Av anteckningar från mötet i Sveg framgår bl.a. att *markägarna* i princip godtog Länsstyrelsens förslag till uppläggning. Från *samebyarnas* sida ställdes krav på att processen i Hovrätten skulle förklaras vilande. Vidare ville *samebyarna* fortsatt se regeringsåtaganden om avtalens långsiktighet och finansiering med budgetmedel innan man deltog i lokala förhandlingar.

Anteckningarna redovisas i bilaga 3.

Samebyarna har i en skrivelse den 26 februari 1997 till jordbruksminister Annika Ahnberg följt upp och konkretiserat sina ställningstaganden vid Svegmötet och redovisat fyra grundläggande förutsättningar för avtalsarbetet.

1. De *sameby*-skifteslagsvisa förhandlingarna skall utgå från en i förväg utarbetad mall för avtal gemensam för samtliga byar/skifteslag.
2. Parterna skall vara överens om att förhandlingar och senare avtal skall avse samtliga *samebyar* och berörda skifteslag och motsvarande vad avser vinterbetning och att avtal skall kunna träffas beträffande åretruntbete i förekommande fall.
3. Pågående processuellt förfarande i dels Hovrätten för Nedre Norrland, dels Mora tingsrätt skall vara vilande så länge förhandlingsarbetet pågår.
4. Staten skall garantera att nödvändigt renbete skall vara tillgängligt för envar *sameby* till i dag lovgivet antal renar inom angivna områden och så länge renskötsel bedrivs inom envar *sameby* samt att staten med budgetmedel betalar uppkommande kostnader för upplåtelse av betesrätt enligt avtalen.

Regeringen har genom beslut den 3 april 1997 beslutat att inte vidta någon åtgärd med anledning av skrivelsen.

Vid överläggningar härafter, mellan landshövdingen och *samebyarna* konstaterades att punkterna 1 och 2 redan kunde anses tillgodosedda och att Länsstyrelsen skulle verka för en lösning av punkt 4. Punkt 3 har däremot Länsstyrelsen inte möjlighet att påverka.

Utkast till avtal

Länsstyrelsen har 3 april 1997 översänt ett utkast till "Avtal om upplåtelse av rätt till renbete" till parterna. Utkastet är avsett som ett diskussionsunderlag.

Markägarna har uppgett i ett yttrande över utkastet att det av etiska skäl inte är möjligt att ingå lokala förhandlingar med motparten eftersom markägarembuden "inte får ha kontakt med den part som Länsstyrelsen förhandlar med – alltså en direktkontakt med den *sameby* som Länsstyrelsen kommer att vända sig till." *Markägarna* redovisar också synpunkter på avtalsutkastet.

Länsstyrelsen anser att synpunkten att ombuden inte skulle få delta i förhandlingarna måste bygga på ett missförstånd. I den missivskrivelse som gick

ut tillsammans med avtalsutkastet anges nämligen att ombuden "har en självklar möjlighet att harvid bitrada huvudmännen i den omfattning som önskas"

Samebyarna uppger/kräver i sitt svar den 29 april 1997

1. att överenskommelse saknas mellan parterna om att förhandlingar och avtal skall avse samtliga samebyar och berörda skifteslag (markägarna i Dalarna vägrar),
2. att processerna i Hovrätten för Nedre Norrland och i Mora tingsrätt skall vara vilande,
3. att staten skall garantera renbete så länge renskötsel bedrivs,
4. att staten med budgetmedel skall betala kostnader för upplåtelse av betesrätt,
5. att markägarna nu fränsagt sig medverkan i föreslagna förhandlingar,
6. att Länsstyrelsen bör överväga att nu till regeringen redovisa det låsta läget.

Härutöver redovisar *samebyarna* en lång rad synpunkter på det utsända avtalsutkastet.

Länsstyrelsen ger följande kommentar till punkterna ovan:

1. Markägarna har sagt att man är beredd att upplåta i princip all mark som *samebyarna* behöver för renbetning. Efter överenskommelse i Härjedalen torde även markägarna i Dalarna vara positiva till detta.
2. Denna punkt säger markägarna nej till och hänvisar till att *samebyarna* kan återkalla överklagningen till Hovrätten. Mora tingsrätt har också sagt nej till framställningen om att målet skall förklaras vilande. Länsstyrelsen kan inte påverka detta.
3. Knappast formellt möjligt annat än genom expropriation. Regeringen uppger att den inte är beredd att nu diskutera villkor (regeringsbeslut 1997-04-03).
4. Regeringen har sagt nej till att nu pröva frågan (1997-04-03).
5. Den grundläggande orsaken har tidigare uttalats och ligger framförallt i expropriationshotet och i *samebyarnas* krav i miljöcertifieringsfrågan
6. Regeringen har under hand informerats om det aktuella läget och den slutliga redovisningen sker i och med denna skrivelse.

Länsstyrelsen har härafter haft förnyade kontakter med parterna. Läget är låst. *Länsstyrelsen* ser inga möjligheter att komma vidare med sitt uppdrag.

Med anledning av de inkomna synpunkterna på innehållet i avtalsutkastet har emellertid *Länsstyrelsen* utarbetat ett nytt utkast.

Det nya utkastet redovisas i bilaga 4.

Samebyarnas kommentar till det nya utkastet enligt bilaga 4 framgår av bilaga 5.

Detta utkast har formellt inte delgivits parterna.

Kostnader för förhandlingsarbetet

Regeringen har genom beslut den 6 juni 1996 beviljat ett belopp om 500 000 kr för de kostnader som föranleds av uppdraget.

Detta belopp har förbrukats enligt följande:

Förhandlingsarbete

Ivar Johansson	78.665:20 kr
Samebyarna	175.839:10 kr*
Markägarna	175.839:10 kr

Länsstyrelsen

Deb. kostnader i samband med förhandlings- och utredningsarbete (logi, lokalhyra, förtäring)	41.187:65 kr**
--	----------------

Summa 471.531:05 kr

På kontot återstår 28.468:95 kr***

* Till samebyarna återstår 125 839:10 kr att utbetala.

** Anslaget har inte belastats med kostnader för ersättningar etc. till tjänstemän vid Länsstyrelsen.

*** Anslaget kommer fortsättningsvis att belastas för kostnaderna avseende Avtalet om åretruntbete för Tännäs sameby

Avtal om åretruntbete för Tännäs sameby

Det avtal som år 1973 träffades mellan staten och ett stort antal markägare om rätt för Tännäs sameby till åretruntbete på södra sidan Tännån upphörde år 1993. Länsstyrelsen har numera överenskommit med ombud för markägarna om en principiell förlängning av det tidigare avtalet till och med år 1999. Länsstyrelsen står som avtalspart. Avgifterna skall regleras enligt avtalet för gången tid med ränta enligt räntelagen. Vad gäller fastigheter mindre än 10 hektar utgår samma engångsavgift som tidigare, uppräknad med index.

Länsstyrelsen har åtagit sig att ombesörja viss besiktning av markerna.

Så snart det nya avtalet föreligger avser Länsstyrelsen att till regeringen inkomma med ansökan om att få disponera erforderliga medel ur den s.k. Stensjöfonden för ändamålet.

Till Länsstyrelsen

Dittgå 17

LÄNSSTYRELSEN I JÄMTLANDS LÄN
INK. 1936 -10- 09
350 - 7726 - 96

Den 29/4 utsågs undertecknad av Länsstyrelsen i Jämtlands län till medlare i den så kallade renbeteskonflikten i Härjedalen och Norra Dalarna.

Arbetet inleddes för min del redan innan jag utsågs till medlare.

För att få en uppfattning om problembilden och om jag skulle ha en rimlig chans att medverka till någon form av lösning av den besvärliga situation som uppstått, krävdes kontakter med ett antal människor i det aktuella området.

Dessa kontakter ledde till att jag accepterade Länsstyrelsens erbjudande.

Alla de kontakter jag hade både innan och efter det att arbetet startade var entydiga i sin bedömning av läget.

Det kan sammanfattas i följande mening:

Svårt men inte omöjligt.

Min förhoppning var att medverka till att parterna närmade sig varann på det lokala planet. Tidigt insåg jag att man pratade mycket "om varandra" men alldeles för lite "med varandra".

Detta har fått till följd att nästan all kommunikation mellan parterna förs antingen via massmedia eller via parternas jurister med säte i Umeå och Stockholm.

Detta har inneburit att parterna lokalt inte tar det ansvar som jag tycker dom borde göra för att få igång en nödvändig dialog som början på en tänkbar lösning av konflikten.

Den vilja till lösning på problemen som jag har mött i de enskilda samtal som jag haft återspeglades aldrig vid de två överläggningar som jag deltog i där parterna deltog med "full representation".

För samernas del verkar det vara så att problemet med renbetet i Härjedalen och Norra Dalarna skall kopplas ihop med samernas krav på en urbefolkningsrätt innehållande även andra rättigheter.

Hur känslig frågan är framgår av bilagda anteckningar från vårt första möte i Sveg.

Det kan konstateras att resultatet av detta möte, som jag hade hoppats skulle vara inledningen till en dialog mellan parterna genom att berörda samebyar - markägare tog ansvar för att samtalen kom igång, tyvärr inte rönt någon större framgång.

Det fanns inte tillräcklig vilja och ansvar för att det skulle leda till en fortsatt fruktsam dialog.

Rennär enh a i-går behr betm.välkommen /27

Avd denna redovisning framgår att positionerna är rätt låsta och måste jag tyvärr konstatera troligen blivit ännu mer cementerade under de månader jag arbetat med ärendet. Det får emellertid inte tas som intäckt för att frågan är olöslig, tvärtom den går att lösa.

Men för detta krävs ett större lokalt ansvarstagande.

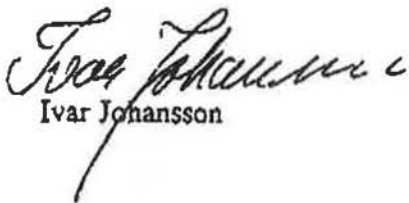
Detta är de viktigaste slutsatserna jag har kunnat dra av det arbete jag hann göra innan jag avgick.

Till sist, frågan måste ju lösas.

Överväg noga om det är meningsfullt att fortsätta arbetet inna Hovrätten fattat sitt beslut i det överklagande ärendet från Svegs tingsrätt.

Detta har nämligen varit en av bromsarna i förlikningsarbetet.

Höglunda 1996-10-05

Ivar Johansson

LÄNSSTYRELSEN
Jämtlands län
Renbetsarbeten
Bengt Ekendahl
063-14 60 80

PROMEMORIA

Datum
1997-02-11

Bilaga 2.

Dnr (anges vid skriftväxling)

Möte 1997-02-18 i Sveg
med markägare och samebyar

Renbetesfrågan i Härjedalen

Regeringens beslut 1996-03-14

Länsstyrelsen skall snarast utreda och lämna förslag till hur nödvändig tillgång till bete skall kunna åstadkommas för Handölsdalens, Idre, Mittådalens, Tåssåsens och Tännås samebyar.

Anspråken på statsbudgeten får inte öka i anledning av de kostnader som kan uppkomma.

Regeringens beslut 1996-06-06

Länsstyrelsen får disponera högst 500 000 kr för de kostnader som föranleds av uppdraget.

Mötet i Sveg

Fortsatt inriktning på arbetet..

Länsstyrelsen arbetar med inriktningen att åstadkomma lokala avtal om renbetet i Härjedalen. Detta förutsätter förhandlingar mellan berörda samebyar och skifteslag. Detta upplägg och hithörande frågor har diskuterats med ledningen för Jordbruksdepartementet. Departementet stöder detta upplägg.

Länsstyrelsen finner det nu således angeläget att omgående påbörja lokala förhandlingar. Inte minst angeläget är att stoppa det penningflöde som nu sker i den pågående hovrättsprocessen.

Nedan har nedtecknats de punkter som bör avhandlas vid mötet i Sveg.

Expropriation. Jordbruksminister Annika Ahnberg har meddelat att frågan om att expropriera vinterbetesmarker i Härjedalen inte är aktuell.

Tingsrättens dom. Samebyarna kraver att domen i Sveg skall ingå i en förlikning. Länsstyrelsen ifrågasätter om kravet på att "skriva bort"

Postadress
831 86 ÖSTERSUND

Besöksadress
Köpmangatan 31

Telefon
063-14 60 00

Telefax
063-12 21 12

Postgiro
6 88 22-6

domen är realistiskt. Samebyarna kan inte bortse från att det nu föreligger en dom. Det framfördes ingen annan uppfattning från departementets sida. Samebyarna har också tidigare i skrivelse 1995-02-23 till Landshövdingen och kommunalrådet i Härjedalens kommun accepterat att sevanerättsfrågan klarlägges genom dom. Avtalen får reglera villkoren för renbetningen.

Lånsiktiga avtal. Samebyarna hävdar att det inte är möjligt att genom avtal skapa en långsiktig lösning av renbetesfrågan. Fastighetsservitut får ej avse rätt till bete (14:4 jordabalken). Upplåtelse av nyttjanderätt är bindande i längst 50 år.

Jordbruksdepartementet och Länsstyrelsen är angelägen om att komma fram till en så långsiktig lösning av betesfrågan som möjligt. Markägarna har också meddelat att det ligger i deras intresse att hitta konstruktioner för detta även om de pekat på att avtalstidens längd kanske kunde variera mellan olika områden. Att åstadkomma uppgörelser för "all framtid" är emellertid inte möjligt.

Frågan om praktiska och kostnadseffektiva förhandlingar diskuteras.

Kontrollgrupp. Med sikte på att åstadkomma långsiktiga avtal föreslår Länsstyrelsen att det tillsätts en kontrollgrupp (permanent arbetsgrupp) med uppgift att följa tillämpningen av avtalen och att behandla uppkommande frågor i anslutning härtill. I denna grupp skulle lämpligen ingå företrädare för parterna, Länsstyrelsen och Härjedalens kommun. Gruppen skulle förslagsvis ha 1-2 årligen återkommande möten eller eljest mötas vid behov.

Arrendekostnader - ett räknexempel. Enligt uppgift företräder de markägare som omfattas av betesprocessen ca 60 000 ha. Man kan dock utgå ifrån att behovet av vinterbete på privat mark i Härjedalen är betydligt större, även om man möjligen kan tänka sig att inom vissa områden endast nyttja "korridorer" för nedflyttning till vinterbetesmarkerna. Själva vinterbetesområdet bör också i så stor omfattning som möjligt kunna lokaliseras till bolagsmarker. Behovet av bete på privat mark och vilka arealer det kan handla om är inte närmare utrett. Utgår man ifrån samebyarnas markanvändningskartor utgör arealen privatägd mark enligt Lantmäteriets beräkningar ca 323 000 ha.

När det gäller den beräknade kostnaden per arealenhet (ha) utgår Länsstyrelsen från den enda kända överenskommelsen som skett mellan renägare och markägare i frågan om avgifter för vinterbetning. Den överenskommelsen hänför sig till det s k TIG-avtalet som underskrevs av parterna i maj 1981 och där betesavgiften uppgick till 30 öre per ha och år. Det bör noteras att avtalet av andra skäl aldrig kom att formellt tillämpas. Avgiften skulle indexregleras enligt konsumentprisindex.

Enligt Statistiska Centralbyråns statistik utgår man från år 1980 med ett index på 100. I november 1995 uppgick motsvarande index till 250,8. Detta motsvarar en avgift om 75 öre per ha och år. Utan att göra någon närmare bedömning av betesavgiften för här aktuella avtal utgår Länsstyrelsen alltså från en kostnad av 1 kr per ha och år.

För att ta fram storleksordningen på årsavgiften totalt inom ramen för utredningsuppdraget har här de beräknade kostnaderna för samtliga delavsnitt medtagits:

1. Vinterbete i Härjedalen (323 000 ha)	323 000 kr/år
2. Vinterbete i Dalarna	
a) Assi-Domän (87 000 ha)	87 000 kr/år
b) Övrigt (uppskattat)	50 000 kr/år
3. Åretruntbete i Dalarna	0 kr/år
4. Åretruntbete Tännäs	200 000 kr/år

TOTALT 660 000 kr/år

Finansiering - disponibla medel. Att finansiera årskostnader i storleksordningen 600 000- 700 000 kr bör vara möjligt. Jordbruksdepartementet har emellertid gett besked att budgetmedel inte finns disponibla för ändamålet. Departementet har hänvisat till följande fonder:

Stensjö-medel	ca 10 milj kr
Renb.medel Tännäs	ca 2.5 milj kr

Huvuddelen kan tas från den årliga avkastningen av Stensjö-fonden. Från departementets sida menar man att samebyarna direkt bör ta ansvar för viss del av kostnaden.

Processkostnader. Samebyarna förlorade i tingsrätten renbetesmålet i Sveg. Berörda samebyar skall solidariskt betala rättegångskostnaderna som uppgår till drygt 10 milj kr. Samebyarna står nu i skuld till samefonden med 8 milj kr. Målet fortsätter nu i Hovrätten i Sundsvall. Skriftväxling inför huvudförhandling pågår. Advokatkostnaderna stiger för varje dag som går.

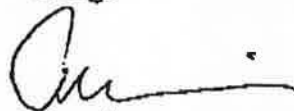
Samebyarna har hos regeringen begärt budgetmedel för den fortsatta processen i Hovrätten i Sundsvall. Regeringen överväger för närvarande frågan.

Övriga frågor.

Läget i certifieringsfrågan.

Frågan om förlängning av avtal för åretruntbete för Tännäs sameby.

Övrigt.

Tage Levin

Bengt Ekendahl

LÄNSSTYRELSEN
Jämtlands län
Länsrådet
Tage Levin
063-14 62 52

Datum
1997-02-19

Ort (anges vid skriftväxling)

Anteckningar från möte i Sveg 18.2.1997 med markägare och samebyar

Deltagare: 8 markägare samt 2 juridiska ombud, 10 samebyrepresentanter samt 2 ombud, Länsstyrelsen Tage Levin, Bengt Ekendahl.

1. Länsstyrelsens förslag

Lokala förhandlingar mellan sameby och berörda skifteslag startar snarast möjligt med inriktning

1. Samförstånd
2. Långsiktiga avtal
3. Rimliga kostnader
4. Kontrollgrupp tillsätts
5. Avtalsmall skickas ut före

2. Samernas svar

1. Avtalsmall utarbetas gemensamt (accepterades av Länsstyrelsen, förmodligen* av markägarna)
2. Heltäckande avtal inkl. Idre och Tännäs åretruntmarker (Härjedalen först enl Länsstyrelsen, accepterades av samerna, kan förmodligen* godtas av markägare)
3. Processen i Hovrätten vilande för att ge arbetsutrymme, förutsätter ja från markägare (ingen central fråga för Länsstyrelsen, skarpt nej från markägarna)
4. Regeringsåtaganden om långsiktighet (lagändringar för att nå längre än 50 års arrenden) och finansiering med budgetmedel (Hänvisades av Länsstyrelsen till skedet efter lokala avtal för Härjedalen och förklarades sedan av samesidan vara önskemål, ej krav).

* (förmodligen se förklaring under Kommentarer)

3. Markägarnas svar

Markägarna godtog i princip Länsstyrelsens förslag (betr. detaljsynpunkter se avsnitt 2).

4. Kommentarer

Markägarna intog en mycket avvisande attityd till samesidans resonemang kring förutsättningarna för lokala avtal. Talet om expropriation tidigare och antydningssvis vid detta möte från samernas advokat Skagerbergs sida vållade arga protester (avvisades också av Länsstyrelsen). Markägarna ansåg att samesidan inte ville förhandla (motsades inte heller klart av samerna). Markägarna ville bryta upp omedelbart, men godtog efter ytterligare diskussioner och klarlägganden enskilda överläggningar och därefter slutdiskussion.

Markägarna kräver att överklagandet till hovrätten tas tillbaka av samesidan. (Avtal kan ersätta bristen på sedvanerätt till vinterbete enl. tingsrättens dom). De ville få ett snabbt och klart ja till lokala förhandlingar annars kategoriskt nej och fortsatt hovrättsprocess. De hänvisade till det samförstånd som fanns vid mötet i Storhogna 1995. (Kolla anteckningarna därifrån).

Av samesidans villkor återstår kravet på vilande hovrättsprocess. Kan det kravet efterges, kan det i så fall leda till att markägarna blir beredda till fortsatta förhandlingar?

Länsstyrelsen avslutade med att ge en veckas betänketid för fortsatta samtal om möjligheter till lokala förhandlingar. Finns inte samförstånd måste Länsstyrelsen återlämna förhandlingsuppdraget till Jordbruksdepartementet.

Frågan är om samesidan egentligen vill förhandla. De föreslog också här att staten och markägarna skulle göra upp först (vilket avvisades av Länsstyrelsen och kategoriskt av markägarna).

Den pågående certifieringen av skogsbruket i Sverige förutsätter konsensus av alla parter, inkl. urbefolkningsrepr. samerna. Tidigare uttalanden av Olof Johansson (talesman för samerna i certifieringen) tyder på att certifieringen kan användas för att få rätt till fritt bete i hela Härjedalen vilket upprör markägarna. Samerna hänvisar också till statens ansvar för urbefolkningar och etniska minoriteter och rennäringens bristande betalningsförmåga. Till sist när krisen blir tillräckligt stor, måste i alla fall staten rycka in och lösa ut rennäringens problem.

Länsstyrelsen kan nu undersöka om samerna kan ställa upp på villkorslösa förhandlingar, d.v.s. utan att processen förklaras vilande, och därmed det lokala arbetet starta, samt om markägarna kan efterge kravet att samerna återkallar överklagandet.

Vid telefonsamtal 20.2.97 förklarade Jörgen Bohlin att samerna 26 2 tänker skicka brev till jordbruksministern och begära besked om finan-

sieringen (av budgetmedel) av arrendekostnaden. Efter svar skulle de vara beredda diskutera lokala avtal.

UTKAST

AVTAL

om upplåtelse av rätt till renbete

PARTER	Mellan sameby, å ena sidan, och de ägare av fast egendom i Härjedalens kommun som upptages på <i>bilaga 1</i> till detta avtal, å andra sidan, överenskommes härmed följande.
UPPLÅTELSE	Det område som på bifogade karta, <i>bilaga 2</i> begränsas av en röd linje får samebyn nyttja för <u>betning</u> av renar under de förutsättningar som anges i detta avtal.
UPPLÅTELSETID	Upplåtelsen gäller från och med den till och med den Avtalet skall för att upphöra vid avtalstidens utgång skriftligen uppsägas av samebyn eller av fastighetsägarna (<u>skifteslaget</u>) senast månader dessförinnan. Om sådan uppsägning ej sker förlängs avtalet på år i sänder.
NYTTJANDE- RÄTTENS OMFATTNING	Samebyn får för medlemmarnas behov använda upplåtna områden för renbete under tiden (ex oktober - april) med högst renar. Samebyns rättigheter på genom detta avtal upplåtna områden regleras helt av avtalet. Med upplåtelsen om rätt att låta renar beta följer också rätt att för betningens utövande på upplåtna områden färdas över mark och vatten i den omfattning som är <u>nödvändig för tillsyn och skötsel av renarna och ev anläggningar.</u> Annat motorfordon än snöskoter får inte användas i terräng. Snöskoter får inte användas på föryngringsytor. För nyttjande av enskild väg behövs tillstånd av markägaren.

Före betessäsongens början skall markägare med samebyn diskutera planerade avverkningar, föryngringsåtgärder och vintervägar samt andra förhållanden, som gör vissa områden olämpliga för nyttjande enligt avtalet under instundande betessäsong. Hinder eller åtgärder som omöjliggör betning inom det arrenderade området får endast vara temporära.

För det fall sådana åtgärder menligt påverkar byns möjligheter att utnyttja kvarvarande marker inom avtalsområdet skall - om så är möjligt - andra marker i anslutning till avtalsområdet anvisas för nyttjande under motsvarande tidsperiod.

GENOMFLYTT- NINGSOMRÅDE

Det område som på kartan (bilaga 2) markerats med röda streck får samebyn endast använda som genomflyttningsområde. Det innebär att området får användas för betning endast i samband med flyttningar. Med beaktande av god renskötsel skall området passeras så snabbt omständigheterna medger.

ÅTERTAGNINGS- OMRÅDE

Det område som på kartan (bilaga 2) markerats med gröna streck får samebyn endast använda som återtagningsområde. Det innebär att området ej får användas för stadigvarande betning med samlade hjordar.

FRIZONER

I närheten av byar med åretruntboende får samebyns renar ej beta på enskild mark. Sådana frizoner omfattar tomter, inhägnad mark, inägor och fasta anläggningar som ligger i anslutning till bebyggelsen och inom synhåll från denna.

TILLSYN AV RENAR

Det åligger samebyn att hålla sådan tillsyn av renarna att de inte kommer in på sådana delar av fastigheter som inte är upplåtna enligt detta avtal.

AVGIFT

För upplåtelse av betesområde skall samebyn till respektive fastighetsägare betala en årlig avgift motsvarandekr per hektar. Avgiften för upplåtelse av genomflyttnings- och återtagningsområde skall utgörakr per hektar och år.

Avgiften skall från och med andra nyttjanderättsåret justeras med hänsyn till förändringen i konsumentprisindex varvid avgiften justeras på grundval av förändringen mellan oktober månads indextal året för upplåtelsens början och oktober månads indextal för respektive avgiftsår.

Nyttjanderättsavgiften skall betalas senast den 1 mars för det påbörjade nyttjanderättsåret. (Eventuell mervärdesskatt tillkommer på angivna avgifter.)

Till fastighetsägare, se *bilaga 1*, som upplåter en markareal understigande 2 hektar skall nyttjanderättsavgiften senast den betalas som ett engångsbelopp, kr för hela upplåtelseiden. Beloppet inkluderar även den tid avtalet kan komma att förlängas

SKADA

Ansvar för skada skall följa allmänna skadeståndsrättsliga regler och principer.

Renbetningen skall bedrivas på sådant sätt att marken under upplåtelsen och även efter upplåtelseidens utgång skall kunna användas för långsiktigt bruk av renbete. Områdenas betesstatus skall inventeras av representant för fastighetsägarna och för sameby före avtalets ikraftträdande, efter varje femårsperiod och vid avtalets upphörande. Vid behov skall neutral bedömare av områdenas betesstatus kunna anlitas. Kostnaderna härfor skall delas lika mellan fastighetsägarna och samebyn. Om parterna ej är överens om valet av neutral bedömare skall sådan utses av Länsstyrelsen

Uppkommer skada på grund av överbetning skall samebyn ersätta skadan och - om det sker upprepat - äger respektive fastighetsägare dessutom rätt säga upp avtalet. Om parterna ej är överens om i vad mån överbetning skett eller ej skall den frågan avgöras på sätt som anges i föregående stycke.

UPPLÅTELSE - ÖVERLÅTELSE

Samebyn äger ej i vidare mån i sin tur upplåta rättigheterna enligt detta avtal till annan än vad som framgår av vad som anges under rubriken "*Nyttjanderättens omfattning*". Samebyn äger ej

rätt att överlåta rättigheterna enligt detta avtal på annan.

SAMRÅD - INFORMATION

Samebyn är skyldig att (skriftligen) informera markägarna (skifteslaget) om gällande högsta renantal för samebyn och det totala renantalet i samebyn enligt renlängden

KONTAKT- OCH SAMRÅDSGRUPP

Med uppgift att följa tillämpningen av detta och andra avtal som reglerar vinterbetningen inom Härjedalens kommun och för att behandla uppkommande frågor i anslutning till avtalen tillsätts en kontakt- och samrådsgrupp.

Gruppen skall bestå av fyra permanenta medlemmar, en representant för samebyarna, en representant för markägarna och vardera en representant för Länsstyrelsen och Härjedalens kommun. Gruppen skall till sig kunna tillkalla representanter för den sameby/grupp och de markägare som direkt berörs av aktualiserad fråga.

Gruppen bestämmer själv sina arbetsformer, dock att minst två sammanträden skall hållas per år, ett före den 15 november och ett före den 1 juni. Representanterna i gruppen svarar för sina egna kostnader.

UPPKOMMEN TVIST

Uppkommen tvist om avtalets innehåll eller arrendeförhållandet hänskjutes till kontakt- och samrådsgruppen och i sista hand till s. k. förenklat skiljeförfarande enligt Handelskammarens regler

ÖVRIGT

I det fall domstolsutslag skulle visa att här aktuell fastighet skulle omfattas av sedvanerätt till renbete skall avtalet upphöra att gälla avseende fastigheten och erlagda avgifter för bete, genomflytning och/eller återtagning återbetalas. Detta gäller även fastighet som inte omfattats av process.

INSKRIVNING

Om samebyn låter inskriva detta avtal åligger det samebyn att på respektive fastighetsägares begäran kostnadsfritt för fastighetsägaren låta döda inskrivningen i avstyckning eller fastighet som inte längre besväras av nyttjanderätten och även medge relaxation av penning inteckning i fastighet som besväras av nyttjanderätten.

Detta avtal har upprättats i två originalexemplar varav samebyn tar det ena och representant för fastighetsägarna tar det andra.

..... den / 1997

Orig. till Erik Berglund

K O P I A

Jämtlands län
INK 1997-08-28
352-2882-96

Bilaga 5

Länsstyrelsen i Jämtlands län
Rennäringsenheten

831 86 ÖSTERSUND

UTKAST 2 till avtal om upplåtelse av rätt till renbete i Härjedalen etc.

Länsstyrelsen har i ett Utkast 2 till avtal om upplåtelse av renbetesrätt beaktat några av de synpunkter samebyarna framfört i skrivelse 97-04-29. Emellertid kvarstår flertalet av samebyarnas invändningar enligt skrivelsen.

Länsstyrelsen har i utkastet under rubriken "Övrigt" föreslagit att i de fall domstolsutslag skulle visa att fastighet omfattas av sedvanerätt till renbete så skall avtalet upphöra att gälla avseende fastigheten och erlagda avgifter återbetalas. Innehållet i detta tillägg visar med önskvärd tydlighet vad samerna hävdar, nämligen att processen måste omfattas av avtalet.

Markägarna har vid stormöte 97-05-27 beslutat att "sedvanerätsfrågan skall vara klarlagd genom lagakraftvägande dom innan markägarna medverkar i ytterligare förhandling".

Det får noteras att så länge inte någon lagakraftvunnen dom föreligger avseende sedvanerätten till bete kan samebyarna fortsätta renbetet även på de fastigheter som omfattas av processerna. Markägarna har inte för avsikt och ej heller några rättsliga möjligheter att förvägra samebyarna renbete förrän det föreligger en lagakraftvunnen dom vari fastställs att samebyarna saknar renbetesrätt på respektive fastighet.

Det kan slutligen konstateras att samebyarna inte genom något avtal kan garanteras fortsatt renbete för mer än en begränsad tidsperiod.

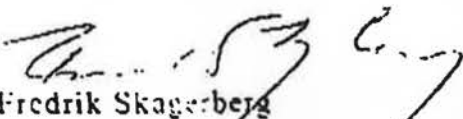
Konsekvenserna av ovanstående blir att samebyarna tvingas fortsätta kämpa för sin sedvanerätt i domstolarna och att anledning saknas att träffa avtal om renbete så länge processerna pågår.

Ett fullföljande av målen till högsta domstol kan medföra rättegångskostnader om sammanlagt 25 - 30 miljoner kronor!

En expropriation av erforderlig renbetesrätt från statens sida skulle medge att processerna kan avslutas och att renbetesfrågorna i Härjedalen och Dalarna kan lösas en gång för alla. En expropriation skulle kunna garantera samebyarna renbete för all framtid och innebär att markägarna erhåller ersättning för de intrång renbetet må anses medföra.

Avslutningsvis noteras att regeringens uppdrag avsåg att snarast utreda och lämna förslag till hur nödvändig tillgång till bete skall kunna åstadkommas för samebyarna.

Nacka Strand den 18 augusti 1997

Fredrik Skagerberg

Falun 1997-10-06

Enligt sändlista till företrädare för markägarna i
norra Dalarna och Härjedalen

Miljöcertifiering av svenskt skogsbruk

Bifogat översänder jag svenska FSC-arbetsgruppens förslag. Jag kan bara med beklagande konstatera att arbetsgruppen inte på något vis tagit hänsyn till vad vi ombud anført om de grundläggande rättighetsfrågor vi påtalat i markägarnas självpåtagna remissyttrande. Som framgår av handlingarna skall nu förslaget tillställas FSC:s internationella sekretariat i Mexiko för beslut om godkännande.

I förslaget upptas under punkt 4.2, "Urbefolkningars rättigheter", de i det tidigare remissförslaget intagna reglerna om rätt för samerna att bedriva renskötsel på mark belägen inom område redovisat i statens planverks rapport 44 del 5 1978. Vidare införs ett samrådsförfarande för skogsbruket inom detta område samt särskild hänsyn till hänglavsbarande skog och särskilt viktiga platser.

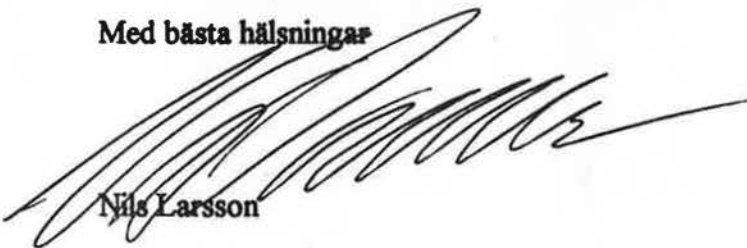
I missivskrivelsen 1997-10-03 anger arbetsgruppen på sid 4 att den framtagna standarden skall gälla i Sverige för alla markägarkategorier.

Arbetsgruppens slutliga beslut om certifieringsregler strider sålunda helt mot det vi ombud som företrädare för markägarna framfört. Samerna ges enligt certifieringsreglerna en högst betydande utökning av renskötseområdet på lokalbefolkningens marker såväl vad gäller

åretruntmarker som vinterbetesmarker. Vinterbetesmarkerna ökar mest. Det torde vara oomtvistat att tillgången på vinterbetesmarker är grundförutsättningen för möjligheten att hålla ett högt antal ren. Arbetsgruppen anger i sin missivskrift att den bedömer möjligheterna vara små för det enskilda skogsbrukets organisationer att kunna åstadkomma en alternativ certifieringsnorm i Sverige.

Respektive sakägarrepresentanter i de pågående renbetesprocesserna i norra Dalarna och Härjedalen torde nu ta ställning till hur denna fråga fortsättningsvis skall hanteras.

Med bästa hälsningar

Nils Larsson

Svenska FSC-arbetsgruppen
Sekretariatet

Förslag till svensk FSC-standard för certifiering av skogsbruk

24 september 1997

1 Förord

Forest Stewardship Council (FSC) är en oberoende, internationell medlemsorganisation med säte i Mexiko. FSC ska uppmuntra till miljöanpassat, samhällsnyttigt och ekonomiskt livskraftigt bruk av världens skogar.

FSC verkar för ett frivilligt ackrediteringsprogram för organisationer och företag som certifierar skogsbruk. I FSCs Principer och Kriterier finns övergripande riktlinjer för skogsbruk som gäller generellt över hela världen. Certifieringssystemet ska emellertid anpassas till de olika ländernas lokala förutsättningar och en av FSCs viktigaste uppgifter är därför att stödja arbetena för att utveckla nationella standarder.

Den Svenska FSC-arbetsgruppen bildades den 15 februari 1996 med syfte att utarbeta förslag till svensk FSC-standard som ska lämnas till FSC för godkännande. Gruppen består av representanter för sociala, miljö och ekonomiska intressen. Gruppen ombildades den 7 maj, 1997.

Innehållsförteckning

1 FÖRORD	3
2 INLEDNING	4
3 BASKRAV	5
3.1 ÖVERENSSTÄMMELSE MED LAGAR OCH FSCs PRINCIPER	5
3.2 ANSVAR BETRÄFFANDE ÄGANDE- OCH NYTTJANDERÄTTER	5
4 STANDARD FÖR SOCIALA OMRÅDET	6
4.1 ARBETARRÄTTIGHETER	6
4.2 URBEBOLKNINGARS RÄTTIGHETER	7
4.3 LOKALSAMHÄLLEN	7
5 FJÄLLNÄRA SKOG	8
6 STANDARD FÖR MILJÖ OCH BIOLOGISK MÅNGFALDSOMRÅDET	10
6.1 BEVARANDE OCH RESTAURERING AV BIOTOPER	10
6.2 BIOTOPER MED SÄRSKILD SKÖTSEL	11
6.3 VATTENVÅRD	11
6.4 MARKVÅRD	12
6.5 FÖRYNGRING, BESTÅNDSVÅRD OCH AVVERKNING	12
6.6 SKOGSBRUK I KULTURLANDSKAPET OCH PÅ TIDIGARE ÖPPEN KULTURMARK	15
6.7 ÖVERGRIPANDE PLANERING	15
6.8 KRETSLOPPSANPASSNING	16
7 STANDARD FÖR OMRÅDET PRODUKTION OCH EKONOMI	17
7.1 MÅNGBRUK	17
7.2 PRODUKTION	17

2 Inledning

De gröna växternas fotosyntes med solenergi som energikälla utgör grunden för utvecklingen mot ett globalt hållbart resursutnyttjande. Ansvarsfullt brukade skogar har stor betydelse för att förse världens växande befolkning med mångsidigt användbara förnybara råvaror och energi.

Skogsbruket är en viktig bas för Sveriges välbefinnande och för ett framtida hållbart samhälle. Den nationella FSC-processen syftar till att främja att skog och skogsmark förvaltas och brukas i former som är ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbara.

Det svenska skogslandskapet har brukats under sekler och andelen föga påverkad naturskog är ringa. För att nå de ekologiska och sociala målen förutsätts samhället ta ett avsevärt ekonomiskt ansvar utöver de certifierade markägarnas frivilliga insatser.

Certifiering i enlighet med FSCs bestämmelser innebär att företaget/markägaren bedriver ett *miljöanpassat, samhällsnyttigt och ekonomiskt bärkraftigt* skogsbruk i överensstämmelse med gällande lagar och förordningar, FSCs Principer och Kriterier samt svensk FSC-standard. Sådan certifiering innebär också att skogsprodukter från certifierade markinnehav kan märkas med FSCs symbol i former som FSC beslutar.

Målet är att förvalta och bruka skogen och skogsmarken i former som:

- vidmakthåller och vid behov återskapar ekosystemens produktionsförmåga, fundamentala ekologiska processer och biologiska mångfald,
- ger trygga försörjningsmöjligheter och en säker arbetsmiljö, respekterar lokalbefolkningens respektive samernas kultur och hävdvunna rättigheter, beaktar värden som vilt, svamp, bär, fiske och rekreation, samt
- ger långsiktig, värdefull virkesproduktion och god ekonomisk lönsamhet.

Forskning och utveckling inom skogsnäringen bör intensifieras för att bibehålla/öka sysselsättningen i lokalsamhällena.

Certifiering i enlighet med den svenska FSC-standardens innefattar att markägaren accepterar att denna standard, utifrån nya kunskaper och erfarenheter, förändras för att bättre möta målet genom återkommande revisioner utförda av en konsensusinriktat arbetande, partssammansatt, nationell FSC-representation.

3 Baskrav

Baskrav fastställs av FSCs nationella representation och innebär att markägaren förbinder sig att:

- uppfylla de åtaganden som FSC-standarden föreskriver såvida inte gällande lagstiftning i enskilda fall föreskriver något annat
- acceptera att detta kontrolleras och utvärderas av ackrediterad certifierare
- tillämpa reviderad standard senast 1 år efter avslutad revision
- senast inom 5 år efter certifiering upprätta plandokument över fastigheten anpassade efter FSC-standarden
- genomföra och dokumentera naturvärdesbedömningar i enlighet med riktlinjer utarbetade av FSCs nationella representation om plandokument anpassade efter standarden saknas.

3.1 Överensstämmelse med lagar och FSCs principer

3.1.1. Markägaren ska följa all relevant nationell lagstiftning dvs de lagar och avtal som reglerar skogsbruk, arbetarrättigheter och skogsbrukets hänsyn till andra intressen med dess förordningar och föreskrifter samt förelägganden som meddelats av myndigheter.

3.1.2. Markägaren ska visa ett långsiktigt engagemang för att följa FSCs Principer samt den svenska FSC standarden för skogsbruk.

3.1.3. Alla relevanta internationella avtal/direktiv som Sverige undertecknat eller på annat sätt förbundit sig att följa eller implementera ska respekteras. Exempel på internationella avtal är CITES, ILO-konventioner, ITTA och konventionen om biologisk mångfald.

3.1.4. Eventuella konflikter och tolkningsproblem i certifieringssammanhang mellan svensk lagstiftning, avtal som Sverige undertecknat samt nationell FSC standard ska utvärderas från fall till fall av certifieraren, markägaren och berörd/-a myndighet/-er och parter.

3.2 Ansvar beträffande ägande- och nyttjanderätter

Lagligt bindande bevis för rättigheten att bedriva skogsbruk på marken ska föreligga genom antingen ägande eller bindande avtal. Oklarheter om huruvida avtal medger certifiering skall vara utklarat. Om det finns flera ägare till en och samma fastighet skall alla ägare vara eniga om certifiering och förbinda sig, antingen var och en eller genom den som företräder dessa, att följa de krav som därmed ställs. Olösta tvister rörande anspråk på rättigheten att bedriva skogsbruk ska normalt omöjliggöra certifiering.

4 Standard för sociala området

4.1 Arbetarrättigheter

I skogsbruket verksamma företag verkar för utveckling av ekonomisk, social och kulturell välfärd för de anställda, samt att uppfylla tillämpliga ILO-konventioner och rekommendationer.

4.1.1. Företaget följer gällande lagar och är bunden av kollektivavtal för sina anställda samt iakttar goda seder på arbetsmarknaden.

Arbetstagarna skall beredas varaktiga och trygga anställningsförhållanden. Anställningsformen tillsvidareanställning gäller om ej annat avtalats. Denna anställningsform prioriteras. Härvid tas hänsyn till arbetets varaktighet.

4.1.2. Företaget anlitar endast arbetstagare som har erforderlig kompetens inom det aktuella arbetsområdet, avseende såväl produktion som miljö.

Hög kompetens hos alla anställda är en viktig förutsättning för att klara såväl arbetsmiljö som yttre miljömål, men också för en lönsam produktion.

Företaget utarbetar i samarbete med arbetstagarna individuella kompetensutvecklingsplaner avseende skogliga karaktärsämnen. Kunskaper motsvarande nivån i naturbruksprogrammet skall vara vägledande.

Nyrekrytering sker lämpligen av personer som genomgått skogsgymnasial/naturbruksgymnasial utbildning alternativt eftergymnasial skogsarbetareutbildning eller på annat sätt inhämtat motsvarande kunskap/kompetens.

4.1.3. Företaget svarar för att de anställda har en god arbetsmiljö, för förebyggande av fysisk, mental och social ohälsa.

Gällande bestämmelser för internkontroll av arbetsmiljön följs.

Vid val av arbetsmetod och organisation samt vid anskaffning av utrustning väljs den bästa totallösningen, med beaktande av arbetsmiljö, yttre miljö och ekonomi.

Prioritering av yttre miljön får ej ske på bekostnad av arbetsmiljön.

De anställda har tillgång till företagshälsovård med bred kompetens.

Företagshälsovård med branschkunskap och god effektivitet väljs, då sådan finns tillgänglig. Företaget erbjuder en på lämpligt sätt organiserad anpassnings- och rehabiliteringsverksamhet.

Inom stora företag förbereds för senare införande av personalsociala/ekonomiska bokslut. Företag som utvecklat personalbokslut redovisar årligen detta.

4.1.4. Om entreprenör eller annan uppdragstagare anlitas, gäller tillämpliga delar av ovan nämnda kriterier även för denne.

4.1.5. Då samverkan eller arbetsbyte sker mellan enskilda markägare skall detta ur FSC-certifieringssynpunkt inte betraktas som anställningsförhållanden, varför de sociala kriterierna för anställda ej tillämpas.

4.2 Urbefolkningars rättigheter

4.2.1. Renskötselområde.

Skogsägaren accepterar och tar hänsyn till den samiska renskötsel som bedrivs på markinnehavet om det befinner sig inom det område som i Lantbruksstyrelsen, Statens Planverks rapport 44 del 5, 1978, anges som renskötselområde (åretruntmarker och vinterbetesmarker).

4.2.2. Samrådsförfarande.

Om markinnehavet ligger inom ovan angivet område skall hänsyn tas till rennärningen enligt skogsvårdslagen § 31. Vad beträffar samråd tillämpas föreskrifter och allmänna råd enligt §§ 20 och 31 i skogsvårdslagen om inte annat överenskommits utanför renskötselns åretruntmarker.

4.2.3 Hänglavbärande skog.

Inom renskötselområdet skall varje skogsbrukare i sin planering beakta tillgång på äldre hänglavbärande skog, lämna kantzoner mot myrar och bäckar och i hänglavbärande bestånd vid avverkningen spara trädsamlingar inom hygget som spridningskällor för hänglav.

4.2.4 Särskilt viktiga platser.

Inom renskötselområdet skall skogsbrukaren ta hänsyn till och respektera, i samverkan med samerna identifierade platser av särskild betydelse för samerna i kulturellt, ekologiskt, ekonomiskt eller religiöst hänseende. Dessa är gamla boplatser och andra samiska kulturlämningar, flyttningsleder, naturliga samlingsställen, övernattningsställen (rastbeten), svåra passager, särskilt viktiga hänglavsområden, arbetshagar och kalvningsland.

4.3 Lokalsamhällen

Skogsbruket bidrar till en långsiktig social och ekonomisk välfärd såväl för de som arbetar i skogen som för de närliggande samhällena.

Skogsägaren bedriver ett ansvarsfullt långsiktigt skogsbruk på sin fastighet som innebär ett högt utnyttjande av den skogliga produktionspotentialen med hänsyn till naturmiljön och andra intressen

Ändamålsenliga skogsskötsel- och skogsbruksmetoder samt ändamålsenlig försäljning eller förädling av skogens produkter tillämpas för att bibehålla och utveckla arbetstillfällen, konkurrenskraft och lönsamhet.

Skogsmiljöns rekreativevärden för lokalbefolkningen beaktas särskilt.

5 Fjällnära skog

Den fjällnära barrskogen har av framförallt klimatiska och topografiska skäl en särskild karaktär som skiljer den från inlandets skogar. Den av skogsbruk jämförelsevis opåverkade fjällnära skogen har ofta höga naturvärden och stor betydelse för rennäringen samt ett egenvärde i dess sammanhållna arealmässiga storlek. Dessa störningskänsliga skogar avbryts ställvis av områden där tidigare skogsbruk brutit kontinuiteten. Omfattningen av denna påverkan minskar med närheten till den övre gränsen för produktiv skog.

Möjligheter till skogsbruk i det fjällnära området är samtidigt av stor betydelse för att skapa trygghet för lokalbefolkningens sysselsättning och försörjning och därmed lokalsamhällets ekonomi. Ett certifierat fjällskogsbruk sker på ett sådant sätt att de höga naturvärdena inte riskeras, att hänsyn tas till rennäringens behov samt att lokalbefolkningen kan känna trygghet i sitt fortsatta nyttjande.

En markägare som bedriver skogsbruk ovan Naturvårdsgränsen (Naturskyddsföreningen 1988, ISBN 91-558-5201-7) erhåller, efter ansökan, FSC-certifiering om markägaren åtar sig, utöver tillämpliga delar i de allmänna FSC-kriterierna, att följa nedanstående riktlinjer 5.1-5.3.

För de markägare som skriftligt deklarerar att de ej avser bedriva skogsbruk ovan Naturvårdsgränsen, eller senare eventuell reviderad sådan, anses villkoret för certifiering uppfyllt. Ovanstående riktlinjer gäller med utgångspunkt från 1988 års naturvårdsgräns till dess att dokumentation visar motiv för revidering av gränsen. Sådan revidering skall då ske i en lokal konsensusprocess och riktlinjerna 5.1-5.3 skall därefter gälla med utgångspunkt från den reviderade gränsen.

5.1. Områden med urskogsartad skog enligt FSCs huvudkriterier* undantas från skogliga åtgärder utom sådana i syfte att främja den naturliga biologiska mångfalden. Hit förs även alla andra typer av nyckelbiotoper.

*(Specifikt för fjällnära skog definieras urskogsartad skog enligt följande): Inga eller enstaka avverkningsskott, lågkontinuitet, gott om vedsvampar som rosenticka, lappticka och rynkskinn, gott om grova lågor, ofta 15-20 per hektar. Stor olikåldrighet och skiktning. Gott om naturliga stubbar och döda stående träd.

5.2. Andra från naturvårdssynpunkt värdefulla skogar som ligger som stråk eller enklaver i anslutning till områden av urskogsartad skog och som bildar en naturlig, sammanhållen enhet med dessa förs till kategori 5.1 och undantas andra åtgärder än sådana i syfte att främja den naturliga biologiska mångfalden. (Definition: Tydliga spår av dimensionsavverkning. Måttligt med lågor och spridda till enstaka förekomst av ovan angivna svampar. Ofta olikåldrighet och skiktning. Spridda döda stående träd.)

Övriga områden inom kategori 5.2 kan brukas med selektiv avverkning och extra stor naturhänsyn där så krävs för att bidra till den lokala skogsnärings försörjning och därmed lokalsamhällets sysselsättning och ekonomi.

5.3. Områden som ej är av kategori 5.1 eller 5.2 får fortsatt nyttjas för normalt skogsbruk. Hit hör i första hand i sen tid brukade områden eller andra starkt påverkade områden med bruten kontinuitet.

Med hänsyn till den speciella skötseln inom område 5.2 behöver inte kravet på 5 % undantagen areal (6.1.2) eller kravet på 5 % lövskogsdominerad skog (6.7.3) uppfyllas inom fjällnära skog enligt kapitel 5.

6 Standard för miljö och biologisk mångfaldsområdet

6.1 Bevarande och restaurering av biotoper

Områden enligt nedan bevaras och restaureras för att ge särskilt krävande arter möjlighet att fortleva och i syfte att utgöra spridningskällor och referensområden i det brukade skogslandskapet.

6.1.1. Nedanstående områden undantas andra åtgärder än skötsel som är påkallad för att bevara och främja biotopens naturliga biologiska mångfald. Åtgärder för att främja friluftslivet får vidtas under förutsättning att den biologiska mångfalden inte skadas.

a) Utpräglat olikåldrig och skiktad naturskog med riklig förekomst av gamla/grova träd och rikligt med grövre död ved i olika nedbrytningsstadier.

Definitionen tolkas i ett regionalt perspektiv med beaktande av ståndortens och skogstypens förutsättningar. Beträffande tolkning i fjällnära skog se kapitel 5.

b) Nyckelbiotoper enligt Skogsstyrelsens definition och metodik.

c) Impediment (produktion mindre än 1m³sk per hektar och år).

6.1.2. Minst 5 % av den produktiva skogsmarksarealen undantas andra åtgärder än skötsel påkallad för att bevara och främja biotopens naturliga biologiska mångfald. Vid urval och avgränsning prioriteras områden efter deras betydelse för den biologiska mångfalden och representativitet i landskapet. (Undantag gäller för markinnehav mindre än 20 ha produktiv skogsmark där områden som har, eller i en nära framtid kan utveckla, höga naturvärden saknas.) Åtgärder för att främja friluftslivet får vidtas under förutsättning att den biologiska mångfalden inte skadas.

Följande får medräknas:

- skapade/restaurerade skogliga våtmarker
- områden enligt 6.1.1. a och b
- andel i naturvårdssamfällighet
- annan trädbevuxen mark som inte uppfyller villkoren för miljöstöd, men där bete eller slätter bedrivs i tillräcklig omfattning för att ge goda livsbetingelser åt hävdberoende flora/fauna
- områden för vilka har tecknats naturvårdsavtal med Skogsvårdsstyrelsen
- i förekommande fall den del av det egna markinnehavet som avsatts som naturreservat eller biotopskydd efter avräkning motsvarande den andel för vilken ersättning utgått
- Övergångszoner mot områden avsatta för bevarande och restaurering enligt 6.1.2.

Följande får inte medräknas:

- hänsynsytor och övergångszoner som normalt avgränsas vid avverkning
- områden som har sålts för naturvårdsändamål (naturreservat mm). (Dock gäller att en andel motsvarande uppenbart frivilligt och utan eller till symbolisk ersättning avsatta områden ingående i sådana reservatsöverenskommelser får medräknas.)

6.1.3. Vid skogsbruk på markinnehav där områden enligt 6.1.1 a och b (för vilket ersättning till markägaren ej utgått) väsentligen överstiger 5% av den produktiva skogsmarksarealen, kan lämpliga kvantitativa delar av standarden modifieras enligt överenskommelse träffad med certifieraren.

6.2 *Biotoper med särskild skötsel*

Skogsbruk bedrivs med särskild inriktning mot att främja biotopens naturvärden.

6.2.1. Nedanstående biotoper sköts i syfte att långsiktigt främja betingelserna för naturlig biologisk mångfald. Åtgärder undviks under fåglars och däggdjurs huvudsakliga fortplantningstid på våren och försommaren:

a) Ohävdade ängs- eller hagmarker. Naturvärden knutna till tidigare frivuxna grova träd samt kulturlandskapets träd- och buskarter gynnas.

b) Fuktig sedimentmark som gränsar till vattendrag och öppna vattenytor, sedimentravinier samt andra naturligt lövdominerade fuktiga/blöta marker. Lövdominans bibehålls/skapas.

6.3 *Vattenvård*

Skogsbruk bedrivs med särskild hänsyn till vattnets betydelse för den biologiska mångfalden.

6.3.1. Nya diken anläggs inte på tidigare odikad mark.

Diken på torvmarker av lavtyp, lavrik typ, fattig-ristyp, kråkbär-ljungtyp och starr-fräkentyp underhålls inte. (Vegetationstyper enligt Skogsstyrelsens indelning.)

6.3.2. Åtgärder i anslutning till vattendrag och öppna vattenytor planeras normalt på barmark och utförs så att skador inte uppkommer.

Vägar över vattendrag byggs och underhålls så att man långsiktigt bibehåller bottnarnas naturliga nivå och funktion. Normalt mynnar inte nya vägdiken direkt i vattendrag

6.3.3. Vid åtgärder längs vattendrag och öppna vattenytor främjas kontinuerligt beskogade, om möjligt skiktade, topografiskt, hydrologiskt och ekologiskt betingade övergångszoner.

6.4 Markvård

Skogsbruket bedrivs i former som syftar till att upprätthålla markens naturliga processer och långsiktiga produktionsförmåga samt undviker att skada andra ekosystem och biologisk mångfald.

6.4.1. Markägare som tillför/återför kväve/mineralämnena eller tillämpar biobränsletäkt, skall senast vid utgången av år 2002, med stöd av övergripande dokumentation, visa att åtgärderna inte utförs i strid med ovanstående.

6.4.2. Fram t.o.m. år 2002 bedrivs dessa åtgärder i enlighet med Skogsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd samt med beaktande av andra forskningsresultat. Under perioden utförs eventuell kvävegödsling med stor restriktivitet och huvuddelen av markinnehavet gödslas inte.

6.4.3. Markberedning begränsas till ståndorter där åtgärden behövs för att uppnå god föryngring. Åtgärden anpassas efter ståndorten och utförs på ett skonsamt sätt. På fuktiga marker används intermittenta metoder. Kontinuerlig markberedning utförs så att erosion och urlakning minimeras och mineraljorden bearbetas inte utöver vad som krävs för god föryngring.

6.4.4. Större markägare vidtar alla rimliga åtgärder för att bränna en areal motsvarande minst 5% av föryngringsarealen på torr och frisk mark under en femårsperiod. Företrädesvis väljs tidigare brandpåverkad mark. Naturligt brunnen skog och naturvårdsbränningar får medräknas. Avverkning och bränning planeras så att brandgynnade arter främjas. I starkt kvävebelastade områden skall kväveutlakning till vattendragen minimeras. Där förutsättningar finns används naturlig föryngring.

Undantag medges för regioner där naturliga bränder varit av underordnad betydelse. Hit hör fjällnära skog, västra Västergötland, västra Småland, Halland, Skåne samt södra Blekinge. Undantag medges också i tätortsnära skog samt på Öland och Gotland.

6.5 Föryngring, beståndsvård och avverkning

I den brukade skogen främjas biologisk mångfald och variation i landskapet genom att man återskapar/efterliknar naturliga företeelser, strukturer och störningsmönster.

6.5.1. Naturlig föryngring, t. ex. under skärm- och fröträäd, används där metoden åstadkommer en god föryngring med för ståndorten och skötselmålen lämpligt trädslag.

6.5.2. Bestånd på fuktig mark föryngras, där så är möjligt med avseende på återväxt och vindförhållanden, genom selektiv avverkning, under högskärm eller genom småskalig luckhuggning.

6.5.3. Skogar dominerade av ädellöv föryngras normalt genom selektiv avverkning, under högskärm eller genom luckhuggning.

6.5.4. Som hänsynsytor avgränsas, i första hand på barmark:

- småbiotoper med särskilda naturvärden
 - vid behov skyddszoner i anslutning till biotoper med särskilda naturvärden
- I anslutning till våtmarker och impediment främjas kontinuerligt beskogade, om möjligt skiktade, topografiskt, hydrologiskt och ekologiskt betingade övergångszoner.

Hänsynsytor, kantzoner eller trädgrupper samt sådana träd som avses i punkt 6.5.6 lämnas på sådant sätt att större kala ytor undviks.

Större markägare och paraplyorganisationer följer upp och dokumenterar hänsynens omfattning.

6.5.5. Naturvärdesträd värnas vid alla åtgärder och avverkas inte. Röjning och gallring utförs så att blivande sådana träd främjas i lämplig omfattning.

Till naturvärdesträd räknas:

- avvikande särskilt grova/gamla träd
- grova träd med påtagligt vid och grovgrenig / platt krona
- grova, tidigare frivuxna, sk hagmarksgranar
- grova aspar och alar där sådana inte förekommer rikligt, i barrdominerade bestånd,
- trädformig sälg, rönn, oxel, lönn, lind, hägg och fågelbär, samt grov hassel där sådana inte förekommer rikligt, i barrdominerade bestånd
- ädla lövträd i det boreala skogslandskapet
- grova enar
- träd med påtagliga brandljud
- hålträd och träd med risbon
- träd med tydliga kulturspår

6.5.6. Vid föryngringsavverkning lämnas stormfasta träd av olika trädslag med goda förutsättningar att utvecklas till grova och gamla träd under nästa omloppstid i syfte att åstadkomma minst 10 per hektar sådana träd i kommande skogsgeneration (inklusive relevanta naturvärdesträd enligt 6.5.5.) Avser genomsnitt på produktiv mark inom behandlingsenheten inklusive övergångszoner och hänsynsytor. Antalet kan minskas där naturvärdesträden utgörs av grov ek / bok.

6.5.7. Död ved, med undantag av klenare avverkningsrester, värnas vid skogliga åtgärder om inte dokumenterad risk för massförökning av skadeinsekter föreligger.

- Nedblåsta fröträd/skärmtred och stående granar angripna av granbarkborre får bortföras förutsatt att hänsyn tas enligt 6.5.8.

- Årsfärska vindfällan i bestånd får bortföras där volymen i genomsnitt överstiger 3 m³ per hektar, förutsatt att några representativa vindfällan per hektar

kvarlämnas. Där volymen vindfällen i bestånd understiger 3 m³ per hektar får i undantagsfall enstaka, särskilt värdefulla och lättåtkomliga vindfällen tas tillvara, förutsatt att motsvarande volym grövre död ved tillskapas.

I tätortsnära skogar kan åtgärder vidtas för framkomlighet och säkerhet.

6.5.8. Stående död ved, t ex högstubbar, av vanligt förekommande löv- och barrträd tillskapas vid gallring och föryngringsavverkning. Några liggande, för beståndet representativa, träd per hektar lämnas aktivt eller passivt under föryngringsfasen.

6.5.9 Främmande trädslag används på skogsmark endast i undantagsfall efter principbeslut av FSCs nationella representation i konsensus. Närmare riktlinjer för främmande trädslag på skogsmark utarbetas när bättre underlag föreligger, bl a pågående MKB och omarbetningen av FSCs princip 9, och senast till den 1 januari 1999.

6.5.10. I nemoral zon, utanför granens naturliga utbredningsområde, begränsas andelen gran så att på sikt mindre än hälften av den produktiva skogsmarksarealen utgörs av grandominerade bestånd (tillsammans med eventuella bestånd dominerade av främmande trädslag).

6.5.11. Härkomsten av plantor och såddfrö dokumenteras. Provenienser anpassade till ståndorten används inom ramen för Skogsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd. Föryngringsmaterial med artfrämmande arvsanlag (genmodifierat föryngringsmaterial) används inte. Klonat material används inte i större skala i avvaktan på miljökonsekvensbeskrivning.

6.5.12. Lövträd, där naturlig förekomst så medger, värnas vid röjning och gallring så att de utgör minst 5-20% (beroende på region, markslag, bonitet och fastighetens totala lövandel) i beståndet inklusive närområdet. En betydande del av lövträden ges goda livsbetingelser.

På öppen eller tidigare öppen kulturmark med låga naturvärden enligt 6.6.4 gäller endast skogsvårdslagens bestämmelser.

6.5.13. Tåkt av biobränsle sker inte i former som försämrar betingelserna för den biologiska mångfalden.

6.6 Skogsbruk i kulturlandskapet och på tidigare öppen kulturmark

Vid beståndsanläggning och skogsskötsel i kulturlandskapet tas särskild hänsyn till områden som är av betydelse för biologisk mångfald och till landskapets karaktär.

6.6.1 Skog anläggs inte på öppna eller igenväxande kulturmarker med särskilda naturvärden där artsammansättningen ännu bär prägel av bete eller slätter. Skog anläggs inte på avgränsade öppna eller igenväxande kulturmarker i skogslandskapet mindre än 0,5 hektar.

6.6.2. Öppna brynmiljöer, om möjligt hävdade, bibehålls eller tillskapas i lämplig omfattning. Framtida beskuggning av solexponerade bryn, åkerholmar och andra småbiotoper undviks.

6.6.3. Skog på tidigare öppen kulturmark sköts så att närområdet i anslutning till ännu öppen kulturmark domineras av lövträd under hela omloppstiden.

6.6.4. Vid nyanläggning och åtgärder i bestånd med låga naturvärden på öppen/tidigare öppen kulturmark, kan delar av standarden modifieras på lämpligt sätt (t ex generell hänsyn, markberedning, bränning etc). Väl beprövade främmande trädslag får användas på sådan mark, förutsatt att de är väl anpassade till ståndorten och spridningen till omgivningen är ringa.

6.7 Övergripande planering

Skogsbruket bedrivs i ett landskapsekologiskt perspektiv och med hänsyn till andra speciella värden.

6.7.1. Större markägare planerar i ett landskapsekologiskt perspektiv utifrån de lokala förutsättningarna och vidareutvecklar naturanpassade skötsel- och avverkningsmetoder.

Sammanlutningar av certifierade markägare verkar för gemensamhetslösningar i ett landskapsekologiskt perspektiv.

6.7.2. Större markägare planerar skogsbruket i syfte att uppnå en landskapsekologiskt balanserad åldersfördelning, med särskilt beaktande av andelen äldre skog i landskap med brist på sådan.

6.7.3. Skogsbruket bedrivs så att på sikt en areal motsvarande minst 5% av arealen frisk och fuktig skogsmark utgörs av bestånd som domineras av lövträd under merparten av omloppstiden.

- Kravet gäller där naturliga föryngrings- och tillväxtbetingelser ger förutsättningar för löv.

- Bestånd under 6.1.2 får medräknas i boreal zon.

- Bestånden sköts så att goda betingelser för lövträdsanknuten biologisk mångfald främjas.

6.7.4. Åtgärder vidtas för att hålla stammarna av klövvilt på nivåer som medger att beteskänsliga trädslag naturligt kan utveckla sig till trädformiga individer.

6.7.5. I områden med kända förekomster av rödlistade arter, utanför avgränsade nyckelbiotoper, tas lämplig hänsyn till arternas livsbetingelser vid planering och genomförande av skogliga åtgärder. Sådan hänsyn kan t ex innebära detaljhänsyn, hänsynsytor eller särskild hänsyn i anslutning till bo- och spelplatser.

6.7.6 Skogliga åtgärder i anslutning till fornlämningar och kulturminnen utförs så att dessa inte skadas.

6.8 Kretsloppsanpassning

I skogsbruket eftersträvas användning av miljö- och kretsloppsanpassade insats- och förbrukningsvaror, samt teknik som är skonsam för människan och naturen. Utsläpp av skadliga ämnen minimeras. (Se även avsnitt 4.1.3. Arbetarrättigheter)

6.8.1. Nya, oprövade metoder och material med potentiellt avsevärda negativa effekter på människan och naturen används inte utan att vara godkända av FSCs nationella representation.

6.8.2. Miljö- och hälsofarliga ämnen inklusive kemiska bekämpningsmedel enligt kemikalieinspektionens klass 1 och 2 används inte för behandling på skogsmark. Undantag medges för permetrinbehandling enligt gällande dispens (t o m 1999). Plantor anskaffas bara från plantskolor som söker minimera användning och påverkan av kemiska bekämpningsmedel.

7 Standard för området produktion och ekonomi

7.1 Mångbruk

7.1.1. Mångbruk präglar skogens utnyttjande. Virkesproduktion, renskötsel, friluftsliv, jakt, fiske, och övrigt nyttjande bedrivs med hänsyn till varandra och till miljön.

7.1.2. Jakt bedrivs uthålligt, med bästa tillgängliga kunskap och så att den biologiska mångfalden inte hotas.

7.1.3. Skogen är tillgänglig för alla och envar via allemansrätten vilket förutsätter att markägaren och andra som bor på fastigheten inte får sin hemfrid störd eller sina ekonomiska intressen skadade.

På frekvent använda stigar skall framkomligheten vidmakthållas efter skogsbruksåtgärder.

7.2 Produktion

Det svenska skogspolitiken med tillhörande lagstiftning har som mål att säkra uthålligt hög och värdefull virkesproduktion samtidigt som den biologiska mångfalden behålls.

7.2.1. Skogsbruket bedrivs i långsiktigt ekonomiskt bärkraftiga former med beaktande av markinnehavets storlek och förutsättningar. Skogsbruket bär normalt självt sina kostnader inom denna standards ram men för skogsbruket tillgängliga bidrag får utnyttjas.

7.2.2. Med hänsyn till markinnehavets storlek och förutsättningar planeras skogsbruket i syfte att uppnå en långsiktigt balanserad åldersfördelning.

7.2.3 Avverkningsnivåer är långsiktigt hållbara.

7.2.4. Skogsskötseln bedrivs ståndortsanpassat.

7.2.5. All skogsmark återbeskogas efter föryngringsavverkning om inte naturvårdsavtal med annan innebörd finns.

7.2.6. Föryngringsmetoder, som ger säker och snabb återbeskogning med välbestockade, välväxande skogar väljs oavsett om det är plantering, sådd eller naturlig föryngring.

7.2.7. Vid avverkning skall virkesvärdet väl tillvaratas och spill undvikas.

7.2.8. Vid röjning och gallring samt vid blädning och andra selektiva metoder lämnas välslutna produktiva bestånd med minsta möjliga skador.

7.2.9. Skogstillståndets utveckling och kvaliteten på utförda åtgärder följs upp.

7.2.10. Skogsbruket bedrivs i former som begränsar riskerna för svamp, vind- och insektsskador. Åtgärder vidtas för att begränsa viltskador.

1997-09-24

97-10-02 00645

Förhandlingsprotokoll till förslag till svensk FSC-standard för certifiering av skogsbruk

Under förhandlingen noterades följande till protokollet:

Statlig ersättning för arealer enligt 6.1 överstigande 5% förutsätts utgå till markägare senast inom 5 år.

6.1.2: Undantagsregler för fastigheter under 20 ha:

Tillämpningen av denna undantagsklausul kommer att bli föremål för utvärdering av FSC:s nationella representation och beaktas vid kommande revisioner av standarden.

6.1.3. och 6.5.10: Paragraferna skall särskilt uppmärksammas och utvärderas av FSC:s nationella representation.

Vid protokollet:

Justeras:

Pär Stenmark
Sekreterare

Lars-Erik Liljelund
Ordförande

Svenska FSC-arbetsgruppen

PROTOKOLL Nr 4 NY

1997-09-29

ANKOM

Protokoll fört vid sammanträde med Svenska FSC-arbetsgruppen

1997 -10- 0 9

Tid: Onsdagen den 24 september, 1997 kl 10.00 - 17.00**Plats:** AssiDomän, Pipers väg 2, Bergshamra, Stockholm, sammanträdesrum
Sveden**Närvarande:**Lars-Erik Liljelund, ordförande
Pär Stenmark, sekreterare**Sociala:**Olof T Johansson
Roger Gerdin**Miljö:**Thomas Birkö
Leif Johansson
Per Larsson
Rune Leithe-Eriksen
Anders Lindhe
Jonas Rudberg**Ekonomi:**Göran Allard
Berndt Bertilsson
Siggardt Fahlroth
Ragnar Friberg
Olof G Johansson
Svante Scherman
Åsa Tham**Adjungerad:**

Annika Frycklund

1 Mötets öppnande.

Ordförande förklarade mötet öppnat.

2 Adjungeringar.

Beslutades att adjungera Annika Frycklund till sammanträdet.

3 Godkännande av dagordning.

Dagordningen godkändes.

4 Föregående mötesprotokoll.

Anmälades justerat protokoll nr 3 NY från sammanträdet den 18 juni.

5 Färdigställande av standardförslag.

Följande dokument färdigställdes med utgångspunkt från de inkomna remissvaren:

- Missiv till förslag till svensk FSC-standard för certifiering av skogsbruk, 24 september 1997
- Förslag till svensk FSC-standard för certifiering av skogsbruk, 24 september 1997.
- Bilagor till Förslag till svensk FSC-standard för certifiering av skogsbruk, 24 september 1997.
- Förhandlingsprotokoll till förslag till svensk FSC-standard för certifiering av skogsbruk, 1997-09-24.

6 Framtiden för svenska FSC-representation.

Diskuterades om framtiden för den svenska FSC-representationen.

Beslutades att Svenska FSC-rådet ska bildas. I FSC-rådet ska ingå representanter för sociala, ekonomiska och miljöintressen med lika många ledamöter vardera. Respektive intresse utser sina representanter. Principen bör vara att ledamöterna företräder organisationer som har eller har ansökt om FSC-medlemskap.

Uppdrogs till Jonas Rudberg, FSC-kontaktperson i Sverige, att bereda hur FSC-rådet ska vara organiserat. Jonas Rudberg ansvarar vidare för att kalla Svenska FSC-rådet till ett första möte.

7 Svenska FSC-arbetsgruppens upplösande

Beslutades att upplösa Svenska FSC-arbetsgruppen.

Beslutades att det ansvar som Svenska FSC-arbetsgruppen har haft för sekretariatet upphör.

Beslutades att bokslut för Svenska FSC-arbetsgruppen per den 30 september 1997 ska upprättas.

Beslutades att ansvaret för arkivet överförs till Svenska FSC-rådet.

8 Övriga frågor.

- *Översättning av Skogsvårdslagen - Handbok*

Beslutades att frågan om översättning av Skogsvårdslagen - Handbok förs till Svenska FSC-rådet.

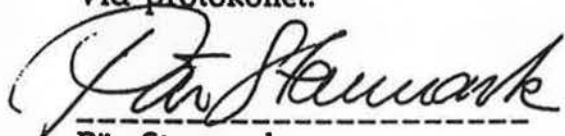
- *Strategiskt planeringsmöte om framtiden för FSC-konceptet*

Diskuterades om ett möte där relevanta personer i respektive intressentnätverk inbjuds till en strategisk diskussion om FSC-konceptet i framtiden. De närvarande ledamöterna rekommenderade fredagen den 24 oktober som mötesdag.

9 Mötets avslutande.

Ledamöterna tackade ordförande, sekreterare och assistent för ett bra och givande samarbete. Ordförande tackade ledamöterna för ett likaledes givande samarbete och förklarade mötet avslutat.

Vid protokollet:

Pär Stenmark
Sekreterare

Justeras:

Lars-Erik Liljelund
Ordförande

1997-10-03

Förslag till svensk FSC-standard för certifiering av skogsbruk

Svenska FSC-arbetsgruppen (Forest Stewardship Council) har utarbetat förslag till svensk FSC-standard för certifiering av skogsbruk. De parter som står bakom förslaget är: Svenska Skogsarbetareförbundet, Svenska Träindustriarbetareförbundet, Svenska Samernas Riksförbund, WWF Sverige, Naturskyddsföreningen, Fältbiologerna, Sveriges Ornitologiska Förening, Miljöförbundet Jordens Vänner, Skogsindustrierna, Svenska Kyrkan, Skogssällskapet, Kinnarps AB och IKEA.

Dokumentet är:

- Missiv till förslag till svensk FSC-standard för certifiering av skogsbruk, 24 september 1997
- Förslag till svensk FSC-standard för certifiering av skogsbruk, 24 september 1997.
- Bilagor till Förslag till svensk FSC-standard för certifiering av skogsbruk, 24 september 1997.
- Förhandlingsprotokoll till förslag till svensk FSC-standard för certifiering av skogsbruk, 1997-09-24.

Dokumentet är tillgängliga för alla som är intresserade. För att ytterligare öka tillgängligheten kommer dokumentet, inklusive engelska översättningar, att publiceras på Svenska FSC-arbetsgruppens hemsida på Internet. Adressen är <http://www.forestry.se/fsc/>

Engelska översättningar av dokumentet skickas under vecka 41 till FSCs internationella sekretariat för beslut om godkännande.

Vänliga hälsningar

Lars-Erik Liljelund
Ordförande

Pär Stenmark
Sekreterare

Svenska FSC-arbetsgruppen
Sekretariatet

MISSIV

1997-10-03

Missiv till förslag till svensk FSC-standard för certifiering av skogsbruk, 24 september 1997

1 Svenska FSC-arbetsgruppen

Den Svenska FSC-arbetsgruppen konstituerades den 15 februari 1996. Gruppen bestod vid bildandet av representanter från följande intressenter:

Sociala intressen: Svenska Samernas Riksförbund, Svenska Träindustriarbetareförbundet, Svenska Skogsarbetareförbundet

Miljöintressen: Naturskyddsföreningen, WWF Sverige, Fältbiologerna, Greenpeace, Miljöförbundet Jordens Värner, Sveriges Ormotologiska Förening

Ekonomiska intressen: Skogsindustrierna med tre representanter, Skogsägarnas Riksförbund med en representant och en permanent suppleant, Skogssällskapet med permanent suppleant från Svenska Kyrkan, Kinnarps med permanent suppleant från IKEA.

Arbetsgruppen ombildades den 7 maj 1997 då representanterna från Skogsägarnas Riksförbund valde att lämna gruppen.

Arbetsgruppen utsågs ur Intressentgruppen. Intressentgruppen består av 90 organisationer (augusti 1997) som skriftligen stöder FSC-arbetsgruppens arbete med att, i enlighet med FSCs riktlinjer, utveckla ett förslag till standard för certifiering av svenskt skogsbruk som kan godkännas av FSC. Intressentgruppen är öppen för alla organisationer som stöder FSC och dess målsättning, liksom FSCs arbete för oberoende, internationellt trovärdig certifiering av skogsbruk inom ramen för FSCs Principer och Kriterier.

FSC-arbetsgruppen valde tidigt att tillsätta följande undergrupper:

Tillämpningsgruppen

Marknadsgruppen

Undergruppen för miljö och biologisk mångfald

Undergruppen för samer, lokalsamhällen och arbetarrättigheter

Undergruppen för produktion och ekonomi

Fjällnära gruppen

Undergrupperna hade en beredande funktion och försåg arbetsgruppen med förslag till skrivningar som förhandlings- och beslutsunderlag. Arbetet i undergrupperna leddes av ledmöter i arbetsgruppen. Därutöver ingick en eller flera ytterligare ledamöter samt externa resurspersoner.

1.1 Arbetsordning för Svenska FSC-arbetsgruppen

Den svenska FSC-arbetsgruppen valde att arbeta enligt en arbetsordning som bl.a. innebar att alla beslut skall fattas i konsensus. Arbetsordning framgår av bilaga 1. Ett konsensusförfarande är inte ett absolut krav i FSCs regelverk för nationella processer. Gruppen menade dock att ett sådant förfarande skulle stärka dialogen inom arbetsgruppen och därmed processen i sin helhet. Kravet på konsensus blev dock den utlösande orsaken till att FSC-arbetsgruppen avvecklades och ombildades i maj 1997 då gruppens ordförande, i enlighet med den fastställda arbetsordningen, ansåg att det inte fanns några möjligheter att nå konsensusbeslut i den dåvarande grupperingen. Det rådde enighet i arbetsgruppen kring ordförandens bedömning.

2 Den konsultativa processen

För tiden 15 februari 1996 - 24 september 1997 har följande protokoll-/anteckningsförda möten genomförts.

FSC-arbetsgruppen	21 varav 4 med den nya arbetsgruppen
Tillämpningsgruppen	12
Marknadsgruppen	12
Miljö och biologisk mångfald	11
Samer, lokalsamhällen och arbetarrättigheter	6
Produktion och ekonomi	12
Fjällnära gruppen	4
Redaktionsgrupp	9
Fortsättningsgrupp	2
Forskarseminarium	1
Seminarium för svenska intressenter	1
Internationellt seminarium	1
Möte med intressentgruppen	1
Informationsmöten med potentiella certifierare	2
Totalt	95

Till detta kommer de olika ledamöternas medverkan vid ett stort antal seminarier och möten. Vidare har sekretariatet medverkat vid ett 70-tal möten och seminarier med olika intressenter.

Arbetsgruppen har valt att sprida information om sitt arbete på olika sätt. För det första har det under hela processen varit ett åläggande för varje representant att efter egen bedömning och omdöme sprida information till den organisation eller nätverk man representerat. För det andra har mötesprotokollen spridits dels till intressentgruppen och de som övrigt önskat ta del av dessa samt via Internet på arbetsgruppens hemsida. Gruppen beslöt, i konsensus, vid sin start att protokollen skulle vara beslutsprotokoll och inte spegla de diskussioner som förts. Dessutom har gruppen anordnat seminarier samt medverkat i stort antal externa seminarier och möten.

3 Remissförslag till FSC-standard

Den 18 juni 1997 färdigställde arbetsgruppen ett remissförslag till FSC-standard. De parter som stod bakom remissförslaget var: Svenska Skogsarbetareförbundet, Svenska Träindustriarbetareförbundet, Svenska Samernas Riksförbund, WWF Sverige, Naturskyddsföreningen, Fältbiologerna, Sveriges Ornitologiska Förening, Miljöförbundet Jordens Vänner, Skogsindustrierna, Svenska Kyrkan, Skogssällskapet, Kinnarps AB och IKEA. Greenpeace har deltagit i arbetsgruppen men valt att reservera sig mot det färdiga förslaget då man inte kan stödja skrivningarna rörande främmande trädslag och skogsgödsling. Remissförslaget, som fanns tillgängligt för alla intresserade, cirkulerades brett både nationellt och internationellt under två månaders tid. De synpunkter som inkommit via det breda remissförfarandet, 78 stycken inkomna svar, har noga övervägts och medfört justeringar av standardtexten.

Det har inkommit synpunkter kring att vissa paragrafer skulle kunna komma i konflikt med gällande lagstiftning och övriga regelverk. Vi har i varje enskilt fall försökt uttolka om det föreligger en uppenbar konflikt vilket i så fall föranleder en korrigerings. Är det inte uppenbart att det föreligger en konflikt utan att det endast kan tänkas uppstå under särskilda förhållanden har vi valt att inte justera texten. Vi menar att i sådana fall utlöses det grundläggande kravet på att följa lagstiftningen och myndigheternas föreskrifter. Vår syn är att om en tillsynsmyndighet med stöd av tillämpliga regelverk skulle ålägga en certifierad markägare att vidtaga åtgärder, som i sig kan strida mot någon av de paragrafer som finns i standarden, är det tillsynsmyndighetens krav som gäller. Vår uppfattning är att detta utgör ett komplext område där verkligheten får utvisa i vilka sammanhang eventuella målkonflikter mellan FSC-standard och lagstiftning föreligger. Vi avser därför att löpande följa den fortsatta processen i Sverige och justera berörda paragrafer om verkligheten visar på angelägenheten av detta.

Ett antal remissvar (16 stycken) ställer sig inledningsvis uttalat negativa till FSC som certifieringskoncept. Den absoluta merparten av dessa kommer från den krets som representerar eller står nära det organiserade privatskogsbruket. Arbetsgruppen menar, mot bakgrund av dess historik, att det negativa ställningstagande från denna krets är logiskt men gruppen ser för sin del inga skäl att avvika från den positiva grundsyn på FSC som finns bakom beslutet att nå enighet i juni 1997. Vi vill i detta sammanhang framhålla att vi har respekt för det organiserade privatskogsbruket ställningstagande samtidigt som vi beklagar det. Det hade varit en stor styrka om hela den ursprungliga gruppen hade kunnat slutföra arbetet. Målet har dock varit oförändrat, dvs att standarden skall vara möjlig att applicera på alla markägarkategorier. Sålunda har markägare med mindre markinnehav undantagits krav på landskapsplanering och bränning. Markägare med innehav understigande 20 ha, vilket är hälften av alla privata skogsägare, har dessutom undantagits kravet på avsättning av skogsmark enligt 6.1.2.

Några principiella synpunkter som ofta framförs i dessa remissvar bör kommenteras. Det första är att man inte anser att den sociala dimensionen skall vara med i en FSC-standard för Sverige eftersom vi har en långt framskriden

lagstiftning inom detta område. Denna uppfattning delas inte av arbetsgruppen vilken menar att FSC-konceptet bygger på de tre intressenas lika värde. Detta är en styrka som inte finns i något annat certifieringssystem.

Det andra är att det inte kan kallas för en nationell eller svensk FSC-standard eftersom företrädare för det organiserade privatskogsbruket inte deltagit i det slutgiltiga konsensusbeslutet. I vissa remissvar framförs uppfattningen att det möjligen skulle kunna kallas en bolagsstandard. Vi menar dock att man måste se på den nationella processen skild från den faktiska certifieringen. Det faktum att det organiserade privatskogsbrukets företrädare gick ur processen i maj utesluter inte enligt vår uppfattning på något sätt att en privat skogsägare certifierar sig enligt FSC. Det är också ett faktum att kretsen av företrädare för skogsbruk som står bakom standarden är bredare än bara bolagsskogsbruket. Mot denna bakgrund har vi därför valt att bibehålla begreppet svensk FSC-standard. Det framstår som mest logiskt dels för att det är i Sverige som standarden gäller, oavsett markägarkategori, dels för att det organiserade privatskogsbruket, med hänvisning till deras grundinställning, knappast kommer att utveckla en FSC standard för sina medlemmar. Risken för sammanblandning mellan en svensk FSC-standard och eventuellt andra kommande standarder för certifiering av skogsbruk torde därför enligt vår uppfattning vara obetydlig.

3.1 *Internationella remissvar*

Vi har särskilt noga tagit del av inkomna remissynpunkter från internationella NGOs på miljöområdet. Vi har noterat en någorlunda samstämmig positiv inledning rörande det faktum att vi kommit överens om ett förslag. Vi kan samtidigt konstatera att man önskar relativt omfattande förändringar i några av paragraferna för att de som organisationer skall kunna se på svenskt FSC-certifierat skogsbruk som ett hållbart skogsbruk. Det gäller bl.a. invändningar mot förslagets skrivningar om främmande trädslag, gödsling och antal träd som skall lämnas på ett hygge efter avverkning.

Arbetsgruppens uppgift har varit att göra en helhetsavvägning mellan ekologiska, sociala och ekonomiska aspekter på certifieringen. Detta innebär att för den miljörelaterade delen av standarden noga analysera kostnadseffektivitet och sociala konsekvenser när det gäller miljönyttan. FSC-certifiering innebär ju också ett ekonomiskt hållbart skogsbruk. Arbetsgruppens utgångspunkt för standarden har också varit att inom ramen för FSCs Principer och Kriterier utveckla en svensk standard som har så stor potential som möjligt när det gäller anslutning och inte att FSC-certifierad skogsråvara skall bli ett litet nischsortiment från några få leverantörer. Motivet för detta är att vi anser att en god miljö främjas av ett brett genomslag för FSC-certifiering.

Våra skrivningar rörande främmande trädslag och gödsling är gjorda utifrån ovan nämnda helhetsavvägning och präglas därför av stor restriktivitet men inget förbud. När det gäller antalet kvarlämnade träd på hyggen bör man beakta den skillnad som finns mellan t.ex. Centraleuropa och Skandinavien. Denna skillnad gäller såväl naturgivna förhållanden, skogsmarkareal och befolkning. De krav som är satta för Sverige kan sålunda inte jämföras med t.ex. Centraleuropa. För centraleuropeiska förhållanden antar vi att skogens

ekonomiska produktion av andra värden än skogsråvara, t.ex. grundvattenbildning, jakt, rekreation och friluftsliv (stor befolkning i förhållande till skogsmarksarealen), samt markförhållanden motiverar t.ex. ett högre kvarlämnat trädantal efter avverkning.

4 Framtiden för FSC-representationen i Sverige

I samband med att FSC-arbetsgruppen färdigställde standardförslaget vid mötet den 24 september upplöstes arbetsgruppen. Den svenska FSC-representationen kommer fortsättningsvis att utgöras av Svenska FSC-rådet. FSC-rådet kommer att bestå av representanter från sociala, ekonomiska och miljöintressen med lika många ledamöter vardera. Under hösten 1997 kommer diskussioner föras om hur FSC-rådet ska organiseras och upprättas. Jonas Rudberg, FSC-kontaktperson i Sverige, har det beredande och sammankallande ansvaret för FSC-rådet. Parterna uttrycker sin starka vilja att fortsätta det konstruktiva samarbetet och på bästa sätt förvalta FSC-konceptet i framtiden.

För Svenska Skogsarbetareförbundet, Svenska Träindustriarbetareförbundet, Svenska Samernas Riksförbund, WWF Sverige, Naturskyddsföreningen, Fältbiologerna, Sveriges Ornitologiska Förening, Miljöförbundet Jordens Vänner, Skogsindustrierna, Svenska Kyrkan, Skogssällskapet, Kinnarps AB, IKEA

Lars-Erik Liljelund
Ordförande i Svenska FSC-arbetsgruppen

ARBETSFORMER m.m. FÖR FSC-ARBETSGRUPPEN I SVERIGE
(reviderad 1997-05-07)

Allmänna utgångspunkter för FSC processer

Enligt FSC:s måldeklaration skall FSC verka för miljöanpassat, samhällsnyttigt och ekonomiskt bärkraftigt bruk av världens skogar. Operativt verkar FSC genom att godkänna skogsskötselstandarder samt ackreditera organisationer som certifierar det skogsbruk som följer standarden.

För att certifiering skall vara en trovärdig process bör kontrollen av skogsbruket baseras på en regionalt tillämpbar standard. Denna bör vara i överensstämmelse med ekologiska, sociala och ekonomiska omständigheter liksom med FSCs generella principer och kriterier. Utvecklingen av en regionalt tillämpbar standard sker i en arbetsgrupp som också ansvarar för att rekommendera denna till FSC för godkännande.

Former och rutiner för den svenska FSC arbetsgruppens arbete.

1. Representerarna i den svenska FSC arbetsgruppen utses ur den grupp representerande olika intressen som skriftligen stöder certifiering enligt FSC som princip och därmed avser att konstruktivt verka för utvecklingen av standardförslag för Sverige och aktivt medverka i en bred konsultativ process i enlighet med FSCs krav. Denna grupp kallas intressentgruppen.
2. Arbetsgruppen skall utarbeta det förslag som skall lämnas till FSC för godkännande som standard. Förslaget skall omfatta; i) standard för skogsbruk, ii) tillämpning av standard, iii) synpunkter på kontroll och utvärdering samt märkning.
3. Arbetsgruppen skall driva arbetet med stor bredd och öppenhet gentemot alla intressen när det gäller den konsultativa processen så att denna blir oberoende av enskilda särintressen. Så långt det är praktiskt och ekonomiskt möjligt skall alla grupper som uttrycker intresse för processen få information om det pågående arbetet. Den konsultativa processen bedrivs genom utfrågningar, seminarier samt remissförfarande. Alla grupper, inklusive certifierare och myndigheter, har möjlighet att till arbetsgruppen lägga förslag i de frågor som berör arbetsgruppen. Om förslaget läggs från någon representant i intressentgruppen skall arbetsgruppen behandla förslaget i den konsultativa processen. Om förslaget läggs av någon som inte är representerad i intressentgruppen beslutar arbetsgruppen inom sig hur förslaget skall behandlas.
4. Arbetsgruppen skall ha en balanserad sammansättningen av representanter för olika intressen; miljö, sociala och ekonomiska intressen. Ingen enskild intressentgrupp skall dominera arbetsgruppen. Lars-Erik Liljelund har utsetts till ordförande vilket, enligt särskilt departementbeslut, inte innebär att regeringen eller staten medverkar i eller har några synpunkter på arbetsgruppens arbete. Skulle han bedöma att såväl intressentgruppen/arbetsgruppen som omvärlden i övrigt ändå gör denna tolkning är han, enligt

samma beslut, förhindrad att fortsätta som ordförande. Någon av intressenterna skall tillsvidare bistå arbetsgruppen med sekreterarfunktion vid mötena. Certifierare får ej vara representerad i arbetsgruppen.

5. Arbetsgruppen är en beslutande grupp i alla de frågor som rör utveckling av skogsbruksstandard. Arbetsgruppen är beslutsför då minst 2/3 av ledamöterna, eller dessas suppleanter, är närvarande. Beslut fattas genom konsensus. Om sådan inte kan nås i fråga av vikt återförs denna till intressentgruppen för diskussion. Ordföranden avgör om detta skall ske, dvs vad som är viktig fråga. Arbetsgruppen har rätt att fatta beslut per capsulam. Ledamot som inte har möjlighet att närvara vid sammanträde, och då suppleant inte kunna utses enl. punkt 6, har rätt att till sammanträdet skriftligen avlämna synpunkter och i förekommande fall sitt förslag till beslut. Skulle beslutet bli ett annat än det som föreslagits har ledamot rätt att begära att frågan behandlas vid ett nästkommande möte. Ledamot har rätt att anmäla avvikande mening genom skriftligt reservation. Ordföranden har inte rösträtt.
6. För varje plats i arbetsgruppen skall det finnas en ordinarie ledamot. I de fall en ledamot företräder flera organisationer har denna en permanent suppleant. Den permanenta suppleanten skall erhålla alla arbetsgruppshandlingar och har rätt att närvara vid arbetsgruppens möte och delta i dess diskussioner. Den permanenta suppleanten träder automatiskt in på ordinarie ledamots plats då denna inte kan närvara. Då en plats inte är delad mellan flera organisationer och ordinarie ledamot inte har möjlighet att närvara vid ett sammanträde får denna utse sin suppleant. Då en plats är delad och vare sig ordinarie ledamot eller permanent suppleant kan närvara utser dessa tillsammans en suppleant.
7. För att arbetsgruppens ledamöter skall ha möjlighet att förankra sin förslag inom respektive intressentkrets skall alla handlingar sändas ut senast två veckor innan sammanträdet.
8. Arbetsgruppens möten skall protokollföras genom beslutprotokoll och efter ordförandens granskning spridas till ledamöterna senast två veckor efter arbetsgruppens sammanträde. Efter ledamöternas granskning och eventuella korrigeringar justeras protokollet av ordföranden vid nästkommande sammanträde och blir därefter offentligt.
9. Arbetsgruppen skall fortlöpande dokumentera hur processen har bedrivits; vilka aktiviteter som genomförts, hur den konsultativa processen har gått till och vem/vilka som deltagit. Denna dokumentation skall redovisas för FSC vid avlämnande av förslaget.
10. Arbetsgruppen kan om den finner behov inrätta undergrupper som bereder förslag i särskilda frågor som rör utvecklingen av standarder. Undergrupperna fattar inte beslut och för inte protokoll. Ledamöterna i undergrupperna utses av arbetsgruppen.

11. Om någon ledamot inte längre har möjlighet att delta i arbetsgruppens arbete skall den intressent, organisation eller företag som ledamoten har företrätt utse en ny representant.
12. Om någon intressent, organisation eller företag av principiella eller andra skäl inte anser sig kunna delta i den fortsatta processen skall detta anmälas till arbetsgruppens ordförande.

Svenska FSC-arbetsgruppen
Sekretariatet

Bilagor till

Förslag till svensk FSC-standard för certifiering av skogsbruk

24 september 1997

Innehållsförteckning

BILAGA 1: RIKTLINJER FÖR NATURVÄRDESBEDÖMNING.....	3
BILAGA 2: INNEHÅLL I PLANER OCH DOKUMENTATION.....	4
BILAGA 3: FSC-CERTIFIERING AV ENSKILDA SKOGSÄGARE OCH ANDRA MINDRE MARKINNEHAV.....	11
BILAGA 4: FSC-CERTIFIERING AV FÖRETAG OCH ANDRA STÖRRE MARKINNEHAV13	
BILAGA 5: UTTALANDE ANGÅENDE FSC I RELATION TILL ISO OCH EMAS.....	15
BILAGA 6: ILO-KONVENTIONER OCH REKOMMENDATIONER.....	16
BILAGA 7: ORDFÖRKLARINGAR, TERMER.....	17
BILAGA 8: SKOGSVÅRDSLAGEN - HANDBOK.....	17

Bilaga 1: Riktlinjer för naturvärdesbedömning.

Certifiering i enlighet med den svenska FSC-standard förutsätter att markinnehavet inom fem år förses med anpassade plandokument. Så länge det inte finns sådan dokumentation förbinder sig markägaren att utföra naturvärdesbedömning före alla mera omfattande skogliga åtgärder. Avsikten är att undvika åtgärder i områden med särskilt höga naturvärden. Detta förutsätter att den bedömningsmetodik som används på ett tillförlitligt sätt förmår urskilja värdefulla skogsmiljöer med varierande dynamik och historik.

En undersökning av ett områdes naturvärden grundad på den *verkliga* förekomsten av krävande växt- och djurarter fordrar omfattande fältarbete och mycket god biologisk kompetens. Ett tillvägagångssätt bättre lämpat för det stora flertalet markägare och verksamma inom skogsbruket är att istället på ett systematiskt sätt bedöma områdets *förutsättningar* för biologisk mångfald, såsom det avspeglas i förekomsten av för organismerna väsentliga biotopgenskaper och livsmiljöer.

En sådan bedömning måste vara tillräckligt omfattande för att med hänsyn till olika organismgruppers krav på livsmiljöer belysa:

- topografi och markförhållanden
- hydrologi
- beståndsklimat
- trädskiktets sammansättning och karaktär
- träd med speciella egenskaper
- olika former av död ved
- växttäck/bördighet
- naturlig störningsdynamik
- historiskt nyttjande

En bedömning är alltid en i viss mån subjektiv process. För att åstadkomma god samstämmighet och ett tillförlitligt resultat, måste metodiken vara väl strukturerad och utprovad. Det måste finnas ändamålsenliga tillämpningsinstruktioner så att den kan användas av såväl skogstjänstemän, utbildade avverkningslag som kunniga skogsägare.

Den metodik som används för naturvärdesbedömning ska vara utvärderad och godkänd av certifieraren. Denne ska också förvissa sig om att metodiken används på ett tillförlitligt sätt. En utförlig metodbeskrivning ska finnas tillgänglig och visas vid förfrågan.

Bilaga 2: Innehåll i planer och dokumentation

Bilagan utgörs av nedanstående avsnitt:

1. Enskilda skogsägare och andra mindre markinnehav

- 1.1. Initialdokumentation
- 1.2. Certifieringsanpassad plan upprättad senast inom fem år
- 1.3. Annan dokumentation under planperioden
- 1.4. Uppgifter om produktion och ekonomi i den certifieringsanpassade planen som ej behöver vara tillgängliga för allmänheten

2. Företag och andra större markinnehav

- 2.1. Initialdokumentation
- 2.2. Certifieringsanpassad plan upprättad senast inom fem år
- 2.3. Annan dokumentation under planperioden
- 2.4. Uppgifter om produktion och ekonomi i den certifieringsanpassade planen som ej behöver vara tillgängliga för allmänheten

Punkterna 1.1; 1.2; 1.3; 2.1; 2.2 och 2.3 är tillgängliga för allmänheten medan markägaren endast behöver göra punkterna 1.4 och 2.4 tillgängliga för certifieraren.

Utdrag ur FSCs Principer och Kriterier, princip nr 7 om skogsbruksplaner bifogas.

1. Enskilda skogsägare och andra mindre markinnehav. (Mindre än 5000 ha produktiv skogsmark)

1.1. Initialdokumentation

1. Mål för skogsskötsel

2. Beskrivningar

- ägarförhållanden och ägaruppgifter
- arealens fördelning på jordbruksmark, produktiv skogsmark, impediment
- fastighetsgränser och gränser för jordbruksmark och skogsmark inlagda på ekonomiska kartan eller motsvarande
- av Skogsvårdsstyrelsen meddelade nyckelbiotoper

1.2. Certifieringsanpassad plan upprättad senast inom fem år

Plan äldre än 10 år revideras då så erfordras för uppföljning och kontroll.

Plan skall finnas tillgängligt för granskning av certifieraren och vid förfrågan kunna uppvisas av skogsägaren.

Utöver innehållet i initialdokumentationen tillkommer:

- 1. Mål för naturvården i ett lokalt/regionalt perspektiv.**
- 2. Beskrivning över utgångsläge, mål och skötsel samt karta/register över områden med särskilda naturvärden inlagda.**
 - A. Områden, för bevarande och restaurering enligt avsnitt 5.1, 5.2, 6.1.1 och 6.1.2.
 - B. Områden med särskild skötsel enligt 6.2.1 a.
- 3. Karta/register upprättas successivt över områden enligt 6.2.1 b och 6.7.3.**
- 4. Utdrag ur fornminnesregistret för markinnehavet. Ref. 6.7.6.**
- 5. Planerade åtgärder för att kontrollera viltstammarna redovisade t ex i viltvårdsplan. Ref. 6.7.4 och 7.2.10.**

1.3. Annan dokumentation under planperioden.

Särskilt viktiga platser som identifierats i samverkan med samerna enligt 4.2.4. dokumenteras på karta/i register.

1.4. Uppgifter om produktion och ekonomi i den certifieringsanpassade planen som ej behöver vara tillgängliga för allmänheten.

Gäller endast fastigheter med en tillväxt överstigande 150 m³/år.

- Arealer
 - Produktiv skogsmark
 - Impediment, varav kärr och mosse
 - Impediment berg
 - Inägomark
 - Övrig landareal
 - Vatten

- Virkesförråd
 - Totalt m³sk
 - Medeltal m³sk per ha
 - Tall m³sk
 - Gran m³sk
 - Löv m³sk
 - Ädellöv m³sk

- Bonitet och tillväxt
 - Fastighetens medelbonitet (m³sk per ha)
 - Tillväxt per år vid planens upprättande (m³sk)

- Avverkningsförslag
 - Totalt under perioden (m³sk)
 - Varav gallring..... m³sk och slutavverkning..... m³sk

- Skogens fördelning på åldersklasser

2. Företag och andra större markinnehav (Mer än 5000 ha produktiv skogsmark)

2.1. Initialdokumentation

1. Mål och riktlinjer för skogsskötseln
2. Beskrivningar
 - fastighetsregister och karta med inlagda fastighetsgränser
 - skogsmarksregister med beståndsgränser inlagda på karta
 - skogsmarkens fördelning på ägoslag, åldersklasser, bonitetsklasser och virkesförråd
3. Planer
 - långsiktiga avverkningsnivåer
 - årets avverknings- och vägbyggnadsplan

2.2. Certifieringsanpassad plan upprättad senast inom fem år

Plan äldre än 10 år revideras då så erfordras för uppföljning och kontroll.

Plan skall finnas tillgängligt för granskning av certifieraren och vid förfrågan kunna uppvisas av skogsägaren.

Utöver innehållet i initialdokumentationen tillkommer:

1. Mål för naturvården i ett lokalt/regionalt perspektiv.
2. Beskrivning över utgångsläge, mål och skötsel samt karta/register över områden med särskilda naturvärden inlagda.
 - A. Områden, för bevarande och restaurering enligt avsnitt 5.1, 5.2, 6.1.1 och 6.1.2.
 - B. Områden med särskild skötsel enligt 6.2.1 a.
3. Karta/register upprättas successivt över områden enligt 6.2.1 b och 6.7.3.
4. Utdrag ur fornminnesregistret för markinnehavet. Ref. 6.7.6.
5. Riktlinjer och rutiner för landskapsekologisk planering. Ref 6.7.1.
6. Planerade åtgärder för att kontrollera viltstammarna redovisade t ex i viltvårdsplan. Ref. 6.7.4 och 7.2.10.

2.3. Annan dokumentation under planperioden.

1. Särskilt viktiga platser som identifierats i samverkan med samerna enligt 4.2.4 dokumenteras på karta/i register.
2. Områden som varit föremål för bränning dokumenteras på karta/i register. Ref. 6.4.4.
3. Områden som är planerade att gödslas dokumenteras på karta/i register. Ref. 6.4.2.
4. Arbetet med att vidareutveckla naturanpassade skötsel- och avverkningsmetoder dokumenteras. Ref. 6.7.1.
5. Åtgärder för att använda miljö- och kretsloppsanpassade insats och förbrukningsvaror dokumenteras. Ref 6.8.

2.4. Uppgifter om produktion och ekonomi i den certifieringsanpassade planen som ej behöver vara tillgängliga för allmänheten.

- Arealer
 - Produktiv skogsmark
 - Impediment, varav kärr och mosse
 - Impediment berg
 - Inägomark
 - Övrig landareal
 - Vatten

- Virkesförråd
 - Totalt m³sk
 - Medeltal m³sk per ha
 - Tall m³sk
 - Gran m³sk
 - Löv m³sk
 - Ädellöv m³sk

- Bonitet och tillväxt
 - Fastighetens medelbonitet (m³sk per ha)
 - Tillväxt per år vid planens upprättande (m³sk)

- Avverkningsförslag
 - Totalt under perioden (m³sk)
 - Varav gallring..... m³sk och slutavverkning..... m³sk

- Skogens fördelning på åldersklasser

3. Utdrag ur FSCs principer och kriterier

PRINCIP 7: SKOGSBRUKSPLAN

En skriftlig skogsbruksplan, anpassad efter skogsbruksåtgärdernas omfattning och intensitet, skall upprättas och användas i skogsbruket samt hållas uppdaterad. De långsiktiga målen för brukandet och de åtgärder som skall vidtas för att uppnå dem skall vara tydligt angivna i denna plan.

7.1 Skogsbruksplanen och stöddokument skall innehålla:

- a) Skogsbrukets målsättning.
- b) Beskrivning av de skogsresurser som skall brukas, miljöbetingade begränsningar, områdets status för nyttjande- och besittningsrätt till mark, områdets socio-ekonomiska förhållanden samt en översiktlig beskrivning av angränsande områden.
- c) Beskrivning av skogsbrukssystem och/eller annat system för skogsvård, baserat på det aktuella skogsekosystemets ekologi och på information som erhållits genom inventering av naturresurserna.
- d) Resonerande förklaring av beräkning av årlig skördenivå och artselektion.
- e) System för uppföljning av skogens tillväxt och dynamik.
- f) Miljöskyddsåtgärder grundade på miljöutvärderingar.
- g) System för att identifiera och skydda sällsynta och hotade arter.
- h) Kartor som beskriver skogsresursområdet, inklusive skyddade områden, planerade skogsbruksåtgärder och ägarförhållanden.
- i) Beskrivning av de avverkningsmetoder och den utrustning som skall användas och motivering för användningen av dessa metoder resp utrustning.

7.2 Skogsbruksplanen skall revideras med jämna mellanrum för att inkludera resultat från egna uppföljningar och från ny vetenskaplig och teknisk information samt anpassas efter ändrade miljöbetingade, sociala och ekonomiska förhållanden.

7.3 Skogsarbetare skall erhålla den utbildning och handledning som krävs för att säkerställa att skogsbruksplanen efterlevs.

7.4 Med hänsyn tagen till att viss information är av konfidentiell karaktär skall skogsbrukare emellertid hålla en sammanfattning av de viktigaste delarna av skogsbruksplanen tillgänglig för allmänheten, inklusive de som anges under kriterie 7.1.

Bilaga 3: FSC-certifiering av enskilda skogsägare och andra mindre markinnehav

1. FSC-certifiering är frivillig. Markägare kan certifieras på två sätt:
 - genom direkt avtal mellan av FSC ackrediterad certifierare och enskild markägare
 - genom avtal mellan av FSC ackrediterad certifierare och en paraplyorganisation, t ex skogsägarförening, virkesköpande organisation eller andra kommersiella eller ideella sammanslutningar, som i sin tur skriver avtal med de medlemmar/intressenter som vill certifiera sig.
2. Paraplyorganisationens roll och funktioner gentemot den ackrediterade certifieraren kan variera i karaktär och omfattning. Parternas uppgifter och ansvarsområden regleras i avtalet. Certifieraren är dock alltid ansvarig för kontrollen av att standarden efterlevs, bl a genom att utvärdera paraplyorganisationens olika rutiner och göra stickprovsmässiga fältbesök på certifierade fastigheter.
3. Den enskilda markägarens totala markinnehav utgör den enhet som certifieras, oavsett om detta är sammanhållet eller fördelat på olika fastigheter eller områden. Fastigheter där markägaren utgör en av flera delägare behöver dock inte medräknas.
4. För att kunna certifieras ska en markägare uppfylla nedanstående villkor:
 - markägaren ska förbinda sig att följa nationell, regional FSC-standard. Markägaren ansvarar för att standarden efterlevs även när andra utför åtgärder på markinnehavet.
 - markägaren ska ha dokumentation av sitt markinnehav
 - markägaren ska förbinda sig att snarast, dock senast inom 5 år, låta upprätta plandokument anpassade efter FSC-standard i enlighet med de riktlinjer som godkänns av FSCs nationella representation, alternativt komplettera befintlig dokumentation så att denna anpassas efter standarden.
 - markägaren ska förbinda sig att utföra naturvärdesbedömning i enlighet med de riktlinjer som godkänns av FSCs nationella representation. Så länge det inte finns sådan dokumentation förbinder sig markägaren att utföra naturvärdesbedömning före alla mera omfattande skogliga åtgärder. Avsikten är att undvika åtgärder i områden med särskilt höga naturvärden innan planer anpassade efter standarden föreligger för hela markinnehavet. Undantag kan dock medges av certifieraren i särskilda fall om det är uppenbart att åtgärderna gynnar naturvärdena.

5. Certifieringsavtal föreslås utformas som tillsvidare-avtal med ett års ömsesidig uppsägningstid. Avtal med markägare som allvarligt åsidosatt avtalet ska kunna sägas upp med omedelbar verkan i enlighet med villkor som regleras i avtalet.

6. Certifierade markägare som allvarligt åsidosatt avtalet, liksom markinnehav där avtalet allvarligt åsidosatts, får inte återcertifieras med mindre än att:

- markinnehavet omfattas av plandokument anpassade efter standarden.
- certifieraren besökt markägaren och markinnehavet
- certifieraren meddelat FSCs nationella representation.

Samma villkor ska tillämpas inför eventuell certifiering av markinnehav som i sen tid åtgärdats eller avstyckats i former som uppenbart strider mot avsikten med certifiering.

7. Ägare till certifierad fastighet som förvärvar annan certifierad fastighet föreslås kunna bibehålla certifierad status på den förvärvade fastigheten genom en enkel anmälan till certifieraren. Regler för certifiering vid andra former av förvärv utformas i avtalet med certifieraren.

8. Den nationella, regionala standarden förutsätts bli föremål för revision vart femte år. Arbetet ska bedrivas i konsensusinriktade former av en partssammansatt, nationell FSC-representation med beaktande av vetenskaplig forskning och vunna erfarenheter. Den reviderade standarden ska tillämpas av alla certifierade markägare senast ett år efter det att den godkänts av FSC. Tillämpning bör kunna ske automatiskt inom ramen för gällande tillsvidare-avtal, och den markägare som inte vill följa den reviderade standarden förutsätts säga upp avtalet.

Antaget av FSC-arbetsgruppen 1996-09-23. Reviderad av sekretariatet 1997-04-02 efter beslut vid FSC-arbetsgruppens sammanträde 1997-03-21.

Bilaga 4: FSC-certifiering av företag och andra större markinnehav

1. FSC-certifiering är frivillig. Certifiering av företag/större markägare sker genom avtal mellan av FSC ackrediterad certifierare och företaget/markägaren. Genom avtalet förbinder sig företaget/markägaren att följa nationell, regional FSC-standard, samt att ansvara för standarden tillämpas även när andra utför åtgärder på markinnehavet.
2. Parternas uppgifter och ansvarsområden regleras i avtalet. Certifieraren är dock alltid ansvarig för kontrollen av att företaget/markägaren följer standarden, bl a genom att utvärdera företagens/markägarens rutiner och göra stickprovsmässiga fältbesök på markinnehavet.
3. Företagets/markägarens totala markinnehav i Sverige utgör den enhet som certifieras, även om detta är uppdelat på olika förvaltningar, områden eller fastigheter. I ett inledande skede kan olika förvaltningsområden certifieras stegvis, under förutsättning att företaget/markägaren skriftligt åtagit sig att låta certifiera hela markinnehavet.
4. För att kunna certifieras ska företaget/markägaren uppfylla nedanstående villkor:
 - företaget/markägaren ska ha avtal med ackrediterad certifierare
 - företaget/markägaren ska ha planer och andra dokument som beskriver markinnehavet och verksamheten.
 - företaget/markägaren ska förbinda sig att inom 5 år upprätta plandokument anpassade efter FSC-standarderna på hela markinnehavet i enlighet med de riktlinjer som godkänns av FSCs nationella representation, alternativt komplettera befintliga planer så att dessa anpassas efter standarden.
 - företaget/markägaren ska förbinda sig att utföra naturvärdesbedömning i enlighet med de riktlinjer som godkänns av FSCs nationella representation. Så länge det inte finns sådan dokumentation förbinder sig markägaren att utföra naturvärdesbedömning före alla mera omfattande skogliga åtgärder. Avsikten är att undvika åtgärder i områden med särskilt höga naturvärden innan planer anpassade efter standarden föreligger för aktuellt förvaltningsområde. Undantag kan dock medges av certifieraren i särskilda fall om det är uppenbart att åtgärderna gynnar naturvärdena.
5. Certifieringsavtal föreslås utformas som tillsvidare-avtal med ett års ömsesidig uppsägningstid. Avtal med företag/markägare som avsevärt avviker från standarden, eller på annat sätt allvarligt underlåtit att följa avtalet, ska kunna sägas upp med omedelbar verkan i enlighet med villkor som regleras i avtalet.

6. Certifierade företag/markägare som allvarligt åsidosatt avtalet, liksom markinnehav där avtalet allvarligt åsidosatts, får inte återcertifieras med mindre än att:

- markinnehavet omfattas av plandokument anpassade efter standarden.
- certifieraren besökt markägaren och markinnehavet
- certifieraren samrått med FSCs nationella representation.

Samma villkor ska tillämpas inför eventuell certifiering av markinnehav som i sen tid åtgärdats eller avstyckats i former som uppenbart strider mot avsikten med certifieringen.

7. Certifierade företag/markägare som förvärvar annan certifierad fastighet föreslås kunna bibehålla certifierad status på den förvärvade fastigheten genom en enkel anmälan till certifieraren. Regler vid andra former av förvärv utformas i avtalet med certifieraren.

8. Den nationella standarden förutsätts bli föremål för återkommande revisioner vart femte år. Arbetet ska bedrivas i konsensusinriktade former av en partssammansatt, nationell FSC-representation med beaktande av vetenskaplig forskning och vunna erfarenheter. Den reviderade standarden ska tillämpas på hela markinnehavet senast ett år efter det att den godkänts av FSC. Tillämpning bör kunna ske automatiskt inom ramen för gällande tillsvidare-avtal, och företag/markägare som inte vill följa den reviderade standarden förutsätts säga upp avtalet.

Antaget av FSC-arbetsgruppen 1996-09-23. Reviderad av sekretariatet 1997-04-02 efter beslut vid FSC-arbetsgruppens sammanträde 1997-03-21.

Bilaga 5: Uttalande angående FSC i relation till ISO och EMAS.

Den Svenska FSC-arbetsgruppen betraktar skogscertifierings- och produktmärkningssystemet FSC och miljöledningssystemen ISO 14 001 och EMAS som fristående, kompletterande och samverkande system. En standard i enlighet med FSCs principer ställer specifika ekologiska, sociala och ekonomiska krav på skogsbruket som grund för produktmärkning med FSCs symbol. Denna standard täcker miljömålen för skogsbruk inom ramen för miljöledningssystemen. Tillsammans kan certifieringssystemen användas i arbetet i strävan mot ett uthålligt skogsbruk.

Antaget av Svenska FSC-arbetsgruppen 1997-01-22. Reviderat 1997-05-29.

Bilaga 6: ILO-konventioner och rekommendationer

- Nr 87. Konvention angående föreningsfrihet och skydd för organisationsrätten.
- Nr 98. Konvention angående tillämpningen av principerna för organisationsrätten och den kollektiva förhandlingsrätten.
- Nr 100. Konvention angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde.
- Nr 90. Rekommendation angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde.
- Nr 105. Konvention angående avskaffande av tvångsarbete.
- Nr 111. Konvention angående diskriminering i fråga om anställning och yrkesutövning.
- Nr 135. Konvention om arbetstagarrepresentanternas skydd inom företaget och åtgärder för att underlätta deras verksamhet.
- Nr 138. Konvention om minimiålder för tillträde till arbetsmarknaden.
- Nr 146. Rekommendation om minimiålder för tillträde till arbete.
- Nr 154. Konvention angående främjandet av kollektivförhandlingar.
- Nr 163. Rekommendation angående främjandet av kollektivförhandlingar.
- Nr 155. Konvention om arbetarskydd och arbetsmiljö.

Bilaga 7: Ordförklaringar, termer
Under utvecklande.

Bilaga 8: Skogsvårdslagen - Handbok

Finns tillgänglig på Svenska FSC-arbetsgruppens sekretariat och översänds på förfrågan.

Falun och Östersund 1997-08-22

Svenska FSC-arbetsgruppen

Sekretariatet

Box 500

182 15 DANDERYD

YTTRANDE ÖVER FSC-ARBETSGRUPPENS FÖRSLAG; REMISS 1997-06-23

I egenskap av ombud för ett mycket stort antal privata markägare i norra Dalarna och Härjedalen i de pågående rättsprocesserna dels inför hovrätten för nedre Norrland och dels Mora tingsrätt angående rätten till renbete på den markägande lokalbefolkningens fastigheter inom sagda landskap, se bifogade förteckningar, får vi anföra följande.

Vi har i brev till FSC-arbetsgruppen 1996-09-06 samt 1997-02-25 redovisat de privata markägarnas ståndpunkt då det gäller att i certifieringsreglerna inarbeta normer som reglerar de privata markägarnas rättigheter på egen mark gentemot samerna. Breven i fråga bifogas detta remissyttrande. Vi har i breven redovisat det högst felaktiga och olämpliga i att en av deltagarna i FSC-arbetsgruppen, Svenska Samernas Riksförbund, på det sätt som skett till egen förmån ställer och tydligen också får gehör för rättighetskrav på lokalbefolkningens mark. Detta framställda krav från samerna strider mot reglerna för FSC:s arbete som stadgar att ingen deltagande part i arbetet får arbeta för att tillgodose sina egna intressen. Det är också, på de grunder vi anfört i våra brev, fullständigt oacceptabelt att reglera enskilda eller juridiska personers rättigheter i miljöcertifieringsregler. Detta har heller aldrig varit avsikten med miljöcertifieringsregler.

I det nu framlagda remissförslaget, 1997-06-23, har den svenska FSC-arbetsgruppen under punkten 4.2, Urbefolkningarnas rättigheter, intagit regler om vilka marker som skall ingå i renskötselområdet. En sådan uppgift åligger lagstiftaren, regering och riksdag. Regler finns i rennäringslagen. Särskilt anmärkningsvärt är naturligtvis att de ovan nämnda rättsprocesserna pågår just för de områden som arbetsgruppens förslag avser. Arbetsgruppen har under punkten 4.2.1. Renskötselområde angivit en regel för renskötselns bedrivande. För certifiering krävs att skogsägaren skall acceptera renbete inom det område som i Lantbruksstyrelsen, statens planverks rapport 44 del 5 1978 anges som renskötselområde. Denna rapport har framtagits utan att samråd skett med markägarna. Områdets yttergränser är mycket otydliga. Inget av det område som i rapporten i fråga anges som renskötselområde i norra Dalarna och Härjedalen accepteras av de privata markägarna. Svegs tingsrätt har i dom förklarat att ingen del av de ifrågavarande markerna i Härjedalen utgör renskötselområde. Domen är av samerna överklagad till hovrätten för nedre Norrland.

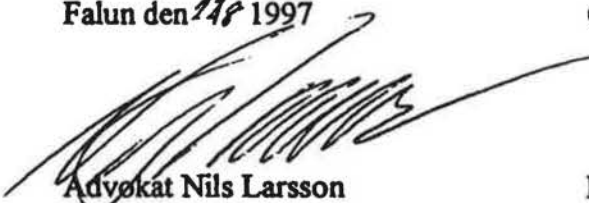
Med hänsyn till den stora betydelse som FSC:s regler avses få, kan de betraktas som så normgivande att genomslagskraften bör i det närmsta jämnställas med en författning. Att reglera rättighetsfrågor på det sätt som arbetsgruppen sålunda gör innebär därför, i vart fall i avsaknad av domstol inom FSC-regelsystemet, ett mycket stort intrång i de enskilda markägarnas rättssäkerhet och fri- och rättigheter till innehavd egendom.

Det är också på det viset att den rapport 44, vartill regeln hänvisar, inte på något vis ger några riktiga besked om var renskötsel rätteligen skall ske och inte heller ger den besked om var renskötsel av ålder har skett. Detta framgår faktiskt redan av vad som i övrigt anges i den aktuella rapporten. Det anges att de ifrågavarande länsstyrelserna som givit besked om var renbete skett är osäkra. De marker som det handlar om i norra Dalarna och Härjedalen har successivt i huvudsak från 1950-talet i accelererande takt tagits i anspråk av samerna för renbete. Det är sålunda historiskt sett helt nya marker som samerna kräver att få använda för renskötsel. Denna accelererande utveckling har under senare decennier medfört påtagliga skador på skog, mark och biotoper. Markägarna har varit nödgade att påbörja rättsprocesserna därför att renskötseln bedrivits okontrollerat på deras marker och skadorna har i huvudsak uppkommit i

samband med ett för hårt betestryck, alltså för många renar på samma ställe. Markägarna önskar få till stånd en ordnad renskötsel och att renskötelsen bedrivs på för detta lämpliga marker där samerna har rätt att bedriva renskötsel, antingen enligt lag eller avtal.

De föreslagna certifieringsreglerna till förmån för samernas renskötsel är således en normgivning som det svenska samhället är fullständigt främmande för. Detta torde vara den första gången i Sveriges historia som det görs försök att reglera enskilda personers rättigheter i en privat normgivning utanför riksdagens, regeringens och domstolens kontroll. Förutom att reglerna ger ett mycket felaktigt och olämpligt utfall i praktiken måste således också sägas att arbetsgruppen i den här delen fullständigt trampat över såväl FSC:s regler som de rāmärken som gäller mellan samhällets lagstiftande och rättskipande makt å ena sidan och den privaträttsliga möjligheten å andra sidan att träffa avtal vars innehåll träffar annan. I detta fall den markägande lokalbefolkningen.

Falun den 14/8 1997

Advokat Nils Larsson

Advokatbolaget Larsson & Partners AB

Åsgatan 41

791 71 FALUN

Östersund den 22/8 1997

Förbundsjurist Leif Andersson

LRF/Juridiska Byrån AB

Box 293

831 23 ÖSTERSUND

FSC-arbetsgrupp
c/o Lars-Erik Liljelund
Miljödepartementet
103 33 STOCKHOLM

1997-02-25

Vi har som ombud för ett mycket stort antal privata markägare i norra Dalarna och Härjedalen i tidigare brev 1996-09-06 tillskrivit FSC-arbetsgrupp. Sedan vi nu fått del av Samernas Riksförbunds anspråk i skrivelse till FSC-arbetsgrupp benämnd "Utkast 3" 1996-08-08 får vi komplettera med följande.

Efter tillkomsten av naturresurslagen och plan- och bygglagen har de som företrädar riksintressen att i markanvändningsplaner förteckna anspråk i form av önskemål om framtida markanvändning för respektive riksintresse. Sålunda har t ex naturvårdsverket och länsstyrelserna att tillse att det upprättas naturvårdsprogram vari anges anspråk på mark där myndigheten menar att det föreligger riksintresse för naturmiljön. Kraftindustrin redovisar å sin sida markanspråk där det föreligger riksintresse för utbyggnad av kraftverk. På samma sätt agerar turistnäringen, försvaret m fl. Skillnaden mot övriga markintressenter är att samebyarna, i motsats till t ex naturvårdsverket, vill tillerkänna sina egna markanvändningsplaner rättsverkan.

Samernas Riksförbund gör, inom ramen för certifieringsarbetet, anspråk på att få rätt att bedriva renskötsel på områden utöver vad som stadgas i rennäringslagen (1971:437).

Sålunda kräver Samernas Riksförbund, att samebyarnas egna markanvändningsredovisningar skall ersätta reglerna i 3 § rennäringslagen om var renskötselområdet är beläget.

I sak skulle detta innebära att åretruntmarkerna, som nu enligt rennäringslagens regler är klart begränsade till statliga marker, helt plötsligt skulle utsträckas till enskildas marker (se Mittådalens, Tännäs och Idre nya samebyars redovisningar). Detta skulle ske i strid mot rennäringslagen efter ensidiga beslut av samebyarna.

Vidare skulle frågan om var vinterbete förekommit av ålder bestämmas ensidigt av samebyarna i stället för av allmän domstol på grundval av sådan bevisning som krävs för styrkande av urminnes hävd (Prop. 1971 nr 51, sid 158). Eftersom hela Härjedalens kommun omfattas av samebyarnas markanvändningsredovisningar, skulle dessa i certifieringssammanhang betraktas som vinterbetesmarker, trots att Svegs tingsrätt i dom förklarat att så inte är fallet.

Detta är rena rättighetsfrågor som Samernas Riksförbund vill ha avgjorda genom certifieringsreglerna. Det privata skogsbruket skulle i så fall tvingas acceptera renbete för att få sin skog certifierad. Detta anspråk från Samernas Riksförbund skall jämföras med om

t ex naturvårdsverket skulle kräva att inom ramen för certifieringsreglerna få tillgång utan ersättning till de marker som naturvårdsverket klassat vara av riksintresse.

Som vi framfört i vårt tidigare brev till FSC-arbetsgrupp hör naturligtvis en rättighetsfråga inte hemma i certifieringsreglerna. Detta står också klart och tydligt i reglerna för arbetsgruppen.

Det skall också framhållas att markanvändningsplanerna är avsedda att ändras från tid till annan, varför de markägare och fastigheter som de facto berörs av Samernas Riksförbunds anspråk nu inte går att fastställa.

I utkast 3 har Samernas Riksförbund bl a sagt att "viktigt är att påpeka att kartorna inte utvisar gränsen för vinterbetesmarkerna enligt rennäringslagen 3 § 2 st, utan de faktiska betesmarker respektive sameby använde vid tiden för framtagandet". Det är riktigt att kartorna inte utvisar gränsen för vinterbetesmarkerna enligt rennäringslagen. Däremot är påståendet att de utvisande faktiska betesmarkerna respektive sameby använder vid tiden för framtagandet felaktigt. Kartorna upptar stora nya områden för renbete.

Certifieringsreglerna skall enligt vad som stadgas gälla användningsregler och inte rättighetsfrågor. I Sverige är dessutom rättighetsfrågorna mycket väl behandlade i lagstiftningen. Samernas rätt till renbete är fullständigt behandlad i rennäringslagen. Samebyarna har krävt att regeringen skall exproprierar nya vinterbetesmarker i det södra renskötselområdet. De har nu fått ett nej på detta krav. Det är fel att tillgodose expropriationskravet genom certifieringsregler.

De av oss företrädde markägarna ser med oro på de anspråk som framställts från Samernas Riksförbund. Den berörda privata markägande lokalbefolkningen vet att dessa frågor är svåra, inte minst opinionsmässigt. De av oss företrädde markägarna kan dock naturligtvis inte acceptera att de får bli en bricka i spelet. Samernas Riksförbunds anspråk kränker kraftigt den markägande lokalbefolkningens fri- och rättigheter i fråga om rätten till den egna fastigheten. De av oss företrädde markägarna accepterar inte att Samernas Riksförbunds anspråk intas som regel i certifieringsreglerna.

Med vänlig hälsning

Advokat Nils Larsson
Advokatbolaget Larsson & Partners AB
Åsgatan 41
791 41 FALUN

Förbundsjurist Leif Andersson
LRF Juridiska Byrån AB
Box 293
831 23 ÖSTERSUND

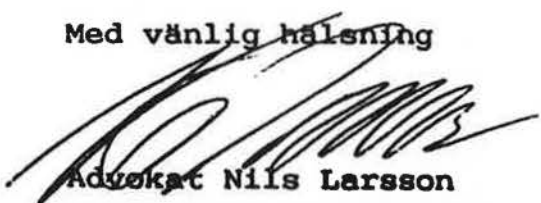

Leif Andersson
enligt uppdrag

Falun 1996-09-06

FSC-arbetsgrupp
c/o Lars-Erik Liljelund
Miljödepartementet
103 33 STOCKHOLM

Vi representerar ett mycket stor antal privata markägare i norra Dalarna och Härjedalen i de tvister som där förekommer med anledning av att samebyarna inom området hävdar renbetesrätt i en omfattning som motsvaras av deras markanvändningsredovisningar. Svenska samernas riksförbund genom dess representant Olof Johansson har i den lokala radion förklarat att samernas önskemål om markåtkomst skall ordnas inom ramen för skogsbrukets miljöcertifiering. De av oss företrädde markägarna anser att detta krav är en kränkning av den markägande lokalbefolkningens fri- och rättigheter. De berörda samebyarna har, tydligen med inriktning på en lösning av renbetesfrågan enligt Olof Johanssons modell, på senare tid visat fullständigt ointresse för att genom avtal med lokalbefolkningen skaffa det tillskott av betesmark som erfordras. I bifogade skrivelser till länsstyrelsen i Jämtlands län ges en bakgrund till markägarnas syn på frågan. Det är angeläget att FSC-arbetsgruppen tar del av dessa handlingar.

Med vänlig hälsning

Advokat Nils Larsson

Advokatbolaget Larsson & Partners AB
Åsgatan 41
791 71 FALUN

Förbundsjurist Leif Andersson

LNF Juridiska Byrån AB
Box 293
831 23 ÖSTERSUND

Länsstyrelsen i Jämtlands län

831 86 ÖSTERSUND

Dnr 3502882-96

Arbete med att söka lösa renbetesfrågan i Härjedalen och Dalarna

Vi har i brev av den 29 augusti 1996 till länsstyrelsen redovisat vår inställning till samebyarnas krav på medlaren Ivar Johanssons avgång. Under hand och genom tidningsuppgifter har vi fått sådana besked att vi uppfattar att Ivar Johansson nu avgått. Vi beklagar detta. På de skäl som vi angivit i brevet ger omständigheterna kring Ivar Johanssons entledigande oss anledning tro, att förutsättningar för fortsatta meningsfulla förhandlingar nu saknas. Som vi framhållit i vårt brev var utgångspunkten för förhandlingarna samebyarnas och markägarnas enighet om utgångspunkten för förhandlingarna. Dessa skulle, enligt parternas gemensamma brev i februari 1995 till landshövdingen, utgå ifrån att rättsfrågan skulle lösas. Samebyarna har frångått denna linje och vid förhandlingarna hävdar de ånyo en dem tillkommande rätt till renbete över hela Härjedalen och stora delar av Dalarna.

Olof Johansson, Tåssåsens sameby, representerar Svenska Samernas Riksförbund i den arbetsgrupp, som arbetar med att ta fram regler för certifiering av skogsbruk. Måndagen den 2 september 1996 gick han ut i radion och informerade om de krav han ställt i gruppen för att certifiering av en markägares skogsbruk skall få ske. Samerna kräver att den markägare, som vill certifiera sitt skogsbruk skall förbinda sig att låta samerna nyttja mark för renbete,

om marken är belägen inom område, som ingår i samebyarnas markanvändningsredovisningar.

Vid intervjun i lokalradion sade Olof Johansson att samebyarnas behov av renbete i Härjedalen skulle ordnas genom införandet av en sådan här certifieringregel.

Vi uppfattar att denna upplysning är en förklaring till samebyarnas ointresse att stå kvar vid den förhandlingslinje som tidigare var överenskommen. Våra huvudmäns uppfattning är att samebyarna valt denna väg istället för att förhandla med den markägande lokalbefolkningen.

Vi har efter tillkännagivandet i radiointervjun också fått del av Svenska Samernas Riksförbunds, genom Olof Johansson, framställda krav till certifieringsgruppen den 9 augusti 1996. Svenska Samernas Riksförbund deltar i arbetsgruppen tillsammans med representanter från miljöorganisationer, skogsbolag m fl. Svenska Samernas Riksförbunds krav på certifieringsregel till förmån för rennäringen är följande:

"För att anpassa dessa principer och kriterier till svenska förhållanden skall den skogsägare som vill certifiera sitt skogsbruk förbinda sig att:

Följa rennäringslagen (1971:437) i de delar som det berör hans markinnehav.

Med de områden som samebyarna får bedriva renskötsel enligt 3 § rennäringslagen, menas i det här sammanhanget de marker som framgår av samebyarnas markanvändningsredovisningar.

Tillämpa Skogsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd till skogsvårdslagen (1993:553) vad gäller 20 § samråd med rennäringen samt 2 § och 31 § hänsyn till rennäringen.

10 % av den produktiva skogsmarken skall hålla en medelålder på skogen av lägst 120 år för att säkerställa rennäringens behov av tillgång till hänglavskogar."

De markägare vi företräder, uppfattar denna framställning som ett hot mot deras äganderätt till mark och vatten och de rättigheter de har enligt lag samt konventionen om mänskliga fri- och rättigheter. Även om markägarna bedömer risken vara liten för att samebyarna får gehör för sitt framställda krav, är redan förhållandet att kravet framställts mycket allvarligt. Ett bifall skulle

innebära att en markägare för att få sitt skogsbruk certifierat skulle bli tvungen att avstå ett nyttjande av sin mark till någon annan.

Certifieringen anger tröskelvärden och konkreta åtgärder för hur skogarna skall skötas så att målen om produktion och bevarad artmångfald kan nås. Forest Steward Ship Council (FSC) har lagt fast tio principer för uthålligt skogsbruk i globalt perspektiv. Dessa principer och av Svenska världsnaturfonden och Naturskyddsföreningen utarbetat förslag till lokala regler jämte regler för arbetets bedrivande utgör basen för det arbete som nu sker för framtagande av certifieringsregler för svenskt skogsbruk. Allt talar för att certifieringen kommer att vara en mycket väsentlig faktor i framtidens skogsbruk.

I tillämpningsföreskrifterna för arbetet med framtagande av certifieringsregler har FSC förutsett att det kan finnas risk för att deltagande företag eller organisation framför krav som tillgodoser ett eget intresse eller ett särintresse. I reglerna har därför intagits förbud mot detta. Det av Svenska Samernas Riksförbund framställda kravet bryter mot detta. Kravet innebär också att certifieringsreglerna skulle avgöra en rättighetsfråga. Detta är inte möjligt vare sig enligt FSCs regler eller konstitutionellt.

Istället anges i punkt 2 i FSCs principer och kriterier om ansvar beträffande ägande- och nyttjanderätter följande: "Långsiktiga ägande- och nyttjanderätter till land och skogsresurser skall vara klart definierade, dokumenterade och lagligt bindande." Enligt p 2.1 gäller: "Klara bevis för den långsiktiga rättigheten att bruka skogsmarken (t ex ägande, sedvanerätt eller nyttjanderättsavtal) skall föreligga." Vidare anges i p 2.2: "Lokalbefolkning med laglig eller sedvanerätt till nyttjande skall behålla kontrollen över skogsbruksåtgärder i den utsträckning som är nödvändig för att skydda deras rätt till resurser såvida man inte på ett fritt och välgrundat sätt samtyckt till att överlåta denna kontroll till annan part." I p 1 i ingressen till reglerna står: "Skogs-skötseln skall respektera alla tillämpliga lagar i landet den äger rum, internationella avtal och överenskommelse som nation förbundit sig följa samt stå i överenskommelse med alla FSCs principer och kriterier." Utgångspunkten för certifieringen bygger sålunda på respekt för lag och ordning.

I Härjedalen har Svegs tingsrätt förklarat att det inte föreligger någon sedvanerätt till renbete utanför renbetesfjällen. I processen är klart bevisat att samerna inte nyttjat renbete på dessa marker förrän genom en expansion som tillkommit under 1900-talet. Olof Johanssons i intervjun framställda förklaring att markägarna i hela Härjedalen för att få sitt skogsbruk certifierat, skall vara skyldiga att acceptera renbete stämmer sålunda inte alls överens med de rättsprinciper som ligger till grund för FSCs principer och kriterier. Om denna vår tolkning skulle vara felaktig vilar certifieringen enligt vår uppfattning på rättsvidrig grund.

Applicerat på förhållandena i Dalarna gäller att där föreligger ännu inte någon domstolsdom. Samernas anspråk i Dalarna är, på samma sätt som i Härjedalen, att ha rätt till renbete på samtliga områden som finns upptagna i en av samebyarna upprättad markanvändningsplan. Markanvändningsplanen har framtagits under 1990-talets början och upptar i huvudsak hela Särna och Idre socknar samt viss del av Älvdalens socken. Det är till stor del fråga om områden som aldrig tidigare har betats med ren. I en skrift från lappfogden i Jämtlands län på 1950-talet uttalades att det då inte förekom renbete utanför den för inom kronoparken för ändamålet upplåtna marken. Det må vara hur det vill med den frågan. Tillgången till bete och rättigheten att nyttja lokalbefolkningens marker skall vid tvist avgöras av domstol. Det är den ordning som svensk lagstiftning föreskriver.

Det av Svenska Samernas Riksförbund framställda kravet skulle om det trots allt realiserats i en certifieringsregel innebära, att den markägande lokalbefolkningen, för att få sitt skogsbruk certifierat, tvingas ge avkall på sin rätt till mark och vatten enligt lag, grundlag och konventionen om mänskliga fri- och rättigheter. Detta skulle avsevärt kränka de FSCs principer och kriterier som finns till skydd för lokalbefolkningen och de FSCs regler som gäller för arbetet med certifieringsreglerna.

Svenska Samernas Riksförbund har som grundläggande skäl för det framställda kravet anfört att samerna skulle utgöra en urbefolkning. Så är inte fallet i Härjedalen och Dalarna. Frågan har bedömts av Svegs tingsrätt. Domstolen har givit det beskedet att samerna i Härjedalen inte är urbefolkning. Av den utredning som lagts fram i rättsprocessen framgår att samerna, som var en

majoritetsbefolkning i norra delen av Sverige, kom till Härjedalen norrifrån och detta först på 1600-talet. Där, liksom i Dalarna, kom de så småningom att disponera endast små markområden. Det bör också beaktas att urbefolkningsfrågan har en helt annan bakgrund i Sverige än i t ex Amerika och Australien. För att dokumentera sig som urbefolkning i Härjedalen och Dalarna använder sig samerna av arkeologi. I Australien och Nordamerika blev urbefolkningarna undanträngda på 1500- och 1600-talen. Svegs tingsrätt fastslog att det inte går att konstatera någon kontinuerlig samisk bosättning i Härjedalen. Den utredning som finns i målet är också sådan att den ger besked om att detta ännu mindre går att konstatera i norra Dalarna. Det finns samiska inslag i Härjedalen och Jämtland men detta bland många fynd, som är nordiska. Kartor över enstaka föremål, såsom samiska pilspetsar och skidor av samisk typ, utgör inget bevis eftersom nordbor mycket väl kan ha använt pilspetsar och skidor av sådana typer. Sådana typbeteckningar är missledande och en annan sak är att renägande och renskötsel inte tycks ha varit främmande för nordborna. Vi vill således starkt ifrågasätta riktigheten i Svenska Samernas Riksförbunds agerande att stödja sig på urbefolkningsbegreppet vid krav på rättigheter på mark och vatten inom Härjedalen och Dalarna. De av oss företrädde markägarna tror inte heller att etnositets- och urbefolkningsfrågor är lämpliga redskap för att hitta en samförståndslösning mellan samerna och lokalbefolkningen om den framtida markanvändningen. Det nu sagda innebär naturligtvis inte att markägarna har någon som helt erinran mot att samebyarnas hävdvunna och lagliga rättigheter respekteras. Även anspråk på rättigheter till nya marker skall med respekt beaktas och avgöras av domstol enligt lag.

Markägarna menar att det är uppenbart att de markanvändningsplaner eller markanvändningsredovisningar som samebyarna tagit fram som en del i det nya plansystemet i plan- och bygglagen innehåller önskemål om betydande expansion. Samebyarnas markanvändningsplaner utgör en del i plansystemet vid framtagandet av kommunal översiktsplan. Varken den kommunala översiktsplanen eller dessa planerade markanspråk ger någon rättsverkan. För tillgången till marken erfordras antingen avtal eller expropriativt ianspråktagande.

Att ta i anspråk nya marker för renbete kan också få negativa effekter på den biologiska mångfalden. Svenska Samernas Riksförbund förbehåller, genom anknytningen till markanvändningsplaner, samerna rätt att från tid till annan själva utforma och besluta vilka markområden som skall få användas för renbete i samband med att certifiering sker. Vare sig markägare, som vill certifiera sitt skogsbruk, eller någon annan intressent får i sammanhanget någon möjlighet att påverka renbetets utbredning, vilket naturligtvis också kan komma att medföra negativ påverkan på den biologiska mångfalden.

Samebyarna har i förhandlingarna visat ointresse att föra saken framåt och ställt sådana krav att rättsprocesserna måste fortsätta. De har nu dessutom tydligt visat att de tror sig kunna lösa sina behov av ökade betesmarker genom att utnyttja certifieringsfrågorna på ett otillbörligt sätt. Olof Johanssons agerande kan rimligtvis inte uppfattas på annat sätt än att samebyarna nu inte har något som helst intresse av att hitta en förhandlingslösning. Vi kan därför inte se att det för närvarande finns några förutsättningar för resultatgivande förhandlingar och ser därför inte någon anledning att nu försöka hitta någon ny medlare.

Falun den 6/7 1996

Nils Larsson

Östersund den 7/7 1996

Leif Andersson

Skogscertifieringen

Ett förslag till avtal om certifiering av det svenska skogsbruket har uppnåtts mellan de största skogsbolagen och miljöförhållanden i Sverige. Efter ett års hårda förhandlingar är man överens om hur de sk. FSC-principerna ska tolkas inom Sverige. Förslaget har gått på remiss.

Avtalet innebär att nu kan de största svenska skogsbolagen ge sig ut på världsmarknaden utan besvärande kritik från miljöförhållanden. Men det gäller inte Skogsägarna, som har 25 % av skogsarealen. De drog sig nämligen ur uppgörelsen, till en del beroende på att man inte kunde acceptera kraven på hänsyn till urbefolkningarna, dvs. samernas önskemål. Avtalet skulder för skogsägarna i Härjedalen innebär att man accepterade renskötsel även inom de omstridda vinterbetesmarkerna i Härjedalen.

Omfattande förarbete

Arbetet med avtalet började i februari 1996. Under hela perioden har man sedan haft möten i genomsnitt var 14:e dag. Det har sammanlagt blivit drygt ett 30-tal möten. Från att ursprungligen haft ett ganska omfattande detaljmateriäl har man förhandlat sig fram till ett kompakt dokument, som vad gäller samerna inte uppgår till mer än en halv sida.

Samisk representant i arbetsgruppen har varit Olof Johansson, som representerat Svenska Samernas Riksförbund. Han är ganska nöjd med resultatet.

— Dokumentet kan tyckas litet, men det har gått ut på att det inte skulle bli för detaljerat men ändå inte heller för ytligt utan innehålla mycket substans.

Från början gick samerna ut med mer långtgående krav, men under tidens gång har man fått både ge och ta.

Lyngdpunkten i avtalet ligger alltså på miljöplanet. Det berör också den biologiska mångfalden men även ekonomisk nytthet och sociala aspekter på skogsbruket, där hänsyn ska tas till skogsfacken, lokalsamhällen och urbefolkningarnas rätt, dvs. renskötseln i Sverige. I ett miljömärkt skogsbruk ska allt detta balanseras, och i alltsammans har samerna varit med och påverkat.

Olof Johansson förklarar, att det här är en kompletterande miljömärkning till det övriga som finns.

— Hittills har man tittat på processerna hur man tillverkar pappret, men här har vi tittat på själva skogsbruket, hur det bedrivs. FSC-certifieringen är den felande länken i systemet.

Hänsyn ska tas till samernas rättigheter

Renskötseln har varit en svår fråga i diskussionerna. Enligt Olof Johansson har problemet varit att rennäringslagen tydligt säger att man får bedriva renskötsel på åretruntmarkerna och vinterbetesmarkerna

na men att man i lagen inte definierat vinterbetesmarkerna.

— Vad vi kommit överens om är alltså vilken definition som i certifieringen ska gälla för vinterbetesområdena. Det är ingenting som gäller enligt lagen och tar inte över någon civil rätt, men det är en frivillig överenskomelse.

Man förbinder sig bara att acceptera renskötseln inom ett angivet område enligt den karta som finns i planverkets rapport 1978.

— Man enades om vad som stod i den rapporten, därför att den var ett officiellt dokument som inte tagits fram enbart av samebyarna. Det poängterades också att kartan inte visade ytterkanterna utan bara det område där renskötsel faktiskt bedrivs.

Olof Johansson poängterar att man inte arbetat fram avtalet med tanke på blivande processer, utan det har bara varit ett sätt att klara ut vad som tidigare gällt mellan skogsbruk och rennärning. Det innebär alltså ett frivilligt acceptande av var regler ska gälla.

— Det betyder, att där renskötsel idag bedrivs, ska det vara ett certifierat skogsbruk, och det gäller såväl i Härjedalen, Dalarna, Ångermanland och södra Västerbotten, där det varit diskussioner om renskötseln. Markägare som har skog inom detta område, måste alltså acceptera renskötseln för att få sin skog certifierad. Det går inte att göra ett undantag bara för Härjedalen.

— Konsumenterna kan nu välja mellan produkter från ett skogsbruk som är accepterat av den samlade miljöförhållanden eller från ett skogsbruk man inte vet så mycket om.

Användningen av exoter

En annan svår fråga har varit användningen av exoter, som t.ex. contorta. Exoter är trädslag som inte naturligt hör hemma i Sverige, såsom olika typer av tall och gran. Genom avtalet kommer de nu att successivt minska för att helt försvinna.

Enligt Olof Johansson kan man säga, att det nu finns ett miljöanpassat och socialt accepterat skogsbruk, som man nu kan rekommendera miljömedvetna kunder ute i världen. De har länge ställt krav på en certifiering av svenskt skogsbruk.

— Konsumenterna kan nu välja mellan produkter från ett skogsbruk som är ac-

cepterat av den samlade miljöförhållanden eller från ett skogsbruk man inte vet så mycket om.

Det kan också komma att mildra konflikterna mellan skogsbruk och renskötsel, tror Olof Johansson.

— Det innebär väl inga förändringar i de pågående rättsprocesserna, men det torde bli mindre intressant för andra markägare att påbörja en process.

Skogsägarna drog sig ur

Bakom avtalet står alltså hela storskogsbruket, skogsindustrin, skogssällskapet och kyrkans skogar. Bara Skogsägarnas riksförbund med Norrskog, Mellanskog och Södra skogsägarna står utanför. De representerar 50 % av de privata skogsägarna. Men de privata ägarna står samtidigt för ca 50 % av skogsarealen. Det betyder att i realiteten så är det alltså bara ägarna till 25 % av skogsbruksarealen som klart markerat att de inte ställer sig bakom FSC-processen.

Från skogsägarhåll i Härjedalen har kritiken mot certifieringen varit hård. Man har talat om att den skulle i praktiken lägga en död hand över skogsbruket där. Men det håller inte Olof Johansson med om.

— Det behövs bara att de miljöcertifierar sitt skogsbruk, så har de en ypperlig konkurrensfördel gentemot andra länder, där de inte kommit så långt. Ingen tvingar dem.

Det kan alltså bli problem att sälja produkter från icke-certifierad skog. Men det är ju det som också är poängen, att skogsindustrins produkter ingår i dagens marknadsekonomi, där miljöopinionen spelar stor roll.

Finsk modell förskräcker

Skogsägarrörelsen, som inte velat acceptera FSC-standarden, menar att den standarden i första hand är utformad för ett tropiskt skogsbruk. De arbetar i stället för en modell likt det finska privatskogsbrukets. Den finska modellen för certifiering anser dock Olof Johansson alltför bristfällig.

— Den har inte något brett stöd från miljöorganisationerna. Den lanserades med hjälp av lite gisslan från någon miljöorganisation. Den kommer heller inte att accepteras som en FSC-standard.

Stor sak ute i Europa och världen

Är då FSC-certifieringen då en stor sak ute i världen?

framsteg för samerna

Olof Johanson berättar att världsbanken intresserat sig mycket för certifiering av skogsbruket i Sverige. Den har nämligen börjat använda sig av FSC-kriteriet vid beslut när man ska gå in och stödja skogsprojekt. Sverige är nämligen det första land som kan presentera ett förslag till en heltäckande standard. Lyckas man i Sverige, väntar man att man ska komma överens om nationell standard även ute i övriga världen.

Hittills har skogsbruket kunnat certifieras utifrån tio mer globala principer och kriterier men utan samma status. Det får dock bara göra, så länge det inte finns nationell standard.

Opinionstrycket har drivit på

Olof Johansson menar att miljömedvetenhet är så pass stort i världen idag, att vi har svårt att föreställa oss vilken press konsumenterna, framför allt i Tyskland och England, kan utöva på t.ex. stora pappersproducenter som SCA, Stora eller Modo. Kommer krav från t.ex. Springerkoncernen, kan pappersbruket inte negligera dem. Springerkoncernen är i sin tur utsatt för väldigt hårda påtryckningar från miljöorganisationerna, och det skapar en kedja, där man sätter press på varandra.

— Människor har börjat få upp ögonen på vad som händer med miljön. Här är vi samer då en liten kugge som fått betydelse i det stora maskineriet.

Går längre än lagen

Det som fått betydelse för samerna är redan en av de tre globala principer som svenska skogscertifieringen bygger på. Tredje principen handlar om urbefolkningarnas rättigheter. I och med att Sverige har en urbefolkning, samerna, så ska också en certifiering ta hänsyn till samernas rättigheter.

— Människor har börjat få upp ögonen på vad som händer med miljön. Här är vi samer då en liten kugge som fått betydelse i det stora maskineriet.

— Så vad vi har gjort, har varit att uttöka vad den tredje principen har för innebörd för oss samer.

I uttolkningen har man t.o.m. gått längre än vad man stadgat i skogsvårdslagen.

— Det är inte så konstigt, för om man skapade en frivillig miljöstandard som bara bygger på lagkrav, fanns ingen anledning

att ha den. Lagkraven är ju bara basnivån.

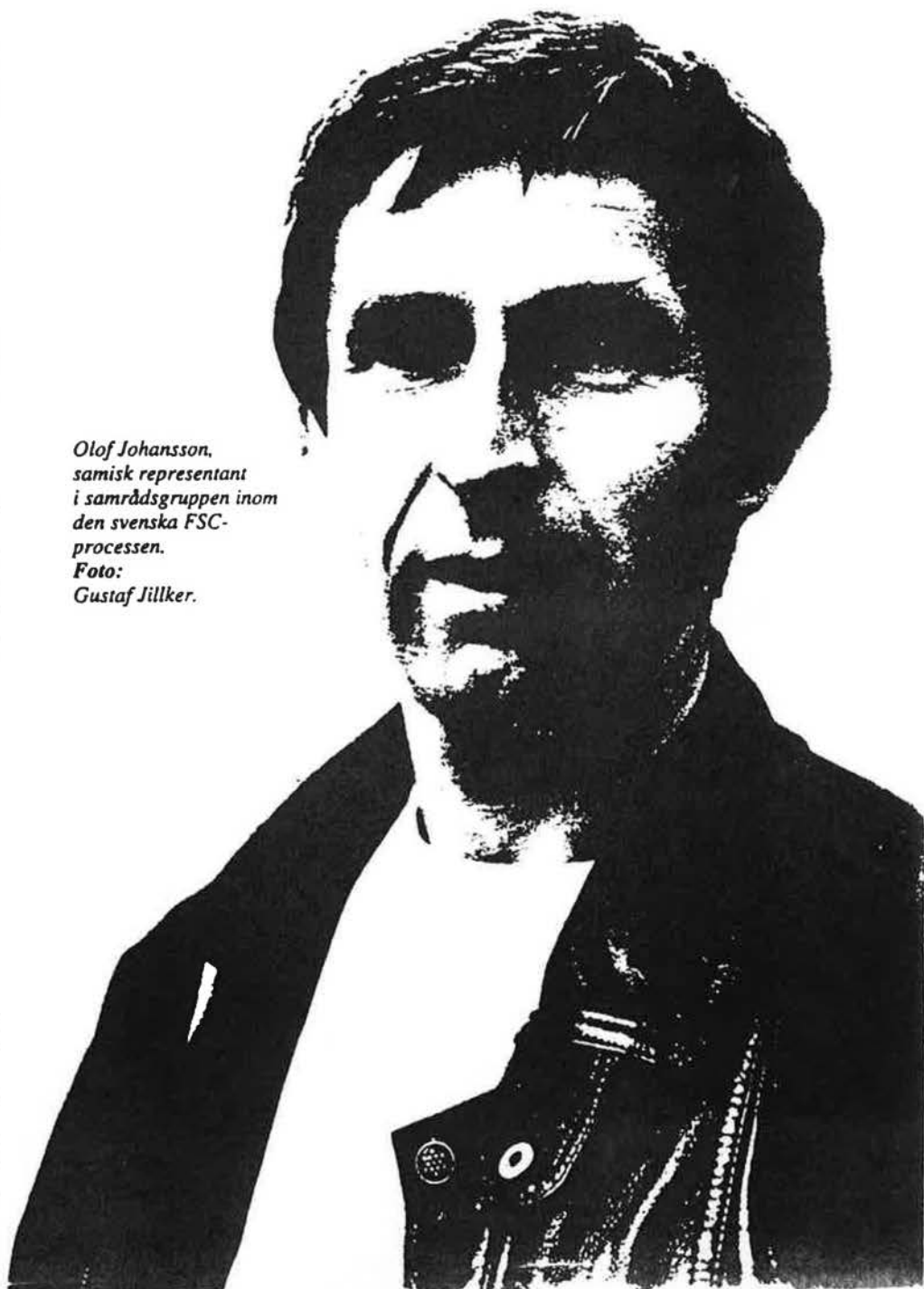
I lagen sägs t.ex. att man ska ha samråd inom samebyns åretruntmarker. I FSC-standarderna har man höjt ribban och säger att man även ska ha samråd inom renskötselns betesområden, inklusive vinterbetesmarkerna, alltså inte bara "bör" utan "skall" ha samråd. Man ska också "tillämpa" de allmänna råden, och de ska alltså inte bara vara bara råd.

— Ingen markägare på vinterbeteslandet kan nu säga att man inte ska ha något samråd. Vill man certifiera sig, så måste man också ha samråd.

Undantaget är mindre skogsägare under 500 ha, eftersom det inte praktiskt oegentligt att ha samråd där med varje enskild markägare. Ett undantaget finns sedan också ett undantag. Det är att även mindre markägare måste ha samråd, om deras avverkning berör särskilt viktiga områden, t.ex. om det har hanglavbärande skog etc. Men samebyn och en markägare kan också komma överens om att det inte behövs något samråd för ett område, t.ex. frösom, om renskötseln inte har något intresse av det.

Gustaf Jillker

Olof Johansson,
samisk representant
i samrådsgruppen inom
den svenska FSC-
processen.
Foto:
Gustaf Jillker.

Miljömärkning av skog kan få markägare godta renskötseln

Olof T. Johansson rapporterar från ett seminarium i London

Vid ett stort seminarium i London i slutet av januari presenterades rennäringens villkor i Sverige av undertecknad, samt vad FSC-certifiering betyder för samernas renskötsel. Mer än 1 000 deltagare från tio länder hade anmält sig, men bara 350 fick plats. Seminariet arrangerades av WWF 1995+ Group, en sammanslutning mellan WWF och mer än 80 företag i England. Av företagen kan nämnas Tetrapak, BBC Magazines och Body Shop.

Renens krav på betesmark

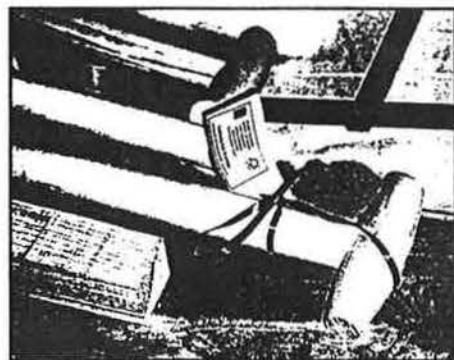
Intresset för renens krav på betesmark och behov av hänglavskogar var mycket stort. Att ta del av verkligheten bakom FSC:s principer är en nyttig erfarenhet för de människor som tillbringar större delen av tiden med att studera försäljningskalkyler och marknadsanalyser. Att renens väl är ett värdefullt argument för att välja FSC-märkta produkter från Sverige, är för oss samer viktigt att framhålla på det internationella planet.

Vad är FSC?

Forest Stewardship Council (FSC) är en oberoende, internationell, ideell organisation som bildades 1993. FSC ska uppmuntra till miljöanpassat, samhällsnyttigt och ekonomiskt livskraftigt bruk av världens skogar. I FSC:s principer och kriterier finns generella riktlinjer som gäller för hela världen. Certifieringssystemet ska anpassas till de olika ländernas lokala förutsättningar genom att det utvecklas nationellt anpassade FSC-standarder.

Certifiering enligt FSC är ett frivilligt marknadsstyrt system där markägaren åtar sig att bruka skogen utifrån vad som anges i den gällande standarden. Vid åtagandet visar markägaren att han är beredd att sköta sin skog med högre ambition än rena lagkrav.

Den Svenska FSC-standard är nu godkänd av FSC:s styrelse. För rennäringen innebär det att konsumenterna i Europa kommer att ställa krav på skogsägare i Sverige. Det är krav som bland annat innebär att renens behov av vinterbetesmarker säkerställs. Redan finns tillgång till både sågade trävaror och pappersmassa från svenska skogar, som är certifierade enligt FSC:s principer. Huvuddelen av dessa produkter går till den engelska marknaden.

På marknaden finns nu vardagliga FSC-märkta produkter som spadskaft...

Omvärlden ställer krav

Förutom rennäringens villkor kunde åhörarna ta del av bland annat inlägg från FSC:s styrelseordförande, Timothy Synnott och Världsbankens Andrew Rogerson. I dag är mer än 6,5 miljoner hektar skog certifierad i ett 20-tal länder. Världsbanken har börjat ställa krav i skogsrelaterade projekt att skogsbruket ska vara miljöcertifierat. Det viktigaste, sett ur ett sa-

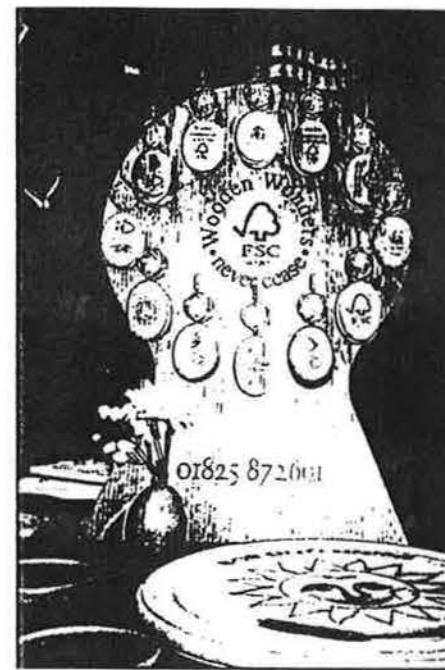
...köksredskap...

miskt perspektiv, är att det finns en stor efterfrågan på FSC-certifierade produkter i Europa.

Deltagarna på seminariet representerade, vad som brukar kallas för "köpargrupper". De har ett stort inflytande över vilka produkter som kommer ut på marknaden och därmed blir tillgängliga för den enskilde konsumenten. Med andra ord är det en viktig målgrupp att informera.

Vad är 1995+Group?

WWF 1995+ Group är ett kompanjonskap mellan WWF och mer än 80 företag över hela Storbritannien. Medlemmar i Gruppen är förbundna att förbättra skogsbruk runt om i världen genom att köpa de ökande volymer av trä- och skogsprodukter som kommer från välskötta skogar. WWF:s uppgift är att underlätta och vara vägledare för Gruppen. För närvarande, anser Gruppen, att det bara är FSC som svarar upp mot deras krav på ett uthålligt skogsbruk.

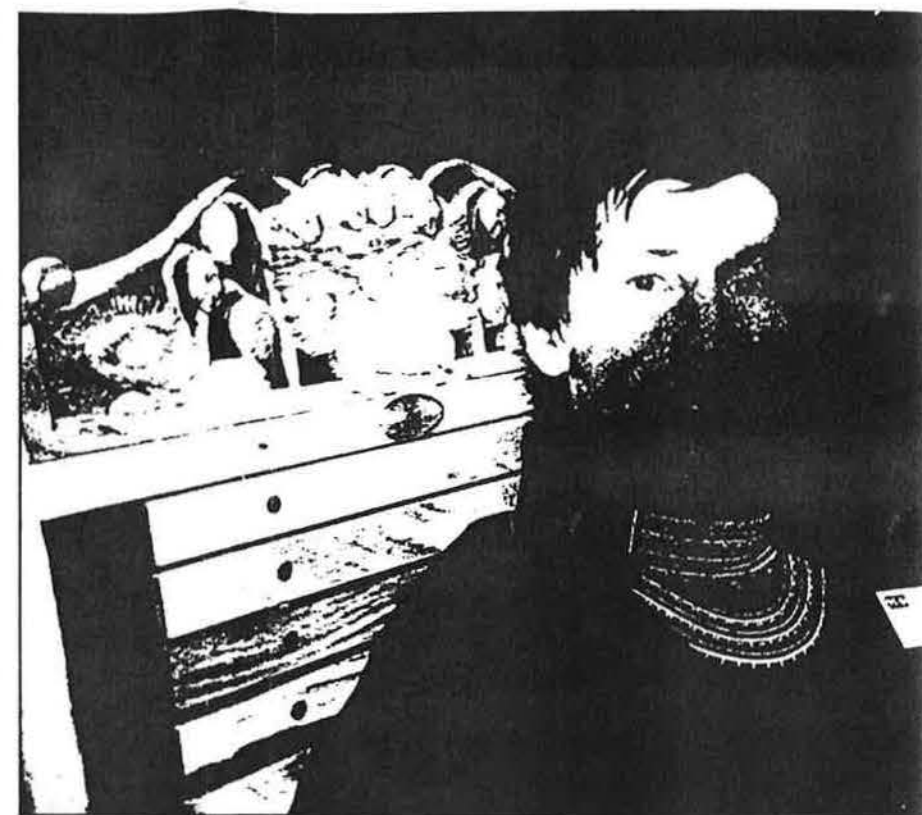

...och nyckelringar.

Jag deltog också på en presskonferens för ett trettiotal mediarepresentanter och fick möjlighet att ge en fem minuters introduktion om rennäringens villkor och problem i bland annat Härjedalen. Inlägget möttes med stort intresse.

FSC-märkta produkter

En stor utställning med FSC-märkta produkter fanns i anslutning till seminariet.

FSC-märkt trädgårdsstol i engelsk ek.

Det märks att FSC tagit steget fullt ut och inte längre är en teoretisk konstruktion utan en miljömärkning att räkna med. Det är bra att så många av de svenska

skogsbolagen förstått att hänga på tåge redan från början. Övriga är bara att beklaga.

Vad säger den svenska FSC-standard om renskötsel?

Renskötselområde.

Skogsägaren accepterar och tar hänsyn till den samiska renskötsel som bedrivs på markinnehavet om det befinner sig inom det område som i Statens Planverks rapport från 1978, anges som renskötselområde.

Samrådsförfarande.

Om markinnehavet ligger inom ovan angivet område skall hänsyn tas till rennäringen enligt skogsvårdslagen § 31. Vad beträffar samråd tillämpas föreskrifter och allmänna råd enligt §§ 20 och 31 i skogsvårdslagen om inte annat överenskommit utanför renskötselns återtrunkmarker. (I princip innebär det att det som i skogsvårdslagen är en rekommendation nu blir bindande. Min anm.)

Hänglavbärande skog

Inom renskötselområdet skall varje skogsbrukare i sin planering beakta tillgång på äldre hänglavbärande skog, lämna kantzoner mot myrar och bäckar och i hänglavbärande bestånd vid avverkning spara trädsamlingar inom hygget som spridningskällor för hänglav.

Särskilt viktiga platser.

Inom renskötselområdet skall skogsbrukaren ta hänsyn till och respektera, i samverkan med samerna identifierade platser av särskild betydelse för samerna i kulturellt ekologiskt, ekonomiskt eller religiöst hänseende. Dessa är gamla boplatser och andra samiska kulturlämningar, flyttningsleder, naturliga samlingsställen, övernattningsställen, svara passager, särskilt viktiga hänglavsområden, arbetsställen och kalvingsland.

Utöver detta så tillkommer mycket av betydelse för renskötseln i andra delar av standarden. Till exempel så kommer främmande trädslag inte att tillåtas samt kemiska bekämpningsmedel och gödsling att upphöra. (Min anmärkning)

Göteborg den 7 september 1998

Till företrädare för markägare
inom renskötselområdet
enligt bifogad sändlista

Ni inbjuds härmed till en hearing med mig och utredningssekretariatet,

Tid: torsdagen den 24 september kl.13.30-15.30

Plats: Landshövdingens residens, Sessionssalen,
Köpmangatan 22, Östersund

Utredningen om ILO-konvention nr 169 har fått regeringens uppdrag att utreda om Sverige kan ratificera ILO-konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder samt om vilka lagstiftnings- och andra åtgärder som i sådant fall är nödvändiga för att Sverige skall kunna efterleva bestämmelserna. Regeringen har i direktiven till utredningen angett att den anser det önskvärt att Sverige kan tillträda ILO-konvention nr 169 som är en konvention som Sverige varit med om att utarbeta och som fyller en viktig funktion för skyddet av ursprungsfolkens fri- och rättigheter

Utredaren måste enligt direktiven utvärdera om gällande lagstiftning och förhållanden i övrigt uppfyller konventionens krav när det gäller den svenska ursprungsfolket, samerna. Om jag finner att konventionens krav inte uppfylls skall jag lämna förslag till hur lagstiftning eller andra förhållanden kan ändras för att nå upp till kraven.

En central bestämmelse i ILO-konvention nr 169 är artikel 14 som rör ursprungsfolkens rätt till mark och vatten. Jag har *preliminärt* gjort den bedömningen att om Sverige vill tillträda konventionen så måste samernas inflytande över markförvaltningen och markanvändningen inom renskötselområdet stärkas.

För att uppnå detta har olika lagbestämmelser som har betydelse för samernas inflytande diskuterats i utredningen, bl.a. 30 § rennäringslagen samt 20, 21 och 31 §§ skogsvårdslagen och 2:5 naturresurslagen. Merparten av dessa bestämmelser berör renskötselområdets året-runt-marker. Men även skyddet för renskötselns vinterbetesmarker kan behöva stärkas. En annan fråga som har diskuterats i utredningen är hur samernas inflytande över jakten och fisket inom renskötselområdet kan stärkas.

Departementens utredningsavdelning
Göteborg
Utredningen om ILO-konvention nr 169
JO 1997:04

Jag skulle vilja diskutera hur dessa bestämmelser enligt Er uppfattning fungerar idag och hur samernas inflytande över markförvaltningen och markanvändningen skulle kunna stärkas med beaktande av andras markanvändning inom renskötselområdet.

Sven Heurgren
särskild utredare
f.d. landshövding

genom

Marie B. Hagsgård
utredningssekreterare

Departementens utredningsavdelning
Göteborg
Utredningen om ILO-konvention nr 169
JO 1997:04

Sändlista
1998-09-07

Sven Erik Hammar, Funäsdalen
Jan Salomonsson, Tännäs
Jöns Fahlén, Klövsjö
Arne Schedvin, Särna
Nils Larsson, Falun
Bengt Bixå, Mattmar
Staffan Jonsson, Hammerdal
Torsten Medalen, Svenstavik
Nils Nilsson, Norrskog, Kramfors
Hans Furberg, LRF, Östersund
Leif Andersson, LRF, Östersund
Jan Sandström, Sogsägarnas riksförbund Stockholm
Solveig Larsson, LRF, Umeå
Håkan Persson, Fjällbygdens nybyggarförening, Dikanäs
Sven-Erik Edenström, Rätan

Jordbruksdepartementet PRESSMEDDELANDE

1998-02-12

Pressekreterare

Toni Eriksson
08-405 11 82
070-532 82 79

Universitetsdirektör

Görel Oscarsson
018-67 10 66

Kansliråd

Bjarne Örnstedt
08-405 11 53

Kommittésekreterare

hovrättsassessor
Ulrika Geijer
040-35 57 00

Görel Oscarsson ordförande i Rennäringspolitiska kommittén.

Regeringen har utsett universitetsdirektör Görel Oscarsson till ordförande i den parlamentariskt sammansatta Rennäringspolitiska kommittén (Dir 1997:102).

Övriga ledamöter är: Per Mikael Utsi, Sametingets styrelse, riksdagsledamöterna Birgitta Carlsson (c), Ann-Kristine Johansson (s), Leif Marklund (s) och Ola Sundell (m).

Kommittén ska kartlägga och redovisa de stödformer som kommer rennäringen, samerna, samisk kultur och sameskolorna till del samt göra en översyn av (/) näringslagen (1971:437) och rennäringsförordningen (1993:384).

Utifrån kartläggningen och översyn ska kommittén:

- lämna förslag till en rennäringspolitik som ger underlag för en ekologiskt, ekonomiskt och kulturellt långsiktigt bärkraftig rennäring,
- föreslå hur renskötseln bör organiseras i framtiden,
- utreda vilka uppgifter som i fortsättningen bör vara myndighetsuppgifter,
- granska förhållandet mellan rennäringen och andra areella näringar,
- överväga behovet av statligt engagemang i rådgivningen för rennäringen,
- utreda effekterna av bestämmelserna om högsta tillåtna renantal,
- utreda hur långa transporter av renar kan undvikas, göra en översyn av bestämmelserna om samefonden.

Kommittén ska redovisa sitt uppdrag senast den 31 december 1999.

Jordbruk

Publicerade utredningar (SOU)

Publicerade departementskrivelser (Ds)

Arbetsgrupper och kommittéer som har egna hemsidor

Pågående kommittéer

Kommittéer som har tillsatts efter beslut av regeringen och som är knutna till Jordbruksdepartementet.

Kommittédirektiven finns i riksdagens databas Rixlex.

Kommittéförteckningen innehåller uppgifter om:

- namn och beteckning på kommittén,
- datum när kommittén tillkallades,
- nummer på direktiven för kommittén,
- nummer på eventuella delbetänkanden som kommittén avgett (Statens offentliga utredningsserie, SOU), och
- datum när kommittén beräknas avsluta sitt arbete.

Utredningen om ILO:s konvention nr. 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrandeländer

Tilkallad enligt regeringens bemyndigande den 11 september 1997.

● Direktiven för utredningen, se dir. 1997:103.

Utredningen ska redovisa sitt uppdrag senast den 31 maj 1998.

n 4H 31/2 -98

Kommitté om en ny rennäringspolitik samt en översyn av stödet till rennäringen och samisk kultur, rennäringsadministrationen och rennäringslagstiftningen, m.m.

Tilkallad enligt regeringens bemyndigandeden 11 september 1997.

● Direktiven för kommittén, se dir. 1997:102.✓

Rixlex**SVERIGES**
RIKSDAG **OM E-POST ORDBOK****Hem** **Sök i Rixlex** **Sökresultat** **Nästa**

Post 1 av 2 i DIR

Dir nr: Dir. 1997:102
Departement: Jordbruksdepartementet
Beslut vid
regeringssammanträde: 1997-09-11
Rubrik: En ny rennäringsspolitik samt en översyn av stödet till
rennäringen och samisk kultur,
rennäringssamordningen och
rennäringsslagstiftningen, m.m.

Dir. 1997:102

Beslut vid regeringssammanträde den 11 september 1997.

Sammanfattning av uppdraget

En kommitté tillkallas med uppgift att kartlägga och redovisa de stödformer som kommer rennäringen, samerna, samisk kultur och sameskolorna till del samt göra en översyn av rennäringsslagen (1971:437) och rennäringssförordningen (1993:384).

Utifrån kartläggningen och översynen skall kommittén

- lämna förslag till en rennäringsspolitik som ger underlag för en ekologiskt, ekonomiskt och kulturellt långsiktigt bärkraftig rennäring,
- föreslå hur renskötseln bör organiseras i framtiden,
- utreda vilka uppgifter som i fortsättningen bör vara myndighetsuppgifter,
- granska förhållandet mellan rennäringen och andra areella näringar,
- överväga behovet av statligt engagemang i rådgivningen för rennäringen,
- utreda effekterna av bestämmelserna om högsta tillåtna renantal,
- utreda hur långa transporter av renar kan undvikas,
- göra en översyn av bestämmelserna om samefonden.

Bakgrund

Riksdagen har med anledning av Riksdagens revisorers förslag Stödet till rennäringen (försl. 1996/97:RR4) beslutat att förordna en översyn av stödet till rennäringen och samisk kultur, rennäringssamordningen och rennäringsslagstiftningen (bet. 1996/97:JoU12, rskr. 1996/97:168).

Kommittédirektiven grundar sig på revisorernas förslag och riksdagens beslut.

Tidigare överväganden

Rennäringskommittén

Rennäringskommittén lämnade i december 1983 sitt betänkande Rennäringsens ekonomi (SOU 1983:67). I betänkandet tog kommittén upp frågor om grundläggande mål för samhällets insatser för rennäringen samt lämnade

förslag till åtgärder för att förbättra rennäringens ekonomi.

Regeringen tog ställning till vissa av kommitténs förslag i 1985 års budgetproposition. Riksdagen godkände de förslag som lades fram i propositionen (prop. 1984/85:100 bil. 11, bet. 1984/85:JoU25, rskr. 1984/85:186).

Samerättsutredningen

Samerättsutredningen lämnade i juni 1989 sitt huvudbetänkande Samerätt och sameting (SOU 1989:41) samt i november 1990 slutbetänkandet Samerätt och samiskt språk (SOU 1990:91).

I betänkandet Samerätt och sameting behandlades frågor om skyddet för rennäringen, inrättandet av ett samiskt folkvalt organ, ett grundlagsstadgande om samerna och behovet av en särskild samelag.

I betänkandet Samerätt och samiskt språk lade Samerättsutredningen fram förslag som syftar till att stärka det samiska språkets ställning och åtgärder för att ge de s.k. fiskesamerna bättre möjligheter att utöva sin näring.

Regeringen tog ställning till Samerättsutredningens betänkanden i prop. 1992/93:32 om samerna och samisk kultur m.m. I propositionen tog regeringen också ställning till en rapport av Lantbruksstyrelsen om samebyarnas organisation, funktion och ekonomi. Riksdagen godkände med vissa smärre avvikelser förslagen i propositionen (bet. 1992/93:BoU8, rskr. 1992/93:115).

Miljövårdsberedningen

Miljövårdsberedningen lämnade i oktober 1995 betänkandet Hållbar utveckling i landets fjällområden (SOU 1995:100) med förslag som bl.a. rörde rennäringen.

Regeringen tog ställning till förslagen i prop. 1995/96:226 om hållbar utveckling i landets fjällområden. Bl.a. föreslogs att ett miljömål skulle införas i rennärlagslagen (1971:437). Riksdagen godkände vad regeringen förordade om rennäringen (bet. 1996/97:JoU5, rskr. 1996/97:63).

Uppdraget

Kommittén skall göra en översyn av stödet till rennäringen och samisk kultur, rennärlagsadministrationen och rennärlagslagstiftningen. De förslag som lämnas av kommittén skall sammantaget rymmas inom ramen för de stöd som kommer rennäringen, samerna och samisk kultur till del. Omprioriteringar mellan verksamheter skall övervägas.

Allmänna utgångspunkter

Samerna har enligt 1 kap. 2 § fjärde stycket regeringsformen ett grundlagsskydd i egenskap av etnisk minoritet. Riksdagen har tidigare uttalat att samerna i Sverige är en etnisk minoritet som i egenskap av ursprunglig befolkning i sitt eget land intar en särskild ställning (prop. 1976/77:80, bet. 1976/77:KrU43, rskr. 1976/77:289). Denna grundsyn innebär att staten vid uppbyggnaden av samhällets stöd till samekulturen skall ge utrymme även för andra bedömningar än de som kan göras beträffande övriga minoritetsgrupper i det svenska samhället.

Ny rennärlagspolitik

Rennärlagen är en viktig del av det samiska kulturarvet. Staten har ett övergripande ansvar för att rennärlagen kan fortleva som en del av det arvet. Samerna som urbefolkning bör samtidigt tillförsäkras större självbestämmande. I enlighet med moderna förvaltningsprinciper bör staten i ökad grad låta principerna om bl.a. mål- och resultatstyrning,

avreglering och delegering omfatta rennärningen. Staten bör formulera och följa upp mål för verksamheten samt ställa upp de restriktioner som krävs till skydd för miljön och för att näringen skall kunna leva jämsides med andra brukare i området. Ett exempel på detta är det nyligen införda miljömålet i 65 a § rennäringslagen och möjligheten enligt samma paragraf för regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om den hänsyn som skall tas till naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen vid renskötselns utövande. Härutöver bör staten så långt möjligt överlåta åt näringsutövarna själva att utforma verksamheten.

En effektiviserad rennärning kommer lätt i konflikt med andra mål av överordnat slag. Ett exempel på detta är att en högt mekaniserad renskötsel innebär påfrestningar på naturen och ökar risken för konflikter med andra brukare inom det samiska bosättningsområdet. Den innebär även ett hot mot den samiska kulturen. Det finns därför skäl att ha ett vidare synsätt på rennärningen än ett strikt rationaliserings- och effektiviseringstänkande.

Kommittén skall mot denna bakgrund lämna förslag till en rennäringspolitik som ger förutsättningar för en ekologiskt, ekonomiskt och kulturellt långsiktigt hållbar rennärning.

Stödet till rennärningen

Kommittén skall kartlägga och redovisa de stöd som kommer rennärningen och samerna till del, såväl de nationella som de från EU. En översyn skall ske av möjligheterna att samordna, effektivisera och förenkla stödssystemen. En utgångspunkt skall vara att moderna förvaltningsprinciper med mål- och resultatstyrning, avreglering och delegering tillämpas i stödgivningen. Kommittén skall därvid överväga om förordningen (1986:255) om pristillägg på renkött kan upphävas och om förordningen (1994:246) om ersättning för vissa merkostnader och förluster med anledning av Tjernobylyolyckan kan upphävas för rennärningen. En annan utgångspunkt skall vara att bidragen till rennärningen och samerna anvisas på så få anslag som möjligt. Kommittén skall överväga om ansvaret för stödgivningen kan överlåtas åt Sametinget. Kommittén skall se om det är lämpligt att beslut om användningen och förvaltningen av samefondens medel överlämnas till Sametinget.

Stödet till samisk kultur

Kommittén skall kartlägga och redovisa de stöd som kommer samerna och samisk kultur till del. De stöd som är aktuella är främst anslagen till Sametinget, samisk kultur och sameskolorna, men även andra stöd till samisk kultur som ligger utanför statsbudgeten, såsom stöd från EU-program och från Vattenfall.

En översyn skall ske av möjligheterna att samordna och förenkla stödssystemen. En utgångspunkt skall vara att moderna förvaltningsprinciper med mål- och resultatstyrning, avreglering och delegering tillämpas i stödgivningen.

Anslaget till Sametinget under utgiftsområde 1 är ett ramanslag som avser både myndighetsdelen och den folkvalda delen av Sametinget. Anslaget hör till Jordbruksdepartementets verksamhetsområde. Anslaget till samisk kultur är ett ramanslag under utgiftsområde 17 med beteckningen Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete. Anslagsposten disponeras av Sametinget och går företrädesvis till samiska organisationer, projekt och forskning. Anslaget hör till Kulturdepartementets verksamhetsområde. Anslaget A 9 Sameskola är även det ett ramanslag, men som hör till Utbildningsdepartementets verksamhetsområde. Anslaget disponeras av Sameskolstyrelsen. Sameskolorna skall ge samers barn en utbildning med samisk inriktning som i övrigt motsvarar utbildningen t.o.m. årskurs 6 i grundskolan. Sameskolstyrelsen är ansvarig myndighet för sameskolorna.

Styrelsen tillsätts av Sametinget. Sameskolstyrelsen skall också stödja en integrerad samisk undervisning i grundskolan samt främja utveckling och produktion av läromedel för samisk undervisning.

Kommittén skall se över den statliga bidragsgivningen till sameskolan med föresatsen att verksamheten skall ha bibehållen kvalitet och oförändrad medelstillsdelning.

Rennäringsadministrationen

Statens jordbruksverk är central förvaltningsmyndighet för rennäringsfrågor. Länsstyrelserna i de tre nordligaste länen samordnar rennäringsfrågor på länsnivå, förvaltar statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen, bedriver rådgivning och administrerar byggande och underhåll av vissa tekniska anläggningar för renskötseln.

Kommittén skall utreda vilka uppgifter som i fortsättningen bör vara myndighetsuppgifter när det gäller rennäringen. En utgångspunkt skall vara att den statliga rennäringsadministrationen i möjligaste mån förenklas och att utgifterna för den minskas. Utgångspunkten för kommitténs överväganden skall vara att de myndighetsuppgifter som avser förhållandet mellan rennäringen och andra användare av marken liksom förvaltningen av statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen blir kvar hos Statens fastighetsverk och länsstyrelsen. Det bör övervägas om de kvarvarande regionala uppgifterna kan skötas av en av länsstyrelserna i renskötse länen. När det gäller övriga myndighetsuppgifter skall kommittén överväga om dessa kan tas över av Sametinget. Kommittén skall överväga om rådgivningen i rennäringsfrågor kan bli en uppgift som näringen själv svarar för.

Rennäringslagstiftningen

Bestämmelser om rennäringen finns huvudsakligen i rennäringslagen (1971:437) och rennäringsförordningen (1993:384). Kommittén skall göra en förutsättningslös översyn av rennäringslagen och rennäringsförordningen. Utgångspunkten skall vara att förenkla regelsystemet i enlighet med moderna förvaltningsprinciper och att beslutanderätten så långt möjligt delegeras. Bestämmelser behövs i fråga om rennäringens rättigheter och skyldigheter för att minimera konflikterna mellan rennäringen och andra markanvändare i renskötseområdet. Dessutom behövs bestämmelser till skydd för miljön och andra allmänna intressen. Detaljbestämmelser därutöver skall så långt möjligt undvikas. Kommittén skall även överväga i vad mån frågor om rennäringens inre förhållanden i framtiden behöver regleras av rennäringslagstiftningen.

Förhållandet mellan rennäringen och andra areella näringar skall omfattas av översynen. Effekterna av de skärpta bestämmelserna om högsta tillåtna renantal m.m. som infördes i rennäringslagen den 1 juli 1993 skall också utvärderas. Riksdagen tog år 1992 ställning till ett antal förslag i prop. 1992/93:32 om samerna och samisk kultur m.m. såvitt gäller rennäringens rättigheter och skyldigheter. Översynen i de delar som behandlades av riksdagen år 1992 kan därför ske översiktligt.

En sameby är en juridisk person som enligt 9 § rennäringslagen har till ändamål att för medlemmarnas bästa ombesörja renskötseln inom samebyns betesområde. I rennäringslagen finns närmare 40 paragrafer om samebyn, dess ändamål, medlemmar, stadgar, ekonomiska förhållanden, styrelse och stämma. Av hänsyn till andra markanvändare krävs även i fortsättningen att antalet renar inom ett område inte är högre än vad myndigheterna fastställt. Det är emellertid inte givet att renskötseln inom ett område behöver organiseras i samma form som i dag.

En sameby får inte bedriva annan ekonomisk verksamhet än renskötsel. Med vissa undantag är enligt 11 och 12 §§ rennäringslagen endast den som deltar i renskötseln medlem i en sameby. Både näringspolitiska och

sysselsättningspolitiska skäl talar för att det nuvarande förbudet mot att bedriva annan verksamhet än renskötsel tas bort. En utvidgning av verksamhetsområdet kan ge förbättrade förutsättningar för att samerna skall kunna överleva som ett folk med egen näring och kultur samt eget språk. Detta skall dock ske med beaktande av att subventioner inte snedvrider de lokala konkurrensförutsättningarna.

Kommittén skall mot denna bakgrund överväga hur renskötseln bör organiseras i framtiden. Utgångspunkten skall vara att samerna ges möjlighet att i större utsträckning än i dag bestämma organisationsform för rennäringen och organisationens verksamhetsområde.

I rennäringslagen finns ett tiotal paragrafer om renmärken. En ren som förs på bete skall vara märkt i öronen med renmärke som länsstyrelsen registrerat för renens ägare. Kommittén skall överväga om det längre finns anledning att alls reglera frågor om renmärken i rennäringslagstiftningen.

Finner kommittén att frågan om renmärken bör vara en myndighetsuppgift skall kommittén överväga om handläggningen kan skötas av Sametinget.

Transport av renar

I Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1996:105) om transport av levande djur finns bestämmelser om bl.a. transport av renar. Enligt 6 § förordningen (1980:803) om regionalpolitiskt transportstöd kan bidrag lämnas bl.a. för transport av levande renar.

Kommittén skall utreda hur långa transporter av renar kan undvikas. Ett alternativ som därvid skall övervägas är att inte lämna bidrag för transport av levande renar.

Övrigt

Kommittén bör uppmärksamma vad man i Finland och Norge gjort eller planerar att göra för samerna som ursprungsbefolkning.

För utredningsarbetet gäller regeringens direktiv till samtliga kommittéer och särskilda utredare om redovisning av regionalpolitiska konsekvenser (dir. 1992:50), om prövning av offentliga åtaganden (dir. 1994:23), om redovisning av jämställdhetspolitiska konsekvenser (dir. 1994:124) och om det brottsförebyggande arbetet (1996:49).

Kommittén skall hålla berörda centrala arbetstagarorganisationer informerade om sitt arbete och ge dem tillfälle att framföra synpunkter.

Kommittén skall vidare samråda med berörda myndigheter och intresseorganisationer.

Redovisning av uppdraget

Kommittén skall redovisa sitt uppdrag senast vid utgången av år 1999.

- - - - - slut på dokumentet - - - - -

▲Hem ▲Sök i Rixlex ◀Sökresultat ▶Nästa

[Åter till sidans topp](#)

Rixlex**SVERIGES**
RIKSDAG

OM E-POST ORDBOK

[Hem](#) [Sök i Rixlex](#) [Sökresultat](#) [Nästa](#)

Post 1 av 2 i DIR

Dir nr: Dir. 1997:103
Departement: Jordbruksdepartementet
Beslut vid
regeringssammanträde: 1997-09-11
Rubrik: ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrandeländer

Dir. 1997:103

Beslut vid regeringssammanträde den 11 september 1997.

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare tillkallas med uppgift att utreda frågan om Sverige kan ratificera ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder och vilka åtgärder som i sådant fall är nödvändiga för att Sverige skall kunna efterleva bestämmelserna.

Konventionens innehåll

ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder utgör en revision av en äldre ILO-konvention i ämnet, 1957 års konvention nr 107 med tillhörande rekommendation nr 104 om skydd för och integration av infödda och andra i stammar levande folkgrupper.

Ett av de grundläggande kriterierna för att enligt den nya konventionen betraktas som stamfolk eller ursprungsfolk är att folket självt identifierar sig som ett sådant. Uttrycket "folk" i konventionen skall inte tolkas så att det ger upphov till rättigheter som kan vara förknippade med begreppet "folk" i folkrätten.

Regeringarna skall, under medverkan av berörda folk, se till att dessa folks rättigheter skyddas och att deras integritet respekteras. Ursprungsfolk skall utan hinder och fullt ut åtnjuta mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. Särskilt poängteras att konventionen skall utan diskriminering tillämpas på såväl manliga som kvinnliga medlemmar av dessa folk.

Särskilda åtgärder skall vidtas för att skydda ursprungsfolkens institutioner, egendom, arbete, kultur och miljö. Vidare skall de ha samma möjligheter och samma rättigheter som enligt den nationella lagstiftningen tillkommer den övriga befolkningen.

Regeringarna skall samråda med folken i fråga beträffande åtgärder som direkt kan beröra dem och skapa medel för dem att delta i beslutsfattandet i valda institutioner och andra organ. Ursprungsfolken skall ha rätt att besluta om sina egna prioriteringar vad gäller utvecklingsprocessen. Regeringarna har ett ansvar för att skydda och bevara miljön i de områden som dessa folk bebor.

Ursprungsfolken skall ha rätt att behålla sina sedvänjor och institutioner när detta inte är oförenligt med det nationella rättssystemet och internationellt erkända mänskliga rättigheter.

Enligt konventionen skall ursprungsfolkens äganderätt och besittningsrätt till den mark som de traditionellt bebor erkännas. Åtgärder skall vidtas för att skydda deras rätt att nyttja mark som inte uteslutande bebos av dem. Regeringarna skall vidare vidta åtgärder för

Rixlex**SVERIGES RIKSDAG**

OM E-POST ORDBOK

◀Hem ▲Sök i Rixlex ◀Sökresultat ▶Nästa

Post 1 av 2 i DIR

Dir nr: Dir. 1997:103
Departement: Jordbruksdepartementet
Beslut vid
regeringssammanträde: 1997-09-11
Rubrik: ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder

Dir. 1997:103

Beslut vid regeringssammanträde den 11 september 1997.

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare tillkallas med uppgift att utreda frågan om Sverige kan ratificera ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder och vilka åtgärder som i sådant fall är nödvändiga för att Sverige skall kunna efterleva bestämmelserna.

Konventionens innehåll

ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder utgör en revision av en äldre ILO-konvention i ämnet, 1957 års konvention nr 107 med tillhörande rekommendation nr 104 om skydd för och integration av infödda och andra i stammar levande folkgrupper.

Ett av de grundläggande kriterierna för att enligt den nya konventionen betraktas som stamfolk eller ursprungsfolk är att folket självt identifierar sig som ett sådant. Uttrycket "folk" i konventionen skall inte tolkas så att det ger upphov till rättigheter som kan vara förknippade med begreppet "folk" i folkrätten.

Regeringarna skall, under medverkan av berörda folk, se till att dessa folks rättigheter skyddas och att deras integritet respekteras. Ursprungsfolk skall utan hinder och fullt ut åtnjuta mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. Särskilt poängteras att konventionen skall utan diskriminering tillämpas på såväl manliga som kvinnliga medlemmar av dessa folk.

Särskilda åtgärder skall vidtas för att skydda ursprungsfolkens institutioner, egendom, arbete, kultur och miljö. Vidare skall de ha samma möjligheter och samma rättigheter som enligt den nationella lagstiftningen tillkommer den övriga befolkningen.

Regeringarna skall samråda med folken i fråga beträffande åtgärder som direkt kan beröra dem och skapa medel för dem att delta i beslutsfattandet i valda institutioner och andra organ. Ursprungsfolken skall ha rätt att besluta om sina egna prioriteringar vad gäller utvecklingsprocessen. Regeringarna har ett ansvar för att skydda och bevara miljön i de områden som dessa folk bebor.

Ursprungsfolken skall ha rätt att behålla sina sedvänjor och institutioner när detta inte är oförenligt med det nationella rättssystemet och internationellt erkända mänskliga rättigheter.

Enligt konventionen skall ursprungsfolkens äganderätt och besittningsrätt till den mark som de traditionellt bebor erkännas. Åtgärder skall vidtas för att skydda deras rätt att nyttja mark som inte uteslutande bebos av dem. Regeringarna skall vidare vidta åtgärder för

att identifiera den mark som traditionellt bebos av dessa folk samt inrätta lämpliga förfaranden inom det nationella rättssystemet för att ta ställning till anspråk på mark från berörda folk.

Ursprungsfolkens rätt till naturtillgångar som hör till deras mark skall särskilt skyddas. De skall ha rätt att delta i användningen, förvaltningen och bevarandet av dessa tillgångar.

Som en huvudregel får ursprungsfolk eller stamfolk inte förflyttas från den mark som de bebor.

Andra områden som berörs i konventionen är bl.a. sysselsättning och anställningsvillkor, yrkesutbildning, hantverk och landsbygdsindustri, social trygghet och hälso- och sjukvård, utbildning och kommunikation samt kontakter och samarbete över gränserna.

Konventionen trädde i kraft år 1991 och har hittills ratificerats av tio länder, däribland Norge och Danmark.

Tidigare överväganden om svensk ratificering

Det största hindret för en svensk ratificering har varit uppfattningen att Sverige inte uppfyller förpliktelserna i artikel 14 i konventionen. Enligt denna artikel skall ursprungsfolkens äganderätt och besittningsrätt till den mark som de traditionellt bebor erkännas och åtgärder skall vidtas för att skydda deras rätt att nyttja mark som inte uteslutande bebos av dem.

Genom en skrivelse den 20 december 1990 (skr. 1990/91:101) förelade regeringen riksdagen ILO:s konvention nr 169. I skrivelsen anfördes att Sverige inte då borde tillträda konventionen. Som en omständighet som gjorde det svårt för Sverige att tillträda konventionen anfördes bestämmelserna i artikel 14 om markrättigheter. Vid behandlingen i riksdagen gjordes inte något tillkännagivande med anledning av skrivelsen (bet. 1991/92:UU7, rskr. 1991/92:35).

Frågan om ratificering av konventionen behandlades därefter i propositionen 1992/93:32 Samerna och samisk kultur m.m. Regeringen gjorde samma bedömning som tidigare. Man konstaterade att svenska rättsförhållanden inte överensstämde med bestämmelserna i artikel 14.

Frågan har varit uppe till behandling i riksdagen vid upprepade tillfällen, senast vid riksmötet 1994/95, varvid riksdagen med anledning av konstitutionsutskottets betänkande (bet. 1994/95:KU37, rskr. 1994/95:244) konstaterade att frågan om svensk ratificering kunde komma i ett annat läge om vad som sägs i konventionen om äganderätt och besittningsrätt vid tillämpningen i allt väsentligt innebär samma sak som bruksrätt. Av särskilt intresse i detta avseende var hur ILO bedömde Norges tillämpning av konventionen. Utskottet sade sig därför utgå från att regeringen följer utvecklingen i frågan.

Uppdraget

Regeringen anser det önskvärt att Sverige kan tillträda en konvention som vi varit med om att utarbeta och som fyller en viktig funktion för skyddet av ursprungsfolkens fri- och rättigheter.

Utredaren skall utreda frågan om Sverige kan ratificera den aktuella konventionen samt om vilka lagstiftnings- och andra åtgärder som i sådant fall är nödvändiga för att Sverige skall kunna efterleva bestämmelserna.

Allmänna utgångspunkter

Regeringen har haft kontakt med ILO i fråga om tillämpningen och innebörden av artikel 14 och även följt skriftväxlingen mellan ILO och Norge i bl.a. denna fråga. ILO:s expertkommitté har uttalat att den

norska bruksrätten, som liknar de svenska rättsförhållandena, inte är oförenlig med konventionen.

Ett uttalande från ILO om hur konventionen torde kunna komma att tillämpas kan inte anses som auktoritativt, men det kan emellertid ge en indikation på att svenska rättsförhållanden inte är uppenbart oförenliga med bestämmelserna i artikel 14.

Utredaren skall bl.a. beakta den norska samerättsutredningens betänkanden Naturgrunlaget for samisk kultur (NOU 1997:4) och Urfolks landrettigheter etter folkrett og utenlensk rett - bekgrunnsmateriale for Samerettsutvalget (NOU 1997:5).

Utredaren skall vidare inhämta synpunkter från företrädare för berörda myndigheter och organisationer.

Övrigt

För utredningsarbetet gäller regeringens direktiv till samtliga kommittéer och särskilda utredare om redovisning av regionalpolitiska konsekvenser (dir. 1992:50), om prövning av offentliga åtaganden (dir. 1994:23), om redovisning av jämställdhetspolitiska konsekvenser (dir. 1994:124) och om det brottsförebyggande arbetet (dir. 1996:49).

Redovisning av uppdraget

Utredaren skall redovisa sitt uppdrag senast den 31 maj 1998.

- - - - - slut på dokumentet - - - - -

[Hem](#) [Sök i Rixlex](#) [Sökresultat](#) [Nästa](#)

[Åter till sidans topp](#)

Utredningen om ILO konvention nr 169
F.d. landshövding Sven Hörgren

Särna-Idre Jordägande socknemän har inbjudits till en "hearing" i frågan om ratificering av ILO konvention nr 169, artikel 14. I inbjudan har angivits att utredningsmannen preliminärt gjort den bedömningen att samernas inflytande över markförvaltningen och markanvändningen inom renskötselområdet behöver stärkas om en ratificering av angiven artikel skall gå för sig. Särskilt har pekats på 30 § rennäringslagen. Vidare omtalas att skyddet för renskötelsens vinterbetesmarker kan behöva stärkas liksom även samernas inflytande över jakten och fisket inom renskötselområdet.

Utgångspunkten för utredningsarbetet tycks vara att en ratificering av ILO konventionen 169 artikel 14 eventuellt kan ske genom att samernas rätt till mark och vatten betraktas som en bruksrätt och ej som det anges i konventionsartikeln en äganderätt.

Fråga är om en enorm markareal. Markerna är belägna i norra Sverige. Avvittringen här har visat oss jordägare hur äganderätten och besittningsrätten till mark är accepterad i Sverige. I Dalarna har staten vid avvittringen tagit de marker från bondebefolkningen som inte ansetts erfordras för att uppnå fullsuttet hemman. Genom detta har med rätt eller fel staten lagt under sig huvuddelen av markerna inom Särna och Idre socknar. Extensivt nyttjande har sålunda inte konstituerat äganderätt för bondebefolkningen. Den äganderätt som därefter genom skifte lagts till respektive ägare är grundlagsskyddad och får inte tas ifrån ägaren helt eller delvis utan ersättning och särskilda omständigheter skall föreligga. (RF 2:18 och särskilt stadgat skydd i Europakonventionen för mänskliga rättigheter).

I skattefällsmålet har äganderätsfrågan belysts för de renskötande samerna. För samer som idkar jordbruk eller näringsverksamhet inom begränsade områden som kontinuerligt nyttjas i en besittning, liknande skattemannarätt, gäller naturligtvis de ordinarie reglerna i svensk rätt om äganderätt. Sålunda är den avhandling som gjorts av Kaisa Korpjaakko-Labba – "Om samernas rättsställning i Sverige-Finland" – i princip inget nytt då hon redovisar att det för Rounala lappby förelegat ett sådant nyttjande av ett visst område att reglerna om hävd (occupation) skulle ha varit tillämpliga. Svensk rätt har aldrig skilt på folkslag då det gäller äganderätt till mark och vatten.

Genom skattefällsmålet har klarlagts vilka rättigheter som föreligger för de renskötande samerna till de mark- och vattenområden som nyttjas för renskötsel. Genom rennäringslagen är dessa rättigheter fullständigt redovisade. Ett nyttjande av det slag som sker för renskötsel konstituerar inte äganderätt. Fråga är om ett sporadiskt nyttjande på mycket stora arealer. Högsta domstolen konstaterade att de renskötande samernas rättigheter till mark för renskötsel är fullständigt utredd och klarlagd i rennäringslagen samt att någon rätt därutöver inte finns. Vidare fastslog Högsta domstolen att det inte finns någon på urminnes hävd grundad rätt utöver rennäringslagens föreskrifter.

I skattefällsmålet, NJA 1981:1 sid 244, anges: "Den betydelse som 1886 års lag (*egen anmärkning: den första rennäringslagen*) fick för samernas bruksrätt på skattefjällen var således att de befogenheter som renskötande samer där hade nu kom att uttömmande regleras i lagen, och detta även i den mån de ytterst vilade på hävd." Vidare anförde Högsta domstolen på samma sida: "Kvar står också otvivelaktigt principen att lagstiftningen uttömmande reglerar de rättigheter och skyldigheter som renskötselrätten innebär, alltså utom rätten till renbete bland annat också rätt till jakt och fiske." Högsta domstolens bedömning av det nuvarande rättsläget anges på sid 248: "Sammanfattningsvis innebär vad som anförts i detta avsnitt, att sameparternas talan om att samebyar eller samer skall förklaras äga rättigheter till skattefjällen vid sidan av eller oberoende av rennäringslagen inte kunna bifallas."

Högsta domstolen har klassificerat de renskötande samernas rätt enligt rennäringslagen som en bruksrätt. Då det gäller innehållet i denna rätt har, som framgår av citaten ovan, Högsta domstolen klarlagt att den återges i rennäringslagen.

Utredningens preliminära ställningstagande, att denna bruksrätt behöver stärkas för att uppnå målsättningen för ILO konventionen, ifrågasättes. Att tillägga de renskötande samerna ett ökat inflytande över markerna innebär naturligtvis att någon annans intresse får stå tillbaka. Detta har väl beaktats i rennäringslagstiftningen. Högsta domstolen bedömde även denna fråga. Sameparterna hade i målet kritiserat upplåtelsereglerna bl a vad gäller jakt. Högsta domstolen svarade följande, på sid 247: "Vid nu angivna förhållanden blir det för prövningen av den aktuella frågan av särskild betydelse vad förarbetena upplyser om rennäringslagens bakgrund och om syftet med upplåtelsereglerna. I förarbetena framhålls, att det är ett angeläget intresse såväl från rennäringens som från samhällets synpunkt att skapa förutsättningar för en effektivare och mer lönsam renskötsel. Det anges vidare vara ett samhällsintresse, inte bara från näringspolitiska synpunkter, att rennäringens lönsamhet förbättras; Rennäringen är en förutsättning för bevarande av den samiska kulturen. Emellertid framträder i förarbetena också en strävan att tillgodose vissa andra intressen. Man vill sålunda främja även andra befolkningsgruppers behov att utnyttja de vidsträckta fjälltrakterna både i förvärvssyfte och för fritidsändamål. Det är detta önskemål jämte intresset att främja en god jakt- och fiskevård som utgör skäl för en statlig förvaltning av jakt- och fiskeupplåtelse. Lagens reglering av upplåtelseätten bygger alltså på en avvägning mellan delvis motstridiga intressen. Det saknas varje stöd för att denna avvägning skulle ha påverkats av någon nedvärderande inställning till samerna som folkgrupp. Slutsatsen av det anförda blir att rennäringslagens upplåtelseregler inte kan anses stå i strid med diskrimineringsförbudet i 2 kap 15 § RF."

Med senaste citatet vill vi särskilt understryka vikten av att det i utredningsarbetet också beaktas att gällande rätt bygger på ett hänsynstagande till såväl de renskötande samernas intresse som motstående intressen. Fjällen skall kunna användas även av fjällbönder och ortsbefolkning och för turism. Fråga är ju om en stor del av Sveriges yta. Något skäl för att ändra nu gällande regler finns inte. Det finns inte heller några rättigheter för samebyarna vid sidan om lagen som gör det berättigat att ändra lagen.

Sedvanerätten behandlas också i inbjudningsskriften. Sedvanerätten gäller rätten att utnyttja marker för vinterbete med ren belägna utanför samernas åretruntmarker. Detta får enligt föreskrift i rennäringslagen ske under förutsättning att sådant nyttjande skett av ålder. Utgångspunkten är den första rennäringslagen 1886. Dessa marker är med hänsyn till lagregelns utformning inte lokaliserade. Hade dessa marker lokaliserats vid första rennäringslagens tillkomst hade lagregeln i fråga inte behövts. För att klarlägga var sådan rätt finns har lagstiftaren hänvisat till domstolsprocess. Hävden av renbete skall ha förevarit okvalt i två mansåldrar.

Det synes som det i utredning ifrågasatts behov av att klarlägga var dessa marker nu finns. Som bekant pågår process i Dalarna och i den processen skall det klarläggas om huruvida det här finns sedvanerättsmarker. Vi vill dock utan att gå in i processmaterialet erinra om att sedvanerättsregeln i rennäringslagen utgår från en hävd med utgångspunkt från åretruntmarker eller s k renbetesfjäll. I Dalarna finns inte något renbetesfjäll. I Dalarna finns den till de renskötande samerna på 1890-talet upplåtna kronoparken. Enskilda marker har här inte nyttjats för renbete men under de senaste åren har ställts mycket stora krav på förekomst av sedvanerättsmarker från Idre och Tännäs samebyar. Därför pågår den klarläggande processen. Den upplåtna kronoparken kan inte utgöra utgångspunkt för sedvänja på privata marker utanför kronoparken. Det fanns inte i Dalarna någon renskötsel vid första rennäringslagens tillkomst 1886. På frågan om skyddet för renskötselns vinterbetesmarker behöver stärkas svarar vi att så är inte fallet. Om det trots allt finns sedvanerätt till vinterbete så ger lagen ett erforderligt skydd såsom den nu är formulerad.

Vi är oroade över tanken att, som det synes, försöka utvidga de sedvanerättsregler som finns i rennäringslagen. Bönderna i Idre och Särna socknar har, som inledningsvis sagts, vid avvittningen fått högst begränsade arealer medan staten tagit huvudparten. Det är inte acceptabelt att det genom dekret från den styrande eller lagstiftande makten ges ökade befogenheter för de renskötande samerna som inskränker dessa markägares rättigheter. Likställighet inför lagen skall gälla. Möjligheten att förvärva rättigheter till mark och vatten skall vara lika för alla.

Det har tydligen också diskuterats att som ett försök att klarlägga var sedvanerättsmarkerna finns ändra bevisbördan i processen. Alltså att, för vissa områden, samerna inte skall behöva

styrka att de varit där med sina renar. Detta skulle naturligtvis vara en högst otillåten ingripande åtgärd i den privata äganderätten. Det är en grundläggande rättsprincip att den som påstår sig äga eller äga rätt att nyttja också skall visa det. Det omvända blir rättsosäkerhet och innebär att den utsatte fräntas sina rättigheter, vilket är otillåtet. Man kan naturligtvis inte heller med fog hävda att en ändrad bevisbörda i sig på något vis skulle kunna medverka till att klarlägga var de renskötande samernas markrättigheter finns. Fortfarande krävs en undersökning och en process. Att de marker som de renskötande samerna använder för renbete ökat i omfattning är vi helt övertygade om.

I princip ser vi inget negativt i att Sverige ratificerar ILO konventionen nr 169 artikel 14. Detta får dock inte på något vis innebära att de jordägande socknemännens äganderätt till någon del försämras. Rätten att använda fjällen skall finnas där liksom rätten att få möjlighet att jaga där. Någon sedvanerätt till vinterbete förekommer inte och det skall inte ges någon rätt till bete med ren utanför den upplåtna kronoparken.

I den senaste riksdagsbehandlingen konstaterades det att en ratificering möjligen kunde gå för sig om tillämpningen av konventionens bestämmelser om äganderätt och besittningsrätt i allt väsentligt innebär samma sak som bruksrätt. Vi förutsätter att riksdagens uppdrag, såsom det anges i riksdagsskrivelsen 1994/95:244, utgår ifrån vad som nu sagts och att en ratificering inte skall ändra på föreliggande äganderätter och nyttjanderätter, vare sig för markägarna eller de renskötande samerna. Utgångspunkt är ju att den i rennäringslagen reglerade bruksrätten skall vara att jämställa med äganderätt i konventionens regelsystem.

Riksdagen har också tidigare bedömt frågan, se prop 1992/93:32 sid 59. I den proposition som togs av riksdagen anges: "I konventionens engelska text – en av de två textversioner som äger vitsord vid tolkningen av konventionen – heter det i den förut berörda artikel 14 att: "The rights of ownership and possession of the peoples concern over lands which they traditionally occupy shall be recognised." Denna bestämmelse är uppenbart inte förenlig med svenska rättsförhållanden. Den torde som utgångspunkt ha helt andra förhållanden än de som gällt och gäller beträffande de svenska samerna."

Att frågan om ratificering av ILO konventionen återigen blivit aktuell hänför sig till att Norge lyckats få gehör för att "likställa äganderätten med bruksrätt". Denna ratificering från Norges sida tycks dock ännu inte vara helt klar.

Mot bakgrund av vad vi ovan anført är vi djupt oroade över utredningsmannens besked om att han tagit ett preliminärt ställningstagande om att samernas rättigheter måste utvidgas för att en ratificering skall kunna ske. Om det är så menar vi att ingen ratificering skall ske. Som framgår av vad vi ovan anført är de rättigheter som tillkommer de renskötande samerna tillkomna i en intresseavvägning mot andra intressen, bl a ortsbefolkningens rätt att nyttja fjällen. Det sagda innebär att en utökad rätt för de renskötande samerna samtidigt innebär en minskad rättighet för någon annan. En ratificering av en konvention får inte bli ett självändamål och ratificeringen får naturligtvis i sig inte bli ett skäl för att ändra på föreskrifter om rättigheter som är beslutade med utgångspunkt från en skälig intresseavvägning mellan motstående intressen. Inga hållbara skäl föreligger för att förändra rättighetsinnehållet. Några sådana skäl tycks inte ens ha diskuterats. En förstärkning av de renskötande samernas rättigheter kan aldrig i sig motiveras av krav i ILO konventionen. Det skall beaktas att ILO konventionen i huvudsak är riktad mot andra förhållanden än de som föreligger i Sverige. Det skall ju också beaktas att konventionen i sig skulle kunna gälla alla svenska samer. Uppenbart är utredningsmannens förslag inriktat på den del av samerna, den mindre del, som har sin huvudnäring i renskötsel.

I den nyss omnämnda propositionen 1992/93:32 sid 104 f har riksdagen också behandlat frågan om samernas folkrättsliga skydd i egenskap av urbefolkning och inhemsk minoritet. Det slås där fast, på sid 105 st 3, att det lagliga skyddet för rennäringens markanvändning är betydligt starkare än det som får anses följa av landets folkrättsliga förpliktelser. Det synes mot bakgrund av detta ställningstagande av riksdagen märkligt om det skall erfordras ändringar i rennäringslagen för att ratificera ILO konvention nr 168 artikel 14. Om så är fallet måste på sätt som riksdagen beslutade förra gången frågan prövades den ifrågavarande ILO konventionen ses som främmande för Sverige och ej ratificeras. Utgångspunkten är ju som

ovan framhållits att riksdagen uppfattat att det skulle vara acceptabelt att för Sveriges del jämställa äganderätt med den bruksrätt som finns för samerna lagligen reglerad i rennäringslagen. Högsta domstolen har som redovisats i skattefjällsmålet klarlagt att de renskötande samerna inte har några rättigheter, vare sig hävdvunna eller av annat slag, vid sidan om rennäringslagen. Vidare är av Högsta domstolen fastslaget att rennäringslagen inte är grundlagsstridig utan i stället väl tillgodoser de renskötande samerna vad gäller rättigheter till mark och vatten för renskötsel. Rennäringslagen uppfyller alltså alltsedan 1886 väl de rättigheter som de renskötande samerna historiskt har till att nyttja mark och vatten. Vi vill understryka att ändringar i dessa rättigheter påverkar motstående intressen. ILO konvention 169 artikel 14 kan i sig aldrig utgöra något skäl för någon förändring av rättigheterna i rennäringslagen.

Vi vill understryka att det är oerhört viktigt att den styrande och lagstiftande makten också beaktar att det finns fjällbondebefolkning, ortsbefolkning och markägare nära och i fjällen. Denna del av Sverige glöms ofta bort. Vi måste få ha våra näringsförutsättningar orubbade om vi skall kunna bibehålla vår kultur och ett boende i den glesbygd vi lever i. Vi uppfattar att debatten i de frågor vi nu behandlat blivit mycket ensidig. Vi har inga bra lobbyister och vi har ingen PR-organisation. Vi förutsätter att det i ett lagstiftningsarbete går till så att våra synpunkter blir beaktade.

Särna den 23 9 1998

För Särna-Idre Jordägande socknemän, Särna-Idre Besparingskog.

Arne Schedvin

Ordförande

Falun 1999-04-15

Styrelsen för Idre Nya Sameby

c/o Jörgen Jonsson

Foskros

790 91 IDRE

→ **Telefax**

Till: Jan Salomonsson	Fax nr: Enl. ök
Från: Nils Larsson	Fax nr:
Datum	Antal sidor 3

Post-it™ Självhäftande kontorsblanketter 7669

Undertecknade är ombud för ett stort antal personer med upplåten jakträtt inom Idre. De har samtliga ingått avtal med Staten genom AssiDomän AB år 1996 vilka jakträttsupplåtelser löper enligt avtal 1996-07-01 till och med 2001-06-30. Upplåtelseerna är enligt jaktlagen för-
enade med besittningsskydd.

På hemställan av länsstyrelsen beslutade regeringen 4 juni 1998, genom dåvarande jord-
bruksministern Annika Åhnberg att upplåta bl a jakträtt till medlem i samebyn. Beslutet
bilägges.

Då den redan tidigare upplåtna jakträtten är för området och viltslaget exklusiv för nyttjande-
rättshavaren så innebär regeringens beslut att dubbelupplåtelser av jakträtt nu föreligger inom
området. Självklart innebär detta ett avtalsbrott från jordägarens sida gentemot de som redan
har avtal om jakträtt. Reglerna för nyttjanderätter är sådana att en tvist mellan flera nyttjande-
rättshavare om nyttjanderätt inom samma område skall handläggas av domstol som ett tviste-
mål. Eftersom jägarna inte anser sig ha något egentligt tvistigt förhållande med samebyn –
vilken man önskar ett gott förhållande till – har jägarna sökt om så kallad rättsprövning hos
regeringsrätten. Regeringsrätten har avvisat ansökan därför att regeringens beslut inte innebär
myndighetsutövning enligt domstolen.

Regeringsrättens beslut innebär att regeringens beslut i fråga om jakträtt för samebyn är ett civilrättsligt förfarande med innebörd att markägaren staten genom regeringen upplåtit jakt-rätten till samebyn. Detta innebär att för sakens fortsatta hantering jordabalkens regler skall tillämpas.

Enligt jordabalkens 7 kap 22 § så gäller i fråga om dubbelupplåtelse av nyttjanderätt att den rätt som är yngst får vika till förmån för den äldre upplåtelsen. Vi utgår från att Ni har tillgång till lagtexten och att Ni efter att ha studerat den delar vår uppfattning angående vem som har jakträtten inom området. En annan sak är givetvis att staten även gentemot samebyn hanterat detta på ett minst sagt egendomligt sätt.

Vi tvingas konstatera att om samebyn ej är beredd att förklara att byns medlemmar avstår från den jakträtt som staten genom regeringens beslut upplåtit så har jägarna tvingats in i en tvist som de ej vare sig vill ha eller är orsak till.

Våra huvudmän önskar undvika rättslig process. Vi skulle sätta värde på att från Er inom en månad från denna dag få de besked som efterfrågas på bilaga 1. Om samebyn ej avstår från jakträtten ser sig jägarna tvungna vidta de rättsliga åtgärder, i form av stämningsansökan till Mora tingsrätt, som statens upplåtelse i så fall tvingar dem till.

Med vänliga hälsningar

Nils Larsson

Per Linderborn

Bilaga 1

A)

Idre Sameby och dess medlemmar, som är medvetna innebörden av regeln i 7 kap 22 § jordabalken, avstår från den jakträtt som upplåtits till dem genom regeringens beslut 1998-06-04 (i vad beslutet berör område av fastighet på vilket vid detta tillfälle jakträtt var upplåten till annan).

Idre den

.....

Ordförande i Idre Nya Sameby

B)

Idre Sameby och dess medlemmar avstår inte från den genom regeringens beslut 1998-06-04 till dem upplåtna jakträtten.

Idre den

.....

Ordförande i Idre Nya Sameby

Jordbruksdepartementet

Regeringsbeslut 7

1998-06-04

Jo96/2109

Statens fastighetsverk
Box 2263
103 16 STOCKHOLM

LÄNSSTYRELSEN
DALARNAS LÄN

Ank 1998 -06- 1 6

Dnr

Framställning om stärkande av vissa rättigheter för medlemmarna i Idre sameby

Regeringens beslut

Regeringen bifaller framställningen av Länsstyrelsen i Jämtlands län på det sättet att medlem i Idre sameby ges rätt att jaga och fiska för husbehov och för avsalu på statens mark inom de områden i Dalarnas län som upplåtits för renbete m.m. genom Kungl. Maj:ts beslut den 31 december 1888 och den 7 april 1889, i den mån marken fortfarande ägs av staten.

Det ankommer på Länsstyrelsen i Dalarnas län att besluta om sådan licens för jakt efter älg som avses i 33 § jaktlagen (1987:259).

Regeringen lämnar begäran av Joel Söderkvist om utredning av fiskerätt utan åtgärd.

Ärendet

Kungl. Maj:t bemyndigade genom beslut den 31 december 1888 och den 7 april 1889 dåvarande Domänstyrelsen att tills vidare upplåta områden i Kopparbergs län för renbete. Betesrätten är inte inskränkt till viss del av året. Upplåtelseerna omfattar också rätt att som bränsle, slöjd- och byggnadsvirke ta torrskog, vindfällan, björk eller kortvuxna till timmer inte användbara barrträd. Vidare föreligger rätt till jakt efter rovdjur och rätt till husbehovsfiske. Genom ändringar i 3 och 25 §§ rennäringslagen (1971:437) gäller sedan den 1 juli 1992 att dessa rättigheter kvarstår oberoende av upplåtelse.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har i en skrivelse den 26 juni 1996 hemställt att medlemmarna i Idre sameby på de marker som avses ovan ges samma rätt till jakt och fiske som tillkommer andra samebymedlemmar i landet enligt bestämmelserna i 25 § första stycket rennäringslagen och att de av-

gifter som inflyter från upplåtelser av mark, jakt och fiske skall fördelas enligt de bestämmelser som gäller för andra samebyar enligt 6 och 7 §§ rennäringsförordningen (1993:384).

Yttranden har avgetts av Statens fastighetsverk, Statens jordbruksverk, Statens naturvårdsverk, Sametinget, Länsstyrelsen i Dalarnas län och Älvdalens kommun.

En skrivelse från Joel Söderkvist har inkommit med begäran om utredning av rätten till fiske i de aktuella vattnen.

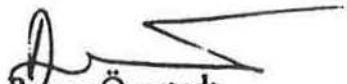
Skälen för regeringens beslut

Regeringen finner mot bakgrund av de speciella förhållanden som råder i Idre sameby att medlemmarna i samebyn bör ges rätt att jaga och fiska för husbehov och till avsalu inom de områden som omfattas av Kungl. Maj:ts beslut den 31 december 1888 och den 7 april 1889, i den mån marken fortfarande ägs av staten.

Begäran av Joel Söderkvist bör inte föranleda någon åtgärd.

På regeringens vägnar

Annika Ahnberg

Bjarne Örnstedt

Kopia till

Finansdepartementet/BFE

Närings- och handelsdepartementet

Inrikesdepartementet

Miljödepartementet

Sametinget (244/96)

Statens jordbruksverk (92 3552/96)

Statens naturvårdsverk (353-4064-96)

Länsstyrelsen i Dalarnas län för kännedom och iakttagande (230-8578-96) 29/11-96

Länsstyrelsen i Jämtlands län (351-5840-96)

Joel Söderkvist

98-07-17

231-6930¹⁽²⁾-98

Miljövärdsenheten
Hannes Mellquist
Direktnr. 023-81053
010-2359496
0740-386553
Fax nr. 023-81118
E-post adr: hannes.mellquist@w.lst.se

Berörda Jaktarrendatorer

Angående Idre samebys rättigheter enligt regeringsbeslut 1998-06-04.

Regeringen beslutade den 4 juni 1998 att medlem i Idre sameby ges rätt att jaga och fiska för husbehov och för avsalu på statens mark inom områden i Dalarnas län som upplåtits för renbete m.m. genom Kungl. Maj:ts beslut den 31 december 1888 och den 7 april 1889.

Detta innebär att Idre sameby givits jakträtt på statens mark, vilket idag motsvarar det naturskyddade området, norr om en linje från norska gränsen längs Stora Olån ned till Grövlan. Nedströms Grövlan till sammanflödet med Storån. Uppströms Storån till utflödet av Hågån. Uppströms Hågån till den punkt där femte parallellen skär ån. Denna parallell österut till länsgränsen mot Jämtlands län. Detta område är Idre samebys sk åretruntmarker enligt kungabreven.

Redan i kungabreven gavs Idre sameby rätten till jakt på rovdjur inom åretruntmarken i dåvarande Särna norra Kronopark.

Den utökade rättigheten som medlem i Idre sameby fått är att de får jaga och fiska för husbehov och för avsalu, på statens nuvarande marker inom åretruntområdet. Regeringsbeslutet innebär ej att samebyn givits rätt till försäljning av jakt- eller fiskerättigheter inom aktuellt område.

Beträffande småviltjakten så kan nuvarande förhållanden med flerårsupplåtelser fortlöpa. Jaktarrendatorerna får emellertid vara medvetna om att medlem i Idre sameby kan utöva småviltjakt inom den arrenderade marken. Länsstyrelsen kommer under hösten att ta upp en förhandling med berörda jaktlag om behovet av kompensation.

Beträffande högviltjakten så har jaktarrendatorerna redan fått sina älgkvoter för höstens jakt. Det skulle därför bli stora problem om Idre sameby redan detta jaktår skulle tilldelas en älgkvot för hela åretruntmarken. Länsstyrelsen har därför träffat en tillfällig överenskommelse med Idre sameby om att samebyn ej nyttjar sin rätt till älgjakt denna höst.

Det är inte så att de jaktlag som nu arrenderar jaktmark inom Idre samebys åretruntmarker kommer att mista sin rätt till älgjakt. Det blir i stället så att jaktmarkerna måste samnyttjas. Hur denna jakt skall bedrivas måste lösas praktiskt. Länsstyrelsen återkommer under hösten/vintern till berörda jaktlag för att diskutera hur den framtida älgjakten skall bedrivas.

IE
Inger Eriksson
Länråd

Hannes Jellquist
Naturvårdsförvaltare

LÄNSSTYRELSEN
DALARNAS LÄN
RÄTTSENHETEN

BESLUT

1 (1)

1998-09-25

379-9044-98

Sten Carlborg
Telefon: 023 - 810 20
Telefax: 023 - 817 02

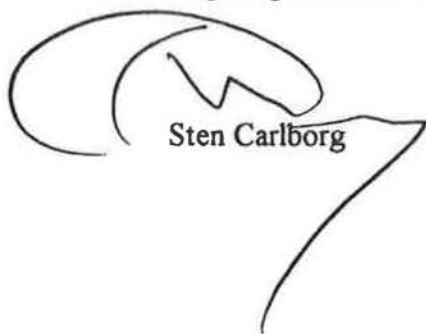
Advokat Nils Larsson
Advokatbolaget
Åsgatan 41
791 71 FALUN

ANKOM

1998 -09- 3 0

Angående Idre samebys rättigheter

Med anledning av vad Du anført i skrivelsen till Länsstyrelsen den 18 sept 1998 angående Idre samebys rättigheter enligt regeringsbeslutet 1998-06-04 får jag meddela att det är Länsstyrelsens mening att Regeringens beslut tills vidare gäller.

Sten Carlborg

ADVOKATBOLAGET

Larsson & Partners AB

ADVOKATERNA NILS LARSSON CHRISTINA BJELVERT-OLSSON LARS-GÖRAN ERIKSSON - JUR. KAND. JAN DARPÖ

Falun 1998-09-03

Länsstyrelsen Dalarnas län

791 84 FALUN

FÖR KÄNNEDOM

Dnr 231-6930-98.

Angående Idre samebys rättigheter enligt regeringsbeslut 1998-06-04.

För länsstyrelsens kännedom översänder jag bifogat en kopia av ansökan om rättsprövning av regeringens beslut. Jag får också med anledning av länsstyrelsens brev 1998-07-17 meddela att de jakträttsinnehavare som jag i enlighet med den bifogade skriften företräder har den inställningen att deras jakträtt rätteligen inte skall på något vis inskränkas genom regeringens beslut att upplåta en utvidgad rätt till renbete för envar medlem av Idre-sameby. Detta bland annat på grund av att det av lag följer att vid dubbelupplåtelse den första upplåtelsen skall gälla och den senare skall falla (JB 7:22).

Falun som ovan

Nils Larsson

ADVOKATBOLAGET

LARSSON & PARTNER AB

ADVOKATERNA NILS LARSSON CHRISTINA BJELVERT-OLSSON LARS-GÖRAN ERIKSSON - JUR. KAND. JAN DARPÖ

Falun 1998-09-18

Länsstyrelsen Dalarnas län

791 84 FALUN

Dnr 231-6930-98,

Ang Idre samebys rättigheter enligt regeringsbeslut 1998-06-04

Med hänvisning till mitt brev 1998-09-03 får jag återkomma i rubricerat ärende. Jag företräder nu ytterligare jakträttsinnehavare, se bilaga A och B. Jag har i mitt tidigare brev framhållit att den utvidgade rätten för Idre sameby att jaga är en dubbelupplåtelse i förhållande till de jakträtter som mina huvudmän har enligt gällande avtal med staten. Jag har också hänvisat till aktuell lagregel. För att ytterligare förtydliga mina huvudmäns inställning vill jag anmärka att det sagda innebär att regeringens beslut om utvidgade rättigheter för envar medlem av Idre sameby inte är gällande. Alltså att den upplåtelse regeringen gjort till envar medlem av Idre sameby inte gäller och att de jakträttsinnehavare som jag företräder inte har fått sin avtalade jakträtt inskränkt. Om länsstyrelsen är av annan uppfattning önskar jag besked om detta.

Falun som ovan

Nils Larsson

Falun 1998-09-03

Regeringsrätten

Box 2293

103 17 STOCKHOLM

Fax 08-617 62 34

Bifogat inges ansökan om rättsprövning. Handlingen postas samtidigt härmed. Jag kommer att komplettera ärendet med fullmakter och vissa adressuppgifter på sökandena. Vidare kommer ärendet att kompletteras med vissa avtalskontrakt.

Falun som ovan

Nils Larsson

- Ev rök 13
Leif Nilsson
- ~~5887~~ 5887.-98

Faxad o skickad 980903 enligt nästa sida

Inkommit 980904
enl tel med Inger
Vallgren 08-617 63 06
Hon återkommer ang
mål nr
Alla bilagor var med!

FÖR KÄNNEDOM

Regeringsrätten
Box 2293
103 17 STOCKHOLM

ANSÖKAN OM RÄTTSPRÖVNING

SÖKANDE: De jaktlag samt envar av de personer som upptas på bifogade sakägarförteckning, bilaga A.

Ombud för samtliga sökanden: advokat Nils Larsson, Advokatbolaget Larsson & Partners AB, Åsgatan 41, 791 71 Falun

MOTPART: Regeringen

SAKEN: Rättsprövning av regeringsbeslut 1998-06-04, Dnr Jo96/2109 i ärende ang framställning om stärkande av vissa rättigheter för medlemmarna i Idre sameby. Beslutet bifogas, bilaga B.

Regeringen har i det rubricerade beslutet bifallit en framställan av länsstyrelsen i Jämtlands län på det sättet att medlem i Idre sameby givits rätt att jaga och fiska för husbehov och för avsalu på statens mark inom de områden i Dalarnas län som upplåtits för renbete m m genom Kungl. Maj:ts beslut den 31 december 1888 och den 7 april 1889 i den mån marken fortfarande ägs av staten.

Sökandena som innehar jakträtt för högvilt och småvilt i området enligt upplåtelseavtal med svenska staten, se bifogade avtal i bilaga A, menar att regeringens beslut bl a strider mot rättsregler i regeringsformen och rennäringslagen. Regeringen har beslutat i en fråga som formellt skall beslutas genom lagstiftning. Vidare innebär regeringens beslut att det uppkommit en dubblering av rätten att jaga på statens mark inom området i fråga. Regeringens beslut innebär att samebyns medlemmar ges en utökad jakt – från att tidigare omfatta en reglerad jakt på rovdjur till att omfatta all jakt. I regeringsbeslutet har inte heller tagits vederbörlig hänsyn till de enskilda jakträttsinnehavarnas rätt att enligt avtal nyttja området i fråga för jakt. Beslutet kränker på ett otillåtet sätt den sökandena tillkommande rätten enligt avtal med staten.

Idre samebys rätt att jaga på området i fråga är reglerad i de ovan omnämnda kungliga breven. Denna rätt är numera i lag stadfäst genom rennäringslagen (1971:437). (Ang detta område se prop. 1971:51 s. 158.) I 3 § 1 p anges att renskötsel får bedrivas: "inom de områden i Jämtlands och Dalarnas län som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och var särskilt upplåtna till renbete". Den begränsade rätt till jakt och fiske som medföljer renskötselrätten på dessa områden är särskilt reglerad i 25 § 4 st. Där anges: "Inom de områden i Jämtlands och Dalarnas län som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och var särskilt upplåtna till renbete får medlem i sameby inom byns betesområde fiska till husbehov samt jaga rovdjur, i den mån regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer, tillåter det." Rätten att jaga och fiska är av samma innehåll som den nyttjanderätt som gavs i de båda kungliga breven.

Regeringens beslut att utvidga den jakträtt som tillkommer envar medlem i Idre sameby har sålunda inte stöd i rennäringslagen. Lagstiftarens bemyndigande för regeringen att besluta i denna fråga är enligt 25 § 4 st begränsad till att gälla en reglering av rätten att jaga rovdjur. Regeringens beslut är utformat så att det ger intryck av att vara en föreskrift eller en författning. Detta är inte möjligt med den utformning som rennäringslagen har. Det är inte heller fråga om en tillåten myndighetsutövning. Regeringens beslut innebär föreskrifter om rätt till fast egendom och om den rätt som enligt avtal föreligger för annan än ägaren att nyttja fast egendom. Sådana föreskrifter skall enligt regeringsformen 8 kap 2 § ges i lag. Det är en annan sak att det inte heller genom lagstiftning är tillåtet att på sätt som skett i regeringens beslut frånta de enskilda jakträttsinnehavarna deras avtalade rättigheter på statens mark.

Upplåtelser av statens mark skall ske i annan ordning genom de statliga verk och myndigheter som har detta till uppgift. Ordalydelsen i regeringens beslut ger inte besked om att det är fråga om upplåtelse av rätt att nyttja fast egendom. I regeringens beslut stadgas att regeringen ger rätt att jaga och fiska etc till medlem av Idre sameby. Om det är så att regeringsbeslutet ändå skall ses som en upplåtelse av jakträtt för envar medlem i Idre sameby är det fråga om en dubbelupplåtelse av statens mark. Detta får heller inte ske. I regeringsbeslutet har inte ens den givna rätten tydligt begränsats så att den ger utrymme för annan att jaga. Enligt ordalydelsen har regeringen givit bort jakträtt på statens mark. Detta går inte.

Staten har avtal med cirka 180 jägare i 23 olika jaktlag inom området i fråga. Området är ca 60.000 ha stort. Sökandena är innehavare av sådan avtalad jakträtt på statens mark, se bilaga A. Av avtalen framgår att den sökandena tillkommande rätten till jakt är av sådant slag att den är förenad med besittningsskydd jämlikt jaktlagen (1987:259) 15 – 22 §§. Sökandena är således innehavare av kvalificerad besittningsskyddad begränsad sakrätt i delar av det ifrågavarande området. Sammantaget innehar de 23 jaktlagen med medlemmar jakträtt till i det närmaste hela området. Regeringen har i det remissarbete som föregått regeringens beslut givits kunskap om de föreliggande jakträttsupplåtelseerna på statens mark. Regeringen har bortsett från dessa i sitt beslut. Detta är fel. Det är inte riktigt att åt annan ge en sådan rätt att nyttja statens mark som redan är av staten upplåten till enskild person. Det är också fel att inte kommunicera ärendet med berörda jakträttsinnehavare. Det är allmänt känt att det ifrågavarande kronoparksområdet under mycket lång tid varit upplåtet till enskilda jakträttsinnehavare. Beslutet strider mot regeringsformen 2 kap 18 §.

Regeringens beslut innebär att den för envar renskötande same gällande rätten till jakt och fiske enligt rennäringslagen 25 § 4 st utökas från, att som där stadgas, avse rätt att jaga rovdjur, i den mån regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer tillåter det, till att nu från och med regeringsbeslutet 1998-06-04 för medlem i Idre sameby även omfatta all jakt och fiske för husbehov och för avsalu. Att denna för medlem av Idre sameby tillkommande rätt kolliderar med de enskilda jakträttsinnehavarnas jakträtter är uppenbart och framgår med all tydlighet av innehållet i det brev som länsstyrelsen Dalarnas län 1998-07-17 tillställt

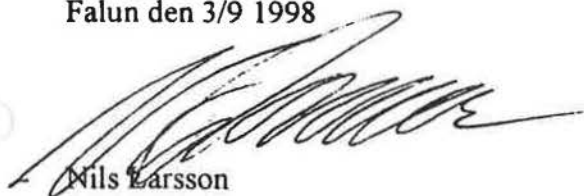
berörda jakträttsinnehavare. Brevet bifogas, se bilaga C. I regeringens beslut ges också en utökad fiskerätt för medlem av Idre sameby till att nu även omfatta rätt till fiske för avsalu.

I länsstyrelsens brev, bilaga C, konstaterar länsstyrelsen att det genom regeringens beslut nu föreligger två skilda jakträtter på samma område som måste förenas i något slags samnyttjande. Sökandenas inställning är att deras jakträtt skall gälla oinskränkt. Regeringens beslut innebär att det föreligger en kollision mellan två av staten och regeringen sanktionerade jakträtter. Sökandena som är helt inriktade på att ha en god samverkan med Idre samebys medlemmar beklagar den kollision som regeringens beslut innebär. Den uppkomna situationen är högst otillfredsställande. Det är mycket angeläget att denna fråga får en lösning så snart som möjligt. Det hemställs därför om att regeringsrätten måtte behandla detta ärende med förtur. De föreliggande omständigheterna innebär också att skäl föreligger för ett beslut om inhibition av regeringens beslut.

YRKANDE

Sökandena yrkar att regeringsrätten upphäver regeringens beslut 1998-06-04 Jo96/2109, bilaga B. Vidare yrkas att regeringsrätten i avvaktan på regeringsrättens slutliga prövning beslutar om att regeringens beslut tills vidare inte skall lända till efterrättelse.

Falun den 3/9 1998

Nils Larsson

SAKÄGARFÖRTECKNING

- A. Siljanssågen skog AB, avtal, bilaga A.A**
1. Siljanssågens skogs AB, Box 198, 792 01 Mora
- B. Foskdalens jaktlag, avtal, bilaga B.B**
2. Evert Eriksson, Vindelvägen 15, 790 20 Grycksbo
3. Vimar Johansson, Smedjevägen 4 D, 790 91 Idre
4. Kenneth Nilsson, Kvarnberget 787, Sågmyra
5. Mats Erik Fridh, Gröntuv 37, Gagnef
6. Ken Bengtsson, Box 49, 793 11 Insjön
7. Gunnar Lund, Brenäs 3232, 793 00 Insjön
- C. Grytings jaktlag, avtal, bilaga C.C**
8. Lars Gryting, Blåbärsstigen 2, 790 91 Idre
9. Britt Gryting
10. Staffan Gryting
- D. Hågådalens jaktlag, avtal, bilaga D.D**
11. Rolf Brittas, Fjällgrycksbo 33, 790 21 Bjursås
12. Mats Karlbom, Norra skoga Hedås, 680 50 Ekshärad
13. Jonas Kindberg, Sturegatan 19B, 752 23 Uppsala
14. Stefan Holm, Rasbo Funboslätt, 755 96 Uppsala
- E. Naddenlaget, avtal, bilaga E.E**
15. Karin Hansdotter
16. Conny Svensson
17. Johnny Plog
- F. Grunddagens jaktlag, avtal, bilaga F.F**
18. Lars-Göran Halvarsson, Högstvägen 6, 790 91 Idre
19. Mattias Franzén, Skogsglantan 5, 790 91 Idre
20. Hans-Erik Halvarsson, Odonstigen 10B, 792 52 Mora
21. Torbjörn Halvarsson, Högstvägen 6, 790 91 Idre
22. Torgny Halvarsson, Gläntvägen 1 P, 790 91 Idre
23. Arne Jönsson, Dalavägen 4, 790 91 Idre
24. Sören Persson, Box 53, 790 91 Idre
25. Torbjörn Persson, Västana 523, 790 91 Idre
26. Bengt Strand, Långbergsvägen 30, 810 22 Årsunda
- G. Saxvalls jaktlag, avtal, bilaga G.G**
27. Ola Saxvall, Sneslandsvägen 5, Falun
28. Einar Saxvall, Kilen 6, Leksand
29. Kjell Jonsson, Pl 1096, 790 15 Sundborn
30. Thorbjörn Wettervik, Björkhagsvägen 1, Åkersberga
31. Alf Halvarsson, Dalavägen 9, 790 91 Idre
32. Sigfrid Saxvall, Blyberg 2536, Älvdalen

- H. Storsäterns jaktlag, avtal, bilaga H.H**
33. Arne Näsvall, Storsätern 355, 790 91 Idre
34. Elvin Persson, Västerbäcken 414, 790 91 Idre
35. Anders Persson, Västerbäcken 416, 790 91 Idre
36. Henry Persson, Nordanåker 208, 780 51 Dala-Järna
37. Lennart Näsvall, Storsätern, 790 91 Idre
38. Sven Olov Waldal, Storsätern 340, 790 91 Idre
39. Leif Waldal, Storsätern 340, 790 91 Idre
40. Ingemar Enarsson, Sågliden, 790 91 Idre
41. Ronny Enarsson, Sågliden, 790 91 Idre
- I. Ängessildrets jaktlag, avtal, bilaga I.I**
42. Arne Kristiansson, Fack 96, 790 91 Idre
43. Per-Agne Kristiansson
44. Hans Kristiansson
45. Staffan Gryting
46. Lars Gryting
47. Birger Sjödén
48. Tomas Pettersson
49. Börje Fritz
- J Töfsingslaget, avtal, bilaga J.J**
50. Kurt Viksten, Högstväg 2, 790 91 Idre
51. Rolf-Göran Eriksson, Blåbärsstigen 5, 790 91 Idre
52. Bror Nilsson, Kariols väg 3, 790 91 Idre
53. Axel Andersson, Box 19, 817 01 Norrsundet
- K Olofssons jaktlag, avtal, bilaga K.K**
54. Krister Olofsson
- L Gävle-Dala Vorstehklubb, avtal, bilaga L.L**
55. Anders Lundqvist, Polhemsgatan 5B, 770 70 Långshyttan
56. Nils Sandin, Djusa, 776 03 Dala-Husby
57. Erland Fernerud, Lövanget 40, 790 15 Sundborn
58. Per Sandin, Kyrkberget 606, 783 92 Stora Skedvi
- M Nisens jaktlag, avtal, bilaga M.M**
59. Elisabeth Nisen, Grövelsjön, 790 91 Idre
60. Sven-Erik Nisen, Grövelsjön, 790 91 Idre
61. Erik Nisen, Grövelsjön, 790 91 Idre
- N Hällsjövalens jaktlag, avtal, bilaga N.N**
62. Olle Stendahl, Utsiktsvägen 2, 791 31 Falun
- O Långfjällets jaktlag, avtal, bilaga O.O**
63. Per Edén, V:a Strömvägen 26, 791 46 Falun

Jordbruksdepartementet

Regeringsbeslut 7

1998-06-04

Jo96/2109

Statens fastighetsverk
Box 2263
103 16 STOCKHOLM

LÄNSSTYRELSEN
DALARNAS LÄN

Ank 1998-06-16

Dnr

Framställning om stärkande av vissa rättigheter för medlemmarna i Idre sameby

Regeringens beslut

Regeringen bifaller framställningen av Länsstyrelsen i Jämtlands län på det sättet att medlem i Idre sameby ges rätt att jaga och fiska för husbehov och för avsalu på statens mark inom de områden i Dalarnas län som upplåtits för renbete m.m. genom Kungl. Maj:ts beslut den 31 december 1888 och den 7 april 1889, i den mån marken fortfarande ägs av staten.

Det ankommer på Länsstyrelsen i Dalarnas län att besluta om sådan licens för jakt efter älg som avses i 33 § jaktlagen (1987:259).

Regeringen lämnar begäran av Joel Söderkvist om utredning av fiskerätt utan åtgärd.

Ärendet

Kungl. Maj:t bemyndigade genom beslut den 31 december 1888 och den 7 april 1889 dåvarande Domänstyrelsen att tills vidare upplåta områden i Kopparbergs län för renbete. Betesrätten är inte inskränkt till viss del av året. Upplåtelseerna omfattar också rätt att som bränsle, slöjd- och byggnadsvirke ta torrskog, vindfällen, björk eller kortvuxna till timmer inte användbara barrträd. Vidare föreligger rätt till jakt efter rovdjur och rätt till husbehovsfiske. Genom ändringar i 3 och 25 §§ rennäringslagen (1971:437) gäller sedan den 1 juli 1992 att dessa rättigheter kvarstår oberoende av upplåtelse.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har i en skrivelse den 26 juni 1996 hemställt att medlemmarna i Idre sameby på de marker som avses ovan ges samma rätt till jakt och fiske som tillkommer andra samebymedlemmar i landet enligt bestämmelserna i 25 § första stycket rennäringslagen och att de av-

gifter som inflyter från upplåtelser av mark, jakt och fiske skall fördelas enligt de bestämmelser som gäller för andra samebyar enligt 6 och 7 §§ rennäringsförordningen (1993:384).

Yttranden har avgetts av Statens fastighetsverk, Statens jordbruksverk, Statens naturvårdsverk, Sametinget, Länsstyrelsen i Dalarnas län och Älvdalens kommun.

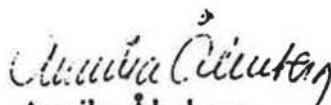
En skrivelse från Joel Söderkvist har inkommit med begäran om utredning av rätten till fiske i de aktuella vattnen.

Skälen för regeringens beslut

Regeringen finner mot bakgrund av de speciella förhållanden som råder i Idre sameby att medlemmarna i samebyn bör ges rätt att jaga och fiska för husbehov och till avsalu inom de områden som omfattas av Kungl. Maj:ts beslut den 31 december 1888 och den 7 april 1889, i den mån marken fortfarande ägs av staten.

Begäran av Joel Söderkvist bör inte föranleda någon åtgärd.

På regeringens vägnar

Annika Åhnberg

Bjarne Örnstedt

Kopia till

Finansdepartementet/BFE

Närings- och handelsdepartementet

Inrikesdepartementet

Miljödepartementet

Sametinget (244/96)

Statens jordbruksverk (92 3552/96)

Statens naturvårdsverk (353-4064-96)

Länsstyrelsen i Dalarnas län för kännedom och iakttagande (230-8578-96) 29/11-96

Länsstyrelsen i Jämtlands län (351-5840-96)

Joel Söderkvist

niaga C

98-07-17

231-6930-98¹⁽²⁾

Miljövärdsheten
Hannes Mellquist
Direktnr. 023-81053
010-2359496
0740-388553
Fax nr. 023-81118
E-post adr: hannes.mellquist@w.lst.se

Berörda Jaktarrendatorer

Angående Idre samebys rättigheter enligt regeringsbeslut 1998-06-04.

Regeringen beslutade den 4 juni 1998 att "medlem i Idre sameby ges rätt att jaga och fiska för husbehov och för avsalu på statens mark inom områden i Dalarnas län som upplåtits för renbete m.m. genom Kungl. Maj:ts beslut den 31 december 1888 och den 7 april 1889".

Detta innebär att Idre sameby givits jakträtt på statens mark, vilket idag motsvarar det naturskyddade området, norr om en linje från norska gränsen längs Stora Olån ned till Grövlan. Nedströms Grövlan till sammanflödet med Storån. Uppströms Storån till utflödet av Hågån. Uppströms Hågån till den punkt där femte parallellen skär ån. Denna parallell österut till länsgränsen mot Jämtlands län. Detta område är Idre samebys sk åretruntmarker enligt kungabreven.

Redan i kungabreven gavs Idre sameby rätten till jakt på rovdjur inom åretruntmarken i dåvarande Särna norra Kronopark.

Den utökade rättigheten som medlem i Idre sameby fått är att de får jaga och fiska för husbehov och för avsalu, på statens nuvarande marker inom åretruntområdet. Regeringsbeslutet innebär ej att samebyn givits rätt till försäljning av jakt- eller fiskerättigheter inom aktuellt område.

Beträffande småviltjakten så kan nuvarande förhållanden med flerårsupplåtelser fortlöpa. Jaktarrendatorerna får emellertid vara medvetna om att medlem i Idre sameby kan utöva småviltjakt inom den arrenderade marken. Länsstyrelsen kommer under hösten att ta upp en förhandling med berörda jaktlag om behovet av kompensation.

Beträffande högviltjakten så har jaktarrendatorerna redan fått sina älgkvoter för höstens jakt. Det skulle därför bli stora problem om Idre sameby redan detta jaktår skulle tilldelas en älgkvot för hela åretruntmarken. Länsstyrelsen har därför träffat en tillfällig överenskommelse med Idre sameby om att samebyn ej nyttjar sin rätt till älgjakt denna höst.

98-07-17

231-6430²⁽²⁾-98

Det är inte så att de jaktlag som nu arrenderar jaktmark inom Idre samebys åretruntmarker kommer att mista sin rätt till älgjakt. Det blir i stället så att jaktmarkerna måste samnyttjas. Hur denna jakt skall bedrivas måste lösas praktiskt. Länsstyrelsen återkommer under hösten/vintern till berörda jaktlag för att diskutera hur den framtida älgjakten skall bedrivas.

IE

Inger Eriksson
Länsläkare

Hannes Jellquist
Naturvårdsförvaltare

ADVOKATBOLAGET

Falun 1998-09-04

Regeringsrätten

Box 2293

103 17 STOCKHOLM

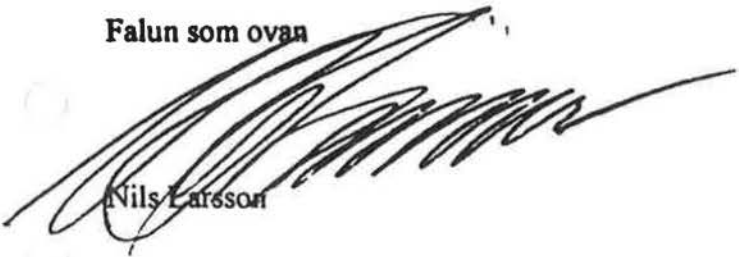
Fax 08-617 62 34

Mål nr 5887/98; rotel 13

Jag har som ombud tidigare ingivit en ansökan om rättsprövning, daterad 1998-09-03, avseende regeringsbeslut 1998-06-04, Dnr Jo96/2109 i ärende ang framställning om stärkande av vissa rättigheter för medlemmar i Idre sameby. Bifogad sakägarförteckning upptar tillkommande sökanden i den ingivna ansökan.

Handlingen postas samtidigt härmed.

Falun som ovan

Nils Larsson

SAKÄGARFÖRTECKNING

- C. Grytings jaktlag, avtal, bilaga C.C**
1. Åsa Gjewaldsaeter
- E. Naddenlaget, avtal, bilaga E.E**
2. Martin Svensson, Floåsen, 790 91 Idre
3. Johan Svensson, Floåsen, 790 91 Idre
4. Henry Svensson, Lövåsen, 790 91 Idre
- J. Töfsingslaget, avtal, bilaga J.J**
5. Leif Eriksson, Billvägen 8, 756 48 Uppsala
- K. Olofssons jaktlag, avtal, bilaga K.K**
6. Alex Olofsson, Box 362, 790 90 Särna
- P. Jaktlag Wallman B H, avtal, bilaga P.P**
7. Björn Wallman, Tallåsvägen 13, 730 61 Virsbo
8. Åke Staaf, Brunnsvägen 1, Hallstahammar
- Q. Storvätteshognas jaktlag, avtal, bilaga Q.Q**
9. Wilhlem Franzon, Holen 2288, 790 00 Orsa

SAKÄGARFÖRTECKNING

- C. Grytings jaktlag, avtal, bilaga C.C**
1. Åsa Gjewaldsaeter
- E. Naddenlaget, avtal, bilaga E.E**
2. Martin Svensson, Floåsen, 790 91 Idre
3. Johan Svensson, Floåsen, 790 91 Idre
4. Henry Svensson, Lövåsen, 790 91 Idre
- J. Töfsingslaget, avtal, bilaga J.J**
5. Leif Eriksson, Billvägen 8, 756 48 Uppsala
- K. Olofssons jaktlag, avtal, bilaga K.K**
6. Alex Olofsson, Box 362, 790 90 Särna
- P. Jaktlag Wallman B H, avtal, bilaga P.P**
7. Björn Wallman, Tallåsvägen 13, 730 61 Virsbo
8. Åke Staaf, Brunnsvägen 1, Hallstahammar
- Q. Storvätteshognas jaktlag, avtal, bilaga Q.Q**
9. Wilhlem Franzon, Holen 2288, 790 00 Orsa

Falun 1998-09-17

Regeringsrätten

Box 2293

103 17 STOCKHOLM

Mål nr 5887/98; rotel 13

Bifogat inges en redigerad sakägarförteckning över sökandena. Samtidigt kompletteras ärendet med originalfullmakter och jakträttsavtal. Efter denna komplettering torde kvarstå att senare komplettera med följande:

Bilaga C.C: jakträttsavtal

Bilaga D.D: fullmakt Mats Karlborn

fullmakt Stefan Holm

Bilaga F.F: fullmakt Lars-Göran Halvarsson

fullmakt Mattias Franzén

fullmakt Hans-Erik Halvarsson

fullmakt Torbjörn Halvarsson

fullmakt Torgny Halvarsson

fullmakt Arne Jönsson

fullmakt Sören Persson

fullmakt Torbjörn Persson

fullmakt Bengt Strand

Bilaga G.G:	fullmakt Torbjörn Wettervik	inkom	980923
	fullmakt Alf Halvarsson	inkom	980923
	fullmakt Sigfrid Saxvall	inkom	980923

Bilaga O.O: jakträttsavtal
fullmakt Per Edén

Bilaga Q.Q: jakträttsavtal
fullmakt Wilhelm Franzon

Falun som ovan

Nils Larsson

SAKÄGARFÖRTECKNING – samtliga ingivna

- A. Siljanssågen skog AB, avtal, bilaga A.A**
1. Siljanssågens skogs AB, Box 438, 792 27 Mora
- B. Foskdalens jaktlag, avtal, bilaga B.B**
2. Evert Eriksson, Vindelvägen 15, 790 20 Grycksbo
3. Wimar Johansson, Smedjevägen 4 D, 790 91 Idre
4. Kenneth Nilsson, Kvarnberget 787, Sågmyra
5. Mats Erik Fridh, Gröntuv 37, Gagnef
6. Ken Bengtsson, Box 49, 793 12 Insjön
7. Gunnar Lund, Brenäs 62, 793 41 Insjön
- C. Grytings jaktlag, avtal, bilaga C.C**
8. Lars Gryting, Blåbärsstigen 2, 790 91 Idre
9. Britt Gryting
10. Staffan Gryting
11. Åsa Gjewaldsaeter
- D. Hågådalens jaktlag, avtal, bilaga D.D**
12. Rolf Brittas, Fjällgrycksbo 33, 790 21 Bjursås
13. Mats Karlbon, Norra skoga Hedås, 680 50 Ekshärad
14. Jonas Kindberg, Sturegatan 19B, 752 23 Uppsala
15. Stefan Holm, Rasbo Funboslätt, 755 96 Uppsala
- E. Naddenlaget, avtal, bilaga E.E**
16. Karin Hansdotter, Murkelvägen 7, Åkersberga
17. Conny Svensson, Box 27, 790 91 Idre
18. Johnny Ploog, Storsäter, 790 91 Idre
19. Martin Svensson, Floåsen, 790 91 Idre
20. Johan Svensson, Floåsen, 790 91 Idre
21. Henry Svensson, Lövåsen, 790 91 Idre
- F. Grunddagens jaktlag, avtal, bilaga F.F**
22. Lars-Göran Halvarsson, Högstvägen 6, 790 91 Idre
23. Mattias Franzén, Skogsglantan 5, 790 91 Idre
24. Hans-Erik Halvarsson, Odonstigen 10 B, 792 52 Mora
25. Torbjörn Halvarsson, Högstvägen 6, 790 91 Idre
26. Torgny Halvarsson, Gläntvägen 1 P, 790 91 Idre
27. Arne Jönsson, Dalavägen 4, 790 91 Idre
28. Sören Persson, Box 53, 790 91 Idre
29. Torbjörn Persson, Västana 523, 790 91 Idre
30. Bengt Strand, Långbergsvägen 30, 810 22 Årsunda

- G. Saxvalls jaktlag, avtal, bilaga G.G**
 31. Ola Saxvall, Sneslandsvägen 5, 791 74 Falun
 32. Einar Saxvall, Kilen 6, Leksand
 33. Kjell Jonsson, Pl 1096, 790 15 Sundborn
 34. Torbjörn Wettervik, Björkhagsvägen 1, Åkersberga
 35. Alf Halvarsson, Dalavägen 9, 790 91 Idre
 36. Sigfrid Saxvall, Blyberg 2536, Älvdalen
- H. Storsäterns jaktlag, avtal, bilaga H.H**
 37. Arne Näsfall, Storsätern 355, 790 91 Idre
 38. Elvin Persson, Västerbäcken 414, 790 91 Idre
 39. Anders Persson, Västerbäcken 416, 790 91 Idre
 40. Henry Persson, Nordanåker 208, 780 51 Dala-Järna
 41. Lennart Näsfall, Storsätern, 790 91 Idre
 42. Sven-Olov Waldahl, Storsätern 340, 790 91 Idre
 43. Leif Waldahl, Storsätern 340, 790 91 Idre
 44. Ingemar Enarsson, Sågliden, 790 91 Idre
 45. Ronny Enarsson, Sågliden, 790 91 Idre
- I. Engesilldrets jaktlag, avtal, bilaga I.I**
 46. Arne Kristiansson, Fack 96, 790 91 Idre
 47. Per-Agne Kristiansson, Pers-Gränd 6, 790 91 Idre
 48. Hans Kristiansson, Västana 510, 790 91 Idre
 49. Staffan Gryting, Tidénsvägen 9, 792 37 Mora
 50. Lars Gryting, Blåbärsstigen 2, 790 91 Idre
 51. Birger Sjödén, Kallmoravägen 9, 790 26 Enviken
 52. Thomas Pettersson, Magistratsvägen 8, 791 34 Falun
 53. Börje Fritz, Styraregatan 29, 791 62 Falun
- J Töfsinglaget, avtal, bilaga J.J**
 54. Kurt Viksten, Högstväg 2, 790 91 Idre
 55. Rolf-Göran Eriksson, Blåbärsstigen 5, 790 91 Idre
 56. Bror Nilsson, Kariols väg 3, 790 91 Idre
 57. Axel Andersson, Box 19, 817 01 Norrsundet
 58. Leif Eriksson, Billvägen 8, 756 48 Uppsala
- K Olofssons jaktlag, avtal, bilaga K.K**
 59. Christer Olofsson
 60. Alex Olofsson, Box 362, 790 90 Särna
- L Gävle-Dala Vorstehklubb, avtal, bilaga L.L**
 61. Anders Lundqvist, Polhemsgatan 5B, 770 70 Långshyttan
 62. Nils Sandin, Djusa, 776 03 Dala-Husby
 63. Erland Fernerud, Lövanget 40, 790 15 Sundborn
 64. Per Sandin, Kyrkberget 606, 783 92 Stora Skedvi

- M** **Niséns jaktlag, avtal, bilaga M.M**
65. Elisabeth Nisen, Grövelsjön, 790 91 Idre
66. Sven-Erik Nisen, Grövelsjön, 790 91 Idre
67. Erik Nisen, Grövelsjön, 790 91 Idre
- N** **Hällsjövälsens riplag, avtal, bilaga N.N**
68. Olle Stendahl, Utsiktsvägen 2, 791 31 Falun
- O** **Långfjällets jaktlag, avtal, bilaga O.O**
69. Per Edén, V:a Strömvägen 26, 791 46 Falun
- P.** **Jaktlag Wallman B H, avtal, bilaga P.P**
70. Björn Wallman, Tallåsvägen 13, 730 61 Virsbo
71. Åke Staaf, Brunnsvägen 1, Hallstahammar
- Q.** **Storvätteshognas jaktlag, avtal, bilaga Q.Q**
72. Wilhelm Franzon, Holen 2288, 790 00 Orsa

Falun 1998-11-11

Regeringsrätten

Box 2293

103 17 STOCKHOLM

Mål nr 5887/98; rotel 13

Bifogat inges i ärendet resterande originalfullmakter och jakträttsavtal.

Falun som ovan

Nils Larsson/

Susanna Michéls